

MIKSZÁTH KÁLMÁN
ÖSSZES MŰVEI 51.

-

MIKSZÁTH KÁLMÁN ÖSSZES MŰVEI

SZERKESZTIK:

BISZTRAY GYULA KIRÁLY ISTVÁN

51. KÖTET

CIKKEK ÉS KARCOLATOK

I.

1869—1874

1984

MIKSZÁTH KÁLMÁN

CIKKEK ÉS KARCOLATOK

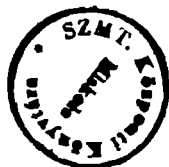
I.
1869—1874

1964

Sajtó alá rendezte:
BISZTRAY GYULA

Lektorok:
DOLMÁNYOS ISTVÁN
RUBINYI MÓZES

19678

© Akadémiai Kiadó, 1964

A kötéstervezés Callag Vera munkája

A kiadásért felel az Akadémiai Kiadó igazgatója
Szerkesztésért felelős: Zrinszky Lászlóné Műszaki felelős: Fülöp Antal
A kézirat beérkezett: 1963. nov. 5. Terjedelem: 19,5 (A/5) ív + 4 melléklet
Példányszám: 9.500
63.57983 Akadémiai Nyomda, Budapest — Felelős vezető: Bernát György

AZ ÉLCRŐL ÉS A BÓKRÓL

Az élc és a bók a mai társadalomnak olyan, mint a levesnek a fűszer. A kettő közötti különbség, hogy míg az egyik a nevetségest, a másik a szeretetre méltót igyekszik képletesen felhajhászni.

Igen sokan írtak már e tárgyról hazai úgy, mint külföldi írók, és bizony el lehet mondani az egyszerű olasszal, hogy »tutto mondo e fatto come nostra famiglia«. (Az egész világ olyan, mint a mi családunk.)

Az élcet és bókot mindenütt egyformán szeretik, dacára, hogy minden népnél annak vérmérsékletéhez, szokásaihoz simulván, az élc és bók is különböző; pl. a franciáknál könnyű, mint a szikra, a németeknél erőtetett és nehézkes, az angoloknál homályos, éppen mint hazájok köde, a spanyolnál naiv, mint a gyermek mosolya, az olaszoknál szűrő, nem mint a tövis, hanem mint a tőr hegye.

A magyar ember is hajlandó élcekből beszélni, még akkor is, midőn nem akar: tudniillik a különböző dolgokban rejlő hasonlatok eleven, gyors feltalálása által képekben állítja elének szavait. A panaszkodó, elhagyatott özvegyasszony keserűségében azt mondja például: »Olyan vagyok, mint a törülköző kendő, mibe mindenki beletörüli a maga szennyét.«

Az élcnél és a bóknál arra kell különösen ügyelni, hogy ne legyen pórias; azaz ne foglaljon magában olyan tárgyat s ne érintkezék olyan fogalommal, mely az illedelem vagy a társalgási megszabott formák határát átlépje. Különösen pedig áll ez a bókra nézve, mely a női szobákban divatozván, leginkább kell hogy a női szobák gyöngéd köréhez legyen alkalmazva.

A pórias élcnél ellentéte a finom vagy az ügynevezett szalon-élc, mely a magyar nép humorában igen ritka. — Pl. Bécs egyik legszebb hölgye-, K. grófnőnek N. báró e szavakkal mutatta be X. herceget:

— Van szerencsém bemutatni, grófné, X. herceget, kinek én igen sokkal tartozom.

Azután a herceg felé fordulva, sokat jelentőleg tevő hozzá:

— Reménylem, uram, ön ki van elégitve.

Ne legyen a bók vagy élc erőtetett, keresett, mert akkor minden hatását veszti. A keresett élc neveltségessé, az erőtetett bók unalmassá teszi az embert.

Az erőtetett élc ellenkezője a könnyű és gyors; midőn az elme kellő gyorsasággal, mintegy varázsütésre teremt alakot a fogalomnak, s mintegy csalóka tükröt állít oda az igaz tárgy elé, hogy a nézőt meglephesse. Pl. midőn a jurátus fiok sorsa felett aggódó szülők tünődve kérdik egymástól:

— Ugyan mit csinál most a mi Pistánk?

— Adósságot — felel rá hirtelen a pajkos leánytestvér.

Ez egyszersmind *jellemző élc* is, s mint ilyen nagyobb becset igényel, mint a többi, mert a jellemző élc mindenestre több tudományt, tárgy- és lélekismeretet feltételez, mint a puszta közönséges.

Ne legyen az élc hosszú, mert akkor megszűnik azzá lenni; ennek ellenkezője a velős, rövid élc. Pl.:

— Kapitány uram, baj van! — kiált fel a vitéz — rövid a kardom.

— Tódd meg egy lépéssel — feleli vissza a másik.

Legyen az élc és bók olyan, mint a rakéta, de legyen az csak ünnepi rakéta, mely mulattasson és ne gyújtson; épp azért óvatosan ki kell kerülni mind az aljast, mind a sértőt.

Általános tapasztalat az, hogy az élces emberek a társaságnak valóságos zsarnokai; mert az élc olyan fegyver, melytől mindenki retteg, s mely rosszul használva igen sok elleniséget szerez az embernek; nem kell tehát vele másokat felgyvezetni ellenünk, hanem lefegyvezni általa.

Vigyázzunk még mindennekfelett, hogy az élc ne fajuljon hóbortossággá, ne legyen rikító, folytonos és fölösleges, mert attól megcsömörlik a lélek: a jóból is megárt a sok.

A bók pedig ne váljék hízelgéssé, mert némely embereknek ami nagyon édes, az undorító is.

»Az élc és bók — mondja egy szellemdús francia — kulcs a női szívekhez.« Én csak azt teszem hozzá: de olyan kulcs, mellyel a vigyázatlan néha oda nyit, ahova éppen nem akar.

MAGÁNNÉZETEK A CSELÉDJAVÍTÁS TÁRGYÁBAN

Az általános panaszhoz, mely a cselédek hanyagsága, lelkiismeretlensége ellen annyira méltányosan tör ki, én is csatlakozom, egyszersmind felemlítve egy vagy más tárgyban, miként lehetne az égető bajon szerény nézetem szerint segíteni; mire leginkább részint az országos gazdasági gyűlés, részint a törvényhozás van hivatva, melynek nem szabad az ily aprónak látszó, de a nemzetgazdaságra nézve mégis nagyon fontos dolgot soká mellőzni.

Önkéntelenül azon kérdés merül fel, midőn a mai cselédek hibáiról beszélünk, hogy hova is lettek hát azok a jó, hű cselédek, kikről annyi szép emlékünk maradt fel a múltból?

Erre bizony nagyon könnyű megfelelni; itt vannak, nem változtak meg, de annál inkább változtak meg az idők, a körülmények és az urak.

Egészen más most a 200—300 holdas földtulajdonos, mint az 1848 előtti 200—300 holdas földesúr, s egészen másnak kell lenni a viszonyokhoz mérve a mai cselédnek, mint az akkorinak.

Nem lesz érdektelen röviden körvonalozni az akkori körülményeket, miszerint lássuk, hogy itt nincs analógia.

A régi földesúr nem fizetett adót, kiadásai csekélyek voltak, földeit bedolgozta a jobbágy jól, rosszul, de mégis úgy, hogy jövedelmök elég gondot adott arra nézve, miként költse el a tulajdonos, ki sohasem mozdult ki egyszerű udvartartásából, melynek még a pazarlása is olyan volt, hogy mai nap beillenék takarékosági példányképnek. A cselédség legtöbbszörre arra volt fogadva, hogy a gazda brillirozhassék velök; egy kis nemesi udvarban egy egész sereg léhűtő hemzsegett, elannyira, hogy a jó magyar ember már nevet sem

tudott adni mindeniknek, épp azért nevezte el az egyiket *mindenesnek*, a másikat *pecsenyeforgatónak*, a harmadikat *léhűtőnek* stb.

Ily körülmények közt tehát nem volt nehéz kiérdemelni a »jó cseléd« nevet, midőn a legtöbbet dolgozónak sem volt egyéb dolga, mint a robotosokra őrködni, s midőn még az is erényül rovatott fel a cselédnek, ha csak maga lopott az urasági csúrból, hanem másoknak nem engedte meg.

Ezt csak azért hoztam fel, hogy bebizonyítsam, mennyire változtak a körülmények, mennyit lendített rajtunk az európai műveltség, ipar és kereskedelem, néhány évtized óta; s mennyire mássá tette a helyzetet a műveltség növekedésével szaporodó anyagi igények egész serege. Midőn ezt valóságosan látjuk, akkor egyszersmind észre vesszük, hogy az akkori cselédség jó volt az akkori uraknak, nekünk azonban nem kell. Pedig a cselédség most is a régi, azon nem lendített semmit a körülmények változása, minek midőn okát sajnálkozva fürkészzük, megint csak ott kell megállapodnunk annál a mindennapi észrevételnél: *a népnevelés hiányánál*. Ami ezentúl következik, az mind csak mellék ok, melynek részint ezen fő ok megszűnése vethető véget, részint egy valamirevaló cselédrendszer, hol a cseléd és a bérbe fogadó közötti jogviszonyok lennének gyakorlatilag megoldva.

Legjobb volna az »*Angol cselédrendszer*«-t venni mintául, mely ugyan keményen ráncbaszedi a szolgát, de másrészt a gazda önkényének is hatalmas gátat vet; míg nálunk a szegény cseléd nagyon ki van téve ura szeszélyeinek és viszont.

De nézzük részletesen is, mit volna jó létesíteni, kizárólagos tekintettel a mi viszonyainkra; mert amit e tekintetben idegen nemzetek intézményeiből át lehetne venni, az csak részben lenne életrevaló nálunk, hol a körülmények is példátlanok, mint sehol.

Statisztikailag ki lehetne mutatni, hogy Magyarorszában (a terméshez aránylag) míg egy évben igen sok napszámos szükségeltetik, a másik évben a félannyi is fölösleges, miből világosan az következik, miszerint nálunk még *nem minden kéznek mindig van dolga*, ami a nemzetgazdászatra nézve nagy hátrány. Kétségtelen, hogy a napszám (nem értem a nagyobb városokat) majdnem kizárólag a mezei munka körül szükséges,

azaz nyáron át, mi természetesebb tehát annál, hogy míg télen jó szóért is kapható a napszámos, addig nyáron pénzért is alig kapható. Mármost lássuk ennek egyik rossz kifolyását.

A cselédség rendszerint újévkor változik, néhol mindszentek napján (a juhászok Demeter-napkor), ami mind dolgon kívüli időre esik: innen magyarázható tehát, hogy az ember nemcsak könnyen kap, hanem még válogathat is a cselédben, midőn azonban bekövetkezik a munka ideje, a tavasz, mikor a munkás lesz úrrá, akkor a cseléd nem sokat gondol gazdájával, elkezd bakafántoskodni, s ha a gazdában elég flegma van, hogy el nem kergeti, maga hagyja oda valami ürügy alatt vagy néha enélkül is, azon célból, miszerint a könnyebb, szabadabb és jövedelmezőbb nyári napszámos élethez lásson.

A napszámos pedig magyarországi értelemben olyan ember, akinek senki sem parancsol; reggel nyolckor kezd a munkába, s akkor is csak úgy dolgozik, ha örökösen rajta függnék a vigyázó szemek, ellenkező esetben fecsegéssel, hivalkodással húzza ki a napot, délben két órát alszik, s mikor végre délután nagy kelleetlenül hozzálát a munkához, melyben ritkán van köszönet, alig várja az estét, hogy ki nem érdemlett nagy bérét felvegye.

Ez borzasztó, de hű képe azon malíciának, melynek a gazda minduntalan ki van téve, ki még csak nem is szólhat ellenök, mert szerencse, hogy még ilyen napszámosokat is kapott.

Szerény véleményem szerint ezen úgy lehetne segíteni, ha a *cselédváltás időszakát országszerte egyformáskítanák, illetőleg a nyári hónapokra tennék át*; akkor elejét vennék annak a gyakran itt-ott ismétlődő esetnek, hogy a cseléd *rosszhiszeműleg* kiteleltetvén magát gazdájával, a legsürgősebb munka idején ott hagyja.

Mi egyik mellék oka a cselédek lelkiismeretlensége, hanyagsága- és hűtlenségének?

Mert kevés a becsületérzés a cselédben, mert rendszeresen megöletik az benne némely rossz bánású gazdák által, kik a cseléddel barom gyanánt bánnak, s ki ezáltal később hozzászokik gazdáját legnagyobb ellenségének tekinteni, akinek ahol lehet, titkon ártani törekszik, ahelyett, hogy mint

kellene, kölcsönös szerződésök következtében, azt egyik szerződő félnek tekintse maga mellett, kívül aziránt igyekszik versenyezni, miként szerződésök pontjainak megtartásában becsületessége által felülmúlhassa.

Ez azon ok, mely szükségessé teszi, hogy a törvényhozás figyelme ide is kiterjedjen s megvilágítván a gazda és cseléd közötti viszonyt, mely egyrészt megóvja a cselédet ura önkénye- és zsarnokoskodásától, másrészt pedig őt is alávesse mindazon jogoknak, melyeket a mai időben a gazda cselédje felett törvényesen igényelhet.

Hogy mi lenne itt a fő irányadó elv, azt fölösleges mondanom, mert napjainkban csak azon intézménynek lehet jövője, mely a XIX-ik század méltóságával és szabadelvűségével nem ellenkezik.

Legszükségesebb volna kimondani, hogy főbenjáró ok nélkül sem a cseléd gazdáján, sem gazda cselédjén túl ne adhasson. Az okot csak a bíróság állapíthatja meg.

Nagy baj az, hogy a cseléd és gazda között kötött alku, melynek jogilag a szerződés érvényével kellene bírnia, nem vétetik annak. Mert ha annak vétetnék, akkor nem felelhetné némely bíróság a cselédje által elhagyott s panaszra járuló gazdának: ha elhagyta cselédje, nem lehet kényszeríteni erővel, hogy szolgálja. Ez általános vélemény Magyarországon. Valamely szerződés megtartására pedig, mihelyt azt az egyik fél kívánja, nemcsak hogy lehet a másik félt kényszeríteni, hanem kell is.

Az ok, mely miatt a cseléd elbocsáttatnék, mindig annak bizonyítványába volna belejegyzendő, mégpedig maga az előljáróság által egy arra fennhagyott külön rovatban.

Ami a cselédbizonyítványokat illeti, azoknak ma éppen annyi hitelök van, mint a dajkameséknek, mert a gazda rendszeren dicsérő oklevéllel látja el a távozó szolgát, nem gondolva meg, mily lelkiismeretlenségre vetemedett más embertársa irányában, kiket igen könnyen félrevezethetne ezen valótlán adatok által, ha ma egyáltalában adna valaki a bizonyítványra valamit.

Pedig ez egyik igen gyakorlati módja a cselédjavításnak, s mint ilyen kell, hogy különös figyelemben részesüljön s határozott intézkedések által hitelre kapjon.

Én legcélszerűbbnek találnám a *cselédkönyveket*.

Nézzük, milyeneknek kellene lenni ezen cselédkönyveknek s mit vonnának magok után? Az

I. rovatban a cseléd neve, születéshelye és életkora; a

II. rovatban: kinél szolgált, mi volt a bére s minő minőségben volt alkalmazva; a

III. rovatban a cseléd erkölcsi viselete, ügyessége, szorgalma, hűsége volna bejegyzendő; a

IV-ik rovat »*Észrevételek*« címet viselne, hova az ok íratnék be, melynek következtében a szolgálattól elbocsáttatott, mint már fentebb említém, a bíróság által; kivéve azon esetet, ha a cseléd a kiszabott időt kiszolgálván, szerződésileg van attól felmentve, mely körülmény a gazda által íratnék be. Amennyiben az elbocsáttatási ok mint külön fegyelmi büntény is forogna fenn, az is bejegyzendő lenne: bebizonyosodott-e rá a büntény vagy sem? Volt-e miatta büntetve? Kiállotta-e ezen büntetést?

Azon időkről, melyben a cseléd egy vagy más ok miatt nem szolgál, az illető község adna viselete felől értesítést, melyben az ideiglenesen szolgálat nélküli egyén ezalatt tartózkodott.

Mind a bíróság, mind a cselédbizonyítványt kiállító gazda szigorúan felelőssé tétetnek az adatok hitelességéért.

Teljesen meg vagyok győződve, hogy ez biztos lendületet adna a cselédjavításnak, mit az előzmények után fölösleges indokolnom. Másképp nem remélhető annak keresztülvitele sem, miszerint a cselédség jogos ok nélkül ne hagyja el gazdáját, mert a törvény, ha kényszeríti is ott maradásra, de arra, hogy azután ne durcáskodjék s homlokegyenest ne ellenkezék minden tette gazdája akaratával, bizony csak az ily cselédkönyvek kényszeríthetik (moraliter) némileg; különösen, ha hitelök lesz, mégpedig olyan hitelök, miszerint a gazda föltétlenül ezekhez alkalmazza véleményét s ezek szerint alkuszik a cselédbérre, minthogy a fentebb elmondott gyakorlati eljárás mellett valóban úgy lesz, biztosan hiszem.

Hogy a cseléd bére mindig pontosan bejegyeztessék bizonyítványába, már csak azért is ajánlható, hogy ne csigázhassa azt fel, hogy lelkiismeretlenül (mint eddig van szokásban, kivált ha látják, hogy a gazda meg van szorulva),

hanem legfeljebb a bizonyítványban nyilatkozó dicsérő vélemény, vagy pedig a volt gazda által felemlített javulás következtében kérhessen valamivel nagyobb díjt.

Országszerte divatban van, hogy a cselédség már a nyár derekán kezd új szolgálatot keresni, bealkussza magát, felveszi az előpénzt, elissza: egypár nap múlva azonban vagy lebeszéltetve vagy nagyobb ígéretek által elcsábítatva, vagy változtatási viszketegségből visszaküldi az előpénzt s más helyre alkuszik, hogy két hét múlva megint harmadik helyre szegődjék be: egyszóval a szolgálati határidő beálltáig tíz helyen is felülteti a gazdát, kinek aztán a napok végén ugyan csak izzadni kezd a feje, hogy hol vesz cselédet, pedig hiszen még ezelőtt négy hónappal gondoskodott szolgáló-személyzetéről.

Milyen csúnya szokás az, s mennyire alacsonyítja le a külföld előtt a becsületes, józan magyar népet, akinek mikor már semmije sem volt, még jó híre sem — az az egy érdeme mindig megmaradt, hogy a szavának »ura« szokott lenni.

Vagy már ez sem volt volna igaz?

Különben ennek orvoslása is csak akkor következhetik be, mikor a cseléd és a gazda közötti alku nemcsak elméletileg, hanem gyakorlatilag, tetteleg is a kölcsönös egyezség törvényes hatályával bírnak, ami — remélem — nincs messze.

Miután jelen értekezésem már úgysis kelleténél hosszabbra nyúlt, engedelmet kérek, hogy a cselédjavítás tárgyában felmerült többi észrevételeimet más alkalommal közöljem e lapban.

A TÁRSADALOM ÉS AZ EMBER

A társadalom hasonlít egy óriási géphez, melyben minden halandó lény egy-egy kerék, szög, csavar; elannyira, hogy e nagy gépben minden lénynak megvan a maga kijelölt helye, rendeltetése. Az egyik nagyobb kerék, mely nélkül talán egészen másképp forogna a gép, a másik csak szög, mely nélkül csupán tágulna kissé, a harmadik pedig rozsdá, mely nélkül meg éppen jobban fogna az forogni.

Hanem ez óriási gépezetnek két nagy kereke van, ezeken nyugszik a mű, ezek az alap, mely nélkül megszűnnék az forogni, megszűnnék lenni társadalom. Az angol címer körirata »Dieu et mon Droit« (Isten és Jogom) legjobban fejezi ki a két alapkerék eszméjét: tehát egyik a vallás, másik a jog.

Mielőtt azonban ezekről szólnék, elemezzük kissé az ember hatáskörét a társadalomban.

Egy híres sánta német tudós, Schvarczer Henrik, nemcsak minden embernek tulajdonít befolyást az összes társadalomra, hanem egyszersmind minden ember egyes, habár jelentéktelen cselekedetének is, mit kételkedő ellenfeleinek következőleg bizonyít be:

»Ezt a telket, amit én bírok most, s mit apám is bírt, hajdan egy sváb haszonbérelte. A sváb egy ízben egy szilvماغot hullasztott le a kertben, melyből egy nagy görbe fa nőtt fel idővel. Gyermekkoromban felmásztam egyszer a fára, mit görbesége könnyen lehetővé tett; midőn azonban a tetejére jutottam, a gally letört alattam, s én a földre zuhanva lábamat törtem ki, miért később kedvem ellenére nem a hadi, hanem a tudományos pályát kellett választanom. Ebből látszik, hogy a sváb elhullasztott szilvماغja nélkül jelenleg vállrózsákat hordanék vagy hallgatnám valahol a csatatéren felettem a fű növéseit . . .«

Én ugyan nem tartok egészen a tudóssal s nem ösmerem el, hogy minden ember minden cselekedetének közvetlen befolyása van az egész társadalomra: de közvetett igenis van, azaz majd minden cselekedete bír némi jelentőséggel, habár nem is az egész társadalomra, hanem legalább saját környezetére, mit a német úr példája után nem akarok világosabban bizonyíthatni.

Ebből láthatja tehát az ember, mennyire fönséges és nagyszerű azon szerep, melyet elfoglal, mily roppant felelősség terheli minden tettét, s mennyire meg kell gondolnia minden lépést, melyet tesz, hogy az a társadalom határain, a »vallás« és »jog«-on túl ne terjedvén, annak erkölcsi hasznára válják.

Az öt nagyhatalom mellé még egy hatodikat is állított az újkor, a — sajtót; s én mind szeretném odább tolni egy számmal, hogy a társadalomra azt mondhassam, miszerint az az

első igazi nagyhatalom, melynek a többi hat mind csak szolgálja.

A társadalom büntet és jutalmaz; ritkán téved s éppen azért az [.] egyetlen a legigazságosabb és legszigorúbb. Egy mélyen gondolkozó, de istentelen, feslett életű francia költő, ki a királyok haragját büszkén nézte le gőgjében, elhagyott állapotában, midőn végre a társadalom lökte el magától, így kiált fel megtörve:

Il est dur

Qu'il faille ici bas mourir plus d'une fois . . . (Kemény sors, hogy itt e földön többször is meg kell halni.)

Igen, a társadalom megbosszulja magát azokon, akik ellene vétének, igazságosan és rettentőn; a társadalom a legfelsőbb törvényszék, mely előtt a legmagasabb fők is meghunyászkodva jelennek meg, s mely előtt büszkén emelheti fel fejét a legutolsó koldus is, s mely ellen nincs föllebbezés többé, még akkor sem, ha téved, mert Mirabeau szerint: ha az egész társadalom téved, az egész társadalomnak akkor is igaza van.

Ami pedig a társadalmat ily nagy hatalommá teszi, az először: a vallás, ezen összetartozó szent kötelék, mely, mint az emberi testben az idegrendszer, mindent összeköt, a legnagyobb bölcsességgel ellensúlyoz, szabályoz, táplál, egybekapcsol, mint a nap az égen, életet, melegít, s egy közös lámpa, a »hit« fénye mellett vezérli az emberiséget a tudatlanság sötétségén keresztül, végcélja felé.

Másodszor: A jog, az igazságosság és szeretet, a keresztény vallás ezen iker szülöttei, mint az emberi szabadság és méltóság jótékony teremtői, amint azt a kitűnő bölcsész, Sieyès abbé mondá a szélsőségek embereinek a korlátlan szabadság hajhászata ellen tartott remek beszédében:

»Ils veulent être libres, et ils ne savent pas être.«

Ezek azok az elvek, melyek a társadalmat azzá teszik, ami; melyek, mert maradandók mint az istenség eszméje, a társadalmat korlátlan hatalmúvá, örökké maradandóvá teszik.

A történelem gyakran hoz fel eseteket, midőn nemcsak egyesek, hanem egész nemzetek támadnak fel a társadalommal homlokegyenest, valamely elv vagy eszme lerombolásáért küzdve; és a történelem utána jegyzi mindannyiszor, hogy az

eszmé megmaradt régi fönségében, hanem a küzdő alakok elbuktak egytől egyig és feküsznek vágyaik romjai alatt...

Ebből is kétségtelen tehát, hogy szentek és nagyszerűek ez elvek, mik a társadalom alaposzlopait képezik, de mindamellettnem tagadom, hogy vannak sebei is a társadalomnak, hanem ki látná meg egy kolosszális márványoszlopon a porszemet? ... — és ha meglátná is, ki merné mondani: »ez az oszlop nem jó, nem szép, mert por van rajta.«

A társadalom sebeiről, e porszemekről, melyek könnyen válhatnak undok sárrá, majd más alkalomkor veszek magamnak szabadságot írni, úgy cselekedvén, mint az egyszerű fuvaros, aki meglátván a vastag orvost, kit a városból volt kihozandó, fejkavarva mondá: »sok lesz egyszerre.«

A JELLEM

(Bölcsészeti tanulmány)

Le a kalappal a jellem előtt. Az »irály az ember«, mondja egy híres író, én meg azt mondom, hogy *a jellem az ember*. A jellemnek köszöni az emberiség mindazt, amire büszke, amivel dicsekedni szokott: az egy egész világ bent a lélekben, melyet maga alkot meg az ember, s melynek romjai alá temetkezik inkább, mintsem megtagadja lételet. Egy Béldi Pál, ki inkább választja a börtönt, mint a fejedelmi trónust, egy Zrínyi Miklós, ki utolsó csepp vérig védelmezi azt a helyet, amit nem lehet megvédeni, egy Szapáry, aki az őt sanyargató török vezért bántatlanul oldja fel láncaitól, és ezren meg ezren mások, akik mind elhaltak vagy nyomorogtak jellemök ves következetességének kényszerítő súlya alatt, mind azt bizonyítják, hogy ami oly közel vívé őket az isteniség nagy eszméjéhez, az a jellem volt.

Mi tehát a jellem?

A jellem lelkünknek önelhatározás okozta megszokása az élet bizonyos irányában, azaz a lelki élet *maradandó önalakítása*, melynek alapja ugyan az ember természetében van, mely azonban mindamellettnem az ember saját »tette«, miután a lélek

mint szabadon tevőleges erő. éppen úgy munkálja és saját akarata szerint képezi az egyedi természetet, mint mindent, amit kívülről mint adottat átvett.

A jellemképzésnek alapja, mint már említém, az ember természetében van letéve, mely azonban attól nem függvén végképp, csak annyiban érdemel figyelmet, amennyiben a különböző vérmérsékletek mégis mindenesetre bírnak reá némi befolyással.

Hipokratesz és Gallén az emberi vérmérsékletet a négy elemmel hozza összefüggésbe és azt állítja, hogy az emberi természet, illetőleg kedély, mint *vérmes* — temperamentum sanguinicum — hasonlít a földhöz, mely meleg; a *közönyös* vagy *hideg* — temperamentum phlegmaticum — a levegőhöz, amely hideg; a *heves* — temperamentum cholericum — a tűzhöz, amely száraz; a *mélás* vérmérséklet pedig a vízhez, amely nedves. Az újabbkori bölcészek a négy világtájjal hozzák kapcsolatba a vérmérsékletet, úgyhogy nyugot vérmes, kelet heves, éjszak mélás, dél hidegvérű vagy tompa vérmérsékletűvé tenné az embert. Mind a két nézet hibás, s egyáltalában nem felelhet meg a tudományos igényeknek, mivel éghajlati befolyásoknak maga a vérmérséklet soha nincs kitéve, legfeljebb annak főoka: nagysága, mélysége és magassága.

Jellemképzésre azonban legalkalmasabb a hideg és a heves vérmérséklet, mint amely türelmes kitartást tanúsít; míg ellenben a mélás és vérmes kedély fogékonyabb a külső benyomások iránt, de a határozatlanság a legnagyobb mértékben jellemzi — s mint ilyen méltán a legszerencsétlenebb vérmérsékletek közé tartozik.

A vérmes kedélymérsékletre legjobb példa XIV. Lajos, vagy nálunk Zsigmond király, kiket a legcsekélyebb dolog is borzasztó izgatottságba hozott, amely azután mint a szalma láng, rögtön lelohadt.

A vérmes kedélyűek ritkán bírnak vergődni jellemre, mire, hogy messze ne menjünk, a két előbbi királyt vegyük például, kik közül az első olyan határozatlan ember volt, hogy midőn néha komornyikja reggeli öltözködéskor több mellényt helyezett eléje, egész délig nem bírt felöltözködni abbéli határozatlanságában, hogy melyiket vegye fel magára a sok közül;

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.
Magyar Kir.

A SZABAD EGYHÁZ
KATHOLIKUS NAPILAP.

Alapítvány
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

1870. november 30.
Közlöny a Magyar Kir.
Magyar Kir.

IGAZMONDÓ.

Harmadik évfolyam 1870.

X. SZÁM.

1870. JANUÁR 9-É

A szerkesztési iroda:

Budán, Székház u. 1. sz. az újságírók közlése, és a lap irásának szabályai.

Hirdetési előgondolatok:

A hirdetésnek a szerkesztési irodában kell megjelennie.

Hirdetési díjak: az első sorban minden nap 10 szent, a többi nap 5 szent.

Hirdetési díjak: az első sorban minden nap 10 szent, a többi nap 5 szent.

A BALOLDAL NÉPLAPJA.

A lapot felügyelő pártbizottság tagjai: Podmanitzky Frigyes, Tóza Kálmán, Várady Gábor, Jókai Károly.

As igazmondó

előfizetési ára

egy évre 10 szent

három évre 25 szent

az előfizetésnek a szerkesztési irodában kell megjelennie.

Levelezési cím: Pest, Székház u. 1. sz.

Hirdetési díjak: az első sorban minden nap 10 szent, a többi nap 5 szent.

Nyáry Pál. Lóczy János. Gékény Kálmán. Jókai Károly. Tóza Kálmán.

Ha én pap volnék miről prédikálnék most egyet!

A magyarok meg van a saját istene a magyarok istene. Nem nekünk külön istent bocsátott ki. Ott van a magyarok történetünk nagy könyve. ez a mi saját bibliaunk.

Vallásunk a hazaszeretet. Hiszek egy azban jón. Érzem szeretet csak mi magunknak vagyunk kike bizodalomunk vetve: a mult eszoptimalis megöröszve jóvánk fényesen megteremtve lesz.

N ha én most pap volnék felidőm a magyarok szent könyvének valamelyik örök lapja, abból vennék fel arany betűkkel bevésett szavakat, és elpredikálnám a népok, hogy aközöttök kik a szomszédok dicsőségnek tartják magukat a magyar nemzet legmagasabbban ragyogó csillagának, ott fel 45. lak: most leant a világban. Közönséges. Ideig ág alatt. Szűk fűzök.

Nyújtások keszítettek! de a kik tiszteletlenek akkor is menjétek fel azokkal most.

Ki ma így Magyarországra lép be: az kétékelnek, hogy vajon hova lépett? — de aki magyar ember ajakja kopogtat az ma is tudja, hogy magyar emberre lép be. Adjon isen is napot! így szent. Szemmel szembe repül vele a szent falkat! Fogadjátok! mivel szolgálnak?

Dicsőre az egyenre nem az országunk hasznát szolgálóval van szent!

Szép hazánkunk egy nagy fült szent! Jerek! Munka le! Az ország meggyőzt: az országunk, hogy a szabadságharcunk meggyőzt: hogy a szentek szentek országunkok országunkok fogadjátok meg. Az ország meg mindig nem állt szentek. Az ország a szentek le: az országunk meg az országunk, szentek. Az ország meg mindig nem állt szentek.

Magyar ember vajonlani kékjára a bevésett szentek kékjára bevésett szent kékjára — eljeren az országunk közel szent!

Ne tudjuk, vagyis nemet vagyunk, de bevésett dicsőre szent szent kékjára szentek! Adott szentek, gazdag szentek a kékjára kiváltak a szent legyőzt, de mert a szentek ha egy fült szent: meggyőzt szent.

Most a kékjára kékjára. Ne legyen szentek. Mertik meg a szentek szentek! Vagyis az ország a magyarok bibliaunk meggyőzt: az országunk kékjára a szent szent szent. Most a kékjára kékjára, hogy Magyarországra lépjen szent szent szent szent szent.

És meggyőzt a szent a szent szent szent szent! Én kékjára szent szent szent szent szent!

Az Igazmondó 1870. január 9-i száma

- A fiatal Mikszáth írásai sűrűn jelentek meg Jókainak e lapjában -

az utóbbinak pedig egész félszázados uralkodása a jellemhiány szakadatlan láncolata.

A mélás vérmérsékletre is van egy jó példánk Apafi Mihályban, ki jámbor, jó fejedelem volt, finom érzékkel bírt minden nagy, szép és nemes iránt, de aki sohasem bírt jellem lenni: úgy élt, úgy halt meg, mint egyike a leggyengébb embereknek.

Ebből tehát kétségtelen, hogy e két vérmérsékletből igen ritkán alakul egy-egy jellem.

Ennyiben bír a vérmérséklet befolyással a jellemre, s minthogy a vérmérséklet egyáltalában természeti adomány, az ember szabad akaratától nem függő kinyomata a lelki sajátságoknak, ennyiben nem idomítható semmi által s legfeljebb az erős elhatározás s megszokás által nyomatható el némileg.

Egyébiránt itt éppen el lehet mondani, hogy amennyi ember, annyi vérmérséklet, s amennyi vérmérséklet, annyiféle jellem, úgyhogy mi csak a négy főbb vérmérsékletet körvonalaztuk, mint olyat, melynek határai közt található fel a többi.

Vannak, kik a jellemet *férfiasságnak* (*avdqla*) nevezik s ezáltal mintegy kizárják a női nemet a legnagyobb erény birtokából, ami helytelen és igazságtalan is — mert annak dacára, hogy a nő gyöngébb teremtmény a férfinél, szellemileg mégis fel bír emelkedni a jellem magaslatáig, mely nem mindig a nagy tehetségektől tétetik függővé, mert hány jeles eszű ember van, aki mégis jellemtelen, s hány jellemes, de korlátolt elmetehetségű ember? Hogy a nőkben is egész a legnagyobb fokig kifejlődhetik a jellem, bizonyítja a világtörténet: D'Arc Johanna, Corday Sarolta, Ronow Ágnes, és mindazok, akik áldozatul hozták magokat egy nagy elvnek, amit ők oltárnak állítottak fel magokban.

Meg szokták különböztetni még a fajbéli és a nemzeti jellemet is, de én csak az utóbbira fordítom figyelmemet. A jellemzetes ismérvek azonban oly sokféleképp kevervők, és az átmenetek oly észrevehetetlenek egyik nemzetből a másikba, hogy megjelölésében és osztályozásában nagy eltérések mutatkoznak. Szembeötlő megkülönböztetési ismérvekre csak úgy tehetünk szert, ha bizonyos szélső pontokat

állapítunk meg a különböző nemzetek között, amelyeken belül változnak, s amely változatok részint a föld különös éghajlati mivoltától s az illető nemzet állami s vallási életének saját-szerű szervezetéből erednek.

Midőn a különböző nemzetek jelleméről van szó, lehetetlen, hogy eszébe ne jusson az embernek az egykedvű angol, mint a közönyös vérmérséklet példányképe, aki, mikor két millió örökségről vesz tudomást Bécsből, egész hidegen ül fel a vaspályára, s röpítteti magát a halottas házhoz, hol azután arról értesül, hogy a két millió forint megvan ugyan, hanem a tulajdonképpeni örökös nem ő, de egy másik hasonló nevű londoni polgár, aki már át is vette a hagyományt, s akit ezennel van szerencséjük bemutatni.

— Az már egészen más — mondja flegmatica a csalódott örökös, s egész egykedvűen utazik vissza ahonnan jött: mintha semmi sem történt volna.

Mennyire különbözik ettől a francia, ki a vérmes temperamentumot képviseli, akit minden apróság lelkesít, érdekel; Waterlőo csatazaja éppúgy, mint egy női szoknya susogása; aki azt mondja: halálra unom magam, s azután nevetésben tör ki egy perc múlva, ma szerelmet esküszik kedvesének, holnap már nem akar rá emlékezni, ma vitéz katona, holnap ledér udvaronc, holnapután dühös politikus, egyszóval mindig más és más.

Ott a nemességére gőgös spanyol, aki azt jegyezi kardjára: No me saques sin razon: no me envaines sin honor (ok nélkül ki ne ránts, becsület nélkül ne tégy be a hüvelybe), s akit szinte a flegmatikus vérmérséklet jellemez, de nem oly nagy mértékben, mint az angolt.

Legközelebb áll a spanyolhoz a török, de az is már inkább a heves véralkat jellemét hordja magán: hamar jön ki a béketűrésből, de aztán soká dühöng. Sajátságos életmódja, vallása nagy befolyással van jellemére, mely bármilyen szilárd is, magasztos irányzattal ritkán bír. Sajátságos tisztaságához s kényelem-hajhászatához idomul jelleme is. — A kádi előtt panaszkodó Iskander bey azt emeli ki védbeszédében a legjobban, hogy a gyilkos éppen akkor lőtt reá, mikor ő egész nyugodtan csibukozott otthon. A legborzasztóbb benne, hogy őt akkor támadják meg, amikor csibukozik.

A heves vérmérséklet legtökéletesebb típusa a magyar, s ennek következtében egyike a legjellemesebb nemzetnek. A magyar ember szava kontraktus, hazaszeretete kultusz, királya iránti hűsége példás, a törvényhezi ragaszkodása (még ha a törvény rossz is) az angoléval versenyezik.

Az olasz nemzet a málás és a vérmes kedélymérséklet bizonyos vegyülete, melyhez szövötközvén a saajátságos éghajlat és életmód, valami durvaság egyesül benne a legszelídebb érzelmekkel.

A külső behatásokra nagyon fogékony nemzet, de szinte határozatlan; kit ma fölemel, holnap porig alázza: néha egy szó, egy gondolat valóságos szikra, mely az egész nemzetet felgyújtja, de mihelyt a szikra szétröppen... a tűz is kialszik.

Egyébiránt, mint már mondtam, a nemzeteket jellemzni lehet ugyan általánosan, de szorosan véve az olyan jellemzés nem lehet zsinórmértéke az egyesek jellemének, amit az is eléggé igazol, hogy a világ legpatetikusabb nemzete a spanyol, és a »gründlich« német adta az emberiségnek a legnagyobb humoristákat: Cervantest, a »Don Quijote De La Mancha« íróját, és Zaphirt.

De valamint az emberi természetet játék, veszekedés, illetőleg valamely szenvedélye gyakorlása közben lehet igazán kiösmerni, úgy az egyes nemzeteket is azon álláspontban, melyet békétlen állapotukban kormányaikkal szemben foglalnak.

A spanyol soká túri az igát, nem szól, nem zúgolódik, hanem egyszerűen felkerekedik s elúzi kormányát. A magyar hevesen kel ki minden törvénytelenység ellen s addig izgat, mozgat fűt, fát, míg a viszonyokat egészen a törvényes kerékvágásba sikerül hoznia.

A francia lármázik, buzog s ritkán tesz valamit: ha tesz, akkor kitesz magáért, de aztán megeleégszik az üres dicsőséggel, s nem bánja, ha a világ feneké esik is ki. Egészen hű marad könnyelműségéhez mindig. A konzervatív kormányformából belemegy a respublicába, a respublicából az abszolutizmusba.

Az angolt jelleméhez képest nehezen lehet sodrából kivenni: a nagy adót nem szereti, de zúgolódás nélkül fizeti mégis, legfeljebb egy-egy elmés szatírában tör ki, ha már nagyon megsokallja a dolgot.

Hanem még az a gúny is olyan valaminő komoly, hogy szinte kirí belőle az az átkozott flegma, mely a nemzetet jellemzi: »The king can not do wrong; because he does nothing.« (A király nem tehet rosszat, mert nem tesz semmit.)

Amit különben a nemzetek jelleméről mondani lehet, az inkább a »jelleg« nevet viselhetné, mint a határozott jellem szót, miután a kettő között ha nem is annyira szembeötlő, de mégis lényeges különbség van.

De térjünk vissza a szó szoros értelembeni jellemre.

A jellem, mint minden szellemi tehetség, bár már eleve nyilatkozhatik ugyan, tökéletesen csak a középkorban (a 25-ik évtől az 50-edikig) fejlődik ki, ti. midőn a lélek már elegendőleg megszilárdult, hogy belső uralmát érvényesítse, mert a jellem szilárd elveken nyugszik, melyeket az élet által szerez az ember s melyek aztán életét, be- és kifelé, összehangzatosan és maradandólag meghatározzák.

Így tehát a jellem az ember azon cselekedete, mellyel *magá teszi magát emberré*, ezáltal oly önbecssel ruhásván fel magát, mely minden anyagi kincset felülmúl; azért mondja talán Jules Favre, hogy »a jellem létra, mely a szabadsághoz és az erény magasságához vezet«, és azért mondta talán Franklin: »az oly embernek, kinek élete a belső hangulatok és külső viszonyok változékony befolyásától függ (akinek nincs jelme), csak a neve ember.«

AZ ÖSZTÖN

(Bölcsészeti tanulmány)

Az ember bámulva áll meg az ember előtt, mint legremekbber teremtménye előtt Istennek. Milyen csodás lény! kit a teremtő mind a két kezével áldott meg: két világot adott neki, a belsőt és a külsőt, míg a többi állatoknak be kellett érni egygyel.

A külső világ tele van anyagi kincsekkel, miket az embernek jutott feladatul kibányászni s felhasználni a saját javára. Az állatokban táplálékot adott neki, a földben termő erőt, mely megneveli számára a virágokat, mikben megint illatot

talál, amiben gyönyörködhetik, mézet, amelyet élvezhet. — És mindez egymásután a gazdag természetben egy szép logikai láncolat, melyen tündökölve látszik meg a nagy mindenható mester keze.

A belső világ, melynek kincseit a lélektudós igyekszik kifürkészni, még gazdagabb: ott már olyan kincsek vannak, melyek fényétől megvakulna a halandó ember szeme, s éppen azért nem láthatók meg szemmel; ott már az örökkévalóság pecsétje van ráítve mindenre, mely egy harmadik világot ígér a belső világnak, tudniillik — a síron túli életet.

E lelki kincsek, melyeket tehetségeknek (lelkierőnek, érzelemvilágnak) szoktunk nevezni, vele születnek az emberrel, s aszerint fejlődnek és működnek, amint irányoztatnak egy cél felé, mely irány viszont közvetlenül az ember körülményeitől, helyzetétől, tágabb értelemben akarátólól tétettek függővé.

A legnagyobb lélektudósok egybehangzó véleménye nyomán bátran ki lehet mondani, hogy az emberrel veleszületett érzelemvilága, tehetsége, lelkierője a jóra van teremtve.

Nézzük tehát ezen, az emberrel veleszületett lelkierők legelsejét, mely a legelső fokon áll, s mely legelőbb nyilatkozik meg benne — az ösztönt.

Az ösztön általában nem egyéb, mint azon titkos, a léleknek, mint eleven erőnek természetében gyökeredző törekvés vagy irányzat, melynek célja nem más, mint éppen az, hogy munkásságot fejtsünk ki.

Ebből következtetve a lélek minden kifejtett nyilatkozata, cselekvénye magán az ösztönön alapul, mely azt az istentől nyert kétségbevonhatatlan természeténél fogva mintegy kényszeríti a munkálkodásra.

Tehát a lélek nagy törvénykönyvében az van beírva a legelső parancsolatnak: »munkálkodjál«.

A fentebb mondottak szerint az ösztön a lelki élet tulajdonképpeni alapja, tényezője. Az ösztön hasonlít a növény csírájához, mely az egész növényt mozgásba hozza, kifejleszti, kitolja a földből, hol az azután megnő, elágazik, mely elágazás hasonlít a lelki élet különféle feltűnési módjaihoz.

De valamint a növénynek, hogy kicsírázhasseék, felnőhesen, virágozhasseon, nemcsak a földből nyert erő szükséges,

hanem gondos ápolás, napfény és harmat: úgy az ösztönnek is, hogy az jó iránylatú cselekvőségi hatáskörét rendeltetéséhez képest betöltse, gondos önfejlesztés, nevelés, képzés szükséges.

Eddig általában szoltam az ösztönről, most nézzük szorosabb értelemben.

Hiába tagadnók, meglátszik, hogy az emberben is van állati tulajdonság.

Nincs ebben mit szégyellni, nagyságos és méltóságos uraim! s hiába dorongoljátok le Platót, aki azt merte mondani, hogy »az ember két lábú tollatlan állat«, volt egy »kis igaza« az öregúrnak. Méltóztassanak csak elmélkedni az *érzéki ösztönről*, melynek nyilatkozványainál csaknem egészen elvész az állat háta mögött az emberben az ember.

Avagy miben különbözik közönséges értelemben az ember az állattól? A tudomány nagyon egyszerűen határozza meg:

Az ember okát adja annak, amit cselekszik, az állat önkéntelenül tesz mindent; azaz míg az ember az ész és a lélek törvényeinek serpenyőjén mérlegeli meg tettét, bepillant annak indokaiba, vizsgálja következeit, addig az állat oktanul csupán érzéki ösztönének engedelmeskedik.

Akik tehát azt hiszik, hogy az ember és az állat közt nincs semmi hasonlatosság, azok legelőször is azt bizonyítsák be, hogy az emberben nincs érzéki ösztön, mely semmi egyéb, mint törekvés az állati élet kielégítésére, tehát a lélek oly akarása, melynek indokai nem rejlenek magában a lélekben, hanem a szerves életállapotban.

Azt pedig, hogy nincs, nem lehet bebizonyítani.

Az érzéki ösztönt fel lehet osztani tápösztönre, önfenntartási, mozgási és nemi ösztönre.

Vizsgáljuk ezeket egyenkint; azon célt tűzvéni ki magamnak, miszerint bebizonyítom, hogy az érzéki ösztön annyira állatias jellegű az emberben, mely sokszor az akarattól függetlenül, sőt az akarat ellenére is követi célját, és válogatás, tapasztalás, tudomány, értelem nélkül is megtalálja az eszközöket, mert van az emberben bizonyos veleszületett állatias elősejtelem, valami titkos, az ész törvényein kívül működő kombináció, mely igenleges vagy nemleges irányt ad az ösztönnek,

Kinek nem tűnt az fel, hogy meglát valahol egy embert, aki neki sohasem vétett az életben, ránéz, s visszataszítódik tőle, gyűlöli; míg egy másikat az első pillanattól fogva vonzalommal szemlél, habár az ártani igyekszik is neki. Hol itt a meggondolás, mely leküzdje ezen belső, állatias, az ész törvényein nem gyökeredző ellentétet?

A szimpátia kifolyása a szerelem, illetőleg az érzéki ösztön szenvedéllyé fajult nyilvánulása, melyet szinte akaratjával szemben sem bír az ember leküzdni, s mely lassankint minden szellemi tehetségét háttérbe szorítja, elannyira, hogy az végképpen megszibbadni látszik.

A *tápösztön* Cuvier szerint a legerősebb és a legelső. A csecsemő önkéntelenül nyúl anyja emléje után. A magát hosszas éhséggel kivégezni akaró ember, ha halálos koplalása közben élelmiszert pillant meg, megrázkódva kap utána, nem törődve feltett akaratával, hogy éhen hal. Nem kevésbé fejlett az emberben az önfenntartási ösztön is: a vízbe ugró öngyilkos fuldoklása közben önkéntelenül kapkod tárgyak után, melyekben meg lehessen fogózkodni.

A mozgási ösztön egy egész szisztematikus tudomány, melyből a lélek belső állapotaira lehet következtetni. Legközvetlenebbül meghatározza ezeket a hang, úgyszintén az arckifejezés és taglejtés.

Ezek a mozgási szervek, melyeknek ugyan ura az ember, hanem ők mégsem egészen szolgálói az embernek. Hányszor hazudtolja meg a nyugodt, szelíd hangot a haragosan villogó szem? Hányszor árulja el az ember haragját az összeszorított ajk; s milyen jelenség az, hogy a pajkos gyermek a nagyapa pattogó veszekedő szavaira oda sem hederít, míg komoly arcától megdöbbenve húzódik félre? Honnan tudja ő, hogy az a veszekedés, amit hallott, nem volt igazi veszekedés, hanem csak a szerető nagyapa házsártos természete? S honnan tudja, hogy az a komoly, szótalan arc igazi fájdalom?

Ezt az érzéki ösztön súgja neki.

A mozgási ösztönben, valamint általánosan a külső alak mivolta- és magatartásában fejezi ki magát mind az egyéniség, mind pedig a bent lakozó lélek állapota: e nyilatkozatok tehát a lélek, az egyéniség kiösmérésére szolgálnak s belőlök alakul maga az »Arculatlan« — Physiognomika — tágabb értelemben

a »Lelki jelisme«, melyet a mi egyetemünkön »Törvényszéki lélektan« név alatt adnak elő hézagosan.

Több bölcseész vaknak nevezi az érzéki ösztönt, ezzel kívánván jellemezni azon tulajdonságát, hogy nem előzi meg tudata és ismerete azon tárgynak, mely után vágyakozik, s mely kielégítésére szolgál. Ez azonban véleményem szerint helytelen elnevezés, mert az ösztön, a természet által az ember lelkébe oltott, s a gondolkozás törvényeinek körén kívül működő homályos tudat, melyben az ember rendeltetési célja van a legelső alapvonaláiban mesterileg kifejezve. Éppen ez okból nem tartom az ösztönt vaknak, hanem tartom a lélek irányzatának, mely az ember szellemi tulajdonságait mozgásba hozza, s ezáltal annyira kifejti őket, hogy azok egészen más jelleget vesznek fel, s különféleségek szerint alakulnak át vágygá, szenvedéllyé, hajlammá és mindig odább-odább...

Egybehangzó vélemény, hogy az élet egyetlen percében sincs teljesen kifejezve, mert az már lényegénél fogva is folytonos fejlődés, mely csak a sírnál szűnik meg, s mely örök időkre fennhagyja azon csodálatra méltó tény, hogy valami magát éppen változtatásában tartja fenn, és ekképp éri el a valósulást.

Közönségesen meg szokták különböztetni a jó és rossz ösztönöket, ami egyáltalában nem járja, mert az ösztön mindenkinél egyforma, nem tűr kvalifikációt, s csakis a többi lelki tehetségek kifejlési fokától s jellege minőségétől tétetik függővé.

Ebből világos az is, hogy az ösztön, a szellemi fejlettség legelső fokain, a gyermekeknél és a műveletleneknél sokkal erősebb, hatalmasabb, mint a felnőttnél, mivel embereknél: mert az utóbbiaknál háttérbe szorítja és kipótolja azt a magasabb lelki erők munkássága.

Midőn az ember érzélemvilágából, mint régebbi »Jellem« című cikkemmel szorosan összefüggő tárgyat kiragadtam s leírtam szerény nézeteimet az ösztönről — meg nem állhatom, hogy ne kiáltsak: milyen remeke vagy te a természetnek, ember! adott a Teremtő ész és szabad akaratot, mely úrrá tegyen az állatok felett te pedig szerezz tudományt és műveltséget magadnak, mely úrrá tegyen magad felett, aki különben könnyen rabszolgája lehetsz saját ösztönödnök.

Mily nagyszerű az isteni gondviselés!

Csak azért nem adott talán mindent, hogy neked is legyen mit szerezni; hogy neked is legyen szervezetednek és alkotásodnak megfelelő működési köröd, nehogy úgy kiált-hass fel, mint a gyermek Nagy Sándor, szomorú, elborult arccal: »Atyám, te nekem semmi hódítani valót nem hagytál!«

B.-GYARMAT KÖZHELYEI

— Tollrajzok —

I.

A »BALASSA«

Mióta a kolera uralkodik, azóta egészségesebbek az emberek, rövidebbek az éjszakák és hosszabbak a korcsmárosok ábrázatai — uti Mezei docet. Éjfélkor megjelenik a kolera-bizottság és elváltatja az ember szájától az »italt«. A kolera maga még becsületes ember, mert az mindössze csak egyszer öli meg a halandót, de a bizottsága minden áldott héten hatszor öli meg benne az egyéni szabadságot.

Már Zsiga bácsi csak annak a mondója, hogy ez megintelen semmi egyéb, mint a halpárt célbavett mesterséges kipusztítása az átkos »minisztérjom« által. És hol-hol kedve is szottyanna kidobni az ajtón a mulatságot rontó goromba kolera-biztos, csak hogy hát úgysem érhetné el a tovább ott mulatási célt, mivel éppen ő maga az a kolera-biztos, akit kidobna. Bizony furcsa hivatallal vezálták meg szegényt. Tell szívének, tudom, könnyebb feladat volt lelőni az almát fia fejéről, mint neki hazakergetni tizenkettőkor a mulató komániát, melynek szétszéledését csak a jó Mezei bácsi nézi nálánál hazafiúi bánattól sötétebb arccal.

Hej, de csak csendesen is megy már a világ »sorja«. A »nagy hecc« olyan ritka már, mint a »kifogástalan zsiráns«. Csendesen mulatnak az asztalok, kifogyott mindenünnen a »szusz«, mit csak az »éjfélután« szokott önteni a nemes fiatal-ságba. A magyar ember mindig azzal a szándékkal tér be egy »pillanatra« a korcsmába, hogy egy »hétig« lesz ott; mit ér az, ha most odateszik elébe korlátot a tizenkét órát?! Keserű az itala tőle.

De azért ha csendes is a Balassa, régi ábrázatát mégsem vesztette el.

A két kerek asztal körül most is ott ülnek a szokott törzsvendégek, Mezei bácsi szeretett gyermekei, kik az ő kedvéért

vannak teremtvé az árnyékvilágra; hogy legyenek akiket ő szerethessen és kiszolgálhasson.

Mind az ő nevelése az egytől egyig, már ti. a fiatalabbja.

Amelyik pirosposzsgás, az az ő rostélyosaitól lett ilyen, amelyik halavány, beteges, az az ő borától lett olyan, amelyik bele mer kottyanni »az fontos ország dolgaiba«, az is őtőle profitírozta a diplomáciai tapintatot a »jelős« »Ellenőr« révén, a »ki olyan újság«, hogy ha már egyéb nem tanúskodnék is mellette, untilg elég »abbó«, hogy Mezei bácsi két éve járatja egy kortyra — akarom mondani egy huzomra.

Ebből szívja ő a sok tudományt s úgy adja odább ingyen salátául a szélet mellé vendégeinek.

Már persze csak a kályha melletti asztalnak, mert az ablaknál ülő kompánia rátartós egy kicsit. Azok a kaszinóból hozzák a bölcsességet és sehogy sem tisztelik a Mezei bácsi politikai kombinációit, ami nagyon fáj neki, de azért nem mutatja, nem érezteti velök . . . isten neki . . . hadd járjanak a rossz úton . . . neki semmi köze hozzá. Szegény elveszett fiatal emberek.

De bezzeg annál hálásabb publikum a másik, ahol Zsiga bácsi a nagy kophta, ahol minden este szorgalmasan felosztják Európát a »potentátok« között, kinek-kinek a maga érdeme szerint. Az osztrák császárnak aszerint természetesen nem jutna több egy vármegyénél.

Néma áhítattal hallgatják Mezei bátyánkat ilyenkor. A barna írnök fejbólingatva hajtja fel hetedik halbszajtlíját, és azt mondja »Világos! A szóke joggyakornok még előbb felnéz a Zsiga bácsi ábrázatára, leolvassandó, nincs-e valami kifogása a mondottak ellen, csak azután »zúga« rá egy helyeslő kiáltást, míg Mezei bácsi egyet csendít a zsebében szemtelenkedő Lónyai-hatosokon, s aztán a hatás kedvéért, mint a jó professzor, még egyszer röviden összefoglalja értekezésének tartalmát:

— Egyszóval nagy kalefaktor a jobboldal. Utoljára is csak ágyú, puska dönt itt!

A Pista kellner, ki komoly mogorvasággal hallgatja gazdája hátamegett a nagy státuszpolitika griffjeit, ijedten kapja hátra fejét az »ágyú« szóra, s miután az Albert gyerek véletlenül arra viszi a citromos teát a »telegrafos úrnak«,

lehetetlen hogy ne a legrosszabb eset történjék, már ti. hogy a Pista kellner megtaszítja az Albert kellnert, az meg leejti a telegrafos úr bájitalát, mely dallamos torkát hivatva volt nekistimmelni a flótázás idilli művészetének.

Ez a tragikum aztán egészen megindítja Mezei bácsit s mint valami gőzsikló leszállítja a politika mezejéről, úgyhogy nem törődve sem a honboldogtással, sem az örök béke eszméjével, beleponálja magát a statárium jogába, s hadüzenő léptekkel ront neki a kétfelől szaladt »dienerschaft«-nak — s bizony nem tudom én hogy végződnek most mindjárt ez a »keleti kérdés«, ha új vendég, mégpedig falusi »jó firma« nem lépne be az ajtón, kinek látására egyszerre mosolygó nyájaságba megy át a gazda vészes haragja.

Nem lehet a másképp. Idegenek előtt nem lehet a házi tűzhely lángjait élesztgetni. Aztán meg is érdemli, hogy némi figyelemmel viseltessék iránta, mert a vidéki vendég legalább fizet, míg ellenben a törzsvendégek annyira divatba hozták az »aufschreiben«-t, hogy ha néha nagy ritkán akad aztán a sok között egy lázító excentrikus, aki elkiáltja magát, hogy »zahlen«, az egész »Balassa« Mezei bácsival együtt, valódi megbotránkozással tekint a »szentségtörőre«.

Az új cimborá jöttére megelégnék a mulatság, ki-ki megtoldja még egy messzellyel. Károly is megszagolja egy mér-földnyiről az idegen bűzt — s ott terem a banda.

Aztán kezdődik a mulatság. Az embernek eszébe jut a sorsa, a szeretője és a kifizetetlen váltója. Mind a három szomorú dolog. És felhangzik hozzá a »Csiribiri csárda« bánatteljes, viharos áriája. Ezt megint mindenki megtoldja egy iccével.

... Megtelik a szív édes fájó gondolatokkal. A legházardabb pasasier elpattantja az első pezsgődugót.

... És megkondul a tizenkét óra.

Megdöbbenve néznek egymásra a cimborák, mintha a világ vége volna. Zsiga bácsi nagy immel-ámmal magára erőlteti a boglyas Ghiczy-szűrt.

Az előkerült Albert gyerek és Pista kellner egyenkint kezdik eloltogatni a gyertyákat; Mezei bácsi még egy pillantást vet a »Turini Jézus« falon függő arcképére, melyhez még egy fohászt látszik küldeni, mielőtt a sötétség végképp elnyelne

a mai napra: aztán csendes jó éjszakát kíván a távozó vendégeknek, kik elégedetlenül, tele fejjel és muzsikálás iránti szimpátiák okáért üres zsebbel távoznak, hogy holnap újra kezdjék.

II.

A DEUTSCH-KÁVÉHÁZ

Az ember körülnéz előbb az utcán, ha nem látja-e valami becsületes ember bemenni, s aztán félve surran be a Deutsch-kávéházba, hol az elválasztott sziámi ikrek hímnemű fele, az elhízott Deutsch papa székel bekerített trónusán, mely körül van rakva anizett, maraszkinó, rum-, szilvórium- és vaníliával, mik megalapítják Deutsch papa királyi tekintélyét, lévén mindeniknek egyenkint annyi rabszolgája, hogy Deutsch papa sohasem kénytelen szenvedni a magány unalmasságát, hanem az éjszakán által is folytonosan gubernálhat környezetén.

A különféle nemzetek bőven vannak képviselve az örömek e birodalmában.

Ott van Izrael »szétszórt« népe »összegyűjtve«. A miniatűr »ich gebe«, »ich nehme« hangzavar csendes harmóniába olvad a »posztócsillagos« hadfiak magyaros káromkodásába, kik a hátulsó asztalnál disznómódon ütik, — nem a burkust, — hanem a filkót egészen addig a stúdiumig, míg összes pénzkészletük belevándorol a kártyapénzt gyűjtő pohárba. A legvégén mindig azzal a tapasztalattal kelnek fel, hogy mindenikök vesztett. Ostobaság biz a kártya kevés pénzzel! Hanem azért másnap megint csak kártyán adatik át a közforgalomnak a »lénung«. Faraó hírhedt nemzetsége is azt a vallást követi, amit a vitéz urak. A kimuzsikált bankót ők sem adják »interesre«. Az embernek nem az a hivatása hogy »takarékpénztárrá« váljék. Ha az úr azért muzsikáltat, hogy mulasson, a cigány is azért muzsikál, hogy mulasson utána. Elég baj már az is, hogy mikor az urak mulatnak, ők muzsikálnak nekik, mikor meg már ők mulatnának, akkorra egy úr sem látható, hogy hadd ő muzsikálna nekik. Hej, de csak ebben is megrövidítette őket »azs a aranyhajú csigányra fondorkodó Úristen« !

De ők azért nem irigyelnek a világtól semmit. Hadd bomoljon, ha kedve tartja, s ha néha-néha megcsillanik is szemökben valami elfojtott epedő vágy, az sem vonatkozik ötemeletes házra, elegáns fogatra, ezer holdas pusztára, akkor is csak az jár eszökben, hogy ezeken a fránya honvédeken milyen »delikátus«, milyen fölséges szép a »verezs nadrág« . . .

Persze hogy a tekintetes vármegye is képviselve van a különféle válfajok közt. A hosszú »szőke írnokról« lerí a megyeházi szag. Ő itt az arisztokráciát képviseli, s Deutsch papa sokat helyez bele. Már tudniillik bizalmat is, szilvóriumot is. No, de az renden is van. A szőke írnok elvégre is olyan perszóna, aki már többször közéről beszélt a vicispánnal, aki ott jár-kél a megyeház méltóságos folyosóin, olyan biztonsággal, mint más emberfia otthon, aki életet, kifejezést és »alakot« ad azoknak a hatalmas rendeleteknek, mikre Deutsch papát előfogja néha-néha a »holnap nekem« spuriusza. Mert hát Deutsch papa két dologtul fél a világon legjobban: a Deutsch mamától és a törvény »bírságos« kezétől.

A Deutsch mamától már sikerült megszabadulnia, de a törvény pallosa még ott lebeg feje felett minden pillanatban lecsapni kész élével a kisvárosi rulett közé.

A szőke írnok rangjához méltó, vármegyei stílusban természetesen a »zöld asztalnál« van elemében, hol a biliárd sima mezején lelegel minden babért, becsületet szerez és emlékeztet »mopszaival« a »permopsz« keletkezett tisztikarra, »dupla buzeró«-ival megmagyarázza a községrendezés kérdésének megindulását, »karambol«-jaival bebizonyítja, mint gátoltatik meg egyenes haladásában az egyik golyó — a jobboldal, ha beleütközik a másik golyó — a baloldal. Az isten bűnül ne vegye neki! Már ti. a golyónak. —

Mikor aztán jóllakott dicsőséggel, diadallal, példának okáért ő is megereszt egy kis nemzeti »ferblit«, hol egészen »anständig« viseli magát s hova szinte átviszi az ékes megyei stílust. Három nyolcas ellen »három szolgabíró« vág ki, »vótumra« kívánja bocsáttatni, ha felmerül a kérdések kérdése, hogy szabad e az utolsónak is »besszerelni«, a »tourmac-lit« nem fogadja el, mert az korlátozza a viziadás »autonómia-ját«, s ha valaki »bicska« helyett »kirikárit« talál neki osztani,

vagy a »kasszát« bezárja mikor »flusz« mosolyog tollmozgató kezében, elveszti előtte minden népszerűségét s addig-addig keresi holmi diplomáciai jegyzékváltoztatással az okot, míg elkiálthatja, hogy »akciót neki!«

Az akció reakciót szül. A szőke írnok csurgóra lelógó kalapját még beljebb húzza piros ábrázatjába. Egyet káromkodik. Az osztó kezéből kiesik a kártya. Mindenki odanéz. A két ellenséges fél összeütközik. Kezdődik a mohácsi csata. A küzdők körül pártok képződnek. Mígnem Deutsch papa leszállván jupiteri székhelyéről szét nem húzgálja a haragvó hősöket.

Újra elcsendesül minden, s újra megindul a ferbli. A többi asztaloknál megélénkül a »diskurzus«. A kis patikárius műértő arccal kérődzi el még egyszer a verekedés lefolyását. Sajnálja rettentően, hogy vége lett. Az igaz, hogy nem rajta múlt a folytatása. Ő eleget heccelte őket. A méregkeverő.

De már azt megint Muki cukrász nem hagyhatja úgy, hogy a patikáriusnak ne kontradikáljon, ő már különben is született ellensége minden patikáriusnak. Tűz és víz. Az ő fakkja az »édes«, az övék a »keserű«. S ha Király utcai Török János, hogy rá célozzon, hirdette szanaszét a lapokban, hogy »nincs többé kopaszfeje«, ő is fogta magát s a kánikulában, mikor Török János uram legjobban izzadott a balassagyarmati »Times« hasábján úgy hirdette a gefrorenest hogy: »nincs többé melegség«.

Képzelem mennyire megijedhetett ettől valami pesti prémárus.

A többi asztaloknál együtt és szerteszét Bernáth Gazsi haláláról beszél a tudós publikum. Dávid doktor jól ismerte a híres »Bhernáth« bácsit és restelli, hogy izraelita létére a lipótvárosi katolische templomra hagyta összes követeléseit és nem az izraelit anyaszentegházra.

A fekete végrehajtó kihörpenti limonádéját és huszonharmadikszor kel fel, hogy — úgymond — hazamenjen erről a »sznasz hely«-ről, hová minden este véletlenül kerül be. Most is egy hitelező elől akart felszökni a kaszinóba, de eltévesztette az emeletet. Meg aztán . . . mi tagadás benne . . . egy kis sporthajlam . . . a szép felszolgálóné, a melegkezű fr. Betty . . . Olyan a szeme, mint a tinta . . . olyan korall ajka van, mint a spanyolviasz, az arca olyan fehér, mint a velinpapiros . . .

Egyszóval a végrehajtó úr szeretné ma este felvenni az »előleges biztosítási jegyzőkönyvet«, csakhogy még egy kicsit félénk, bátortalan hozzá, mert hát hiába »béka van a gyomrában«. Aztán az is könnyen megeshetnék, hogy a kis Betty, amilyen gonosz teremtés, egyszerűen azt kérdezné válaszul ömlengő szerelmi nyilatkozatára: — Hallotta már ön a »Ninive történetét«?

Bezzeg jobban értené ezt a mesterséget az a torzonborz barna alak, aki a leghátulsó asztalnál szoktatja magát a »magányhoz«, ti. a mi Stofi bátyánk, amint a tizenharmadik csésze gyászkavé szürcsölése közben nagyot hunyorgatva néz, hol a piruló végrehajtóra, hol a kokettírozó nimfára, hol arra a fekete rámajú képre, melynek következő feliratán tűnődik nagy hümmögve: »Wenn die Jugend wüsste, wenn das Alte könnte«.

A másik képről a jó Petőfi Sándor néz le némán, hidegen az éjszakákat átdorbézoló csemetéire az új korszaknak. A pislogó lámpák rezgő világa kísérteties fényt vet a költő szilaj arcára, mely meglevenedni látszik... a toll megmozdul kezében... Lelkem előtt mint egy vízió, mint egy megmagyarázhatatlan fantom domborodik ki élő alakká, ... és felmennydörög ajkán a haza szent földjét megmozgató nagy szemrehányás:

Lesz-e gyümölcs a fán, melynek nincs virága?
Avagy virág vagy te, hazám ifjusága?

... Már az igaz, hogy furcsa dolgokat írt az a Petőfi.
Ugye Deutsch papa?

III.

A »ZICHY«

A Zichy fogadóról mindig eszembe jut a Zsedényi Eduárd inggallérja, a Zsedényi inggallérjáról eszembe jut a Csernátony stílusa, a Csernátony stílusáról pedig a szuezi kanális. A szuezi kanális felőli elmélkedésemben meg lehetetlen meg nem emlékezmem a Sramko bácsi torkáról. Míg Lindley meg nem csinálta a pesti vízvezetékét, addig ez volt a tekintetben a leg-

Előzetes híradás
1873. május 18-án
Közzététel: 1873. május 18-án
Kiadás: 1873. május 18-án
Kiadó: B. Gyarmat
Közvetítő: B. Gyarmat
Közvetítő: B. Gyarmat
Közvetítő: B. Gyarmat

NÓGRÁDI LAPOK

politikai, társadalmi és közgazdasági hetilap.

B. Gyarmat május 18.

(1873. május 18.) Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...
Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...
Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...

Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...
Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...
Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...

A felfelé forduló események...
A felfelé forduló események...
A felfelé forduló események...

Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...
Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...
Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...

Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...
Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...
Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...

Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...
Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...
Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...

Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...
Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...
Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...

Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...
Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...
Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...

Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...
Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...
Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...

Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...
Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...
Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...

Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...
Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...
Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...

Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...
Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...
Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...

Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...
Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...
Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...

Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...
Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...
Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...

Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...
Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...
Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...

Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...
Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...
Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...

Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...
Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...
Az 1872. évi május 18-án közzétett híradásokról...

A Nógrádi Lapok 1873. május 18-i száma

— 1873-ban Mikszáth e lap főmunkatársa volt —

jelesebb species. Sok borral vegyített víz vezetett le e derék alkotványon keresztül egy félszázad óta.

A Zichy fogadónak leírásában ő olyan alapkő, olyan kiindulási »alfa«, mint a Napóleon elhanyatlásának történetében annak kedves felesége.

Sramko bácsinak is valódi hitestársa a Zichy. Megesküdött és hű hozzá. Túlhajtott erényesség. De a Zichy már azt úgy érdemli meg. Mert a Zichy híres és nevezetes hely. Nem azért jár pedig oda Sramko bácsi, mert nevezetes hely, hanem azért nevezetes hely, mert odajár. És az nagy különbség.

Azután — én istenem! — csak kell az embernek járni valahova enni. Nem élhet levegőből, kivált ha a levegő tele van vesztett pörök hírével. S ha már egyszer eszik, innia is dukál, mert meg van írva a régi tudós könyvekben, hogy »Trencsiny országban« egyszer a ludak ettek és nem ittak, hát mind kidöglöttek. Hiába, az ember fut a szomorú sors elől. Ez már az önfenntartási ösztönhöz tartozik.

És ha néha-néha — teszem azt — szórakozottságból túlságosan talál bevenni a »jóból«, neki az mind megjárja, mert *Kinek három van diplomája, háromszor többet ihatja, mint holmi közönségezs ember.*

És ilyen értelemben hasznát veszi diplomáinak.

Egyszóval szolid ember, minélfogva a Zichy is szolid hely. Az öreg urak és az átutazók vendéglője.

A nagyvilági politika ritkán képezi a beszélgetés tárgyát. Az a néhány »burger«, aki néha-néha betéved egy »jó napot« csinálni magának »esténkint«, nyugodtan issza meg »feketéjét« vagy a megrendelt »drapákot«, s még a vén Napóleon halálára is csak annyit mond: . . . isten nyugossa meg szegényt! . . . hanem bezzeg annál többet beszél a Sramko bíróné választásáról . . . ami Sramko bácsinak olyan érzékeny szívlágyító téma, miszerint sokszor arra a csúfságra vetemedik tőle, hogy egy cilinder bort ereszt meg a szépen megszaporodott jóakaróknak. Mert hát a népszerűség sem jön ingyen. Így is sokkal olcsóbb, mint ha Teller árulná a »speisz-cetlin« és a Géza kellner számítaná fel az árát.

Hanem aztán hetivásárkor megélénkül az élet a szolid pecsovics-jellegű Zichyben. Nemzetes Hont vármegye »nagyságos« közönségétől hemzsegnek az asztalok. S ha itt-ott

hegyesre kifent bajuszával kitarkallik közülök egy-egy Nógrád megyei atyafi, kilyukasztja lelkét a tengernyi büszkeség, melyet liberális volta miatt az ügyefogyottabbakkal szemben érez, s belevágja bölcsességének bicsakját a politika cipójába, s olyan karajokat szedel a szegény jámbor hontiaknak, hogy egészen belepirulnak ettől a megromlott rebellis nógrádi levegőtől.

Jól esik lelkünknek (már mint nekünk pecsovicsoknak), hogy mi is elmondhatjuk valakinek azokat a mérges epithetonekat, mikkel a baloldal minket prezentel meg; mert hát hiába a csizmánál is sárosabb a »kalucsni«, ha az van felül, — és a felső kabátot is jobban éri az eső, mint a »lajblit«, ha be van gombolva.

Hanem erre a hasonlatra nyomban meg is mozdul a másik asztalnál Hecks, aki oly elválhatlan kísérője Sramkónak, mint Minervának a bagoly, s ki a fél vármegyét ruházza kontóra.

Isten után neki köszönhetjük leginkább *formánkat*.

Némán ül ott, mintha azon gondolkoznék: milyen lesz a jövő század divatja, pedig azon gondolkozik, hogy mivel hibázta el tegnap a »kalábriaszt«, mikor »tercbélára« bukott, aztán nagyot hajlongva köszön egy-egy bejövő vagy távozó vendégnek, áhítatos arccal nézve utána, mintha az járna eszébe, hogy milyen érdemes derék férfiú az, mennyire tiszteli, becsüli őt azt, pedig az jár eszébe, hogy ugyan miből fizeti ki a felszaporodott ruhaadósságot? Aztán megissza félmesszelyét, felhúzza riska kabátját, melyért úgy fáj a szíve, hogy önmagának kell elnyúzni . . ., és elindul a »körbe«, hogy ott is bevégezze »nyilvántartási szemléjét« hitelezői felett.

A hetivásárokat leszámítva a Zichy csak akkor veszi el monoton jellegét, ha az »Edos gyerek« vetődik ide falujából.

És az elég gyakran megesik.

Híres paripáján, mely a brazíliai császár istállójába került ki s útközben átúsztta a Földközi-tengert, ezelőtt tíz perccel indult el otthonról, ami közönséges lónak és embernek fél-napi járóföld. No, de jó is, hogy ily sebesen jött, mert már annyira száraz volt a torka, hogy amint a Zichy kapujában kicsaholt kováján egy szikra torkára pattant, egyszerre

lánggal kezdett égni — hanem, jó szerencse . . . éppen akkor vitték arra a város vizipuskáját s úgy agyonlőtték vízzel Edos pajtásunkat, hogy zicher belehalt volna — már amennyire tudniillik egy huszár meghalhat —, ha a hauszknecht hamarjába be nem tesz szájába egy csomó bagót, amitől a huszár halottaiból is egyszerre feltámad . . .

Siet is magáról lehányni a felsőruhát, mely az említett kaland következtében persze lucskos volna, ha a folyosón véletlenül nem néz rá olyan tüzesen a szőke szobalány, hogy nyomban megszáradt.

Hanem most azután kárpótolja is magát a kiállott viszon- tagságokért: egész armádia palackot állíttat maga elé, s amint Muki cukrász elmésen megjegyzi: huszárosan egy egy kortyra issza ki a bort minden a Zichyben található üvegből: kivévén a Flóris bácsi szemén levő *szemüvegből*. De ebből is csak azért nem, mert nincs benne.

Búsulva vigadoz mellette a jó Béla gyerek is: kifoghatatlan leleményessége éppen most szüli meg az »*Ötvenedik indítványt*«, hogy »igyunk meg még egy messzely vöröset« — s ha restelni látszik is szegényítő súlyát annak a gondolatnak, hogy ő csak baka volt önkéntes korában, mégis jólesik elbeszélnie, hogy mikor egy ízben őfelsége előtt glédába kiállott, a felséges király elbámulva mondá:

»Ilyen szép domború mellkast még nem láttam«.

Isznak is aztán király őfelsége egészségeért nagyokat a bajtársak, kik a komisz cibil ruhában is érzik katonás voltukat.

A Béla gyerek belekezd egy »ezer rőfös toasztba«, mit Edos öcsénk vigyorgva hallgat, fejét jobb kezére támasztván, mintha Sennyeyt akarná utánozni, hol-hol egy nagyot bólintva, mintha Están bácsi parlamentáris modorát venné fel, és közbe pipaszárával üti velős szavaihoz a taktust, mintha Deák Ferenc örökmozgású plajbászát vette volna tanulmánya tárgyául . . .

Egyszerre lehanyatlik a kéz és fej, a nagybojtú taj pipa, melyet mint »guter Reiter« kapott generálisától emlékebe, kifordul kezéből, a huszár lelke lerészegedik a nagy tengernyi dicsőségtől, mely múltját terheli, mert a bor az bagatell csak . . . mely meg sem kottyán vasfejének, melyet pusztán a nagy tettek ólomsúlya nyom le — és felhangzik ajkán egy-egy

reguláris kortyantás, melyre tihanyi echóként felel vissza a másik asztalnál elaludt Géza kellner elfojtott mély szuszogása.

... A toasztírozó szónok körülnéz. A teremben nincs egyetlen lélek sem ... csak az üres palackok, a tövig égett gyertyák és a méla csend. Egyet sóhajt és azután — folytatja toasztját ott, ahol elhagyta, hatalmas borízú hangon fenyegetve a nemzetet ... mely sehogy sem akar jobb útra térni . .

MINT KÉSZÜLNEK A »NÓGRÁDI LAPOK«?

— Titkos leleplezések —

Hét naphól áll a hét. Az első két napon, ti. hétfőn és kedden békés egyetértésben él az ember a szerkesztővel, kölcsönös szimpátia lágy ölében ringatván egymást. Tea, kávé jóízű. Mezeinél pompásan főznek. Egyszóval minden szuperál. Még a csibuk is jól szelel. Ami különben nem csoda, mert három helyen lyukas.

A harmadik napon, szerdán, a tárcaíró kezd idegenkedni a szerkesztőtől, savanyú mosoly futja el ábrázatát, ha az utcán meglátja, míg ellenben a szerkesztő sokkal forróbb ragaszkodást mutat iránta, mint tegnap, megkérdezi tőle, mint érzi magát, mint szolgál egészsége sat? Aztán a vége rendesen az, hogy kellemetlen náthát okozó időjárás uralkodik ... az embernek legokosabb ilyenkor otthon tartózkodni, dolgozni és ...

— Richtig! Írod-é már a tárcát?

— Már hogy írnám? Korán volna még.

A szerkesztőnek már erre van egy csomó kész felelete, mit négyhetes pályáján szerzett egybe.

— Hát mért nem írod? Micsoda dolog az? Soha semmi sincs korán. Vagy ne ígérj semmit, vagy ha ígérsz valamit, azt tartsd meg. No, rátok ugyan lehet támaszkodni!

Az ember ilyenkor hebeg valamit a túlságig vitt pedantizmusról, és megígéri szentül, hogy reggelre minden jól lesz, minden meglesz.

Reggel azután felver legédesebb szendergésedből egy baljóslatú, az éneklésbe átmenő süvítő hang ágyad szélénel:

— Kérek manuscriptumot!

Az ember bosszankodva riad fel s manuscriptum helyett manupropriáját szeretné átszolgáltatni az alkalmatlankodónak, ha az véletlenül nem éppen a Dömötör szedő gyerek lenne, kinek protekcióját nem tanácsos holmi célra nem vezető kifakadásokkal veszélyeztetni: mert ha megharagszik, annyi sajtóhibát hágy, hogy az ember a maga művét is Urosénak nézni.

— Nincs manuscriptum. Jöjjön holnap reggel!

Dömötör vidám arcot vág, örül, hogy nem lesz mit szedni és eltávozik. Elhatározom, hogy dolgozni fogok; hanem tudj' az ördög, ha muszaj dolgozni, mindjárt nem akarószik. Az igaz hogy akkor sem akarószik, ha nem muszaj. Egyszer a tárcafrás unalmas dolog. S miután nem örömet unatkozik senki, én természetesen megint meg nem from a tárcát.

Egész nap kerülöm a szerkesztőt, s olyan helyen tartózkodom, ahol az ördögnek sem jutna eszébe keresni: ahol még magam sem talállok magamra, ti. otthon.

Morfondírozom. Vagy szundikálok. Lelki szemeim előtt ködös jelenetek folynak le a »Nibelungok harcá«-nak meg nem írt folytatásából. Egy nagy zöld mező tele elmosódott, ki nem vehető homályos alakokkal. A nagyorrú Makkfői fiskális és az »anständig« Feri öcsénk éles penicilusokkal rohannak rám. Mindenik azt követeli, hogy Erzsikét őhózzá adjam nőül. No, csak azt lessék! Mostmár éppen azért sem megy férjhez egyikhez sem!

Majd Sramko, a szóke írnok, Stofi fiskális, Muki cukrász, Ákos bácsi és Mády fenyegető árnyai lebegnek előttem haraggal, kihívólag; . . . Stofi fiskális egy csomó tobákot tart az orrom alá, Ákos bácsi csiklandoz, Sramko fiskális bort tölt a — fülembe, Muki cukrász fagyalattal tapasztja be szájamat . . .

Így következik be az este. Éjjel is folytonosan ezekkel álmodom. Megnépesítik villogó szemeikkel a sötétség birodalmát. Belemártják fogyatkozásaik zsírjába tollamat. Attól azután zsíros lesz és nem fog.

Szomorúan virrad fel a szerencsétlen péntek. A szerkesztő már hajnalban hozzám küld, felveret ágyamból, s annyira emlékeztet a szigorú kötelesség érzetére, hogy végre nagy vajudások után megszületik délfele a tárca. Dömötör diadalmasan lebegteti útközben, mikor a nyomdába szállítja.

Most már leesik szívemről a nagy kő. Szabadabban lélegzem.

És megfordul az események kereke.

A szerkesztő megint kenyeres pajtásommá lesz. Bátran nézek a szeme közé. Vonzódom hozzá. Ott ülök folytonosan a nyakán s most már én kérdezgetem nagy felsőbbiség-érzettel, amint dolgozatai közé pillantok: meg van-e már a cicero-cikk? lesz e hímen? Szentelenül csendes időket élünk, pajtás. Egy valamirevaló botrány a világért nem tud történni.“

— Fájdalom, nem. Szörnyű pechben vagyok, mióta a lapot szerkesztem. Mindent teremteni kell.

— Én a kolerának bíztam, hogy legalább a »gyász hírek« rovatát betölti, de az is elmúlt a »Nógrádi Lapok« mutatóvány-számától. Ez az egy munkatársunk is odavan.

Ezalatt folytonos összeköttetésben áll a szerkesztési iroda a nyomdával. A Dömötör lóhalállal nyargal majd a kéziratral, majd megint kéziratért. A »Nógrádi Lapok« mint valami Moloch hihetetlen gyorsasággal nyelnek el mindent. A szerkesztő esze ezerfelé ágadzik: Makarács küldi a »rendőri híreket«, azokat kell megfésülni, a gabonaárak szellemdús numerusait sem állította még össze a tudós városi előljáróság. Ide is, oda is után kell nézni. Hát a »Nyílt tér«-be mi jön? Nem érkezett be semmi. Fogni kellene megint valami szerencsétlen ábrándos kisasszonyt, aki elvesztett szerelmes leveleit reklamálja. Hahó! Nini, ott megy az ablak alatt Miklós bátyánk. Milyen szomorú, gondolatdús az arca! Ugyan miről gondolkozhatik? Meg kellene kérdezni. Hát ha valami »Vegyesek«-be való eszme kínálódzik fejében. Attól bizony könnyen kitelik az az eredetiség, hogy amikor nem füttyörész, akkor alattomban lapot szerkeszt . . .

E pillanatban egy nagykalapú tót kiáltja el magát az utcán, hogy »ablakot csináltassanak«!

A szerkesztő felugrik örömeiben s kiderült arccal fogja nyakon a tollat.

— Hüm! Megvan az anyag. Megvan a cikk-matéria! Ez éppen betölti a lap hiányzó részét. De hát micsoda szemtelenség is az, hogy az ablakcsinálást egészen ezek a tótok monopolizálják. És mért éppen az ablakot? Mert mi az ablak? Az ablak a világosság eszközlője. Hát mi joga van ahhoz a tótnak, hogy világosságot eszközljön? Látunk mi a sötétben is. Aztán mi a világosság? A világosság a szabadság. De hát mi köze a tótnak a szabadsághoz? Nem elég neki, hogy a »közös ügyes kenyeret« együtt eheti velünk, aki zabkenyérhez volt szokva teljes életében. Ezt nem lehet így hagyni. Ezek a pánszláv mozgalmak veszedelmes előjelei. Éppen apropó lesz egy dörgedelmes cikk a »nemzetiségek vesztes intencióiról«.

A szerkesztő arcát előnti a lelkesedés tüze, mialatt eszméit percegő tollával papírra önti. Érti és átmelegszik tőlök.

Végre azután elkészül minden, a legkisebb apróságtól kezdve a cicero-cikkig. A szerkesztő édes kedvteléssel pillant vissza a mai fáradalomteljes pénteki napra, dupla rummal issza a teát a kaszinóban és dupla mosollyal kíván jó estét mindenkinek.

De még azért nincs vége a munkának. Másnap jön a »kefelenyomat«. És az iszonyú dolog, tisztelt uraim és dámáim! Látni az embernek a saját elmeszülöttét megcsonkítva, eltört lábbal, bénult tagokkal, megfésületlenül, bicegve, púposan a különféle sajtóhibák által. Oh, az borzasztó érzés! Én nem tartozom a szerény emberek közé, nyájas olvasóközönség, — de ilyenkor mégis kezdek kételkedni magamban s azt tartom, hogy Jules Janin alighanem jobb tárcaíró volt nálamnál.

No, de ez a kishitűség nem háborgat sokáig. Vasárnap reggelre ünnepi köntösében megjelenik a lap.

Persze, hogy tetszik mind a kettőnknek.

Úgy vagyunk vele, mint én a Marcsámmal, hogy még a hibáit is gyönyörűségnek nézem . . . isten bűnömül ne vegye!

Most aztán nincs egyéb hátra, mint flegmatikus arccal elvegyülni a nyájas olvasóközönség közé és kipuhatolni, meglesni, kigosztálni a tartalom hatását . . .

Lexi nagyszerűnek találja, hogy »Ninive története« be van hozva a Deutsch-kávéházba: kár volt egészen nem közöl-

ni; Ivánka Ödön skandalumnak tartja már a puszta megemlítést is és a szalon nyelvezetet ajánlja figyelmembe.

Természetes, hogy mind a kettőnek »igaza« van.

A szerkesztő azonban oly esetben is egészen megállapodott, tapintatos taktikával rendelkezik.

Ha valaki megdicséri a mai számot, hogy pompás, nagy-szerűen sikerült, zicher fitymálva felel rá:

— Eh, bagatell! Jelent már meg ennél jobb szám is. Én inkább gyengének találok.

De ha aztán valaki arra vetemedik, hogy ezt gyengébb számnak merje mondani a többieknél, kétségkívül azt a választ nyerné:

— Már bocsánatot kérek! Az én véleményem szerint ez a legsikerültebb az eddigiek közt.

És ez a szerkesztés titka.

A JÖVŐ MEGYEGYŰLÉS

— Karcolatok —

Ha sokan minden alap nélkül tudnak fecsegni a múltról, miért ne tudnék én szintén minden alap nélkül fecsegni a jövőről. Az alaptalanság alapossága veres fonalként húzódik át mindenben.

Az alaptalanság olyan, mint a kis Bibi plédje, téiben köpenyeg, nyáron ágytakaró, délben abrosz, este ablakfüggöny, . . . novellában elkerülhetetlen, vezércikkben szükséges, a tárcában pedig megjárja.

Tehát beszéljünk a jövő gyűlés arcáról.

. . . A szép terem, melyben már annyira megszokta a szem a mindkét nemen lévő fiatalságot amint a járás költészetében gyakorolja magát, kopasz megyei szónokoktól fog hemzsegni.

Eddig csupa haj volt a publikum, ezentúl csupa hajtalanság. Eddig csupa felsütött fejek, ezentúl csupa lesütött arcok.

A felejtethetlen helyen, hol Eduárd röpíté bájdús szavait Kunigunda felé, valami felvidéki bundás bizottmányi tag fog ülni talán, s az illatos ambrózia-lég helyett, mit az ő édes alakja hagyott itt, s mely körüllegte a helyet, talán pálinka-

szag fog kipárologni szanaszét, hirdetendő a sanctus spiritus-t, mely a megyei autonómia boldogságának varázs-éleletében szállta meg az érdemes bizottmányi tag urat, kit a lóvakarás mellől szólított ki a tévedhetlen közvélemény a megye dolganak bölcs elintézésére.

A nagy korinthuszlop alatt, hol Ilonka délceg alakja gyönyörködtetett, amint táncról kigyulladt arcát legegyzgeti, valami vaskos ó-módi táblabíró fog fészkelődni szörnyen turbálva öreg fejét egy-egy elmondani való perióduson arról a témáról, hogy az ő csúre végében is olyan kutyavásár van, miszerint »minapában« is három »ló« fulladt bele: ha ezt tovább is így hagyja a tettes vármegye, kivesz a falujokból lassankint minden »ember«. . . .

Milyen metamorfózis!

Ahol eddig azért gyűltek össze az emberek, hogy bókokat mondjanak, ma »sotizok«-kal fognak szolgálni egymásnak.

Mert hát az »udvarlás« és hazafiság között az a különbség, hogy az egyik olyan tettetés, amiről mindenki tudja, hogy az, míg ellenben a másik olyan tettetés, amiről a tettető azt hiszi, miszerint senki sem tudja, hogy az.

Ez ugyan Kerkápolyi-féle definíció, de azért mégis olyan világos, mint amilyen sötét a kép, mit az olvasónak mutogatok.

Látom annak a képnek minden vonását.

A nagyszakállú ellenzéki vezér — egyik a sok közül —, kinek a honfibu marja vészes körmeivel bánatos kebelét, az »átkos minisztériom« borzadályt gerjesztendett iszonytató intencióinak tudata érzetében fog állani görbe botján támaszkodva, és keresni fogja azt a bizonyos csomót a kákán, amire pedig leghamarabb úgy akadna rá, ha magát találná valahogy megtapogatni, már ti. ha volna tapintata.

A két »itthon maradt úr« szintén felkeresi a Sándor utcai palota fióktintézetét, s ha már ott nem lehettek »utolsók«, jól esik hinniök, hogy itt »elsők«. Meg is látszik az a fájdalommas tudat mindkettőn. Szinte belehalványul az arcuk.⁵ Le-sóványodtak.

De hát nem is csoda az. Étvágya sincs az embernek, ha látja, hogy Nagy György meg Bakcsi Feri mint leckézi oda-fenn jóízűn a budget-vitánál Tóth Vilmost . . . Ők pedig ide-

haza legfellegbb a »rossz utakról« diskurálhatnak, dacára annak, hogy nekik minden út jó, ha mandátumhoz vezet.

Sic itur ad astra!

Egyébiránt beszéd lesz elég. Pro és contra. Miska bácsi opponálni fog az ellen, hogy a vármegye kölcsönt vegyen fel az utakra.

Aztán nem is lehetséges az. Ha váltóra veszi, ki az ördög fogja zsirálni. Egy vármegyeért csak más megye állhat jól. Hont megyét von' muszaj megfogni *forgatónak*.

Ha az egyáltalában forgató lehetne, ki maga is csak úgy forgatdik egy ember ujjá körül!

Csak hogy az az egy ujj beillik tengelynek.

Egyszóval nem szeretnék lenni a főmérnök füle. Annak szegénynek hivatalosan kell végighallgatni a különböző okos indítványokat, jeles eszméket és körmönfont kifejezéseket, mikkel a nógrádi utak lesznek kijavítandók, mégpedig mivel a hallgatás arany, a beszéd ezüst, biztos reményünk van, hogy útaink ezüstből fognak készülni.

A jövő gyűlésről írva, eszembe jut a múlt gyűlés.

Ami annyira nem következetlenség, miszerint meg vagyok róla győződve, hogy ha a múlt gyűlést írnám, az a jövő gyűlés rajza lenne.

Pars pro toto. Egyik olyan, mint a másik.

Azok az emberek, azok a szavak, azok az eszmék, azok a gyarlóságok, amik a múltkor.

Egy csomó gavallér bizottmányi tag, aki szeretné mutatni, hogy agarászat közben is ragadt rá annyi státusbölcsesség, amennyi elég egy úrnak. Aztán az úr mindjárt beleszületik minden tudományba. Annak csak akarni kell.

Vág is ahhoz az önérzethez egynémelyik olyan önelégült fizonómiát, hogy szinte hajlandó volna rá megesküdni az ember, hogy ez együtt szerkesztette Humboldt-tal a »Kosmos«-t.

Még nagyobb csomó öregúr a régi tekintetes karok és rendek közül. Ócska Alvinczy-puskák, mikből már régen kirakétázódott az a lőpor, melynek most már csak a füstje maradt meg, az is talán csak azért, hogy elhomályosítsa előttök a látkört, amelyhez különben is háttal vannak fordulva.

Még csak néhány szó a pártokról. A mindenféleség tarkasága jellemzi a személyes elveket, miknek éppen az a hibája, hogy nem elvek.

Vannak jámbor jobboldaliak, kiket csak a hivatalhajhászat enyve tart odaragasztva a Deák-köpenyeghez, és viszont rendületlen balpártiak, kik csak azért vannak ellene a közügynek, mert a kormánypárt még mellette van.

Tisztelet a vas-meggyőződésnek!

Az áhítatos katolikus párt mint töredék játssza gyermekjátékait, a jobboldal szárnya alatt. A türelmes jobboldal mosolyogva nézi abban a tudatban, hogy úgysis a bölcsőben fog meghalni az idétlen gyermek. Hadd mulasson szegényke!

De ha van pártolója a jezsuitáknak, van ám hatalmas lutheránus árnyalat is, s a »lutherani comburantur«-féle relikviára ejtett célzás olyan inparlamentáris lármát idéz fel, hogy az ember azt hinné, miszerint a »tisztelt ház«-ban van.

És minde pártokon felül mint legnagyobb unikum magaslik ki azon különben igen derék férfiú, ki maga képez egy pártot, kinek mindig extra-elvei vannak valami csudálatos vegyülék a szélső- és középbalból, az arianizmusból, a protestantizmusból, a pecsovics hitvallásból és a commune eszméiből.

Nem feladatomból bírálni pártállásának, elveinek helyességét.

Ő maga bírálja azt meg. Cicero contra domo sua.

Amit ma vall, azt holnap elítéli, eldobja — mint haszontalan limlomot.

Mindennap ezzel az új szóval köszönti az embert:

— No, öcsém, én *kiábrándultam* . . .

Ez az ő jelmondata.

Pedig olyan meggyőzően, melegen beszél elveiről, mintha gránit-szívbe volnának vésve eltörülhetlenül, örökre . . .

. . . És azután jön a többi . . . Jellemzőbbnél jellemzőbb felfogások, eredeti kikerekedett alakok, aminek mindenike egy kiveszni indult típust ábrázol, a szövevényes hálózatok, mik összetartják a sok, egymáshoz össze nem illő elemet, a párt-intrikák, a kutyabagosi filozófiától kezdve fel egész a Bismarck politikai rafinírozottságáig: amint azt majd egyszer megírom e lapokban.

Különben emiatt ne essen kétségbe senki. Így van az minden alkotmányos nemzetnél.

Ahol pártok nincsenek, ott nincsenek eszmék sem.

Mi még annyival vagyunk különbek, hogy nálunk nincsenek ugyan eszmék, de mégis vannak pártok.

... Jó, de azért van egy dolog mégis a megyegyűlések repertoárjában, ahol minden különböző vélemény barátságos harmóniába olvad — *a főispáni ebédek*.

Ezek ellen nincs kifogása senkinek.

Legfellebb Pista bátyánkat feszélyezheti egy kicsit, hogy néha egy-egy ilyen pezsgővel bővelkedő ebéd után svihákság volna elmondani, hogy:

Kiábrándultam.

GALANTERIÁK

Reményffy József úrnak múltkor megrendeltem a »*Borszem Jankó*«-t, hogy *tanulja meg belőle a mi politikánkat*, minélfogva tisztelt ellenfelünk szinte meggondolván magát, megköszöni s az »*Ipoly*« 9-ik számában felajánlja viszonzásul a »*Gyermek lap*«-ot, természetesen, hogy én meg abból *tanuljam meg az ő politikájukat*.

Köszönöm.

LEVELEK A SZERKESZTŐHÖZ

I.

FŐVÁROSI CSODABOGARAK

Mióta a vastag talpú »*Kaffer*«-t (szerecsent) elvitték a Kerepesi útról (hol egy hatosért volt látható) a bécsi világitásra, s mióta a házassági szándékot az Ellenőr hirdetési rovatában közlő egyetlen fiatalember is beállott kapucinusbarátnak, azóta az iker-fővárosban nincs semmi látnivaló,

kivált magamféle embernek, ki az Eszterházy-képtárt a »Neue Welt«-ben, a régiségtárt a »Főrendiházban«, a »Disznófőt« némely tekintélyes vállakon, a »zöldet« pedig, a fővárosi közönség ez ideálját a »Svarcz Gyula országgyűlési beszédeiben« élvezem. —

No, hanem azért megvannak mégis a magam privát passziói.

Délben Besze János anekdotáiban gyönyörködöm a »Sas«-ban. A derék úr, aki mindig »*madártávlatból*« látja Pestet, mióta az »Életunt betyár« című novellát megírta, protekciós szemekkel tekint az ifjabb írói nemzedékre, melynek semmi reménye ahhoz, hogy valaha elérje ama magasságot, melyen ő áll.

Az »estvéli órákban« Patay bátyánkat nézem a »Szikszay«-ban, amint a tormás virslitől előtörnek elborult szemeiből a »*honfiúi*« könnyek, az árva honyhaza keserves állapotját siratók: no, de ami a nedv e fogyatkozását illeti, bőven kipótolódik az azon bevett lacrimae Christi-ből, amit Szikszay bácsi hord fel a bánatos kebel fonnyadozó remény-virágainak megöntözésére.

Egyébiránt Patay bátyánk jóegészségnek örvend. S amennyivel Tisza Kálmán naponkint soványabb, ő annyival kövérebb, miből a Magyar Újság azt kombinálja, hogy a középbal kalupirender hektikában van. Pedig annak csak az az oka, hogy Tisza Kálmán nem él oly jó koszttal.

Ha Molière most fogna hozzá »Fősvény«-e írásához, csak azért nem választaná modellnek Tisza Kálmánt, mert itt van Dobsa Lajos.

Szegény gazdagok!

Múlt napokban Tisza Kálmán, a dúsgazdag arisztokrato-demokrata, megvett a Marschal szögletén egy violacsokrot, melynek árából négy krajcárt alkudott le fülem hallatára a szegény ibolyaárus leánytól.

— A Harpagon! — sziszegett fel egy fiatalember a háta mögött.

— Merkwürdig! Az ember nem is hinné, hogy az Ellenőrre ezereket költ! — felelt a fiatalember társa.

— Hja, pajtás — volt a válasz —, az ibolya sehogy sem passzol hozzá, tehát azért sokallja érte a hatost, a »piros

székbe» pedig ő nem passzol, minélfogva te azért sokalod bőkezűségét az Ellenőr iránt.

Az ország legsoványabb emberéről logice át kell ugranom egy másik nevezetességre: a négymázsás, elszászi születésű leányra, kit Budán mutogatnak két hatos entrée- és ugyanannyi borraivalóért.

Igazán ékes példány.

A lábikrája megvan akkora, mint odahaza a Sramko bácsi dereka. Barátaim biztatására megtapogattam: nincs-e kitömve — de tapasztaltam hogy egy cseppet sem talmi, hanem valódi láb. Sajnálom, hogy csak franciául tud, különben szerencsét próbáltam volna. Kitűnő parti! Minden nap lehet vele keresni 50 frt-ot. Ajánlom a Béla gyerekeknek. Ugyan mennyi lehet annak a személy-adója? Megmondom Bakcsinak, hogy interpellálja meg Kerkápolyit. Most úgyis benne van a »tour«-ban. Már tudniillik nem Kerkápolyi, hanem Bakcsi.

Mióta a lóvásár elmúlt, azóta kevesebb nógárdit lehet látni. Megfogyatkoztak. Azonban egy-egy otthoni pofa még mindig meg-megvillan a vendégcilinder alól, mintha hazakéredzkednék tulipiroságával a »Balassá«-ba.

... Az Edos gyerek a »Korsó«-ban magyarázza világhírű kalandjait, mikor önkéntes korában a burkus császár őfelsége ki akarta cserélni a mi királyunktól — de mivel csak két regementet ígért érte, a dolog természetesen abban maradt.

... Mezei bácsi is csak az imént ott hetvenkedett lú-tudományával a »Beleznay«-ban magyarázva Streisingernek, hogy milyen pompás, hibátlan két állat az az egypár kehes ló, melyet majd arabs ménné változtat át az otthoni levegő.

... Konrád öcsénk pedig, akiben megvan az a jeles nógárdi erkölcs, hogy senkinek sem akar kitérni a Váci utcában, azon hitben, hogy ez is csak olyan, mint a ribai országút, azon töri elméjét, miszerint ha neki a király azt mondaná, hogy kérjen valamit kedve-szíve szerint tőle, minden óhajta teljesül, ő a világkincseért sem kérne egyebet, mint azt, hogy engedtessek meg neki olyan öv viselése, melyből négy rőfös kések állnának ki körös-körül, hogy őneki nagy helye legyen, mikor sétálni méltóztatik a bulvárokon . . .

Egyszóval mindnyájunknak megvannak »nemes törekvéseink«.

A képviselőház, akadémia, Kisfaludy társaság gyűlésére s több ily haszontalan helyekre ugyan nem járnak, mert hát okos emberek vagyunk mi anélkül is — hanem aztán bezzeg a »Blau Kaczs«-ban, mikor legtöbb a német Stammgast, úgy elhúzzuk Bunkóval azt a nótát, hogy »Jaj, de huncut a német!«, hogy még Mezei bácsinak is feláll a hajaszála s lelken-dezve mondja:

— Hej, csak nincsen párja a nógrádi vérnek!

És egy büszke mosollyal köszöni meg ezt a jó eszmémet, mellyel dicsőségre szomjúhozó lelkét megittattam . . .

II.

BUDAPEST ÉJJEL. MÁGNÁS-MULATSÁG

Kiknek szíven fekszik a főváros magyarosodása, azok el-érik ábrándképök megvalósítását, ha egy éjjel nem fekszenek le, hanem végigbolyongják a »magyar Párizs«-t. Mihelyt az éj gáz-csillagokkal kirakott toalettje borul az iker-fővárosokra, mindjárt levetik magukról a nappali feszt, s megmutatják valódi arcukat, mely olyan tündéri, olyan igéző a vérmes honfi-kebleknek.

Az idegen szó ritkulni kezd az utcákon. Magyar zamatos vagy éppen nem-zamatos nóta hangzik ki a korcsmákból; magyarul beszélő kecses debardeur-t vezet karon magyar levente. Az »aer« megtelik magyar kurjantásokkal. A börze előtt Csiky Sanyi tekintetes lábainak sarkantyúpengése jelzi Eger városa haladását. Néha-néha megáll egy-egy szögleten, megpizkálja »pélpája« égő hamvát, mintha azon tűnődne, hogy ugyan hol lehet »az a másik«?

A drabant magyar káromkodások között kísér be egy csoport magyar atyafit, kik a nap lenyugtával »keleti kérdést« támasztottak magok közt valahol a »Zrínyi«-ben. Egyszóval az éj diplomatikus nyelve a magyar. Ami korántsem jelenti a magyar elem korhelykedési és éjszakázási hajlamát, hanem csak éber voltát. Ébren vagyunk, mikor a többiek alszanak,

s alszunk, mikor mások germanizálnak, hogy legalább ne lás-suk. És ez nagyon bölcs politika a germanizáció kijátszására. Ha soká így visszük, tért foglalunk s egészen gyepre szorítjuk a németet.

Azaz hogy a »gyepen« is mi szorítottuk. Értem a rákosi »turfot«, hol a múlt vasárnapi versenyben csupa magyar lovak kapkodták (gr. Lambergét kivéve) a pályadíjakat el. Az igaz, hogy német sportmanok jóformán nem is jelentkeztek, s így még valaki azt is mondhatná, hogy ahol magunk vagyunk, ott mi vagyunk a legkülönb emberek. Hanem hát az a valaki nem ért ahhoz, minélfogva ne beszéljen semmit. A szép idő iszonyú néptömeget csalt ki a »nagy urak« mulatóságának bámulatára. A miniszterek közül Wenckheim Bélát láttam. Rosszul eshetett szívének, hogy a »Verbéná«-t fel nem rendjelezhette. Lónyai is ott elmélkedett a pályatéren a verseny sajtóságáról. Milyen hamar be lehet futni az egész pályát! . . . Szédítőn sebesen . . . Néha az ér tovább, aki lassan megy . . . Néha a rohanó. Aztán mikor elbukik — hát egyszerűen felkel . . . Aki pedig vesztett a sík versenyben, miért ne próbálhatna szerencsét az »akadályversenyben«?

Zsokévá lapítva ültünk egymás mellett méregdrága helyeinken, miknek kicirkalmazott terjedelmét egyes kövérebb alakok szélesíteni kénytelenítettvén, vésztes belháború ütött ki, melynek zászlaját legvitézebben lobogtatta ide-oda döfködő paruplia képében egy páholyba termett fiatal külvárosi sertéskereskedőné, szidva ezt az impertinens XIX. századbéli emberiséget, mely annyi figyelmet sem tud tanúsítani a dámák iránt, hogy leültesse őket — ahelyett, hogy rendesen »felülteti«.

A sovány pártiak részéről egy szőke ifjonc vette fel a delhölgy odadobott szellemi kesztyűjét.

— Ugyan ne háborogjon, *néni* (a nagysám alig lehetett harmincéves), minek vegzál olyan hosszadalmasan? hanem — ha már mutatni akar valamit — akkor tegye ki a nyelvét a gyepre akadálnak. Azt aztán, tudom, nem ugratja át Sztáray!

Bíborvörösség futotta át a mindenfelől mosollyal találkozó dáma arculatját, én pedig odahajoltam a fiatal szőke emberhez és bizalmasan rátettem kezemet a vállára:

— Barátom, ugye maga a »Sauwirt«-hez jár vacsorálni?
Üdvözlöm.

— Höcher! — felelt az, durván ellökve kezemet.

— Akkor hát bizonyosan az »Ellenőr« munkatársa.

MI, MEG A SÓGOR ÚRÉK

(Tűz és víz, Patay Están és a kalucsni, Debrecen és Bécs)

Húsvét hétfőjén bál volt Debrecenben. Megnéztem és jól mulattam. Az egyszerű cívisek bálja volt az. A francia négyest persze csak híréből ösmerték a leányasszonyok. Csupa csárdás járta reggelig.

Egy nógrádi barátommal néztem a nőket, kikben ő lelkesedve mutogatta az ősmagyar típust.

Megengedtem neki, hogy az a lapos, szegletes, formátlan arc ősmagyar típus — de nem teszi széppé a nőket.

annyi csúnya nőt, mint a cívisek bálján, soha életemben nem láttam egy rakáson. Conférence par Mlle Satan. Azt hittem, hogy a Szent Gellért hegyen vagyok, a boszorkányok zártkörű bálján. Már csak azon törtem a fejem, hogy hát ugyan miképpen is juthattam meghívóhoz.

Sehol egy meglehetősen arc, sehol egy hibátlan termet.

— No, Józsi pajtás — mondtam ismerősömnök —: magyar hölgynek születni nagy és szép gondolat, azt mondja a poéta; hanem debreceni cívislánynak születni isten úgyse — engedd meg — mégis kissé elhamarkodott lépés. Ez már skandalum. Egy ócska csizmaszárat teszek fel egy ócska cylinder ellenében, ha egy tűrhető fizionómiát mutatsz.

Az én barátom fanyar arcot vágott, és ekképpen szólott:

— Borzasztó igazságod van, bátyám!

(Jóllehet én vagyok a fiatalabb, mindig bátyjának szokott nevezni. Talán azért amiért én jobb-, ő pedig baloldali.)

Ilyen érdekes diskurzussal jól töltvén az időt, észre sem vettük, hogy a hátam mögött egy abaposztóba öltözött öreg cívis hallgatja, amint nyakra-főre mocskolom a szépnemet, melynek soraiban, hihetőleg ott virít az ő menyé, lánya is.

— Egy szóra kérném, fiatalúr, ha meg nem sérteném.

Hátrapillantottam, hogy lássam a megszólított. Becsületes, okos magyar arca volt. Mindig mosolygott, mikor beszélt.

— Lássák az urak. Tökéletesen igazuk van, hogy itt rútabb az asszony, mint a felföldön. Adott az isten gazdag termőföldet, szép eget, délibábot, két marékkal hintett ránk mindent, ami jó, de az asszonyok arcára elfelejtett rózsákat ültetni.

— Bagatelle . . . Tudta, hogy anélkül is festenek magoknak.

— Már egy szó mint száz, rút biz itt a nő mind, érte az alsóbb osztályokat. Magunk közt idehaza miért ne vallanánk meg, hanem egyre mégis nagyon kérném az urakat.

— Előre is megígérjük.

— Látom a ruházatjokról, hogy az urak . . . már engedjék meg, ott laknak valahol, megkövetem alássan . . . Bécs felé. Hát az volna az én kérésem, hogy ott azt kell ám aztán mondani, hogy a magyar nő mind szép egytől egyig. Mert lássa, uram, ez a dolog sorja, mikor a némettel szóbaálunk.

Szerettem volna megcsókolni az öreg cívist, aki ebben az egy mondatban jelképezé azt az örökös, nagy küzdelmet, melyet az egyetértés háta mögött vív az osztrák és magyar nép géniusza, bármerre terelik is vezérei.

A sors úgy akarta, hogy reá néhány napra Bécsbe menjek, a gőgös, cifra Bécsbe, mely most úgy tűnik fel, mint egy hirtelen meggazdagodott rüpök zsidó, ki a dölyfös úrhatnámkodást majmolja. A főhercegnő esküvője és a (legyen hát) világtárlat egyszerre szokatlan fényes ponttá emelte. Tulajdonképpen én is azért mentem fel, hogy az esküvőt és a ceremóniák cifraságait lássam. No, és beszéltem is olyan emberrel, akinek a sógora meghívót kapott az udvari hangversenyre és színről színre láthatta az udvart. Hanem olyannal, aki a bálra is hivatalos lett volna, már annak az én emberemnek a hangversenybe hivatalos sógora sem beszélt.

Az esküvő pompáját a menetet és a templomi szertartást azonban láttam, mikor hazaértem Pestre a »Hon«-ban leírva.

Különben ez nem tartozik a dologra. Ha az esküvőt nem is, de láttam helyette a »Goldene Ring« kávéházban egy csomó kárörvendő arcot, azon hirtelenében elterjedt hír felett, hogy a magyar miniszterekkel mily megalázólag bántak az utólag nyomtatott meghívókkal.

(Ami véleményem szerint annál bosszantóbb, mivel egyesek, mint pl. Ágay, Németh, kik nem a magyar államot képviselték, legelőzékenyebb kitüntetésben részesültek.)

A nyárspolgáriás öröm olyanféle volt, mintha nálunk — teszem — a delegáció német tagját per zsup kísértetné haza Theisz. Tudom, népszerű lenne érte.

Mindjárt eszembe jutott a debreceni civis, s meggyőződéssé vált bennem, hogy maga a meghozott közösügyi törvény nem elég arra, miszerint összekapcsolja, testvérré tegye e két, alapjában egymásra agyarkodó népet.

Nagy szerencsétlenség ez ránk nézve.

Meglehet, hogy a népek szívében gyökeredző ellentétek szerencsésen elsimulnának, ha a bal-párt — felfogván hivatását — kölcsönös gyűlölet szítása helyett a magyar nemzetet szépen szoktatná a kénytelen atyafisághoz.

Igaz, hogy az osztrákok sem különbek. Videant consules. Ám feleljenek ott is a vezetők, ha a közös veszedelem úgy talál egymás mellett, mikor éppen egymás arcul ütésére emeljük kezeinket.

Engem is felhábortított, mint minden parányi tagját a nemzetnek, azon méltatlanság, mely kormányunkat érte.

De ezt mégiscsak elszenvedtem volna, mert egyrészt magok a miniszterek okai. Minek mennek olyan lakadalomba, ahová nem hívják? Hacsak azért mennek Bécsbe, hogy ott gorombaságot nyeljenek, akkor bátran maradhattak volna itthon; eleget nyelhetnek itt is az ellenzéki sajtótól, mely — úgy látszik — abban keresi »miniszterfaló Csernátony« nyomdokain a virtust, miszerint ellene fordul az egyes személyeknek, hogy az elvnek árthasson.

Nemes csatározási mód, de negative. Ezek is tanulhatnának mórest a debreceni civistől.

Mint fennebb mondtam, ez nem bosszantott még meg annyira, mint az, hogy a Schullerstrasszén egy frivol, magyar

tárgyú humorisztikus képet láttam számtalan csodálótól körülvéve.

Egy magyar ruhába öltözött nőt ábrázol az, amint este gyertyáját a székre helyezvén, térdig meztelenül hagyott piskóta-vékonyágú lábairól pikáns passzióval vagdossa ki *styükszemeit*«.

Alatta pedig német szövegben, azután zárjelben magyar fordításban, a következő hochdeutsch ötlet:

»Du hast die schönste Augen.«

. . . Sajnálom, hogy nem volt velem az én vitéz cimborám, a magyar hölgyek nagy pártolója, a Béla gyerek: tudom, mindjárt háborút üzent volna Bécs vármegyének, amiért a minisztereket meg nem invitálja egy ital borra, a magyar hölgyeket pedig meztláb produkálja a bámész világnak.

. . . Hej csak nem tud emberséget a német!

Lám, a jó Nógrád megye ezt előre megérezte s nem küldött a világtárlatra semmit. Hadd süljön fel a német!

FALUSI CSENDÉLET

(Szomorú elmélkedések — magamról. Kvitt! Még egyszer a bécsi afférről. Klotfír és egyéb haszontalanságok.)

Borongós áprilisi idő. Mintha meg lenne választva kedélyhangulatomhoz. A pesti kirakatok helyett szemem el-eltéved a temetőre. A nagy adószedő, a halál kirakatára. Most már kétszerte unalmasabb a falu. Szegény jó apám nem kel fel többé, hogy disputáljunk az állampolitikáról, királyok tetteiről, miniszterek viselt dolgáról, akiket rendszeren összeszidott mindennap, mert mindig eszében volt az az elvi differencia, az a nagy tenger, mely a királyok és népek között fekszik, melynek neve *adókönyvecske*. Hanem azért ha gyűlölte is a királyokat, mégis büszke volt rá, hogy egy évben született III. Napóleonnal, arra már szegénynek nem jutott ideje büszkének lenni, hogy egy évben is halt meg vele. Legyen neki könnyű a föld! Áldás azokra a hamvakra, melyek összevegyülnek azzal a meseszerű szeretettel, mellyel utolsó lehetőleg viseltetett irántam. Még mikor meg nem érdemeltem is. Oh, a

szeretet csodálatos valami! Egy darab az istenből! mely nem költözhet el az elröppenő lélekkel, nem zárulhat be a megmerevült testbe, hanem kitör s még a halál után is kísér mindenütt: virágok illatában, arcunkhoz csapott, fölvert por alakjában, szél zúgásában, mindenütt beszél hozzánk az ő ékesszóló némaságával.

Ez vigasztal a nagy veszteségben. De a baj nem jár egyedül. Az öreg közmondásoknak igaza van. A sors olyan nagy paraszt, hogy ha már beleköt valakibe, teljesen semmivé akarja tenni. Igazi burkus-természete van a sorsnak! Bizony nagy megpróbáltatásoknak tett ki. A többi között állított ellenem olyan ellenséget, mely ellen csak ritkán győznek az ármádiák is. Hát még egy ember! Volt már ezelőtt is elég ellenségem. Írtam, polemizáltam, vagdalkoztam ellenök. Hol én győztem, hol engem győztek le. Nem esett tőle semmi bajom. De most meg vagyok hökkenve, mert még ilyen nagy hatalommal nem álltam szemközt soha, olyan hatalommal, mely mint Antheus, ha földhöz vágom is, csak új erőt nyer. Ez az Antheus, ez a nagy hatalom a — *pletyka*. Olyan, mint a veszekedő feleség, mindig neki van igaza. De én azért mégis felvettem a kesztyűt, s ha legyőzni nem lehet, legalább lássa, hogy engem sem lehet. Kvitt!

A kvitt-ről jut eszembe az elégtétel-vevés. A bécsi deputáció feni is nagyon a fogát s lesznek a képviselőházban olyan szcénák, mint mikor Holdváryné asszonyosság őnagysága panaszolja el, hogy a Pityókiék szoaréján szaccos kávéval traktálták. Ez már gyalázatos skandalum, aztán az inas csak a félajtó szárnyát nyitotta ki előtte; és csak félig hajolt meg az akasztófárával. Ezt már nem hagyhatja így Holdváryné asszonyosság. Elégtételt kér és szánó mosolygással felvilágosítatják, hogy az inas részeg volt, a szakács pedig szerelmes, azért öntött szaccot a kávéba.

Nincs rosszabb politika, mint nagyítóveveget állítani a saját kudarcaink elé.

Az igaz, hogy az egy kissé kellemetlen, miszerint a deputátusok újdonatúj kabátjukat meg sem mutathatták a kakasülőrül a világnak (Dobsa Lajost, tudom, láz törné mérgében), de ez mindenesetre még nem olyan dolog, hogy az országgyűlés — mint nagy sérelem miatt — elégtételt kérjen. Majd

nekünk is nyílik revanche! Most csak nevetségessé tenné magát a ház. Mert hogy a magyar nemzet háborút viseljen valami tiborkafejú udvarmester vagy a bécsi Burgermeister ellen, — az kissé rossz élc. Fel sem kell venni, mert az semmivel sem nagyobb dehonesztáció, mint hogy valami pajkos suszterinas odaírta a Sándor utcai országházra veres ceruzával a maig is ott látható feliratot:

»Itt nyugszik Mátyás király — halva.«

De azért abszurdum lenne nyomozási bizottságot küldeni utána. Aztán van elég elégtételünk a bécsi affér miatt. Wenckheim egészen helyreütötte a vámon, amit a réven elmulasztott. Szakadt a rendjel-eső. A jó Sramko bácsit is csak az isten őrzötte, hogy a harmadik rendjelt is meg nem kapta. Minden harmadik ember nagyságos úr lett. S ha imitt-amott ki-kitarkállik egy-egy tekintetes úr, az ember szinte megbámulja, hogy hát ez hol lehetett, mikor a jót osztogatták? Jól tudják Bécsben, hogy mi kell a magyarnak? Úgy ösmerik a természetünket, mintha a tenyerükön hordanák. És az nagyon szép tőlük. Igyekezzünk hálásak lenni érte.

A mai hét a csapások hete.

Jó Csanády Sándor, ékes szájú Madarász, s fájdalomra, búra hazatért Simonyi Ernő és még sokan a bőbeszédű honatyákból meghökkenve néznek az égre; már az isten is pecsovics! hogy ezt meg engedi érni. Magyarok istene, ne hagyj el, jön a klotúr.

Irtóztató lesz! Hát mi lesz az elavult honyhazából, ha tekintetes Csanágyi úr el nem mondhatja ezután azt a sok szép ígét, amit húsvéti szent ünnepek alatt odahaza Vály-on kifundált a hony boldogítására, vagy ha Simonyi Ernő el nem beszélheti három órán tartó beszédben, hogy milyen méregdrágák a nápolyi vendéglők. Azok az átkozott czálkellnerek! Hanem a nápolyi nők, tisztelt ház, azok igen szépek, s eltekintve azt, hogy nem festik magokat más színűre, mint aminők, eltekintve attól, hogy odakacsintanak ahova vágyanak, eltekintve, hogy azt beszélik, amit éreznek, s azt szeretik, akivel csókolódnak — hasonlítanak hozzám.

Bizony szomorú időket élünk. Mióta Herczeg kírta a polkájára, hogy »ismerlek, szép maszka«, azóta ijedtökben kezdik sokan leszedni az álarcukat. Értem alatta a szász leleplezése-

ket és a Risztics viselt dolgait. Nagy társadalmi epocha szélén állunk. Hol vagy, Madarász, hogy vezess a nagy maszkenbálba. Vagy a nagy mannheimi és frankfurti sörforradalmakon mereng harci lángtól szikrázó lelked?

Ezer bocsánat! Most veszem észre, hogy a »Nógrádi Lapok«-ba írok, és kiléptem az országos keretbe. No, de nem is csoda! Nagyon csendes most a megyei élet, s ha az ember nem hallaná Samu bácsit a »Zichy«-ben sopánkodni arról a régi témáról, hogy nincs pénz, megdöglött pénz, és nem látná az öreg Holecz hajdút amint nagy ásítózva piszkálja konzer-vált fogait a megyeháza előtt, még azt is könnyen elhihetné, hogy a zajos tekintetes vármegyét elsanzsírozták innen valahova.

Hanem hát ez csak azért lehetetlen, mert hiszen akkor vele ment volna Holecz hajdú is.

KÉTSZÁZ ÉV MÚLVA

-- Gondolatok a váci hajón --

Mennyi tömérdek víz ebben a Dunában! Mintha csak Tóth Kálmán poézise hömpölyögne alattunk, és a bajai molnárok csolnakáznának rajta. Az a jóízűen eső poézis, melynek tetejébe bizvást oda lehet írni azt a tanácsot: »vagy tüzet a versbe, vagy verset a tűzbe!« — lenni vagy nem lenni. No, de jó a tejjel-mézzel patakozó hazában minden kádencia. Akad publikum mindenre. Még a csász. kir. poéta, Szász Károly számára is terem borostyán.

Csakhowy neki már nem való sem bor ostyán, sem bor ostya nélkül, mióta az a csúfság történt vele, hogy a pezsgőtől . . . Pedig hát más ember azért issza a drága italt, hogy benne maradjon. No, de vigasztalhatja az a tudat, hogy összes kiadott művei között ez volt a legértékesebb.

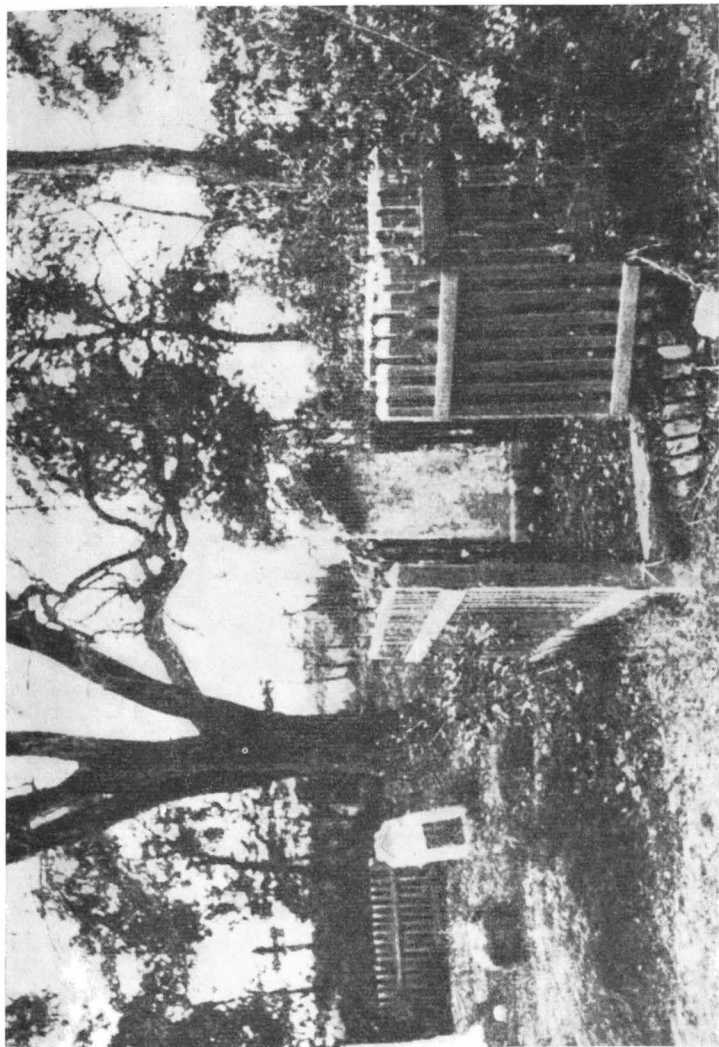
Az ember úgy elandalog a morajló habokon. A gőzgép zakatoló kerekeiben, mikor egy-egy gyár mellett röpitenek el, az új Magyarország tündércarca mosolyog felém. A jövő Magyarországé. Látom behunyt szemekkel. Az ős Duna

büszkén viszi a magyar trikólórt hajóin a Fekete-tengerig: mindenütt úr a magyar. A budapesti világkiállításra rajzik az összes földkerekség. Éppen most rendeltek meg egyik könyvárusunknál 10 ezer magyar nyelvtant a külföldre, mivel Budapesten bajos más nyelven eligazodni. Mindenütt jólét, műveltség, szorgalom, gazdagság. A nemzet nem kapkod félszeg bolondságokon, charlatanerián, rüpök magyarságon, hanem versenyre szállt ki Európával, tollal, kapával, vésővel, gyaluval. A régi kor nagy dolgairól, mikért a mai nemzedék lelkesedik, kacajt fakasztó szatírákat ír valamelyik unokám. Tóth Kálmán és Szász Károly költeményeit már régen elfogyasztották a sajtósok: a múlt héten találtak meg valami füstös lomtárban egy kötetet belőlük; a lapok mint kuriózumot közlik, hogy miben lelte örömét a XIX. század nyájas olvasóközönsége. A bajai ezüst serleghől is persze pipa-kupak lett azóta, így is, úgy is az lévén rendeltetése, hogy elfedje a füstöt: csakhogy a mostani füstnek »üresség« a neve.

De menjünk tovább a fantázia útján.

A hajóról kiszállok Vácon. Szépen ki van aszfaltírozva a kikötőhely. Az indoháznál a »Nógrádi Lapok« reggeli számával kínál a trafikárusleány. A kiszélesített, hatalmas Nógrád megye orgánumat mindennap ötezer példányban nyomja a gyarmati villany-nyomda. Éppen most éli a kétszázadik évfolyamot. Készül is a szerkesztői személyzet az első alapító szerkesztő emlékére ünnepélyt rendezni. . . . Mert hát hiába! a causa bibendi-t még most is szeretjük. Olyan nagy a nemzeti szomjúság, hogy kétszáz év sem olthatta el. Valószínű, hogy én is a Harmos ünnepére utazom. Az odavaló kanonok tartja az emlékbeszédet, aki mint szerkesztőségi tag és frivol író ismeretes. A gyarmati állandó színházban, mely az ócska aréna helyén épült, éppen e napokban adták elő legújabb darabját, melynek címe: »Egy becsületes asszony.« A főtisztelendő úr mindig ilyen lehetetlen címeket választ darabjainak. (A másik híres darabja: »Egy demimonde a világteremtés előtt.«)

Budapestről egészen kellemes kirándulás esik Gyarmatra. Vácról a sebes vonat egy óra alatt röpít oda a hullámzó kalásztengeren keresztül. Egy megtestesült földi paradicsom az, amerre repülünk. A szabályzott Ipoly mentében gyárac emel-

Mikszáth Kálmán szüleinek sírja a szklabonyai temetőben

MAGYARORSZÁG és a NAGYVILÁG

KÉPES HETILAP

FŐMUNKÁSKÖZÖSÉG: JÓZSEF ADOLF
Szerkesztőség és Kiadó-Helytartó: Budapest, Vármagy-utczára 9. sz.

XI. ÉVFOLYAM. 1874. 13. SZAM. BUDAPEST, MÁRCZ. 29.

Ezenkét szíves jeltábla-céplést. — Előfizetők 6jt. Negyedévi 1 sz. 30 kr. — Félévi 50 kr. — Évesre 90 kr. — Ezenkét szíves jeltábla-céplést.

Tartalom: Kármány. — A magyar kormány új tagjai. (Három arcképfelir.) — Az oroszok elleni (Kisvártok). — "Helyes magyar fővárosi-politikai nézet" (Képes). — Mikszáth elbeszélése a szerkesztői (Képes). — Vere Kálmán (Erdély). — A Székelyek. — Két nap. I. Az angolok Zsigmond. — Előfizetők. — Tájékoztató. — Szerkesztői társaság.

A három új miniszter.

Gyözy Kálmán, székely-magyar
Dittó István, székely-magyar
Bartha György, székely-magyar

A Magyarország és a Nagyvilág 1874. március 29-i száma
— Mikszáthnak számos elbeszélése jelent meg ebben a folyóiratban

kednek. Melankolikus pacsirta-dal helyett gazdasági gépek kelepelése zavarja fel a mezők ünnepi csendességét. A falu tisztára meszelt, jólétet eláruló házai mellett büszkén emelkednek a vagyonosok kastélyai, a templom és a községi könyvtár épülete: de a legszebb ház mindenütt az iskola. Gróf Csibukházy bölcsésztudor és ribai néptanító éppen egy vagonban utazik velem és nagy tüzesen magyarázza, hogy mennyivel előbbre vagyunk Poroszországnál a nevelés terén. A gróf igen derék, képzett ember, csakhogy kissé komót. Mondják, hogy ez az oka amiért tavál beadta lemondását a közoktatásügyi tárcáról, melyet oly közmegeledésre viselt.

No, hanem Gyarmat aztán igazán csinos város.

A Zichy-sétánytól fel a Balassa-térig csupa emeletes házai az iparosoknak, a takarékpénztár és a hitelintézet palotája. A hajdani Deák-kör helyén az »Egyenlőségi klub« négyemeletes épülete néz le kevélyen az ódonszerű alacsony megyeházra. Ha a tekintetes vármegyének volnék, szegyzemre sem túrném ott csúfnak a sok szebb magánház között, különösen mikor annyi a pénze, hogy a bécsi banknak is kölcsönöz. No, de ki tehet arról, hogy olyan fősvény belügyminiszterünk van, mint egy Harpagon, és semmi fölösleges költséget nem engedélyez.

A színház előtt Madách és Teleki László szobrai ékesítik a platánfákkal beültetett tért, melynek padjain szerelmes párok andalognak beszélgetve a pesti világbörze állásáról.

A széles, hosszú főutcán fényes fogatok robognak fel s alá a hullámzó népsokaság közt, melynek soraiban nem válik külön keresztény és zsidó. A keresztény is mind zsidó lett. Nincs rang, nincs valláskülönbség.

Este azután felgyúlnak a gázvilágítás ragyogó csillagai, az ősanyák fele hektikába esett, míg a »lámpabálok« összeháncolta ezt a fényes ékességét a megifjodott székvárosnak. No, csakhogy megvan s a »Balassá«-ból későn hazaverdő utódok nem esnek kanálisba a sötétségben.

A régi temető helyén a felső-magyarországi fa- és a salgótarjáni kőszénteleg raktárai, távolabb a megyei kórház, árva- és lelencház magasló épületei tesznek tanúságot vagyorról, míveltségről, iparról. A temető küllebb szorult Patvarc felé, a régi sírokból csak itt-ott maradt egy-egy csonka em-

lékkő idő megviselte, eső lemosta olvashatlan ákombákjaival. A jó isten tudná, kinek hitták, mi volt 200 évvel azelőtt, aki ott egy-egy dombosabb helyen alussza örök álmait a zöldellő fű alatt. Csak egy kövön van még olvashatólag felírva e pár szó:

»Itt nyugszik Sramko.«

Valami pajkos nebuló diák, mintha fel akarná költeni a kétszázados alvót, odaírta vereskrétával a fehér márványra:

»Hallja, Samu bácsi! Most már van pinz.«

.....

A hajó fűtül. Igazán Vác-on vagyunk. A fantázia ragyogó köde, melyen keresztül olyan rózsaszínűnek látszott minden, apró foszlányokban kezd eltűnedezni. Nagyot zökken a hajó és — kétszáz évvel vet hátra. Ott vagyok, ahol voltam. Absteigen! — ordítja a magyar dunagőzhajózási társulat hivatalnoka. Kiszállok, váci kocsit keresni, lelkemet csendes mormogással az istennek ajánlva, ha valahogy útközben vagy Vác-on vagy Gyarmaton találnék fűlni a sárba.

EGY KRITIKUS-PALÁNTA

Ha ebben a gyilkos, esős időjárásban rávinne valakit a lelkiismerete, hogy az »Ipoly« nevű b.-gyarmati újság legutóbbi számát végigolvasná, az ott megtalálná a többi között valami »Garaboncás« című embernek irány-gyakorlatát is, melyben a többi között rossz néven veszi Vekszás (mily megragadó élc!) Kálmánnak, hogy az a b.-gyarmati békés polgárokat gúnyolja ki a Nógrádi Lapok-ban, s ezáltal a családok nyugalmát háborítja meg.

Ha aztán az a valaki, aki az »Ipoly«-ban ezt megolvasta, találná kérdezni, hogy ugyan mit válaszolnék én Garaboncásnak, ha lenne annyi időm, hogy az ilyen beszédre még feleljek is, azt mondanám annak a valakinek, miszerint ilyen apológiával állanék elő:

. . . Hát legelőször lássa, kedves »Garaboncás« úr, én csak olyan tárgyakról szoktam írni, amilyenekről tudok és amilyenek

magukat érdeklik. Mert én őszintén megvallom, hogy amikor maguknak írok, én akkor igazán maguknak írok; nem úgy, mint ön, ki olyan magas tónusból beszél a parányi Ipolyka hasábjain, mintha primitív »próba calami«-át egyenesen a »Times« számára írta volna. Aztán lássa, tisztelt nagy ember, mi nagyon kis emberek vagyunk ahhoz, hogy nagy eseményeket mozgassunk, hogy nagy társadalmi eszmék szikráját elsőik dobjuk a közvélemény puszkaporába; sőt én még a minisztertől is félek —, az sem nekem való ember; — de meg sajnálom is szegényt megbuktatni, mert attól borzadok, hogy nyomban ön ül a székébe. Aztán nem is akarom magam kinevettetni olyanféle ízetlenséggel, mint az önök pártja, mikor »*Franciaország földarabolásának megállításáról*« tanácskozott egész komolyan. Hát írok kis lapban kis körnek apró dolgokról és parányi emberekről, mint pl. most önről. Ez az én kötelességem.

Eszerint köztünk csak az a különbség, hogy míg én olyan tárgyakról írok jól, amikhez értek, addig ön olyan tárgyakról ír rosszul, amikhez nem ért.

Ami pedig azt illeti, hogy én a gyarmati famíliák nyugalmat dúlom fel a Nógrádi Lapok-ban, erre nézve csak azzal a tudós válasszal szolgálhatok, hogy mért nem mennek hát Kővárra lakni? . . . Különben pedig komolyan véve ezt a neveltető állítást, azt proponálom önnek, hogy ha nekem mutat vagy megnevez egy ilyen feldúlt nyugalmú famíliát, akkor én ünnepélyesen beismerem, hogy önben nincs ugyan tehetség arra, miszerint a publikum elé kiálljon professzoroskodni, de amennyiben *igazat ír*, mégis méltánylatot érdemel, mint olyan együgyű ember, aki nem bír fogalommal arról, hogy a sajtó és író nem azért van, hogy kedves egészségére kívánja az embereknak az éjszakai nyugodalmat.

Hja, barátom, nehéz dolog ám az nagyon, valamit megbírálni, de nehezebb megírni azt a valamit, amit megbírálnak, minélfogva hagyja ön csak az irodalmat és sajtót úgy amint van, s nézzen inkább utána otthon, hogy a tengeri kikeljen.

De még egyet nem hagyhatok szó nélkül. Ön azt mondja, hogy V. Kálmán boldogult atyja gyengeségeit is kigúnyolja. Ez már nem is együgyűség, nem is impertinencia, hanem bornírtság, s annyira sértve érzem magamat, hogy nem talállok

szavakat magam, hanem idézem t. atyám halálának alkalmából hozzám intézett részvétsoroknak remek záradékát, mellyel az önök pletykái ellenében vigasztal:

»Azon embereknek pedig, kik nem tisztelik a gyászoló gyermek fájdalmát, bocsásson meg az ég és adjon mindenkor oly tapintatlanságot, aminővel hitték, hogy a gyermek fájdalmát nevelni lehet oly eszközökkel, melyek a férfit támadják meg önérzetében.«

Ez önnek is szól.

Bizony csak furcsa dolog lenne, ha az ember nekiindulna a emberek helyreigazító tanácsának és követné azt pontról pontra.

Midőn éppen Garaboncás ellen méltatlankodom, aki szid, hogy minek irok egyszerű, békés polgárokról, akkor kapom ellentétnek egy általam igen tisztelt és szeretett humoros régi írónk következő sorait:

»Te, Kálmán! Ugyancsak élesen nekiestél egy jeles embernek, aki nemcsak pap, de aki a szó valódi értelmében költő is. (Érti alatta Szász Károlyt.) Cikked elmés és jóízűen hömpölyög, mint többnyire, de a viccek közt sem szabad megfélemlkezni a jogosult kegyeletekről és sárba rántani az érdemet. Fenntartom magamnak, hogy ha találkozzunk, azért szapulási képességem erejéig megmossalak stb.«

És ebből az lenne a tanúság, hogy Garabonciás szerint a gyarmati polgárok hibáiról azért nem kell írni, mert azok csak békés polgárok, hanem neki kell esni a nagy embereknek, a híres talentumoknak, míg ellenben P. szerint a nagy emberek hibáit a kegyeletből nem szabad humorizálni, hanem neki kell esni az obscurus personáknak.

Most már kíváncsi vagyok, hogy miről írjak, ha mind a kettőnek kedvét akarom tölteni?

Erről jut eszembe az a humoros kázusom, hogy mikor legelőször találkoztam Ágaival, rámnéz, és megütődve mondja:

— Bizony sosem hittem volna, hogy önnek, aki azokat a kedélyes alakokat megteremtette beszélyeiben, ilyen *bús arca* legyen.

Nemrégiben pedig midőn a »N. L.« [Nógrádi Lapok] s »Magyarország s Nagyvilág«-ban most folyó, szomorú hangulatú novellámat felolvasták: a felolvasás után bemutat egy

ismerősöm Kiss Miklós képviselőnek, aki szinte csodálkozva jegyzi meg.

— Ejnye, nem képzeltem, hogy a felolvasás írójának ilyen *vig arca* legyen!

Ebből pedig megint az a tanúság, hogy ha én mások szava után indulok, nemcsak azt nem fogom megtudni, hogy miről írok, melyik a helyes irány, hanem még azt sem, milyen fizonómiám van. Utoljára még össze találom magam téveszteni a Garaboncással. Azt pedig nem szeretném.

Hanem van nekem, tisztelt Garaboncás úr, egy olyan tükröm, mely megmutatja az én arcomat jól, híven, igazán: én tudom ön nélkül is, mit kell írni és hogy kell írni. Azt is tudom, hogy mennyit ér az. Meg vagyok róla győződve, hogy műveim nem ugyan valami nagy bankó az irodalom piacán, hanem azért mégsem akarom olyan nagyon aprópénzre felváltani — aminővel megérdemelné, hogy önt kifizessem.

. . . Maradjon ön csak fizetetlen prókátora az írói morálnak. Adieu!

QUODLIBET

Komoly históriák

Szép tavaszi idő jár. Az öregurak kiteszik a chiffonnierban megpenészedett megyegyűlési atillát a napra, megborotváltatják magukat az öregbéressel, a harcsaorrú kordován csizmát kisámfáztatják a majszterrel, hogy gavallérosabban álljon, az ősi cséza bomladozó kerekére pedig új ráfot vágatnak a kovácsnál, mi mind annak a jele, hogy *megyegyűlés lesz*.

Igenis lesz megint főispáni ebéd, — no, meg mellesleg egy kis megyegyűlés is közbe-közbe, hogy az ember belebeszélje magát a jó étvágyba.

Hogy mik lesznek e főispáni ebéd tárgyai, az még eddig a szakács titka — hanem a megyegyűlés tárgyait sikerült előre kiböngészni, s azoknak, akiket ilyen csekélység is érdekel, el is mondom sorba.

. . . Tehát legelőször is bejelentik a tekintetes bizottmálynak az új miniszterek kinevezését: ami azért történik,

hogy méltóztassanak különösen a hatalmas számmal megjelenő ellenzékiek nyilatkozni, ha vajon belenyugszanak-e ezen kinevezésbe, vagy pedig Cayenne-be kívánják deportáltatni az új excellenciásokat? Önöktől függ! Én részemről nem nyugodnék bele semmibe, mert aki nyüstje van a világnak! »semmit rólunk — nélkülünk«.

Következik a *gyarmati középtanoda felállítása*. Fráter Pál tartja székfoglalását. Az embernek szinte fáj a szíve, hogy egy pompás témától meg kell válnia. Eddig ebéd utáni diskurzusnak, ha a világ dolga rendesen folyt is, még mindig megmaradt a tanfelügyelő — hogy nem csinál semmit. Itt van ni! Most már ez az öröme is odavan a baloldalnak. Egy egészen kész középtanodával rukkol elő, mely többet emel a megye szellemi érdekeinek előmozdításán, mint amennyit a tisztelt baloldal összesített működése ront. Én személyesen is tanúja voltam Pesten, mennyi sok akadállyal kellett Fráter Pálnak megküzdenie, mennyi sok kellemetlenségen keresztülábolnia, míg fölfelé, de különösen »lefelé« elérte a kívánt sikert. No, de ez nem az ő érdeme: mert a pecsovic ember olyan, mint a *veres hajú* turista, aki félvén a predestinációtól, hogy »*veres ember egy sem jó*«, azért is elhatározta, hogy engedelmes, szófogadó, túlságig becsületes és szorgalmas lesz, s ha valami nehéz megpróbáltatásnak volt mint ilyen kitéve, mindig felsóhajtott: »*Hiszen ne volnék csak veres hajú!*« — — Meglehet, hogy mi, pecsovicok is csak olyanok volnánk, mint a baloldal, dikcióznánk, cikkeznénk és — nem tennénk a közjóért semmit, ha nem állna mindig előttünk memento mori-nak ez a gondolat: »*Hiszen ne volnék csak pecsovic!*«

Miután pedig azt a pecsovic epithetont annak » *tartozeikaival*« egyetemben a baloldal hányja szemünkre, s ezzel arra ösztönöz, hogy különb hazafiak legyünk nálánál, ennél fogva az ő érdeme, ha ezen ernyedetlen hazafiság egyszer-mászor gyümölcsöz valamit. Denique, quod erat demonstrandum, a gyarmati közép-tanoda is nem a Fráter Pál, hanem az ő vívmánya. Jegyzőkönyvileg köszönetet kell szavazni Plachy Tamásnak.

Menjünk tovább. Következik a hatodik járásbíróság felállítása. Ez kényes kérdés, megfontolva kell rá szavazni akár ellenkezőleg, akár pártolólá. Maga az eszme nem éppen rossz,

hanem hm . . . először kipuhatólandó, hogy kik lennének ezen hatodik járásbírósnál alkalmazva. — Ha aztán színről színre megösmérjük az érdemes bíró urakat, akik véletlenül magunk is lehetünk, könnyebb lélekkel szólunk a törvénykezés gyorsításának égető szükségéről. Hüm! az a Pista fiam is már elég nagy kamasz . . . bátran elérte azt az időt, mikor egy kis hasznát is vehetné a büttüvetés tudományának, amit belediktált a virgács valamikor . . .

De még a halászati jog is fontos kérdés ám, különösen a székvárosra nézve, mert az bizonyos, hogy ha az Ipolyt nem szabályozzák, Balassagyarmat városa helyén halastó lesz néhány év múlva. A leendő nógrádi Fertő halászati jogára nézve azt látnám célszerűnek határozni, hogy semmit sem kell határozni. A gyarmati zavarosban, bármiként intézkedjünk, mégiscsak mindig azok a »bizonyos urak« fognak halászni, kiknek az olcsó népszerűség hálójába saját érdemes személyüket sikerült beütni »nyél«-nek. Persze megeshetik az a bolondság is egyszer, hogy a sok hal mind kimászik a partra, s azok a bizonyos urak — majd megmondja Csizmaffy — hogy mit fognak.

A legfontosabb tárgyat a központi állatorvos választását utoljára hagytam, mert az minket, a Nógrádi Lapok munkásait legkevésbé sem érdekel. Állataink nemcsak hogy nincsenek, hanem e tekintetben egészen ellenkező nézetben vagyunk a civilizált világgal. Nekünk például »leghasznosabb« háziállatunk a patkány: az a kedves szép pofácskájú patkány, melyet a lap negyedik oldalán a hirdetések között láthat lefotografírozva a nyájas olvasó. Isten őrizz! hogy a patkányok kivesszenek széles e hazában! No, ez a miénk hál'istennek, egészséges, a bajusza szép egyenesre van kifelve, mint valami németfaló ellenzéki szónoké, mikor még nincs hivatalban, és a farka alázatosan behúzva, mint ugyanazon ellenzéki szónoké, mikor már hivatalban van.

. . . A mi patkányunk okos állat, s nemcsak hogy jól jövedelmez, hanem még ki is figurázza az ellenpártot . . . s egyáltalán semmi szükségünk ezen egy állat kedvéért állatorvosra: minélfogva egy cseppet sem ellenkezik érdekeinkkel, ha Sramko bácsi lesz a »vivát«.

Akkor aztán bátran jöhet a keleti marhavész az Ipoly partjaira! Nem »döglik« semmi.

VALAMIVEL TÖBB A SEMMINÉL

Aki a semmiről nem tud hosszasan írni, az ne legyen tárcaíró, mert száz eset közül kilencvenkilencszer ismételnie kellend kicsiben azon maig megfejtetlen műtétet, mely a világ létesítésének alapul szolgált, főleg ha balsorsa oly elhagyatott helyére dobá a világnak, hol a változatosságot csak híréből ismerik az emberek.

És az ily elhagyatott helyek nem ritkák, s így nem csoda, hogy nekem is e helyek egyikét jelölé ki lakhelyül a véletlen, mely különben is kedvét leli az ellentétek összehozásában.

Mindig a változatosságot szerettem. — Öltözetemet aligha változtattam gyakrabban, mint eszményképemet, s ezt alig többször, mint lakhelyemet.

A sors megbosszulta állhatatlanságomat, s erőnek erejével ellenkező irányba akar terelni, s meggyőzni arról, hogy a változatosság kedvelése egy fán terem a felületességgel.

S ha sikerülend engem e meggyőződésre vezetni, gratulálok a sorsnak, mert célt ért.

Ki is venné tőlem rossz néven, hogy nem akarok felületes lenni az alaposág jelen napjaiban, főleg ez áldott országban, hol a sors különös kegye folytán, mint született törvényhozók, politikusok, filozófusok s financierek jönnek világra az emberek, hol mindent tudnak tanulás nélkül is, s ha találkozik eszeveszett, ki fáradságot s időt pazarol tanulmányokra, ez sem bír egyéb fölénnyel kortársai felett, mint hogy diplomával igazolhatja azt, mit a többiek elégségesnek tartanak lételükkel igazolni.

Egyébkint buzdításnak ez is elegendő, a természetben sincs helye az ugrásnak, annál kevésbé az uralgó nézetekben.

Akinek ideje és türelme van várakozni, az még megérheti a szebb napok hajnalát.

Addig érje be a mindennapiság száraz kenyérével, melyet — ha éppen ízetlennek találja — eléggé fűszerezhet a társas élet kellemeivel.

A társas élet ellen nem lehet panasz, az évek csak élénkítik azt a serdülők seregével, anélkül, hogy a rég felserdülteket tovaragadná, más irányban, más cél felé.

Úgyanazon mosolygó arcokkal találkozol, melyeket három-négy év előtt tanultál ismerni, legfelebb az emberek közvetlen környezete, az öltözék változott.

E szende arckifejezésű, fekete szemű, szapora beszédű, szeszélyes leánykát is már három éve ismerem. Még ma is fiatal, mert mikor megismertem, még gyermek volt, de azért már belevegyült a nem-gyermekek körébe, hogy annál több ideig legyen tagja a változatlan gárdának, — s ha ma nem éppen olyan, mint akkor volt, alig okozza más, mint hogy akkor széles szalmakalapot viselt búzavirággal díszítve, ma keskeny, fodros szélűt hord vadrezedával s papánccal ékítve. Szerelmes volt akkor is, mint ma, kevesebb csalódást ismert, de azért mégsem volt hiszékenyebb.

Azon szőke fürtös, kékszemű, szilfid teremtés, ki a gyorsan váltakozó lovagokat akarva-nemakarva, de mindenesetre ügyes manőverekkel távolítja el magától, szintén régi ismerősöm. Tanúja voltam első fellépésének, s azóta figyelemmel kísérem lépteit, s nem változó szendesége a szimpátia azon nemét kelté fel bennem, mely nem növekszik, nem fogy, de állandósága annak igazoltságáról tanúskodik. Ha közelebről ismernők egymást, s a véletlen gyakrabban hozna körébe, talán változnék e viszony, ha e névvel illehetem ismeretségünket, mely nem hatolt át még azon határon, ahol az érdekeltség kezdődik.

Mint vélekedik ő, nem tudom, — de nem is törekedtem kitudni. Alighanem úgy néz engem, mint ki óréa nézve már elveszett, e tudat azonban aligha sérti hiúságát, mert sohasem mulasztám el jeleit adni azon hódolatnak, melyet minden csinos nő megkövetel még azoktól is, kik egyébiránt maguk iránt érdeket kelteni nem tudnak vagy nem akarnak. Tehát körülbelül tisztában vagyunk egymással, de azért egyikünk sem zárta el még azon utat, mely a közelebbi ismeretséghez vezet, amelyet talán már rég igénybe vettem volna, ha az ezen utat őrző szifnx nem emlékeztetne óvatosságra.

A többiek sem szenvedtek több változást, mint mennyit az idő kíméletlen kézzel okozni nem átallott. Hisznek, remélnek s talán szeretnek, mint évek előtt, s mint talán évek után fognak, s éppoly könnyed önfeledtséggel lejtik a gyorspolkát, mint az első bálon.

Mindenesetre jobb a zúgolódásnál, melyet elég kárörvendő van, ki mosollyal hallgatna.

S már kész volnék sötét gondolatokba merülni, ha egy szerény leányka naiv mosolyával fel nem vidítja kedélyemet, s kedvet nem ad az érem másik oldalának meg szemlélésére.

Beszédbe eredtünk. Sok komolyságot mondott el a tréfa hálás leple alatt. Elmondta, hogy két év előtt szerelmes volt belém, s én elég ügyetlen vagy lelketlen valék észre nem venni vagy viszonzni. Könnyű volt reá felelnem, s a vádat, mellyel engem a múltra nézve illetett, ellene emelnem a jelenre vonatkozólag.

Ki kételkedett jobban az elmondottak valóságán, — nem feszegetem, mert a legrosszabb esetben is egy unalommal ijesztgető est kellemes eltöltését eredményezé e beszélgetés, s alkalmat nyújtott gyönyörködnöm a vonásokban, melyeket eddig hidegeknek ismertem, de melyeket egy előttem ismeretlen erő átváltoztatott, hogy ne tartsam többé pusztá mesének a szép Galathea történetét, de rettegjem Pygmaleon sorsát.

Ha tréfát űz velem, ám tegye. Ha ez büntetése leend az én tréfáimnak, örömmel viselem, mert szelídebbet kívánnom sem lehet.

Most pedig odajutottam, hogy bocsánatot kell kérnem azoktól is, kik nem érthették, de még inkább azoktól, kik megértették soraimat; mert ez egyszer nem írtam a semmiről.

CSALOMJAI

Az ember azt hitte volna, hogy nagy poéta lesz belőle. Aki fiatalkori munkáit olvassa, azt megragadja az azokon előmlő melegség, irálycsín, azok a nagy vonások, mik a Madách »Ember tragédiáját« megnépesítik, mint óriás dörögésnek hol elő-, hol utóhangjai meg-megrezdülnek a fiatal Csalomjaiban. A futópaszuly kapaszkodott a nagy fára és körülfonta iszalagjaival hirtelen megnőtt derekát. Hogy nem bírt a sudaráig felnőni, annak az az oka, hogy kevesebb eső érte az árnyékban, melyben szerénységénél fogva olyan jól érezte magát.

Nem akarok világosabban beszélni, mert nem illik. Hiszen ha csak poéta volna, az ember nem viseltetnék iránta valami nagy devocióval, könnyen elbánnék a pegazusával, mely már azért sem lehetett első a versenytéren, mert kívülre sem nem vakarta, sem nem kefélte senki, hanem ő humorista is és a hatvágást erősen érti, s azonfelül megvan neki is az a gyengéje, ami a nagy embereknek, hogy abban szereti magát tartani a legerősebbnek, amiben a leggyöngébb, — a poézisban.

A nagy emberek gyengeségeit örökölni már magában véve is erő.

Nem akarom életrajzát megírni, mert még korán lenne. Ő hasonlít a hajdani ezüsthúszasokhoz, hol kijön a forgalomból, mint azok, s hol túlnyomólag lép megint előtérbe, mint azok. Megvárom, hátha még porosz tallér lehet belőle valaha . . . Van hozzá hajlandósága.

Ha túlélem, semmiesetre sem mulasztom el a nemzetnek bemutatni e hű, szerény munkását, ki azért volt nagy, mert csak kicsiny lehetett. Neki mostohája volt az irodalom. Az országos hír és dicsőség sohasem mosolygott rá érdeme szerint, mert talán nem sietett körébe, s Cézárral tartott, ki inkább akart Puteoliban első lenni, mint Rómában második. Teszem azt, ember elhagytam volna arról a hálátlan térről. Teszem azt, én is elhagytam a múltkor a Tini szeretőmet, amiért ásitott előttem és jobb szemmel nézte az ulánus őrnagyot. Ő nem tett úgy. Ő nem követelt mosolyt, melegítő csókot az irodalom istenasszonyától. Ő beelégedett azzal, ha nézheti, ha körében lehet, ha udvarolhat neki.

Néha le-letette a tollat pihenni . . . a játszi elme, a meleg kedély elzárkózott a ridegségbe; de hát van valami csodálatos benső ösztön, mely némán beszél az íróhoz és lelkesedve; »fogd meg, barátom, azt a régi tolladat, jó szerszám az . . . és rakd papírra, amit elméd gondol, és szíved érez . . . ha nem gyűjtja is meg a világot, de legalább megmelegíthet néhány kedélyt, és ez elég.«

Ő be is elégszik ennyivel.

Mióta a Nógrádi Lapok keletkeztek, azóta ismét többször találkozunk nevével. Ő olyan, mint a hétféle asszony. Ezúttal ismét mint »új alak« megifjultan lépett a sorompók közé. És meglepett mindnyájunkat. A szelíd, művelt humor gúnyoros

hangján szól hozzá a dolgokhoz, majd éles szarkazmusával sebez. Némely cikkeiben megragadó példáit látjuk a »naiv humornak«, minőket legkitűnőbb humoristáink műveiben sem. P. o. »Nyájas szóváltás az Ipoly-ban szerénykedő úri-emberrel« stb. Persze, hogy imitt-amott kizökken a kerékvágásból, s művei hasonlítanak egy ügyes női kéz gyönyörű hímzéséhez, melybe azonban helyel-hellyel belestikkelt egy-egy ferde virágot valami hímezni tanuló kislányka is. Az ember megesküdnék rá, hogy nem egy kéz munkája.

No, hanem hát az ember a jó bort szívesen megissza vízzel is. Az ő cikkeit érdeklél olvassuk úgyis, s az olvasóközönség úgy van velök, mint én a rossz tulajdonságaimmal, hogy ti. nem bírok megválni tőlük. Nagyon egymásba szeretünk.

Persze, hogy nem érdemli meg az olvasóközönségtől a szimpátiát. Nagyon rosszul bánik vele. Úgy tesz, mint Mucius Scaevola, aki az égő tűznek tartotta kezét. Hadjáratot visel saját népszerűsége ellen; mert hadjáratot üzent a mi gyarlóságainknak. A »merész indítványok« mindegyike egy-egy oldalba dőfése a társadalomnak. Négy ízben próbálta magára haragítani az egész világot. Egyszer azt mozgatta, hogy ne csináljunk luxust a dohányzással, másszor nekiesett a káromkodásnak, harmadszor eltörölte az alázzolgáját, negyedszer pedig lelkünkre köti, hogy ne füllentsünk. Boldog isten! ha még ezeket is elindítványozza tőlünk, micsoda élvezet marad akkor nekünk, magyaroknak, ezen a világon. Be kell csukatni minden újságírókat nyomban! A mi ős, szent szokásainkhoz ne nyúljon senki! Az »Ipoly« fel is jajdult rá. Ihol van, ni, az átkos kormány halomra döntögette a honyboldogító, dicső törvényeket... Most meg tetejébe előáll Csalomjai és ki akarja ütni a szájunkból az édes pélpát is, és a káromkodási szólásszabadságot! Ha nem káromkodhatnánk, ékesszólásunk örökös némaságra lenne kárhozzatva.

Azonban Csalomjainak semmi sem sikerül. Minélfogva most sem sikerült neki megharagítani a közönséget, mert olyan pajtáskodó hangon tudja a legnagyobb gorombaságot is elmondani, mint ahogy nekem a doktor édes málnalekvárban adogatta be a keserű pilulákat.

És ebben rejlik az ő varázsereje.

... Hát csak hadd percegjen az az el-eldobott toll ezentúl szakadatlanul. Szívesen olvassuk a »merész indítványok«-at, ha nem követjük is azokat, legalább meglátjuk magunkat tükrükben olyan alakban, aminőknek lennünk kellene. És ez is nyereség.

A KOLERA

Mégiscsak jó a gondviselés.

Amiért a víz és a rozsda elvitte harapnivalónkat, hát gondoskodott róla, hogy egy millió fölösleges fogat örökös nyugalomba helyezzen — a temetőkbe.

Bizony hullunk, múlunk s maholnap már attól félek: nemcsak előfizető nem marad, hanem még nyájas olvasó sem, aki elolvasná azt, amit írunk. Az »Ipoly« már érzi ezt, s úgy ír, mintha arra számítana, hogy úgysem olvassa senki. És az igaz, hogy jól is számít. Egyetlen szorgalmas olvasója, a mi jó Csalomjaink is a külföldre járja. Egészen megfogyatkoztunk és elváltottunk. Új arca támadt a világnak. Az »uborkaidény« rosszul ütött be. Nincs sem alperes, sem felperes, sem burkus, sem francia, baloldal, jobboldal, minden ellenség fegyverszünetre lépett a rettenetes közös ellenséggel szemben, melynek neve »levegő«. Az ötödik elem haragja a föld lakói ellen. Még Zsiga bácsi is elmenekült a »sósári« magányba »Luftot« változtatni. A mennydörgős istennyila legyen most odahaza kolera-biztos, mikor kolera van: az csak arra az időre való hivatal, mikor nincs kolera. Mindenütt rémület, ijedtség, az embereket valami sajátságos keresztényi gondolkozás szállta meg, úgyhogy még az »Ellenőr« sem gorombáskodik, a hitelezők sem állnak ki a boltajtóba lesni az adósokat, hanem szépen behúzódnak a borovicskás üveg mellé, s ha egy-egy jó kliens szemének behunytatást jelent az odakint az öregharang monoton kongása, még Gyuri fiskális kezében is megáll egy percre az ominózus lúdtoll, mellyel egy-egy végrehajtást kérő folyamodást kanyarít, még az is abbahagyja egy órára és felsóhajt macedóniai Nagy Sándorral: »Édes kuszi testvérem, kolera! ha kipusztítod mind az embereket, mi marad akkor nekem?«

Cudar világ van, élünk mától holnapig, s ez az ideiglenes minőség már annyira megszokottá vált, hogy mikor a minap új ruhát mérettem magamnak Hecksnél, az szemmeresztve bámult el azon az impertinens vakmerőségen; mert bizony olyan idő van: hogy nem a ruha kopik le az emberről, hanem az ember kopik el a ruhából. Aki véletlenül elfelejtett doktornak születni, az mind szerencsétlen pályavesztett ember, mert mióta a kolera is kollegává szegődött s rakásra öli az embereket, azóta ez a legnépszerűbb mesterség, mint ahogy legnépszerűbb olvasmány a recept, s a legfontosabb perszóna a sírásó.

A műzsák is elpihentek, az »Ipoly« nem közöl a tárcában zöngeményeket, sőt W. V. is megszüntette a »salomádék« című cikk közlését, mióta betiltatott az *éretlen gyümölcs*.

Különben — mint minden tréfás históriának — úgy a kolerának is vannak mulatságos oldalai. Teszem azt, hogy kegyetlenül germanizálja a hast. Minélfogva ez is az átkos jobboldali kormány egy segédeszköze a közönségi alku ellenfeleinek megkritikására. Nagy is a panasz a »miniszterjom« ellen, amiért nem tesz semmit, amiért meg nem tisztítja a levegőt, mintha bizony nem lenne, aki a levegőre vigyázzon, elég »luftinspektor« a baloldalon.

Ha eddig minden kákán csomót kerestek az emberek, ezentúl mindenütt »görcsöt« találnak. A görcs most oly félelmetes vendég, mint azelőtt — hogy sokat ne mondjak — a végrehajtó. A görcs a halál előpostája, melynek útját eddig csak a szklabonyai paraszt leleményessége bírta bevágni, hogy ti. ha a lábába jött, összekötötte erősen a fájó részét madzaggal, hogy az akasztófárávaló feljebb ne mehessen. Okos embernek az is enged.

Az egész világnak olyan a kinézése, mintha gyászban volna, csak a patikárius neveti a dolgok sorát és a végrehajtó, kinek míg procul negotiis issza távol Lindenwieseben a Srott medicinát, elandalog lelke azon a vérmes gondolaton, hogy mennyi *sok haláleset felvétele* lesz odahaza — a boldog Magyarországon.

KÜLÖNFÉLÉK

Cogito ergo non sum. Gondolkozom, tehát nem vagyok. Most csak az van még, aki nem gondolkozik. A gondolkozás nagyon szomorú mulatság, amitől belefájul a közönséges halandó feje. Akinek pedig a feje fáj, az már kolerikus szimp-tomákban szenved és egy paraszthajszál választja el a koporsótól. Különbem most olyan közönséges bútor a koporsó, mint az almárium-fiókom, ahova a váltó-idézéseket szoktam berakni. Az emberi élet pedig megint csak olyan, mint a lejárt váltó, nem tudni, melyik percben egzekválja el a halál. Nem is sokat törődöm vele. Amit azzal bizonyítok be nyomban, hogy egy olyan hatalmas emberbe kötök bele, mint Gáspár Imre. Isten irgalmazzon meg nekem. Ha Gáspár Imréről akarok beszélni mint íróról, akkor az én feladatomban az, hogy hallgassak róla. De mivel ha hallgatnék, üres maradna a Nógrádi Lapokból három hasáb, hát mégis szükséges róla írnom.

Azon kezdem, hogy nekem nagyon mulatságos dolog az, mennyire megjuhászodtak az emberek a kolera óta. Csupa csendes, szerény, istenfélő emberrel lakunk együtt ezen a gyilkos levegőjű földtekén. Engedékenyek vagyunk egymás iránt, nem kívánjuk a mások halálát, megrezenünk a harangszó-tól. Mindenki érzi, hogy »por« és egyéb semmi. Szegény Sramko bácsi is így sóhajtott fel a minap: »Dividinda inde, dividinda unde«, vigye a ménkő mind a négy diplomát, aki megvan nekem, ne legyek in sem okos ember, ne legyek in sem fiskális, sem állatdokter, legyek in csak »eleven ember«; elig nagy titulus az is.

Szomorú idők ezek!

Múltkor Gyarmaton, egy a megyeház mellett lakó asztalos, nyájas előzékeny fizionómiával szaladt utánam. Ösmer már régi időtől, valaha laktam is nála:

— Mi jót akar mondani, bácsi?

— Hát csak azt akarom a téns úrnak megemlíteni, hogy ha talán még szüksége lenne, — tetszik tudni vagy a család vagy a cseléd számára —, van nálam elég kész koporsó. Ne tessék másüve menni: adok én kontóra is.

— Elkésett, bácsi — nincs már nekem kit eltemetni.

Az öreg szomorúan mosolygott:

— Nagyon sajnálom — de mondhatom, bármikor szívesen . . . ha mégis.

— Köszönöm. Meglehet, hogy még magamnak elkel. De hátha véletlenül azt a koporsót találنام megvenni, amelyikbe a bagót és szemetet hánytam, mikor magánál laktam. No, kein geseft, mert az, lássa, mégiscsak különös, hogy valaki a »tavali köpöládájában« lesse a föltámadás napját.

És ez nem anekdota.

Ilyenek voltunk még egy-két héttel ezelőtt. Mint mikor alágyújtják a méheknek az anschlogot! Ettől az anschlogtól csendes, szelíd ember lett mindenki. Már csak azt vártam, hogy egyszer a törvényszék ilyenformán fogja fogalmazni az idéző végzéseket: »Jelen ügy tárgyalására, ha isten élteti kendteket is, meg bennünket is, kítűzetik ez meg az a nap. Sub clausula: Felek koleracseppekkel ellátva és becsületesen kifüstölve tartoznak megjelenni.«

És ebben a szelíd, melankólikus korban, mikor a hiúság, gőg, hencegés, divat, multság, hóbort, talentum, mind elbújt a flanel alá, mondom: ebben az ijesztő időben egyszercsak megszólal az »Ipoly«-ban Gáspár Imre, hogy neki állítsa elő ez a nyomorult felvidék azt a hitvány férget, aki őt töklinenek merete elnevezni a Nógrádi Lapok-ban: ő ezzel meg akar bírkózni.

A jeles férfiú ugyanakkor egyszersmind azt állítja, hogy a Nógrádi Lapok munkatársai, alulesnek azon a nívón, hogy a Szlatkovics költeményeit felfogják gyarló elméikkel. Ki volt az a vakmerő közülök, aki töklinenek merete elnevezni őt, a haza büszkeségét, a múzsák kegyencét, aki előtt egy Gyulai, egy Szász Károly, egy Jókai porba borulva éneklik a hozsannát.

Én erre csak azt mondtam, mikor elolvastam: »Schwindl und krach.«

Azt hittem, hogy felszólal valaki, mert semmi sem kívánatosabb, mint az ilyen embereket, minő ez a Gáspár, kigyomlálni az irodalom kertjéből, bármiféle eszközzel: — miután azonban senki sem akadt a Nógrádi Lapok-ba dolgozó barátaim közül, magamnak kell megemlékeznem erről a nagy honfiúról, kit homlokon csókkoltak a múzsák.

Vannak azonban olyan forró csókok, amikbe belebolondul a szegény halandó . . .

A múzsák csókja is valószínűleg forró volt . . .

Hát tisztelt Gáspár úr, az bizony meglehet, hogy mi sem vagyunk képesek megérteni az ön jeles műveit . . . Nem e világból valók ezek s nem ennek a világnak . . .

Erre nézve csak azt a tanácsot adom, hogy ha önnek kicsiny ez a publikum, amelynek ön túlságosan nagy: vagy faragtasson le nagyságából egy csomót — legalább nem lesz faragatlan —, vagy pedig menjen új publikumot keresni valahol a világba. Úgyis azt mondja Vámbéry, hogy vannak még valahol magyarok a Kaspi-tenger mellékén — civilizálatlan állapotban is, oda talán bepasszol hegedősnek.

Ami pedig Szász Károly és Jókai dicséretét illeti, arra nézve csak azt jegyzem meg, hogy láttam azt az öt sort, amit Jókai megunva alkalmatlankodásait egy keskeny papírszeletre írt önt érdeklőleg az »Új nemzedék« vajudása alkalmával. Ha ön azt dicséretnek veszi, az nagyon különös és sajtátságos ízlés, és én semmiféleképpen nem tehetek róla.

No, most még hátra van akit ön levelében fennhéjázva említ, a harmadik dicsérő.

Hát az a harmadik dicsérő pedig éppen az az ember, aki önt »irodalmi töklincnek« nevezte el.

Lássa, ilyen az érem »másik oldala«.

Különb en ezért még hálás lehet iránta: mert könnyen megeshetett volna, hogy ha más polemizál és az állatországból vesz hasonlatot . . . ön jobban érezte volna magát találva.

Minélfogva talán legjobb lesz, ha békét hágy máskor ennek a korrumpált, hitvány országocskának és a rajta mozgó szerény férgeknek, kik az ön mítoszi nagyságát megérteni nem bírják.

Higgye meg, nem méltó ez a nemzet magára!

Ha magának volnék, felkölténém hatalmas szellemmel a vén Sztatkovicsot sírjából, hadd fordítaná le viszonzásul tóra mind a »száz« versét, amit életében kiadott.

Úgy talán lenne »becse«.

Mert lássa, némely emberi teremtmények a desztillált vizet szeretik, némelyek pedig a »moslékot«.

ÉLETKÉPEK BÉCS »VÁRMEGYÉBŐL«

I.

BEVEZETÉS

Most, mikor kevesbíteni akarják a vármegyéket, egyszerre csak az a bolondság történik meg, hogy szaporodnak. Az öreg Bécs fogja magát és beáll ötvenharmadik »vármegyének«. Kriszti Gott, Bruder! Az embert szinte fölveti benne, mint a puskapor, a nemzeti szó, a hazafias kurjantás és zamatos magyar káromkodás bűvös, csábító hangja. Minden magyar ott, még az is, ami német. A fiakkeros magyarul mondja az embernek a rotunda nyugati bejárásánál, hogy »tessek kiszállni«, a Great Britaine múkincseit őrző magyar baka nyájasan mosolyog eléd, amint tuhutumi ábrázatodról magyar voltodot kiolvassa, a francia osztályban magyarul szólít meg a Bretagne-i parasztleány, hogy végy valamit galanterie-áruiból; és amerre jársz-kelsz az öt világrézsz romantikus meséinek ragyogó megvalósulása között, az ezer meg ezer idegen — mind nem idegen, hanem vagy kedves ismerős Debrecenből, Abaújból, Hevesből, vagy ha nem ismerős, te mégis annak nézed, és szeretnéd szívedhez ölelni, mert magyarul beszél.

S ha a Práter keleti részét járod, míg távolról füledig hangzik »Ez az utca végig sáros« népszerű nótája, jólesik tetejébe a lelkednek, hogy az egyiptomi khedive pavillonját mutogató jámbor muzulmán is eltanult egy-két szót Árpád nyelvéből és azt mondja: »Madzsar ember jó parát, beereszteni billét nélkül szeralyba.«

Az »Aquarium«-ban nemzeti színű amphibiumokat lát a szem, mintha azok a félig mozdulatlan, félig mozgó állatocskák is a bécsi divatnak akarnának hódolni. A művészeti csarnokban Károly Viktor főherceg fogata ácsorog, s míg az udvari lakáj magyarul beszélget a nyuszkakéjú kocsissal, addig a főherceg odabenn órákig legelteti szemeit Munkácsy gyönyörű képén, mely azt a magyar jelenetet ábrázolja, midőn a drabantok egy csomó csavargót kísérnek keresztül a piacon. Zsuzsó néni, Panna asszony annyira találva van, hogy még az

az ötgaras ára pálinka szaga is megérzik rajta, amit kofa-
erkölcs szerint fölöstökömrre fogyasztott el őkegyelme . . .

. . . És a kiállítás keleti szélén a legutolsó háznál száz és száz látogató tolong: ha az ember nem is olvasná el kapuján a feliratot: »Béke a belépőkre, áldás a kimenőkre«, — a kukorica- meg a krumpliültetményről nyomban eltalálná, hogy ez a »Székely ház«.

Az eszterhéj alatt kukorica- s dohány-füzérek, máskor oly prózai, mostan oly költői dolgok . . . amint az osztrák szél nagylomhán lógazza, mintha egy darab lenne idehozva az édes haza testéből. Hát még belől az ismeretes mestergerenda a kimaradhatlan ráccsal, a gazda nagytalpú csizmája a szögön, mely mellett hosszú sorban kevélyen függnek le a virágos kancsók, a gyönyörűséges tepsik, cintányérok, csodálatos madarakkal kifestett tálak, a székely menyecske főbüszkeségei.

Maga a menyecske szíves háziasszony, s ha magyar vetődik házába, váltig marasztalja s köténye sarkával megtörüli neki a tulipános ládát ülőhelynek, éppen mint odahaza.

Az asztalon kinyitva a hosszúkás vendégekönyv, teleírva vagy száz lapja az öt világrészből ideszármazott nevekkel.

— Bizony, Borsodiné asszonyom, nincsen olyan ház az egész székelyföldön, mint a kegyelmeteké, egyik sem látott még annyi úri vendéget.

— Meghírszem azt, lelkem — válaszolt begyesen a székely menyecske, és egy félkevély mosolya mutatta, hogy szőre mentén szóltam.

— Volt-e már itt őfelsége?

— Nem is egyszer, de kétszer.

— Beírta nevét a vendégek közé?

— Vagyigen, hogy beírta.

S ezzel elém vágta a vendégekönyv azt a lapját, ahol őfelsége neve áll ismeretes lemes alakú manupropriájával:

»Ferenc József király, Budáról.«

Nagy becsben lehet előtte, mert veres ceruzával körvonalozta, hogy a többi paraszt-névvel össze ne keveredjék.

Felsőhajtottam magamban, nagy lélegzetet véve:

»Íme, a magyarok bevették Bécsét, jobban, mint I. Mátyás alatt.«

Minden fűszál, minden darab kő a nemzetek művelődésének mindenik lapja mutatja, hogy mi is »vagyunk«.

És ez nekünk nagy elégtétel. Tökéletesen jóllaktam lelkesedéssel, ami Bécsben nagy profit, mert minden egyébbel jóllakni — nagy pazarlás.

De a költségeket bőven kárpótolja a szellemi nyereség és az önbizonyosság, melynek felébredése egy lökés a nagyság felé.

Bizony lesz még belőlünk valami.

Ha nincs is akkora gyémántunk, mint a Lady Dudley-é, annyi kincsünk, mint Abdul Azizé, olyan kultúriparunk, mint Franciaországnak, olyan hadikészletünk, mint a német birodalomé, és annyi gépünk, mint a briteknek — van helyette erőnk, vasunk, fánk és búzánk, amennyi kell.

Erővel, fával, búzával, vassal meg lehet hódítani az egész világot és még azonfölül is egy darabot.

Az az »egy darab« mi »magunk« leszünk: a legnagyobb ellenfél.

Azonban hagyjuk abba a hengegést annál is inkább, mert éppen a közkiállítás az, hol alábbhagy az ember a személyes ambícióval és kérkedéssel. A gazdag itt veszi észre, hogy szegény, a művész, hogy kontár, s még maga a koronás fő is megreppen az emberi ész és tevékenység haladásának gyümölcsei előtt és nem [meri] mellét büszkén megütve elmondani: »l'état c'est moi.«

No, én magam legjobban megbámultam a bécsi Striegel Aloys 1500 akós hordóját. Ennél szebb pavillon nincs az egész kiállításon.

Elmerengve néztem a rajta levő művészi faragványokat, mikor egyszer csak elnevetem magamat torkom szakadtából. A sok faragott alak közül felismertem a közepén a mi Sramko bátyánkat életnagyságban.

... Ő az testestől-lelkestől, minden porcikájában... a nadrágja leeresztve a hasán alul, a gyűrött kalap hátra-csúszva fején, és az ismeretes hosszú bajusz, amint »cselőre« és »hajsza« elmeredve, míg az egyik vége a fülét csókolja, addig a másik vége szakállának vizitel. Körülötte a történelmi nevezetességű »táncos kollegák« járják a csárdást talpig magyar ruhában.

(Ébadta németje, hol láthatta az Samu bácsit, hogy úgy csúffá tette? . . . Legalább már a belső oldalára faragtatta volna ki, hogy úgy a portréja rangjához illőn örökkön borban áznék. Legalább meg lehetne hagyni testamentomban, hogy az eredetit a másolat mellé fektessék.)

Eleinte magam is megapprehendáltam Striegel úrra, hogy miért éppen magyar embereket kellett neki a hordójára s pláne berugott állapotban faragtatni, de amennyiben az — mint a hordón olvasható felirat mutatja — némileg a magyar bor dicsősége kedvéért s olyan híven történt, hogy sok urambátyám saját tekintetes egyéniségére ösmert — hát csak mégis megbocsátjuk.

A felirat a következő:

Aus Slavonien mein Holz,
Aus Ungarn mein Wein,
Doch mein grösster Stolz
In Wiener Rathskeller sein.

Tudniillik e hordót tulajdonosa Bécs tanácsának ajándékozta, ami igen szép dolog tőle. De még sokkal szebb dolog lenne — ugye, Samu bácsi! —, ha magának ajándékozta volna megtöltve?

Jó lenne — teszem azt — ügyvédi irodának a téli szezonra!?

II.

AZ ALVÓ VILÁGTÖRTÉNET

Aki Bécsbe megy, az természetesen megnézi a »Burg«-ot is, és szinte meghosszabbodik az ábrázatja a csodálkozástól, hogy a magyar király egy olyan ócska »kúrián« lakik, aminőt itthon Kospallaghy Demeter urambátyám is megszégyenelne.

Nagy indolencia öfelségeiktől, hogy »durchgang«-nak engedik használtatni házukat, s az udvaron almát áruló kofák veszekedő rikácsolását bele hagyják vegyülni a lépcsőkön sürgő-forgó udvaroncok diplomáciai sottogásába.

Már azt Kospallaghy urambátyám nem engedné a Herko Páternek sem, hogy az ő portájára idegen emberfia tegye a

lábát, aki árgyilusa van! Megesnék, ha alszik, hogy az ő udvarán ne lábujjhegyen járjon minden élő lélek: még a községi bikának sem szabad elbődülnie, mert ha oktalan állat is, azt mégis szükséges tudnia, hogy nagyságos Tuhutum urnak vicispán volt az öregapja.

Hát még minő tűzbe jönne a tekintetes úr, ha valaki idetolakodnék a kocsiszínbe megnézni a családi csészát, az istállóba a lassú haladású pegazusokat, a padlásra végigbámulni a vén nyeregszerszámot, melyen valamelyik ősapja lovagolt, s most a búbos tyúknak szolgál ülőhelyül, — míg ellenben őfelségének meg kell mutatnia mindenét, kocsiját, fegyvereit, lovait, bútorait, mintha azok nem is az övéi volnának, hanem a t. c. közönségé.

Tárva állanak az Arsenál, Schatzkammer, Naturalien Cabinet stb. ajtai a betóduló látogatóknak, mintha az a demokratikus principium jutott volna érvényre: *a császárnak nincsen semmije: mindene a népe.*

Még ő maga is a »mienk«. Születésétől haláláig, a pólyától a szemfödőig.

És még azontúl is örökké.

Gyönyörködünk első gyermeki dadogásán, lessük lelkének első ébredését, együtt ábrándozunk vele, mint ifjúval, megboncoljuk, bíráljuk minden tekintetét, minden szavát, minden tettét, megkötjük karjait a törvény láncáival, ezerfelé hasítjuk szívét a kötelesség elveivel, koronát teszünk fejére, hogy ő viselje, de »nekünk« ragyogjon, fényel körítjük, de az a fény nekünk világít.

A mi hiúságunk a gyertya, az ő hiúsága az, hogy a mi gyertyánkat tartja. — Aranyos gyertyatartó!

Szegény hatalmas királyok!

Mindenütt mindenüvé elkísér, még a halál után is hozzátok toladodik a ti uratok, a közönség, aki azt hiszi, hogy ti vagytok az urai.

A bécsi kapucinusok temploma alatti hosszú, boltozatos pincébe egy barát eresztteti az embereket a legnagyobb fejedelmi kongresszusra a világon...

...Egy néma királyi összejövétel. — Százöt koporsó egymás mellett. Egy alvó világtörténet. Századok elnémult zivatara.

A kapucinus barát, mielőtt a húszával-harmincával bebocsátott látogatóknak elmagyarázná: ki fekszik itt, amott, — odavilágít mécsével sorba a koporsókra.

... Az utolsó fénysugár ez, amit most a trónok urainak a vén barát kölcsönöz — nem a halottak, de az élők kedvéért...

Ők is csak emberek voltak nagy erényekkel, nagy hibákkal...

... A kriptá közepén remekművű ezüst mauzóleum alatt Mária Terézia alussza örök álmát.

Mellette egyszerű érckoporsóban fia, II. József pihen.

Mennyi terv, mennyi lángeszme, milyen szív! Most négy érclap között hamvadozó por...

Por, de amely beszél az élőkhez: *»Ne nyúljatok a népek alkotmányához: szent örökség az; az isten keze nyugszik rajta; ne építsetek új oltárokat új isteneknek a régi istenek földén, mert megszibbad lelketek, eltörpül szellemetek, és ledől a hamis oltár szétmálló köveivel fejetekre.«*

A vén barát szolgálai készséggel viszi a kíváncsiak előtt mindig odább a lobogó mécses, s csak ott áll meg, ahol megmegvillan egy-egy királyi koporsó.

Holmi főhercegekkel már nem is törődik; szót sem érdeemelnek, s csak nagynéha mondja úgy odavetve egy-egy főhercegnő holttesténél: *»Szép leány volt és mégis megholt.«*

Azután nagy, bortól pirosuló orrára teszi ujjait s fontos hangon morogja:

— A halál felségsértő. Ehe! Itt nyugszik II. Mátyás, jeles hadvezér: legyen neki könnyű a föld, ami pedig nehéz dolog, mert egy csepp föld sincs rajta. Hihihéhe!

A barát kész volna megesküdni, hogy ő nagyon szellemű ember, aki most kapitális viccet mondott.

— Ez meg itt II. Lipót, rövid ideig uralkodott, nagyon szeretett kártyázni. De bezzeg annál tovább regnált a mellette levő I. Ferenc... tréfás, kedélyes ember... hadjárata volt a törökkel, de azért nagyon szerette a magyarokat. A talpa meg volt kenve a hétfejű sárkány hájával, minélfogva sérthetetlen volt s holta napjáig örvendett az életnek...

A barát egy kissé illuminálva volt s emiatt imitt-amott a történelem magyarázatával elvetette a sulykot, s saját, a

bortól feltüzesegett fantáziáját is beeresztette legelni a világhistória paskumára.

Végre odalépett az utolsó koporsóhoz is.

Egy hervadt koszorú volt a tetejére helyezve. A koszorúról fehér szalag folyt le, melyen arany betűkkel van kiírva:

»Maximilian Kaiser von Mexico.«

A vén barát nagy lélegzetet vett, azután elkezdte dúdolgatni a »mexikói marsot«, mintha azzal akarná kezdeni a szerencsétlen fejedelem életrajzát.

Én elmélyedve álltam ott, míg a barát nagy enthusiasmus-sal szidta Juarez urat, azt az akasztófárávaló gyilkost, aki neki azt a kellemetlenséget szerezte, hogy száznégyszázöt helyett most már százötöt kell mutogatnia s egy életrajzot újonnan megtanulni, ami öreg embernek már nagy kellemetlenség.

— Sapperlot! Az ember sohasem tudhatja eléggé a történelmet. Mindig történik valami bolondság.

Azzal tántorogva ballagott fel mécsesével a lépcsőkön, hogy a látogatókat kivezesse.

Én pedig még egy pillantást vetettem a szegletben levő koporsóra és azt gondoltam magamban:

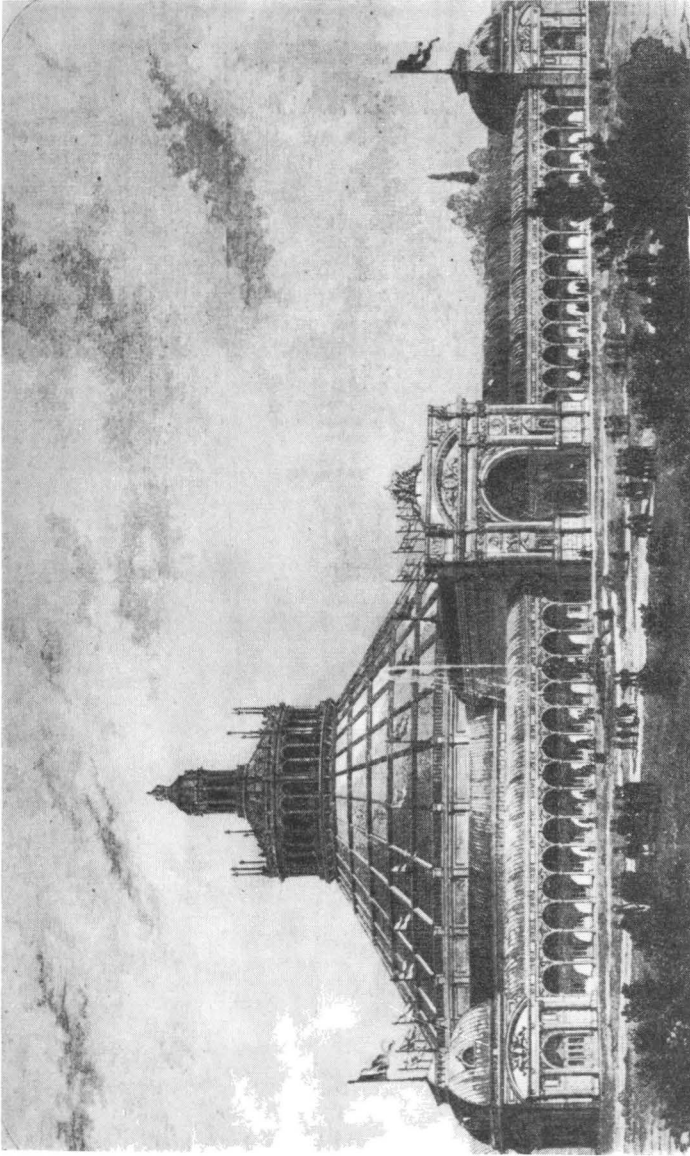
A történelem mégis okos ember és igazságos bíró. Ez a százöt koporsó meg nagy iskola, hol meg lehet tanulni azt a szomorú, súlyos feladatot: »uralkodni« . . .

Hanem a pater reverendissime ugyan ennek dacára sem tanulta meg, mint kell uralkodni lábain, melyek sehogy sem akarták felvinni tisztos tagjait a lépcsőkön, minélfogva ha azok átállottak őhozzá alkalmazkodni, az »okosabb enged« princípiumnál fogva ő alkalmazkodék hozzájuk, ama diplomatai fogással élvén, miszerint a hátát hitta segítségül ellenök, s azzal nekitámaszkodott a szűk folyosóban a falnak, miután előbb egyik kezét kinyújtotta a kimenők felé, kik abba a történelmi magyarázatért hatosokat csúsztatának, melyeket ő természetesen szent céljai érdekében lesz felhasználandó, amennyiben tudniillik a reverendissime pater már évek óta az igazságot keresi, mégpedig a — borban.

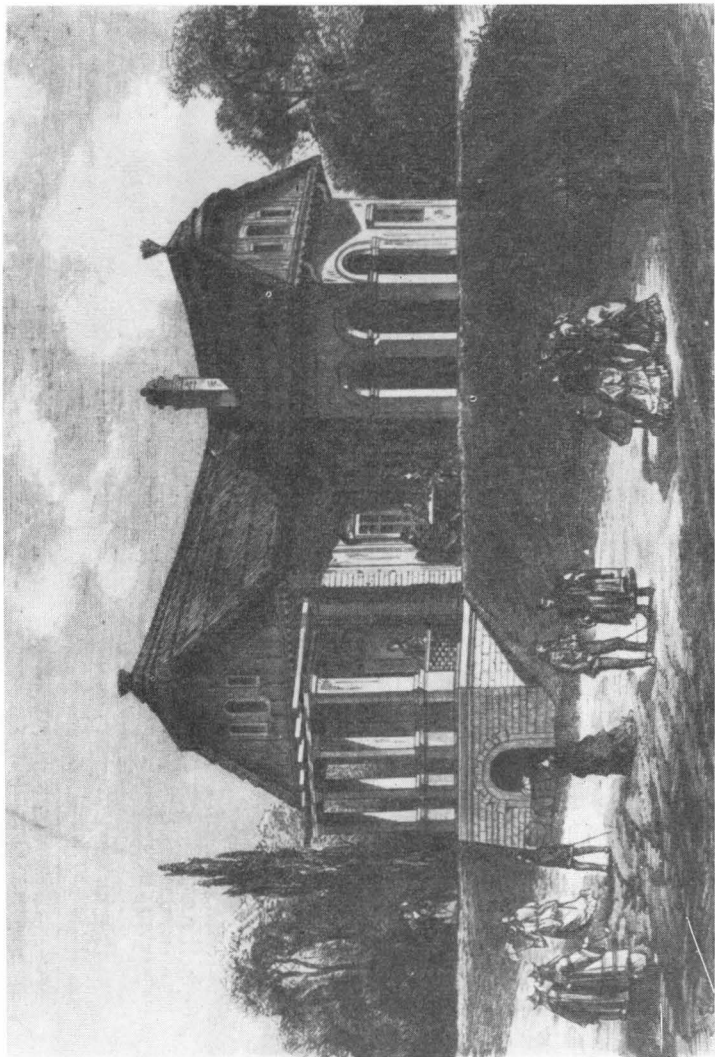
Keresi, de ki tehet róla, hogy sohasem bírja megtalálni.

— Van-e sok látogató, domine reverende? — kérdeztem tőle.

— Bizony vagy kétezer naponkint.

A bécsi világkiállítási palota főbejárata

Magyar csárda a bécsi világkiállításon

— Az szép jövedelem. Csak hatosával is kétszáz forint.
— Jövedelem csak van, de meg is érdemli az ember.
Az öt ujjamban van a Weltgeschichte, világi uram.

— Bach! Az ön eleven történelme jobban jövedelmez, mint a Horváth Mihályé nálunk.

— Az úr ugye magyar? — kérdé a páter, kinek őszinte, tréfás fizionómiáját nagyon megszerettem. — Lesz-e sok bor az idén önöknél? Hej, az csak a jó ország!

— Meghiszem azt. Tudja mit, reverende, hagyja itt ezt az unalmas hivatalt és jöjjön el velem a vármegyénkbe *szécsényi barát*nak. Az aztán a pompás élet!

A vén barát sóhajtott:

— Hm. Az igaz, hogy itt is pincében lakom, de . . . ezek a koporsók . . .

— Nálunk másféle a pince-bútorzat: elég a pénze, kibérelhet egyet, aztán van nekem egy pompás emberem odahaza, az beáll kompanyistának. Úgy híjják, hogy Sramko fiskális. Tudományos ember és az is maga csinálja a históriát, mint ezek a halottak itt: azután háborút is visel, de csak a kliensek ellen, és elpáholják ezt is, de csak — a periratokban.

A barát félrehúzta a száját egy erőtetett mosolyra, azután odavonta a fejemet egészen a szájához.

— Magam is gondoltam már egy kis uras életre. De hát, én istenem, ha az öreg Alfonzo nem lenne, ki szolgálna ő néhai felségeiknek. Az öreg Alfonzo nagyon szereti a holt császárokat. A holt császárok talpig jó emberek. Én tudok a holtakkal beszélni. Én ismerem őket. Ők is engem. Mi értjük egymást. Aztán nem olyan rideg élet ez, mint gondolná . . .

Azzal titokteljesen mutatott jobb kezével egy az ajtó mögött lévő fülkére, hol egy csikóbőrös kulacs gömbölyű alakja kandikált.

— Hüm! az okos ember segít az unalom ellen. Lássa, világi uram, ez az én legkedvesebb jószágom; és csak annyit mondok, hogy a trónnál sokkal többet érne, ha ennek is nem volna meg az a hibája, hogy »megürül«. Mert mi lesz egy királyból? Por. Mi lesz a borból? Vér. A bor, világi uram, a legnagyobb hatalom, ki legtöbb embert ütött földhöz s kinek legtöbb a rabszolgája. Illó tehát, hogy hódoljunk előtte . . . Üdvözlöm jeles honfitársát, Pater Sramkót. Au revoir!

III.

A SPEERL

Takarjátok el szemeteket, szemérmes szűzek, és ne nézzetek ezekre a sorokra.

A nőkről írok, de nem a nőknek.

Csak nekünk, pogány férfiebreknek való látvány az, amit a Speerl 1 fr 20 kr-ért megnyíló kapui fednek.

Egész életemben szegénylős ember voltam, s most is elpirulok azon gondolatra, hogy Fr. Babette és Fr. Susette kánkán táncát kell megörökítenem, megbotránkozására minden hanyatló erkölcsnek, mert a hanyatló erkölcs a szűzesség mantillájába szeret takarózni mások előtt. Ajánlom tehát, hogy ezt a históriát akkor olvassa mindenki, mikor egyedül van, és nem fog megbotránkozni rajta.

Különben is kap az ilyeneken a világ!

Lám, mióta Sramko fiskális egy meztelen nőt ábrázoló nagy olajfestményt függesztett ki az irodájába, azóta *»még egyszer annyi«* kliens jár a kíváncsiságtól vonzatra bürójába. Ugyanis a tavali évben egy darab, az idén pedig már két darab *»ködmön«*, mely ugyan a kliens tagját fedi, de azért mégis a Sramko bácsi hasát melegíti.

Nincs tehát egyéb hátra, mint hogy még a múzsáktól kérjek bocsánatot, hogy a frivolságot az ő parapijuk alatt találom fel a közönségnek. No, és a múzsák meg is bocsátanak, kivált mert bebizonyult, hogy ők sem sokat törődnek a szeméremmel, mióta meztelen lábukat az *»Ipoly«*-ban áztatják.

Innen van az *»Ipoly«*-ban az a sok piszok.

Aztán elvégre is, ha a bécsi közkiállításról írok, lehetetlen annak a kiállításon kívüli kiegészítő részét, a nő-kiállítást mellőzni.

Azt hiszi az ember, hogy a paradicsomban van, mikor a Speerlbe lép. Ezer meg ezer mosolygó alak, miknek ragyogó arcát tündéri színűre világítják meg a három terem gázcsillárai.

Mintha egy örömnepély lenne a mennyben, pedig hát egy bál a pokolban . . . Az angyalarcú démonok ott ugrálnak körülöttem, ott rumoznak, boroznak közeledben, a tüzes szem reád kacsint, az élvet ígérő, pirosra festett ajk csókot hány

feléd, bent a táncteremben megharsan egy-egy frivol zenedarab, a hölgyek felugrának helyeikről és rohannak a lelkeszemet szédítő táncba. Hajrá! Éljen a kéjmámor és a kárhozzat! . . .

Táncosnéd odatapad hozzád, úgy forogtok szédítőn, sebesen . . . a nagy forgásban felvágódik a szoknya válladra, és a táncosnéd lábszárai sokat ígérően beszélnek azokról a titokzatos örömökről, melyeknek rabszolgájává szegődöttél.

Még egy szorítás, aztán lankadtan eresztet el akárhol, anélkül, hogy helyére vezetnéd. Neki nincs helye sehol.

— Gib mir ein Sechserl, du hipsche Kerl!

Kikutorászod az egy hatost, s azzal otthagysz a faképnél; ő még egy ideig tartóztatni akar, s lágy hangon suttogja:

— Noch zwei Sechserl, mein Herz!

Persze ezt már megtagadod, okul adva a »krach«-os időt. Aztán aprópénzed sincs. Táncosnéd gúnyos, megvető mosollyal fordul el tőled. Úgy néz ki, mint egy megsértett királyné.

— Tu balek, tu Mistvieh!

Hazai hang szólal meg hátad mögött:

— Szervusz, nógrádi palóc! Szabad kérnem egy polkára?

Meglepetve fordulsz meg. Szép szóke magyar leány áll előtted, kit a könnyelműség vagy talán a nyomor idekergettett otthonról, a birodalmi fővárosba.

— Nem táncolok, lelkem. El vagyok fáradva.

— Gyere haza hozzám, kis gerlice. Majd megpihensz az ölemben. Szinte dobog szívem az örömtől, hogy egy magyart látok. Isten hozott Bécsbe!

És az embernek olyan nagyon jólesik, hogy a honszeretet virága még ebben a romlott talajban sem bírt kiveszni, ahol elhervadt, porrá száradott minden nemes érzés, ahol nem öntözte, nem ápolta senki.

— Nos, jössz-e? — türelmetlenkedik a szóke. — Drága az idő, barátom. Az ember nem él meg a konverzációból.

— Nem megyek.

— No, hát akkor vigyen az ördög — dörmög bosszúsan a szóke, s ugrándozva és trágár dalt dúdolva fut végig a termen, melynek egyik szögletében valami vén német karjába szegődik, s ugyanazzal a mosollyal társalog vele, mint édes honfitársával.

A vénember meg van elégedve zsákmányával. Ez jó fogás volt neki, ki már csak a csontokhoz bír hozzáférni. Kiveszi tubákpikszisét, egyet szippant belőle, aztán megkínálja a dulcineáját is és karonfogva elhagyják a termet.

Egypár ismerős tapsol a »Fatter« kivonulásához, de csakhamar elcsendesül minden, új párok jönnek a kimenők helyére, és harsog a zene, a kacaj a termekben, mintha az egész világ egy megőrült kéjenc lenne, aki nevenapját ünnepli.

Egyszerre elszelődül a lárma: valahonnan a föld alul mintha magyar cigány magyaros nótája lopná be magát a maga elaltató édes bűbájával a fülekbe. Mi lehet az?

Többen elhagyják helyüket és felhangzik az általános jelszó:

— Gehen wir zum »magyar ember«.

A negyedik teremben, melybe öt-hat garádicson kell lemenni, kíváncsian lépsz be, és elcsodálkozol, hogy haza vagy varázsolva.

Ott ülnek sorban a barna rajkók ismerős magyaros ábrázatukkal: a primás bajusza hegyesre kifenve, talán még azzal a maradék suviksszal, amit az anekdota cigánya a kefe csuszpajz előtt elfelejtett meginni. A falak befestve nemzeti színűre, a terem közepén Magyar- és Erdélyország címere, mely mellé a Kossuth, másik oldalon Deák arcképe van függesztve; az utóbbié talán azért, hogy ebben a szerencsésen keresztülvitt dualizmusban gyönyörködjék. Az asztaloknál magyar kellerek szolgálnak fel magyar ételekkel.

En a terem félreeső részében foglaltam helyet egy szabad-
elví alsóausztriai pappal.

— Büszke vagyok rá — mondám —, hogy az isten meghagyta élnem azt az örömet, miszerint a Rákóczi-nótát Bécsben hallom húzatni. Tünetényes időket élünk, doktor úr!

— Meghiszem azt! Önök életrevaló nemzet, uram! Szép nemzet, gyönyörű, isten jó kedvében teremtette nép... Nézze ön ezeket a lányokat, amelyik valamirevaló, az mind magyar...

— Ezt a dicsőséget — szóltam nevetve —, szívesen átengedném önöknek. — Hadd lenne ez a leány mind német!

— Nem úgy, fiatal barátom, nem úgy... Meg kell gondolni a dolgot és nem becsmérelni semmit. Himmel Krucifix!

Ez is csak olyan jó és fontos kiviteli cikkek, mint bármilyen más, mint a fa, búza, kőszén, gyapjú s a többi. Mi hálások vagyunk ezért is. Valóban, uram, igen . . . ez is azon *nyerstermények* közé tartozik, melyeket az önök országa nyújt, s melyek itt, a külföldön dolgoztatnak fel.

VISSZAEMLEKÉZÉSEK AZ OTTHONIAKRA

Boldog Nógrád vármegyeiek!

A rozsdát kiheverték, a kolerából kigázoltak, megyei kölcsönrel betömték az éhség száját, király öfelségét szépen felköszöntötték a jubileumán, a krachba beleszoktak, amit a Mikulás hozott, a rendjeleket egész flegmával zsebre tették, — (denique valami jót mégis hozott a kolera: hiába írtam ellene cikket) — és most szinte látom, milyen kedélyesen filkóznak »Laci« felügyelete alatt a kaszinóban, és még az a félelem sem borzongatja őket, hogy mikor sötétben lefelé ballagnak a lépcsőkön, a Deutsch szögletén ott lesi őket Szlávny, hogy valamelyiket elfoghassa financiernek.

No, de most már hála istennek, a pestieknek sem kell ettől félni. A válság véget ért. Szegény Szlávnyn megesett a közmondás: »Aki másnak vermet ás, maga esik bele.«

De hát beszéljünk a nógrádiakról.

. . . Az ország dolga szépen megírva lejön nekik minden nap, a kaszinóbelieknek az öreg »Napló«-ban, a körbelieknek a »Hon«-ban. Azt aztán szépen keresztül is betűzi egy-egy urambátyám. Disznóság, hogy a gabona ára kezd leszállni. De még az sem tréfa ám, hogy Deák Ferenc beteg. Ah! egy kis náthája van, annyi az egész, — és most kapnak rajta azok a léhűtő újságírók, hogy rémítgessék vele a publikumot a saját pénzéért. Akasszák fel, ahol csak egy van!

Pénzügyminiszter nincs! Majd akad. Csak ki kell azt nevezni, mint a telekkönyvi iktatót. Akinek hivatalt ad az isten, észt is ad annak hozzá . . . ami pedig a pénzt illeti, az a legkönnyebb; fel kell állítani még vagy tizenöt bankóprést: nyomni kell szakadatlanul, éjjel-nappal, aki árgyélusa van!

— s egy év múlva annyi pénzünk lesz, hogy még mi kölcsönözhetünk a burkusnak — hogy üssön bele abba is a »krach«! Egyszóval nincs semmi baj. Nógrád pihen a közügyért. A hír csak néha hoz felőle hírt: »Él Sisa, áll Gyarmat még!« Sisa megnagyította a vármegye hírét, a hír pedig megnagyította Sisát.

Csodadolgokat regélnek felőle. Még »több rosszat« is rákennek szegényre, mint amennyi igaz. Például ráfogták, hogy inkognitó cikkeket ír az »Ipoly«-ba. No, én nem teszem fel felőle.

Hanem az mégis jó gondolat a kormánytól, hogy előfizetési felhívást bocsát ki a bőrére: Ötven arany! Aztán még panaszkodunk, hogy nincs pénz, mikor ennyit teszünk egy »blatt«-ra.

Ad vocem előfizetési felhívás! Szegény publikum, szinte képzelem: mennyire izzad most a vadabbnál vadabb elmeszülemények közötti válogatásban. Két forintért évnegyedenként meg lehet venni az egész világ tudományát, a honhaza üdvével együtt. A lángész ilyenkor terem, Luca naptól — Szilveszter estéjeig.

Ez a legkritikusabb idő. Isten óvja nagy csapástól mi magyar hazánkat!

A múlt hetekben én is azt az attentátumot követtem el a nemzeti vagyonosodás ellen, hogy a kiadómnak megengedtem megrendelési felhívásokat küldeni békességes jámbor állampolgárok nyakára, akik nekem sohasem vétettek semmit, és akik most arra lesznek kárhóztatandók, hogy két kötet históriát nemcsak végig olvassanak, hanem még tetejébe meg is vegyenek.

Tudtam ugyan, hogy a könyvet az ördög sem veszi (és magunk közt legyen mondva, nem is érdemes). Csakhogy én furfangos ember vagyok ám. Majd fogok én balekot, ha török-szakad is.

Összehajtogattam négy darab előfizetési felhívást.

Az egyiket elküldtem Lonkaynak, és azt írtam a belső lapra tintával: »*vallásos elbeszélések a katolikus nép számára.*«

... No, már ez csak bizonyos prenumeráns!

A másikat Zsedényinek küldtem sub titulo: »*protestáns elbeszélések.*« Ez is numero zicher.

A harmadik felhívás egy b.-gyarmati szélsőbali vezérhez szólt, ffy úrhoz. No, ennek olyan vastagon írtam oda, hogy »baloldali elbeszélések«, mintha egyenesen az ő hazafiúi keblének gyönyörködtetésére volnának komponálva.

. . . Lehetetlen, hogy ez is elő ne fizessen.

A negyedik ív pedig adresszáltatott a híres Sramko fiskálishoz. Ott már azt a csel fogást kelle használnom: »elbeszélések, mikből meg lehet tanulni az olcsó borkészítést.«

De már erre a tudományra csak szüksége lesz Sramko fiskálisnak is! Ha megtanulja, ez lesz a — negyedik diplomája!

.....
Negyednapra azután kapok három levelet. Az első Lonkay kézírása. Felszólít, hogy adjak azokból a könyvekből vagy ötven, a karácsonyi szent ünnepek alkalmából a nép között ingyen kiosztandó példányt. Egyébiránt dicsértessék a Jézus Krisztus!

. . . No, szépen vagyunk!

A másik levél ffy úr írása. Két darab Kossuth-bankó vagyon mellékelve a hazafias, következőleg hangzó sorokhoz:

»Urramöcsém! Miután én ön szerint a 48-iki pártállást foglalom el, itt küldök beszélyeire 2 frt-ot, *negyvennyolcadiki értékben*. Humillimus servus!»

Ezer ördög! Ez cudarul visszatréfált. Jól van, no. Ha már semmi nagyhatalom nem fogadja el a Kossuth pénzét — hát elfogadom én. Még keresztapja lehet érte a szegény jó Turini Jézuska valamelyik gyerekemnek . . . Egyébre úgysem való már!

Dühösen bontottam fel a harmadik levelet, melynek borítékján Sramko bácsi nem hagyta magát, hanem válaszolt keményen:

»Mit? Maga megtanit nekem novelákal bort kiszitenyi. Hüüm! Nekem aztat nem fexik éredekemben kiszitenyi csak fogyasztanyi. Csinálni pedig bort legolcsoban tugya a — Teller. Ő nagy hydropata.

Huj! Juj! Mikor in nala borozok, akor in nála vizgyógy-módot hasznalom. Eztet a rebust találjon ki ha okozs ember es olyan könyveket írja nekünk, a miket mink meg nem vesz-szük . . . mert van nagy krach. Megdöglöt pinz!»

MAGYAR NÉPLAP
VEZÉRCIKKEK ÉS POLITIKAI CIKKEK

1. sz., január 2.

HELYZETÜNK

Eddig mindenki észrevehette, hogy mostani politikai helyzetünk tarthatatlan. Olyanok vagyunk ez év [1873] végén, mint a rossz gazda, ki visszanézve kiadásaira és bevételeire, kétségbeesve látja: hogy nemcsak az erszényo üres, hanem a háztartása is olyan zilált, miszerint csak napról napra élhet meg egy ideig. Az országgyűlés, fájdalom, későn vette vagy akarta észrevenni e bajokat, miket az inséges év még csak nevelt, s egy 21 tagból álló bizottságot választott, mely tanácskozni fog e bajok orvoslásán. Ezalatt a képviselők közül Ghiczey Kálmán lépett ki, s midőn egyszerre fényes elégtételt nyújtott a 67-iki kiegyezésnek azáltal, hogy elfogadta azon elveket, amik ellen öt évig küzdött, egyúttal kijelentette, miszerint nincs megalégedve a mostani kormányrendszerrel, több reformot, célszerűbb intézkedéseket s takarékosabb államháztartást kíván: minélfogva kilép ugyan a baloldaltól, de a kormányt pártoló Deák-párthoz sem csatlakozik, hanem alkot egy önálló »középpártot«. Ez a múlt két hónap összes eseménye, mely még folyvást lázas izgalomban és kíváncsiságban tartja az embereket. Kétséges, sikerül-e Ghiczey terve, hogy ti. hozzája csatlakozván a balpárt mérsékeltebb s a Deák-párt szabadelvűbb emberei, egy nagy többséggel rendelkező középpárt vegye át a kormányt s határozzon az ország sorsa felett. Kétséges pedig azért, mert az emberek, bár óhajtanák is a jobbat, úgy vannak néha az eseményekkel, mint ahogy a mívelt társalgó előszabja az asztalfeletti regulákban, hogy az ember csak akkor nyúljon a leveséhez, mikor a szomszédja már enni kezd.

Csakhogy ha mindenki azt várja, míg a szomszédja kezdeményez valamit, akkor az lesz belőle az eredmény, miszerint senki sem kezd semmit, a leves elhűl s abban marad.

Kormányférfiaink, országos képviselőink, újságíróink közül utóbbi időben sokan találgatták, hogy tehát voltaképpen mi lehet a mi bajunk, mert az orvos se tud betegén addig segíteni, míg baját ki nem puhatolta. De hiába, hasztalanul tanakodtak, a szeg fejére egyik se tudott ütni, már aztán, hogy a szemük volt-e rossz, vagy a kalapácsuk ingott a nyelén, azt nem tudjuk; az azonban világos, hogy nem találták el, pedig oly közel feküdt hozzájuk bajaink kútforrása, hogy a félig vak is észrevehette volna.

Megválasztották tehát a 21-es (jóléti) bizottságot, melynek az lesz nagy feladata, hogy bajaink kútforrását kipuhatolja, s ha ez megtörtént, orvosolja.

Szép és valóban nagy feladat ez, s megoldásához nem hiányzik egyéb, mint a *tisztánlátás*.

A mi bajunk kútforrását ugyanis nem a rozsdában, nem a rossz termésben, nem is a pénzemberek hirtelen bekövetkezett bukásában kell keresnünk, hanem kissé mélyebben.

Országos pénzügyünk zilált helyzetének javítására is hiába emelnők föl a meglevő adókat, s hiába hoznánk be újakat, ha az adózókat nem képesítjük egyszersmind a fizetésre.

Íme, rájöttünk, hogy bajunk fő kútforrása nem egyéb, mint az, hogy az adófizetők nincsenek képesítve adójuk pontos befizetésére, mert kormányunk lehet, hogy minden egyebet megtett, de erről az egyről egészen megfélekedzett, valamint megfélekedzett képviselőházunk is, holott, ha ebben az irányban történik valami lendület, nem lettünk volna kénytelenek a drága kölcsönért országról országra házalni, mert az adók pontos befizetése megtöltötte volna állami pénztárainkat, s így nem kellene évről évre a romlást hozó országos hitelműveletekkel megbirkózunk, hanem mennénk előre szépen, a haladás útján, s teremtenénk oly állapotokat, melyek az országot felvirágoztatják.

Hazánknak három fő jövedelmi forrása van: *a búza, a bor és a dohány*.

Ezek közül azonban az első ma már nem oly jelentékeny, mint régebben, mert Oroszország s Észak-Amerika hatalmas versenytársakká váltak a búzatermelésben, annyira, hogy

nemcsak hanyatlott gabna-kivitelünk, de újabb időben a rossz termés, rozsdas sat. miatt jelentékeny behozatalra szorultunk, tehát jövedelmi forrásaink eme ágára többé nem számíthatunk oly mérvben, mint azelőtt.

Hátra van még másik két fő jövedelmi forrásunk.

Ezekkel azonban nagyon mostohán bántunk el alkotmányos életünk hét évében: eltöröltük a dézsmát s behoztuk a dézsmaváltságot, s mit nyertünk vele? Kevesebbet, mint semmit, mert a szőlősgazda rosszabbul áll most, mint a dézsma korszakában, amennyiben akkor az igaz, dézsmát kellett adnia borából, de *csak akkor, ha termett*, most pedig akár terem, akár nem, fizetnie *kell* a dézsmaváltságot, különben végrehajtás útján veszik meg rajta; ha azonban terem bora több, az igaz, mint akkor volt, midőn dézsmát adott, de mit csináljon vele, hogyan értékesítse, mikor nyakában ül a regálé, melyet törvényhozásunk elfeledett levenni válláról, pedig a dézsmaváltság törvénybe iktatásával egyszerre kellett volna a regálék megszüntetését is kimondani, mert amaz e nélkül csak írott malaszt, sőt rosszabb valamivel, mert fizetnünk is kell érte, akkor, midőn borunkat, ha sok termett, potom áron kell eladnunk az uraságnak vagy a bérlőnek, mert külföldi vásárlókra nem számíthatunk; azok előtt hatalmas gát a *kiviteli vám*, s aki ezt őrzi, a finánc. Magunk pedig a regálé fönnállásánál fogva nem mérhetjük ki, s így egyetlen vevőnk: az uraság vagy a bérlő önkényileg szabja meg boraink árát.

Dohánytermelésünk boszorkánynyomása pedig az önkényuralomtól örökségképp ránk szállt *monopólium*, melyről képviselőházunk elvben kimondta ugyan, hogy káros, de törvényt azért annak megszüntetésére mégse hozott, mert akkor felbomlanék az egyensúly köztünk s Ausztria közt; pedig nem nagy megerőtetésbe kerülne honatyáinknak, hogy meggyőződést szerezzenek, miképp az egyensúly vagy a kormányzás egyöntetősége miatt nagyon veszélyes dolog oly intézményeket föntartanunk, melyek Ausztriában lehetnek ugyan jók és üdvösek, de nálunk károsak.

Pedig a *dohánymonopólium* éppen ily intézmény: Ausztriában hasznos, mert ott nem termelnek dohányt, tehát amellett, hogy az államnak jövedelmez, a közönségre nézve is jótéte-

mény, mert gondoskodik dohányszükségletének beszerzéséről. Nálunk ellenben, hol a dohánytermelés egyik főága volt mindig mezei gazdálkodásunknak, káros a legnagyobb mérvben, s a monopólium behozatala csak oly kormánytól kerülhetett ki, mely tisztán az ország tönkrejuttatását tűzte ki célul maga elé; ezt pedig nem szeretnénk elmondani a mi kormányunkról, s mégis hétéves főnállása óta nem gondolt komolyan annak megszüntetésére, s így akarva nem akarva a másik fél kedvéért mezei gazdálkodásunk nyilvános megrontására működik, mert a monopólium fenntartása által megnehezíti, sőt majdnem lehetetlenné teszi a dohánytermelést, úgyannyira, hogy ebbeli saját szükségletünk nagy részét külföldről kell beszereznünk ahelyett, hogy mezei gazdálkodásunk eme nagy jelentékenységgű tényezőjének előmozdítására törekednénk.

Jövedelemforrásaink tehát erőszakosan betömve lévén, hogyan kívánhassuk az adózótól adójának pontos befizetését, s hogyan várhassuk azt, hogy valamely rendkívüli eszközök alkalmazása, például 2—300 hivatalnok elbocsátása s földönfutóvá tétele által zilált pénzügyeink rendbe jöjjenek?

Nem rendkívüli eszközök segélyére van nekünk szükségünk, hanem alapos, gyökeres orvoslatra, ezt pedig nem az ide-oda kapkodás által érhetjük el.

Ha tehát a 21-es bizottság csakugyan jóléti bizottság akar lenni, mutassa meg azzal, hogy elsősorban a *regálék s a dohánymonopólium eltörlését* hozza javaslatba, mert ha ez megtörténik, meg lesznek nyitva bedugult jövedelmi forrásaink, mezei gazdálkodásunk oly lendületet nyer, mely az azzal foglalkozókat nemcsak adójuk pontos befizetésére fogja képesíteni, hanem előmozdítandja hazai iparunkat s kereskedelmünket is.

Előre tehát a gyökeres orvoslás terén, s az áldás nem fog elmaradni.

2. sz., január 9.

BUDAPEST, JANUÁR 9

Aki most a hírlapokból akarna tudomást szerezni a hazai eseményekről, a pártok küzdelméről s keresne magának eszmekört, mely legjobban lenne összeilleszthető meggyőződés-

sével, hát az talán a hírlapokban pártelfogultságból eredő ferde felfogást, gyanúsításokat, irigységet, dicsvágyat — de a helyzet őszinte áttekintését nem. Míg a vezérek a hírlapi csatározás finom hálózatával pók módjára még jobban igyekeznek beszőni a csomót, addig a nép fia bizonytalanságban várja sorsának eldőlését, s ember legyen, ha eltalálja, hogy melyik párthoz tartozik »ma«, s melyikhez viszi a »holnap«.

Pedig hát egyszerű az egész pártállás, csak őszintén kell elmondani.

A Deák-párt önérzetesen áll még mindig a régi 67-iki alapon: hét év története igazolta annak nagy horderejét: a Deák Ferenc által alkotott 67-iki egyezmény állami fennállásunk legerősebb oszlopa; csoda-e tehát, ha minden higadt hazafi még erőteljesebben fogódzik bele, mint valaha.

A balpárt pedig se nem felejtett, se nem tanult semmit, még most is az ábrándoknak élvén »kancsal szemekkel, festett egékbe néz«; övé a »jövő« s a jelent csak arra nézi, hogy »kicsinyelje«.

E kettő között: ég és föld között függ, mint Mohamed koporsója a Ghiczy-párt: az égtől elvált, a föld nem akarja elfogadni.

Hogy ez a közviszonyokra kártékony helyzet hova fog kilyukadni, ez az, ami most foglalkoztatja az egyeseket úgy, mint az összes pártokat.

Pedig nem kellene nyomasztólag hatnia a közviszonyokra e helyzetnek egy percig sem, ha elfogultság nélkül bírálnák meg a pártok, hogy Ghiczy mit akar.

Ghiczy nem törekszik kormányra, neki a viszonyok megváltoztatása a fő célja; mert a mostani viszonyok között egyre megy, akár Szláv, akár Tisza, akár ő tartja a kormányrudat.

A viszonyok megváltoztatása, azaz javítása a 67-iki, a Deák-párt által alkotott alapon — ez az ő programja röviden.

És ez követésre méltó program. Mert hogy a mostani állapotok nem jók, azt belátja pártkülönbség nélkül mindenki; rossz a közigazgatás, rossz karban áll pénzügyünk, vékony lábbon áll hadseregünk, kereskedelmünk pang, s ez az örökös pártvajudás még azonfelül megköti a kormány kezeit, hogy célszerű hasznos törvények hozatala által gátját vesse anyagi

és szellemi hanyatlásunknak. A legjobb, legüdvösebb intézkedéseket mintegy lopva kell keresztülcsempésznie, hogy a mindennek rossz oldalát kereső párt-taktika kicsinyes, néha önző célokból nyakát ne szegje a jóakaratnak.

Kétséget nem szenved tehát, hogy ezen segíteni kell.

Ezt akarja Ghiczy és lehetetlen, hogy ne akarja minden magyar!

Most már nézzük, miként gondolja ezt elérni. Tud-e módot kivezetni nemzetét a hinárból, melybe talán önhibájából is, de különösen a körülmények által nyomatva esett.

Ghiczy tud erre módot, egy csalhatatlan eszközt kulcsul ama lakathoz, mely egy szebb jövőt zár el előlünk. Ez az egyetlen eszköz az összetartás.

Ösmerjük el a 67-iki alapot és ne bolygassuk, hanem inkább erre támaszkodva, alkossunk egy nagy pártot, melynek menten minden érdektől, a haza java legyen »mindennapi kenyere« (de nem hogy eleméssze, hanem hogy dolgozzék érte).

Mesterséges, nehezen összetákolt, hivatalokkal összeédesgetett többséggel csak rendezett államokban lehet meglehetősen kormányozni: jól sehol. Nekünk egy nagy nemzeti többségre, egy középpártra van szükségünk, aminőt Ghiczy akar, melynek fedezete alatt nem lesz megkötve a kormány keze, hogy azt tegye, amit jónak és célszerűnek lát, nem lesz kénytelen szövetkezni, hogy saját fennállását biztosítsa nagy elvi áldozatok árán, mint eddig tette, önmagához nem méltó elemekkel, nem lesz kénytelen kímélni, mint eddig tette, senkit, hanem eltávolíthatván útjából mindazon anyagokat, amik akadályozzák haladásában — biztos kézzel nyitja meg nemzetünk előtt azon tért, melyen az igazi demokrácia a — munka osztogat jólétet egyeseknek, s egyesek jóléte hatalmat az államoknak.

Tehát teremteni egy nagy, a mostani tiszta Deák-pártnál kétszer nagyobb, vagy legalább az úgynevezett Deák-párthoz hasonló többséget: ez a cél a legelső sorban. Azután következik a többi.

S dacára a nemes célnak, a férfias akaraterőnek, mellyel volt bátorsága szembeszállani a kezdeményezés és a feladat nehézségeivel, a Ghiczy-párt, mint említettem, még most is

ott lebeg a nem mozduló két párt között, mint a Mohamed koporsója (Ő megmozdult a hegyhez, de a hegy nem akar hozzájöni): lebeg, dacára annak, hogy a jobboldal és Ghiczy között annyi különbség sincsen, amennyit újságba kiírni érdemes; lebeg, dacára annak, hogy a baloldal folyvást verdeste mellét, hogy ő így meg amúgy lelkesedik a reformokért, s kész áldozatra a közjólét érdekében, ha csakugyan áldozat tőle egyidőre zsebretenni a világverdeső kőrmönfont szóvirágokat, melyeket helyel-hellyel megereszt a 67-iki kiegyezés ellen, — melynek szilárdságát leginkább a jelen szomorú csapásokkal teljes év indokolta, s legjobban megpecsételte maga Ghiczy Kálmán, midőn elfogadta anyagi és szellemi haladásunk kiindulópontjának.

Ezen merev pártállás okairól a jövő alkalommal.

ÁLLAMGAZDASÁG

Állam-kormányunk, mint nagybirtokos s az egész magyar korona területének tizenkettő részét tevő földbirtokok tulajdonosa, rossz példával előre a gazdálkodásban, mert mint egy közigazdasági szaklapban olvassuk, az összes állami földbirtokok tizenkét millió négyszázhatvan ezer forint jövedelem mellett 9 747 000 forint kiadást okoztak s így a roppant földbirtokok után a tiszta jövedelem csak 2 713 000 forint. Ha így menne a gazdálkodás az egész ország területén, a mintegy 10 millió mezei gazdasággal foglalkozó honpolgárnak körülbelül 23 és fél millió forintból kellene szükségleteit fedezni s adóját fizetni, azaz fejenként mintegy 3—4, szóval három-négy forintból évenként.

S miben keressük indokát ennek a furcsa gazdálkodásnak? Ugyancsak az említett lap szerint a hivatalnokok sokaságában, s az ezzel összekötött pazarlás-, halogatás- és csalásban. Ez a semmittevésben gyönyörüket találók s az élősdiék rendszere. Csekély kivétellel az összes államjavadék bérbe advák, s az állam mégis egész seregét tartja a gazdasági hivatalnokoknak, akiknek minden dolguk abban áll, hogy a bérlőkre felügyeljenek, s közbe-közbe a bérlőknél alkalmatlanokodjanak. A bérlők természetesen iparkodnak jó lábón állni

a hivatalnokokkal, minek szomorú következménye, hogy dacára a tetemes elengedéseknek, a haszonbér-hátralékok meghaladják a 8 millió forintot.

Ily gazdálkodás mellett, ha a rendszert nem változtatják, mindinkább bele leszünk sodorva a tétengő örvénybe, melyből aztán ki nem ránt semmiféle jóakarát, mert az örvény nem egyéb, mint az állambukás, s ami ezzel jár: az állam hitelének teljes tönkretétele.

Hasonlóan vagy még rosszabbul megy a gazdálkodás a bányákban, hol az 1872. évben a veszteség összege 848 000 forint. Az állami vasgyárak vesztesége pedig 786 111 ft., s ezek közül a diósgyőri vasgyár maga 1 millió 434 199 forintot nyelt el az 1872. évben.

A pénzverésből se folyt be több jövedelem, mint 21 000 frt. A szénbányák vesztesége 96 562 ft. A sóbányákból pedig végül se nyereség, se veszteség.

Száraz, de mélyen elszomorító adatok ezek s méltán ajánlhatjuk a 21-es bizottság figyelmébe gyökeres orvoslás végett.

Az elmérgesült sebet, ha másképp nem gyógyul, ki szokták égetni.

3. sz., január 16.

A 21-ES BIZOTTSÁG

A nemzet tagadhatlanul feszülten köti reményeit a 21 tagból álló, legnagyobb államférfiaiinkból alakult bizottsághoz, mely hivatva van megvizsgálni s rámutatni a sebre, mely anyagi ügy, mint szellemi életerőnket rohamosan süllyeszti egyre alább; rámutatni, hogy mi a baj, s mint lehet segíteni rajta.

Már eddig két ülést tartottak a mindkét ízben teljes számmal megjelent tagok; de az eredmény éppen semmi. A feladat sokkal óriásibbnak látszik, mintsem megoldásához hozzá mert volna egyszerre kezdeni valaki, hanem ősi szokás szerint kerülgetve a dolog velejét, mint a macska a forró kását, előbb még arról folyt a vita, hogy határozassék meg a módozat, miként és mily alapon fogjon a bizottság a nagyfontosságú kérdés tárgyalásához. Természetesen az lett a határo-

zat, hogy az országgyűlés kebeléből választott 21 tagú szűk bizottság válasszon megint a maga kebeléből még egy szűkebb, 5 tagból (Sennyey-, gr. Lónyai-, Kerkápoly-, Csengery Antal- és Széll Kálmánból) álló bizottságot, mely összehasonlítván az állam jövedelmét annak elkerülhetetlen kiadásával, mutassa ki egyszer már kézzel foghatólag tisztán, hogy mink van, azaz inkább: mink nincs.

Nem vagyunk ugyan barátai a sok hókuszpókusznak és a nagy fenekkanyarításnak, mert az idő drága és ki gyorsan segít, kétszeresen segít; mindamellettt bizalommal nézünk a 21-es bizottság működése elé, mert már e két ülésben is volt alkalmunk tapasztalni, hogy a nagy horderejű célra ott összejött különböző párt-árnyalatok szegre akasztottak minden mellékes, önző pártérdeket, nemcsak tisztultabb politikai nézetekkel, hanem valódi meleg hazafisággal és lelkiismeretes komolysággal fogtak munkájukhoz, minek bizonyítására elég felhoznom, hogy még Sennyey és Zsedényi is a centralizációt tartják a baj egyik okának, és kiterjeszteni óhajtják minél szélesebbre az önkormányzatot, melyet az elmúlt hét év alatt ők igyekeztek leginkább megnyírni.

Egyébiránt addig is, míg a jóléti bizottság munkálkodásának eredménye előttünk feködnék — ami nem egyhamar lesz —, szabad legyen elmondani tisztelt olvasóimnak nézetemet e tárgyban.

A mi bajunk nem a 67-iki kiegészítés, nem a közigazgatási rendszer, sem nem a centralizáció, hanem az, hogy nincs annyi jövedelmünk, mint kiadásunk.

Ez pedig olyan nagy baj, hogy akármit határoz is a 21-es bizottság, mégiscsak kétféleképpen lehet rajta segíteni. Vagy úgy, hogy megkevesbítjük kiadásainkat, vagy úgy, hogy megnöveljük jövedelmeinket.

Véleményem szerint tehát a 21-ek teendője az lenne, kimutatni: hol és mi módon takaríthatunk meg valamit: mert a másik eszköz a jövedelmek gyarapítása, amennyiben ez csak nagyobb adó behozatala által volna elérhető, szóba sem jöhet, miután az adó már most is olyan nagy, hogy fizetését a nép nem bírja.

Meg vagyok győződve azonban, hogy ezen is segít némileg a földadó szabályozásáról szóló, e napokban tárgyalás alá

kérülő törvényjavaslat: bár ez sem mondható egészen tökéletesnek, mindamellet legalább igazságosan felosztja az adót, leveszi azok válláról a terhet, kik hibás eljárás, hamis bemondás sat. miatt másokért fizettek — és mintegy két millió hold, eddig az adó alól kimaradt földterület jövedelmével szaporítja az állam egyenes jövedelmét.

4. sz., január 23.

BUDAPEST, JANUÁR 23.

A közigazgatás javításáról lévén szó, mindenki belátta, hogy a megyék önkormányzatát szélesbíteni kell; még a legmegyeellenesebb emberek is megegyeztek ez egyben, de annál inkább tértek el a módozatokra nézve, miként lenne ez kivihető úgy, hogy ezáltal a felelős kormánnyal ne jöjjön surlódásba a megye.

És ettől lehet is félni. Ha a mai állapotjában hagyjuk a megyéket, akkor semmi hasznukat sem vesszük; mert hogy a kormány akaratának végrehajtó közegei legyenek a megyék, arra egy kissé lassú közegek, választott tisztviselőikkel és szabályozó közgyűléseikkel; hogy pedig önmaguk igazgassák, az éppen olyan lehetetlen, mintha a megkötött kezű embertől azt kívánnánk, hogy saját maga emelje a terhet.

Régi állapotjába sem állíthatjuk vissza a megyéket, mert azok olyan önálló hatáskörrel bírtak, hogy az egész országot nem lehetett tekinteni egyébnek, mint ötvenkét vármegye egyesülésének. Ilyen intézmény tehát valóságos botrány lenne az ország igazgatásáért is felelős kormánnyal szemben.

Szerény véleményem szerint itt is legcélravezetőbb lenne a középút.

Kiszélesíteni az önkormányzati jogot, hadd igazgassa magát a megye függetlenül, de ne hozhasson statutumokat eljárási módjára vonatkozólag: eljárási módját határozza meg a miniszter, vagy az általa kinevezett közegek.

Legcélrányosabb lenne Csengery ebbeli nézeteit emelni érvényre, hogy a most egy ember (az alispán) kezében összpontosított hatalmat ki kell venni, s ehelyett átruházni egy felerészben választott, felerészben a kormány által kinevezett

tagokból álló állandó kisebb testületre, melynek főnöke a főispán lenne.

Ezen intézmény nemcsak hogy gyökeresen átváltoztatná az egész megyei institúciót, hanem egyszersmind szerencsésen összeegyeztetné azt a felelős kormány elveivel.

És még azon felül messze kiható, s mindenesetre csak jó következményei lehetnének: mert azonkívül, hogy a megyei jogszolgáltatás a nehézkes és érdekeltséget a közügyek iránt alig tanúsító, mindenféle elemekből összealakult megyei közgyűlésektől különválaszthatnék — elérnék egyúttal azt is, hogy a megye igazgatási hatalma szakértő, arra képzett emberek kezében lenne.

Annál is inkább figyelmet érdemel Csengery javaslata, mert ennek behozatala esetén nem kellene megválnunk azon jogtól, hogy a megyei tisztviselőket magunk válasszuk; ami fájdalmas lenne már azon kegyeletnél fogva is, mellyel a régi megye ezen sarkalatos intézménye iránt viseltünk.

6. sz., február 6.

BUDAPEST, FEBRUÁR 6.

A jelen hét történetét a keleti vasút adósságainak rendezéséről szóló törvény képezte, mely előtt háttérbe szorult minden, még a 21-es bizottság tárgyalásai is. A sajtó és a nagyközönség, maga az országgyűlés feszült izgalommal várta a javaslat eldőlését, mert a jelenlegi kormány sorsa függött tőle, mely kormány, minthogy nincs megbízható támasza, minthogy egész politikai pártéletünk konfuziózus, minthogy az egész országgyűlés mint a megoldott kéve széthulló kalászhalm apró, jelentéktelen pártcsoportokra van szétoszolva — hogy nem tud, nem tudhat az igényekhez megfelelőleg kormányozni, az nagyon természetes. E nagy zűrzavarban járt híre, hogy új országgyűlés fog összehívanni, feloszlatván e tehetetlenségében életerős parlamentté kifejlődni nem bíró, Bábel tornyát építő alsóház. Míg végre Magyarország tekintélyének megfelelőleg intéztetett el a törvényjavaslat, midőn elfogadtattott. Igaz, hogy különösen most, mikor legszegényebbek vagyunk, rosszul esik 17 millió ftig jótállni valakiért; de ha felvesszük

azt, hogy ezen összeg csak előleg, mely a jövőben az ország javára bőven kamatozhat, s ha meggondoljuk, hogy ezen teher elvállalására kormányunknak — nem vitatom — lehet ügyetlen eljárása miatt, de *erkölcsileg kötelezve* vagyunk, s ha még hozzáadjuk azt, miszerint a fizetés megtagadása által — mint a szavát nem tartó hazug ember — az ország nemcsak belül, de határain kívül is minden hitelét eljátszotta volna, lehetetlen nem nyugodni bele, hogy ezen kérdés így és nem másképp lett elintézve.

Mindezekhez a javaslat megbukása esetén hozzájárult volna még azon zavar, mely a Szlávy-minisztérium lelépésével érte volna az országot — mert gondolják meg azok az urak, kik a miniszterek bukását úgy veszik, mint valami látványos ingyen vígjátékot, hogy vannak pillanatok, mikor ez a játék nagyon veszélyes lehet, még ha másrészt előnyösnek látszik is. Szlávy után lehet, hogy Ghiczy következik, de lehet, hogy — Sennyey; mert zilált állapotban azé szokott lenni a hatalom, ki legjobban áll a résen.

Ohajtottuk volna ugyan — még egyszer visszatérve a vasútügyre —, ha elfogadtatik Ghiczy indítványa, a dolog tisztázása ügyében, mennyiben kötelez minket a társulat és mennyiben tartozunk azt kirántani a sárból, ki hibázott, mért hibázott és miben hibázott? Mert ha nem 17 milliót, hanem 17 frtot veszít is valaki kártyázás közben, legalább azt szereti róla tudni, hogy ki osztotta s milyen kártyán veszett el?

Az bizony nagyon vastag lenezés a közvélemény irányában, s hasonlít a falusi bíró számadásához: »jöttünk-mentünk: száz forint, ittunk-ettünk: száz forint, összesen: háromszáz forint.«

8. sz., február 20.

BUDAPEST, FEBRUÁR 20.

A miniszterválságról keringő hírek, melyek az olvasóközönséget napok óta foglalkoztatták, most kisebb mérvben terjesztetnek a hírlapok által. Úgy látszik, a dolog még nem érett meg egészen. A jobboldal, mely erkölcsileg majdnem tehetetlen, számszerint még mindig hatalmas, s így uralkodói

előjogáról lemondani sem nem tud, sem nem akar. A kormányférfiak, kik az országgyűlési többségnek képviselői, legjobb akaratuk mellett sem hagyhatják oda a fényes, de kellemetlen miniszteri székeket mindaddig, míg a király bizalma mellettök szól. — Így tehát őfelsége Szt. Pétervárról való visszatéréseig ez ügy csendesesen marad, hogy talán azután annál nagyobb hullámokat verjen. Másfelől a miniszterválság azért is bizonytalan, minthogy a jobboldal egyes töredékei tömörülni iparkodnak a nagy testtel, hogy közös erővel hassanak oda, miszerint a mostani miniszterek vagy megmaradjanak állásaikon, vagy a netán bekövetkező válság alkalmával ismét a jobboldalból kerüljön ki a kormány. Ha ez sikerül, akkor természetesen megghiúsulnak azok törekvései, kik a koalíció párthívei, kik ti. az összes pártárgyalatok vezérférfiaiból (Sennyey-, Lónyay-, Széll Kálmán-, Ghyczy és Tiszából) álló erős többséggel rendelkező minisztérium által hiszik meggátolni az országgyűlés feloszlásának szükségességét.

Pénzügyi állapotunk kiszámíthatlan bajokba döntötte az államot, s okvetlenül gyökeres reformokra van szükségünk, de éppen azért a mostani országgyűlést feloszlítani nem lehet, minthogy csak az segíthet a bajon, ki annak okait ismeri. [. . . .]

9. sz., február 26.

A HÉT TÖRTÉNETE

A leendő kormányról különféle hírek szárnyalnak a fővárosban. A koalíciót már kevesebben emlegetik. Tisza miniszterségét pedig éppen lehetetlenségnek tartják, hanem ahelyett újra a Lónyay miniszterelnöksége kezd előtérbe lépni. Állítólag tegnapelőtt mintegy 40—50 képviselő küldött-ségileg kérdést is intézett hozzá, nem lenne-e hajlandó elfogadni a miniszterelnökséget, mire Lónyay igennel felelt volna. Ez lehet igaz is, nem is. Vannak, kik még tovább mennek és Bittót veszik a hír szárnyára. Honnan kapták ezt a valóban semmi alappal sem bíró újdonságot, isten a megmondhatója. Andrásy telegrafirozta Oroszországból? Kötve hisszük.

Annyi áll, hogy a király és Andrassy megérkezését epedve és türelmetlenül várják mindenütt azon hitben, hogy őfelsége és minisztere már kész tervet és egy jól kikombinált kabinet lajstromát hozzák zsebökben; míg ellenben a király és Andrassy talán azon reménnyel jönnek haza, hogy itt már a pártforrongások megérlelték nemcsak az új honboldogító irány embereit, hanem maga az irány is már tisztázva van, csak el kell indulni a kimutatott nyomon.

Attól lehet tartani, hogy újra csatlakozunk: mert mint látszik, a következő időszak sem lesz egyéb, mint *személyváltás a miniszteri padokon*. Nem vagyunk barátjai a koalíciónak, de a jelen esetben mégis alighanem ez az egyedüli eszköz, mellyel nagy többséggel rendelkező s üdvös reformok, javítások felé *haladható* minisztériumot lehetne összehozni.

Nem vagyunk barátjai a koalíciónak, azért, mert nem hisszük, hogy nálunk, ahol államférfiaink nem tudnak diplomaták lenni s túltenni magukat némi, a magyar emberrel veleszületett önféjűségen még az apróbb dolgokban is, sokáig fennállhasson különböző pártok férfiaiából alakult kormány, belsejében kiütő surlódások nélkül, még úgy sem, ha a koalíciót az úgynevezett *»vacsorapárt«** értelmében vesszük is, hogy ti. csak azon pártok férfiai léphetnek kormányra, kik a 67-iki kiegyezést elfogadták.

Miután a hét történetéről írunk, meg kell említenünk, hogy nemcsak nekünk van bajunk, hanem másutt is. Angliában megbukott a Gladstone-kormány s helyébe Disraeli lépett (konzervatív), Ausztriában is kormányváltozást emlegetnek, s Hohenwart hír szerint már ki is szemelte magának az új minisztereket, a porosz országgyűlésen pedig sok bajt okoznak a Franciaországtól elvett két tartomány (Elszász és Lotharingia) francia érzelmű képviselői, kik lépten-nyomon tiltakoznak Poroszországba beolvasztásuk ellen, s ingerlik a higgadt, békés vérű burkus parlamentet ahol csak alkalom nyílik. (A 18-iki német birodalmi gyűlésen történt viharos jelenetet lásd a »Mulattató«-ban, mivel a Néplapból helyszűke miatt kiszorult.)

* Lónyay pártja, kiknek klubjuk nem lévén, többnyire vacsorálni jönnek össze, amikor egyszersmind követendő eljárásukról is tanácskoznak. Innen a *»vacsorapárt«* elnevezés.

Legújabb hír, hogy őfelsége újra utazni fog, mihelyt az ügyeket itthon némileg rendbe hozza. Ezúttal az olasz királynak, Viktor Emánuelnek adja vissza látogatását Rómában: ami két okból nagyfontosságú esemény; először mert őfelsége úgy tűnik fel ezen útja által, mint az európai béke apostola, kinek az egész emberiség hálával tartozik, s mert úgy látszik, egyszerre kettévágja azon kétértelmű ingadozást, mellyel a birodalom az ultramontanizmus- és a nemzetközi új fordulatokkal szemben, a gyengék semmitmondó kézdörzsölgetésével ide-oda lavírozott.

10. sz., március 6.

BUDAPEST, MÁRCIUS 6.

A válság még mindig tart. Annyi bizonyos még eddig csak, hogy a miniszterek a ma Pestre érkező királynak beadják lemondásukat. De hogy kik fogják őket követni, azt még eddig nem tudja senki. A tömérdek párt és azok különféle irányzatai mellett emberi ésszel alig lehet valamit előre kombinálni. A vacsorapárt (mintegy negyven ember) legtevékenyebben dolgozik a koalíció ellen, és Gorove, Horváth Boldizsár, de legkiváltképp Lónyai mellett, mit már csak azért is kárhoztatni kell, mert most, mikor egy szilárd, minden érdeket kielégítő kormány létrehozatala által a haza megmentése forog szóban, egyes személyeket igyekezni ráerősokolni a nemzetre, több önérdeket mint hazafiúságot tanúsít. Ez az első eset, hogy előleges korteskedés útján akarnak bizonyos személyeket a király bizalmába csempészni, ami a parlamentarizmusnak semmi esetre sem válik dízére.

A Deák-párt egy része, s mondhatjuk: jobb része, még mindig bízik a koalícióban, s némely orgánumai, mint a »Pesti Napló« és az »Ung. Corr.«, bizonyosnak tekintik azt, habár biz annak nem igen lehet jövőt jósolni, mert az ellenzéki padokon is sok helyről ellenszenveznek a koalícióval. A bal-közép vezére Tisza Kálmán sem hajlandó — állítólag — abba belépni, de legkevésbé hajlandó átengedni őt a párt.

Legfontosabb jelensége a hétnek a baloldal célba vett csatlakozása a 48-as párttal, kik Kossuth egyik újabb levele

folytán megkezdték egymás között a tárgyalásokat s bizonyosnak hiszik a tömörülést, melyet egy tervbe vett, Pestre összehívandó országos népgyűlés még jobban meg fog szilárdítani.

Mi magunk is, kik nem tartozunk a baloldalhoz, ez egyszer tanulhatnánk a baloldaltól, s siethetnénk megragadni az alkalmat, felejtetni némi csekélyebb véleménykülönbséget, személyes nagyravágyást, abba hagyni a politikai bravúr-stikliket, önfejűséget, párt-legénykedést, és kezet nyújtani egymásnak, hogy az összefogott kezek egy erős láncot képezzenek a haza teste körül.

Mert bizony nem tréfára való helyzetben vagyunk. Itt a példa, tanulhatunk belőle. Még fel sem száradt jól az a tinta, mellyel a 75 milliós kölcsönt aláírtuk, már megint egy új, hír szerint 16 millió ftos kölcsönről kell a kormánynak gondoskodnia, hogy ferde irányban haladó államgépezetünk fenn ne akadjon: annál is inkább, mert eddigi pénzkészletünk csak júniusig képes fedezni az állam napi kiadásait.

11. sz., március 13.

A HÉT TÖRTÉNETE

Őfelsége Budára érkezvén, 8-án Szlávy miniszterelnök beadta az összes minisztérium lemondását, melyet a király legmagasabb elhatározásával vonakodott eddig elfogadni, míg népe kívánalmait az új minisztérium alkotásával szemben meg nem hallgatja. S az történt, ami még soha eddig, hogy őfelsége magához híván 9-ére Sennyeyt az ókonzervatívok, Ghyczit a középpárt vezérét, Bittót a képviselőház elnökét, másnapra pedig Kerkápoly, Majláth Deák-párti államférfiakat és Tisza Kálmánt, a baloldal vezérét, hogy mindezek elmondván saját és pártjuk véleményét, külön audiencián őfelségét ismertessék az ország bajával s az orvossággal, mellyel kigyógyítani reménylik.

Az uralkodó, ki mindnyájunk helyett gondolkozik és érez az ország sorsáról: még ezzel sem elégedett meg, hanem a beteg Deák Ferencet is meglátogatta, hogy az ő mindig bölcs véleményét most is meghallgassa — mielőtt határozná.

Hogy miről beszéltek, nem tudni, mert a felség egyedül, tanúk nélkül beszélt a haza bölcsével, s mondják, midőn elbúcsúzott tőle s kilépett az ajtón, meghatottság festekezett arcán.

Budapesten lázas nyugtalansággal néznek elébe a válság kifejlődésének s mohó rohamossággal kapkodják a lapokat, melyek azonban semmi bizonyosról nem írhatnak, s így a »Magyar Néplap« sem. E percben, midőn e sorokat írjuk, a koalíció majdnem bizonyosnak látszik, véleményünk szerint, s Tisza és Ghyczy minisztersége kérdésesen felülinek. Sennyeit, mondják, szinte bevonni kívánják az új kabinetbe, mégpedig a pénzügyi tárcával. Miniszterelnöknek Szilágyi maradna meg. Arról is van szó, hogy Tisza Kálmán csupán a belügyi tárcára kész vállalkozni s némelyek már azt is tudni vélik, hogy Ghyczy Kálmán vallás- és közoktatásügyi miniszter leend.

Mi biztos kútforrásból állítjuk, hogy ez mind csak tapogatózás s eddigelé a fentebb elmondottak is csak találgatás — de a legtöbb alappal bíró találgatás.

Egypár nap múlva mehozza rá a király elhatározása a feleletet: hogy jól találgattunk-e?

Addig is kívánjuk, hogy azok, kik közel állanak a trónhoz, tanácsosai a királynak s azon helyzetben vannak, hogy egy nemzet kívánatait tolmácsolják, jól gondolják meg, mi a kötelességek, midőn az egyikről beszélnek a másiknak, s jól gondolják meg, hogy ha pártfogultságból s önzésből megrövidítik az egyiket, vétkeznek a másik ellen is . . .

12. sz., március 20.

BUDAPEST, MÁRCIUS 20.

Az alább közlöttekéből láthatja az olvasó az alkudozások menetét az ide-oda kapkodás szomorú eredménytelenségével. Tisza Kálmán olyan föltételeket szabott a miniszteri tárca elfogadásához, aminőket kellett szabnia, hogy pártja előtt meg ne semmisítse magát, s amiket a Deák-pártnak nem lehetett elfogadni anélkül, hogy önmagát meg ne semmisítse önmaga előtt. Tisza Kálmán mintegy felhatalmazást akart kapni megváltoztatására a jelenlegi alapnak, melytől véle-

ményünk szerint nemzetünk élete függ. E tárgyról elmélkedve fontos Lónyay grófnak Andrássyhoz intézett levele, melyben a 67-iki alap érintetlenségét felbolygatni leginkább azon okból rosszalja, nehogy a birodalom Lajtán-túli része is felbontható-
nak kezdje azt tartani.

Egyébiránt ezek sokszor megvitatott dolgok már, s nem akarjuk vitatni: Tisza Kálmánnak-e vagy nekünk és Lónyay grófnak van-e igazunk az alapra nézve; ezúttal csak azt akarjuk konstatálni, hogy Tisza és Szlávy is helyesen cselekedett pártja szempontjából, midőn egyik sem mehetett túl azon a vonalon, melyen a pártelvek tilalomfája képez véghatárt.

Meghiúsulván a tágabb koalíció, Szlávy most egy szűkebb, a 67-iki kiegyezési alapon álló pártok vezéreiből összeillesztendő kormányt igyekezett létrehozni: de Ghiczy Kálmán szinte vonakodott miniszterséget elfogadni Tisza nélkül, s legkivált azon okból, mert állásának szilárdsága semminemű eszközökkel nem volna garantírozva azon irányban, melyet a szabadelvű reformok mezején kitűzött s mely irányban Magyarország hanyatló egzisztenciáját kiemelni reményli.

A miniszterelnök ezúttal a legutolsó eszközhöz folyamodott és Sennyey bárót kínálta meg miniszterséggel. Az is tagadó választ adott s annyira nem kívánt alkudozni e tárgyban, hogy a szerdán őt meglátogató miniszterelnököt betegség ürügye alatt magához sem bocsátotta.

Most tehát újra ott vagyunk, ahol voltunk. A méltán elkeseredett miniszterelnök újra benyújtotta az összes miniszterium lemondását, s azt őfelsége most már el is fogadta. Őfelsége egyáltalában szép jelét adta alkotmányos érzelmének ezen zavaros kérdésben, mely ki tudja, miként fog végződni: nem vágott eléje fejedelmi szavával a dolgok menetének, hanem hagyta működni a közvéleményt, mely azonban nem érlelt meg semmit.

13. sz., március 27.

BUDAPEST, MÁRCIUS 27.

Amit már hinni sem mertünk, az történt meg, midőn Ghyczy Kálmán váratlanul elfogadta Bittó elnöklete alatt a pénzügyi tárcát. Nagy áldozat volt tőle, minőt kevés ember

volna képes meghozni a nemzetnek. Ghyczy Kálmán elhagyta pártját, melynek vezére volt, belépett oly minisztériumba, melynek tagjai *elv-ellenesei*, és vállalt olyan tárcát, melynek vezetésében még eddig minden államférfi *elkoptatta magát és népszerűségét*, és elvállalta csupán azért, mert, mint ő maga mondja: látta, hogy még olyan ember sem akadt a pénzügyre, aki azt olyan rosszul fogná vezetni, mint ő. Elfogadta, kivált midőn őfelsége egyenesen hazafiságára hivatkozott, de oly föltétellel, hogy amennyiben közte és nézetellenes miniszter-társai között nézetkülönbség merülne fel némely más természetű ügyekben, előre kijelenté úgy az uralkodónak, mint a nemzetnek, hogy csupán a pénzügyi dolgokért, nem pedig az összes minisztérium tetteiért vállal felelősséget. Ebből világos, hogy Ghyczy azáltal, miszerint a kormányba lépett, elvei valószínűsítéséről nem mondott le, hanem belátván az idők ránk nehezedő súlyos balkezét, egy darabig szegre akasztotta a küzdelem szerepét, s vállát nekivetette a roskadozó államépületnek, hogy ő is támogassa; mert igaza van az új miniszterelnöknek, hogy előbb teremtsünk pénzt, s akkor beszélhetünk csak jó politikáról.

Hogy sikerül-e Ghyczynek is jó pénzügyet teremteni, az kérdés, mely ütközhetik lehetetlenségekbe is, de mely szerencsésen keresztül is vihető, mert Ghyczy kitűnő kapacitás volt a pénzügyekben mindég, s rendületlen becsületessége, vasszorgalma, nemes iparkodása s ismert takarékosága mindenestre olyan tulajdonok, melyek sok jót ígérnek; de ha nem sikerül is az óriási feladat, mely a nemzet *harmadik újjáteremtése lenne*, annyit bizonyosan elérünk, hogy Ghyczy legalább kitanulmányozza a hibákat, amik elkövetettek, felfedi, amint ígérte, őszinteséggel a nemzet előtt minden fillérnek hovafordítását, szóval az egész helyzetet, nem fog eltitkolni sem jót, sem rosszat, mint azt elődei tették: az ő pénzügyi politikája az igazság és őszinteség politikája lesz — melyet lehetetlen minden magyarnak nem üdvözölni tiszta szívvel s szerencsét nem kívánni Ghyczy Kálmán nemes törekvéseihez.

Még mi is, kik vezérünket vesztettük benne, csak örülhetünk az olyan veszteségnek, mely a hazának bőven kamatoz egyebütt.

RÖVID SZEMLE

A politikában a válság lezajlott vihara után beállott a szélcsend. A ház eloszlott a húsvéti ünnepekre, a miniszterek pedig hozzáfogtak az új munkához, s a kohóban zajtalanul tüzesítik most a törvényjavaslatokat, mikkel a regeneráció után a házat meglepni szándékoznak. Még a hírlapok is visszatértek az üres szalmacséplés unalmas medrébe, s legtöbbször még most is a válság emlékein kérődzik. Legfontosabb esemény a 48-as párt beolvasása a Mocsáry-féle közjogi ellenzékbe, de mely szinte nem sokat lendít, legalább egyelőre, az eseményeken. Nemsokára azonban beállnak az eseménydúsabb napok, ti. midőn a költségvetés megállapítása tekintetéből összeül a delegáció. Óhajtandó volna, hogy ez alkalommal szigorúan megrostáljon a delegáció minden tételt, s hol csak lehet, takarítást eszközöljön, mert bizony szegény emberek vagyunk az idén.

A BÉKEBÍRÁKRÓL

A 21-es bizottság kebeléből kiküldött 9-es albizottság bevégezte munkáját, mely mindenestre nagy horderejű, s igen sok helyen gondos szakavatottsággal jelöli ki ama intézményeket, miket célszerűsíteni, miket eltörölni, másokat viszont olcsóbbakká alakítani vagy helyettök újakat behozni lehetne.

De legfontosabb, amelyről ezúttal akarunk szólni, a törvényszékek kevesbítése és a békebírói intézmény behozatalának javaslatba tétele. Legfontosabb, mert az igazságszolgáltatás azon kapocs, mely az államot összetartja, s mely az állampolgár lételét, vagyonát biztosítja. Tehát legelső sorban is erre kell, hogy figyelmünket fordítsuk. A békebírói intézmény, melyet a bizottság javasol, papíron jól veszi ki magát, hanem az életben nem válik be; két okból.

Először mert ingyen nem is fogunk ügyes békebírákat kapni, annál kevésbé, mert néhol az országban egész környékeken alig van egy-két ember, aki akár gyakorlati, akár némi elméleti ügyességgel bírna, habár apróbb ügyeknek is olyatén

clintezésében, minőt az igazság gényusza követel, s minő elintezésben az állam, ki igazságszolgáltatási jogát bizonyos pontig a békebíró kezeibe tette le, megnyugodhatnék.

Azon odavetett vélemény, miszerint a békebíró ügyis csak apró-cseprő (bagatelle) ügyekben intézkezhethet, szerintem helytelen: mert a vagyoni állapot fokozataihoz képest az összeg nominális értéke változik. Azaz: a szegény embernek van legtöbb 20—30 ftos ügye, s ezeknek az képviseli vagyonuk jelentékeny részét, mely fölött a bizottság javaslata szerint az ahhoz nem értő békebíró fogna dönteni.

Másodszor semmi sikerre nem vezető azért, mert népünk természetében megvan az a rossz oldal, hogy bele nem nyugszik kötelességébe, s ha 15 fórum volna, rendszeren 15 fórumon apellálná meg ügyét. Ezt a makacs ragaszkodást igaz vagy képzelt jussához nem szabad kifeledni a számításból; s ha aztán tekintetbe vesszük azt is, hogy a békebíró, mint ilyen, csak úgy és akkor ítélhet, ha a felek kimondandó ítéletébe előre beleegyeznek, bátran következtetjük, hogy a békebíráskodás nem emelkedik nagyobb jelentőségre, mint az eddigi községi bíráskodás, és sem a pörök, s következésképp sem a királyi bírák célbavett apasztását nem eredményezné.

Sokkal életrevalóbb eszméje a bizottságnak az, hogy a közigazgatási járási tisztviselők ruháztassanak fel bizonyos ügyekre nézve, minők a tiszta követelések, a rendőri ügyek, de legkiváltképp a légiónyi becsületsértési pörökre nézve önálló hatáskörrel. Ez felényire apasztaná a bírák munkáját.

De ami véleményünk szerint a legkívánatosabb volna minden tekintetben, az: az ügymenet egyszerűsítése, illetve a mostani perrendtartás módosítása.

15. sz., április 10.

POLITIKAI SZEMLE

A politika mezeje megint üres. Ha az igazat meg kell vallani, egy hét óta semmi sem történt. Az ünnepeket mindenki, tehát még az államférfiak is arra használták, hogy pihenjenek, kivéven Ghiczyt, ki szorgalmasan dolgozik egy nagyobb munkálaton, mely az összeülendő országgyűlés előtt

fel fogja tární pénzügyi helyzetünket. Zichy miniszter Fiumében, Trefort pedig az iskolák tanulmányozása céljából színte a külföldön utazgat. De amennyiben a politikusok szája még sem lehet becsukva soha s valamiről okvetlenül kell beszélniök, annyiban képezi a közbeszélgetés tárgyát leginkább a király válasza és Andrássy Gyula körjegyzéke a pápához, mely öszentsége királyunkhoz intézett levelére és a püspökökhöz menesztett enciklikára küldetett feleletül.

A lapok, jóllehet sem az egyiknek, sem a másíknak tartalmát nem ösmerik, hinni szeretnék, hogy öfelsége levele *határozott* hangon van írva; mi népiesen azt jelenti, hogy a király odamondogatott a pápának. Mi az ellenkezöt gondoljuk s azt hisszük, hogy ez egyszer király öfelsége kicserélte magát Andrássyval s ő simítja el diplomatikus, finom és ildomos levelével, amit Andrássynak körjegyzékében szükséges volt kellő határozottsággal hangoztatnia, ha ugyan szükséges volt.

Mondják, hogy nemcsak öfelsége levele bír magánjelleggel, hanem Andrássy említett jegyzékének tartalma sem jön napvilágra s a »Veres könyv«-ben* nem fog megemlíttetni; ami még inkább bizonyítja azt, hogy a jegyzék nem osztja a pápa kissé túlzott álláspontját, melyet még az osztrák püspökök sem osztanak egészen, s mert nem osztja, *kíméletből* hallgattatik el.

Egyáltalán okunk van föltenni egyrészt Andrássy szabadelvűségéről, másrészt tapintatosságáról, hogy ez ügyben is úgy járt el, hogy a kecske is jóllakjék, meg a káposzta is megmaradjon.

Nem vagyunk barátai sem az olyan politikának, mely a katolicizmust merő divatos mániából, népszerűség-hajhászatból olyan kendőnek nézi, amibe beletörülheti a maga szennyét, de viszont nem vagyunk olyan katolicizmusnak sem barátai, mely gátló falat képez a szabadelvűség útjában.

A külügyminiszternek nem az a kötelessége, amint sokan hiszik, hogy a szabadelvűséget ráerőszakolja az állampolgárookra; hanem csak hogy annak útját egyengesse az állam-

* »Veres könyv«-nek azt hívják, melyben a külügyminiszter a nagyhatalmasságokkal váltott levelezései foglaltatnak, miket a külügyér kötelessége évenként bemutatni a delegációnak.

polgárok előtt; sem pedig nem lehet feladata bármely egyház ügyeibe nyúlni, hogy azokat eltiporja egy más ügy kedvéért, hanem hogy azokat annyira kiegyeztesse, hogy megférjenek egymás mellett.

De erről elég ennyi, annál is inkább, mert ez úgyszólván az osztrák sógorék dolga, kiknek mindig kell valami bajuknak lenni: e tekintetben csak a spanyolok által múlatnak felül, kikről szomorú hírek érkeztek. Mivel már évek óta nem bírják önönmagukat fölfalni az irtó beharcokban, most megint neki készülnek harapni a sokszor eldobott savanyú körtének, a királyságnak. Serrano köztársasági elnök hír szerint alkudozásba lépett a bécsi és berlini udvarokkal, Alfonz infans (főherceg) Izabella elűzött királyné fiának trónra emelése iránt. Izabella fia most 17 éves s Bécsben jár iskolába.

Figyelemre méltó még a kontinensen Rochefort (híres francia hírlapíró) menekülése száműzetése helyéről, honnan egy angol lobogót viselő hajó szállítá el. Az angol kormány azonban tagadja, hogy a hajó angol lett volna, s erősen bizonygatja, miszerint francia volt s az angol zászlót jogtalanul viselte. A francia kormány pedig nem akarja elhinni s emiatt komoly jegyzéket is menesztett Angliába azon stílusban, hogy az angol kormány szántszándékosan szöktette el Rochefort-t, kitől rossz lelkiismeretök úgy fél, mint az ördög a tömjénfüsttől. Különben el lehet várni, hogy ebből a szellemi verekedésből nem lesz igazi hajbakapás, annak dacára sem, hogy az angol válaszjegyzéket drukkolva várják Mac-Mahonék. Hanem azért a nagy baj mégis megvan. Rochefort veszélyes ellenség bármely világrészben van is, ha szabad lábón van, a francia köztársaság mai alacsonylelkű intézői számára.

16. sz., április 17.

A MEGYÉKRŐL

A húsvét utáni ülészak kell hogy a munka és nem a meddő viták kezdete legyen. Tömerdek a dolgozni való. Irtózatossá az mulasztások száma és minősége, miket kormányférfiaink és az országgyűlés elkövettek. Egyik jól értesült helyi lap megbotránkozva írja le az ország pénzügyeinek

helyzetét Kerkápoly alatt, amint az most kitűnt, miután Ghiczy pénzügyminiszter az *azelőtti* helyzetet is tanulmányozta, hogy az *ezutáninak* irányt adhasson. Sokszor úgy állt már az ország, hogy csak három napra fedezhette szükségeit. Ilyen helyzetben aztán Kerkápolyi kénytelen volt mindenféleképp okoskodni, hogy az ország életét napról napra tengesse, s ezen okoskodásban annyira bebonyolította az ügyeket, hogy ember legyen, aki kimászik a zavarból. Lehet, hogy Ghiczy az az ember. De nemcsak Kerkápolyi után maradt ilyen rendetlenség, hanem Tisza Lajos után is. A mostani miniszter, Zichy, olyan aktákra akadt, mik még 1870-ben lettek elintézve vagy szentesítve a király által, és még mai napig is ott ette őket a por; mit még lesöpörgetni sem értek rá, de nem dologkerülésből, mert a minisztérium tisztviselői, s ezt egyáltalában el lehet az egész ország közigazgatási közegeiről mondani, eleget dolgoztak és dolgoznak, csak hogy fájdalom a rendszer olyan rossz, hogy munkájoknak nemcsak hogy látszatja nincs, hanem teljességgel inkább rossz, mint jó hatása van elannyira, hogy némely esetekben bízvást el lehet mondani azt a tréfás közmondást, amit Angliában alkalmaznak a szorosán magokat az alkotmányhoz tartó királyokra: *az alkotmányos király nem tesz semmi rosszat, mert semmit sem tesz.*

Tehát a rendszer az, mely közigazgatásunkat s ezzel együtt az egész államgépezetet megzsibbasztja, az államgépezet küllőibe fogódzik s gátolja forgásában. A rendőri igazgatás botrányos, az államutak iszonyú költsékezések dacára is végképp rosszak, az adóbehajtás annyira lassú és bizonytalan, hogy az állam ezen kétségkívül főjövedelmére számítani biztosan nem lehet, a népnevelés az önálló tanfelügyelőségek alatt nevetséges lábbon áll, s még maga a törvénykezés is egyike a legutolsóknak Európában. Csak néhány nap óta is a sajtóvétségekre a lehető legnagyobb hatáskörrel felruházott esküdtszéki intézmény olyan két bakot lőtt, minőre csak Franciaországból emlékszünk, midőn másfél év előtt egy orgyilkost felmentettek azon indokból, mert a meggyilkolt porosz születésű volt. E két botrányos ítélet az, mit a kassai és a pozsonyi esküdtszékek hoztak (az utóbbit a Nyitra megyei tisztikar Simonyi Iván szerkesztő elleni ügyében).

A mai naptól fogva senki sem kételkedhet többé rajta, hogy a mi népünk nincs még megérve bizonyos más nemzeteknél nagy szolgálatot tevő, de a mi műveltségünket messze túlhaladó intézmények élvezésére. A fokenkénti, habár gyors haladásban is még senki sem kopott el, de az ugrásokban már nem egy embernek roppant meg a dereka. Haladjunk, ha lassan is, de biztosan, ez a mi elvünk, de ne ugráljunk divatból egyes előrehaladott nagy nemzetek után; mert az átugrott térnek *méllység* a neve. Már Montesquieu régen megmondta, hogy: a bölcs politika nemzedékek műve, kik minden nap egy lépést tesznek a célhoz, nem törekedve egy perc alatt egy ugrással érni oda.

Mainap már odajutottunk, hogy ezt belátjuk, és ez már magában is nagy nyereség, mert hisszük, hogy tettek fogják követni a belátást.

Az sem szenved kétséget, hogy ha új épületet akarunk vagy építeni vagy megszilárdítani, azt alulról kell kezdeni: s így az államháztartás célszerűsítésének előmozdítója is legelső esetben csak a megye lehet.

Erre nézve kívánjuk olvasóinkat egyelőre a 9-es bizottság munkálatával és terveivel megismertetni.

Ezen terv szerint a megyei főispánság megszűnik méltóság lenni, hanem sok képességet és nagy munkálkodást igénylő hivatallá lesz. A főispán a kormány által kinevezett feje lesz a megyének, ki többé nem lévén a felsőháznak tagja, a megye székhelyén lesz köteles lakni s vezetni a közigazgatást az állandó bizottság élén, melynek elnöke lesz. A 9-es bizottság terve szerint az állandó bizottmány helyét fogja pótolni a nehézkes közgyűléseknek apellatorium foruma lesz minden a megyénél felmerült ügynek. A tanfelügyelőség és az adóhivatal a megye fennhatósága alá helyeztetik s az adó-behajtás a községi közegek által a megye felelősségére fog eszközöltetni. Az iskolaszéki ügyek is az állandó bizottmányhoz lesznek föllebbezendők.

Hogy mint fogják ezt tudni összeegyeztetni egymással, arról a bizottság nem nyilatkozik részletesen. De reméljük, hogy erős akarat s egy kis praktikus életnézet hatalmas munkatársa lesz az országgyűlésnek, mely sohasem tehetett nemzetének oly hasznos szolgálátokat, mint most tehetne,

ha félretéve a pártgyűlölséget, miniszteri helyeslő vagy haragos szemhunyorítást, baloldali ellentmondási viszketeget, csupán az ügyet tekintené, midőn az ügyről tanácskozik.

17. sz., április 24.

POLITIKAI SZEMLE

A lefolyt hét politikai medrében legtöbb vizet zavart a lapunk múlt számában is említett azon rendetlenség, melyet Kerkápolyi miniszter után találtak. Ez volt a hírlapok vezércikkeinek és a politizálási pletyka kedvenc, de szomorú tárgya. Már azon aggályos hír is keringett, hogy Ghyczy maga is lemondott a reményről, az ország pénzviszonyait jobb karba helyezni. S ezt leginkább konzervatív sennyeysták hirdették gúnyos és öntelt arccal. Ez azonban szerencsére nem igaz. Ghyczy nem vesztette el reményét a jövőre nézve, s nekünk sincs okunk elveszteni reményeinket Ghiczyre nézve. Mindenesetre nagy érdekeltséggel nézünk eléje működésének, s sokat helyezünk annak sikerüléséhez azon körülményre, milyen állást fog elfoglalni egy önálló magyar nemzeti bank létesítésének közóhajával szemben, mert csakugyan minden azt igazolta eddig, hogy *önálló bank nélkül sohasem mehetünk semmire.*

Az, hogy Ghyczy mindjárt kölcsönrel kezdi sivár pályáját, nem ok aggodalomra, mert hisz semmiből csak az isten volt képes teremteni a világot — s embertől emberfölöttit várni nem lehet.

Az országgyűlés a lefolyt napokban elfogadta a közjegyzőségről szóló javaslatot, melynek főbb pontjait már régebben ismertettük. Ennek letárgyalása után az ügyvédséget fogják szabályozni, amire szintén nagy a szükség, mivel e kaszt egy idő óta annyira elszaporodott, s annyit és sok olyat enged meg magának (tisztelet a kivételeknek), ami éppen nem hivatásuk. A mai állapotában az ügyvédség úgy tűnik fel, mint a perlekedő felek lenyúzásának furfangos mestersége, s aki ügyvéd kezére kerül, már előre keresztet vet magára. A tárgyalásra kerülő javaslat fő irányelvei mindenekelőtt még jobban megnehezíteni az ügyvédek szaporodását azáltal, hogy több tanulmányt s kétévi gyakorlat helyett négy évit

követel. Eszerint húsz teljes évig fog kelleni tanulni annak, ki ügyvédi pályára vetemedik. Másodszor meg lesz határozva, hogy egy törvényszék területén hány ügyvéd működhet, azon túl nem szabad többnek, mi által elérhető lesz, hogy amennyiben kevesebb lesz az ügyvéd, több lesz a pörök, minélfogva becsületes, egyenes úton is megélhetnek valamennyien, nem levén kénytelenek a szükség nyomása alatt szép hivatásukat ahelyett, hogy az emberek hasznára fordítanák, azok megkárosítására s kijátszására alkalmazni. Továbbá behozatik a törvényszéknél is a *szóbeliség*, mi által nemcsak sok időt gazdálkodik meg az igazságszolgáltatás, hanem a pör is gyorsabban dől el, és végül, ami szinte fontos és felette kívánatos, az ügyvédi díjakra tarifa állíttatik fel, nehogy a felek tájékozatlansága ki legyen téve, amint az napirenden van, lelkiismeretlen zsarolásoknak.

A delegáció is e héten jött össze, hogy a jövő évi költségvetést megbírálja; őfelsége, ki már azóta vissza is utazott Bécsbe, kifejezte abbeli reményét, hogy az állam érdekében mindent megtesznek, amit a hazafiság és ésszerűség megkíván.

Az állam legnagyobb érdeke most a *takarékosság*. Ezt hangoztatjuk mi is és az egész ország.

De ez alatt sem mi, sem az ország nem értheti azt, hogy fősvénykedjünk a közügy és jövendőnk rovására, de értjük alatta azt az ésszerű takarékoságot, mely meg tudja különböztetni, mi *szükséges* és mi *fölsleges*, mely ott nem kíméli a nagy összeget, hol az válik hasznára, ha nem kíméli, de ahol kára nélkül nélkülözhet, ott még a garast is óvakodva adja ki.

18. sz., május 1.

POLITIKAI SZEMLE

Az országgyűlés bizottságai most egy felette fontos tárgyról, »a képviselőválasztási törvény kijavításáról« tanácskoznak, s maholnap az országgyűlésen is erről lesz szó. Az alkotmányos államéletben a legnagyobb horderejű kérdések egyike kétségtelenül ez. Mert sok, majdnem minden attól függ, miként választja a nép azokat, kik a törvényhozásban képviselik. A magyarországi pártok között ez a kérdés olyan,

mint a taplóba dobott égő üszög, egyszerre meggyújtja a pártviták kanóciát. El lehetünk készülve ismét zajos jelente-
tekre, miket csak ritkán a meggyőződés, gyakrabban a divatos
népszerűség-hajhászat idéz fel. Tökéletesen meg vagyunk róla
győződve, hogy a legdemokratikusabb, legszebb elv az lenne,
ha minden ember szavazhatna képviselőjére, s ezáltal minden
parányi élőlénye az országnak részt vehetne a törvény-
hozásban. De vajon elérhető volna-e ez Magyarországon, hol
mint tudva van, a kevés válogatott választók sem bizonyultak
olyanoknak, kik meggyőződésük szerint, az igazság s becsület
sugallatából teljesítenék szavazási polgári kiváltságukat. Aki
a múlt idők tapasztalatait meghányja s figyelembe veszi, az
bizonyosan azt fogja mondani, hogy a választási alapnak nem
szélesbítését, hanem szűkebbre szorítását kellene inkább esz-
közölni. Az azonban mindenesetre szükséges, hogy szorosan
és világosabban, mint eddig volt, határozzák meg, ki a választó,
nehogy az összeíró bizottságok ismét annyi igazságtalanságot
kövessenek el a közügy rovására, mint eddig. A korteskedés-
nek is nem ártana végképp útját állani. Azt megnyugvással
hallottuk, hogy a 48-iki törvény lesz az alap a választási
törvény módosításában, illetve javításában, mert adja isten,
hogy az igazán javítás legyen.

*

Mint a lapokból olvassuk, a miniszterek az utóbbi napok-
ban gyakran megfordultak minisztertársuknál, Ghyczy Kál-
mán pénzügyminiszternél, ki őket különösen azért hívta
magához, hogy velök együtt az egyes tárcák budget-jét
részletesen és tüzetesen áttanulmányozza, s magának azon
különböző pénzügyi kérdések állásáról alapos tájékozást
szerezzen, melyek az egyes tárcákkal kapcsolatban állanak.
Ismervén a pénzügyminiszter úr páratlan szorgalmát, azon
reményünket fejezhetjük ki: hogy a legközelebbi időben vár-
ható jelentése az ország pénzügyeinek állásáról minden tekin-
tetben hiteles és alapos leend.

Mint értesülünk, tegnap este a Deák-klubban az önálló
magyar bankról nyilatkozott, de nyilatkozatát, mely kétség-
kívül fontos lehetett, csak a jövő számban közölhetjük olva-
sóinkkal.

*

Az országgyűlést — mint a »Független Polgár« biztos forrásból értesül — még az ősszel feloszlatták. Ghyczy már túl akart adni rajta, — de budget nélkül kormányozni nem lehet s azért az apróbb igazságügyi dolgokon tüesvén beáll a nyári szünet, mely után a választási törvényjavaslatot és az 1875-iki budget-et tárgyalják, hogy azután a jövő választás céljából az országgyűlés föloszlattathassék.

19. sz., május 8.

POLITIKAI SZEMLE

A karlisták leveretése Spanyolországban a közelebbi napok legörvendetesebb eseménye; melynek minden szabad-
elvű ember örül. Serrano köztársasági elnök, ki, mint minden mutatja, a királyi koronát, már ti. a saját fején, nem találná demokratikus érzelmeivel összeférhetlennék, most diadal-
ünnepet ül s bizony érdemes is rá, ha a spanyol nép ezen régi átkát, a karlistákat végképp elsöpri: ami most még jobban sikerülhet, mint előbb, mert új győzelme óta állása mind a nép, mind a hadsereg előtt szilárdult.

Saját külügyi politikánk úgy látszik ez idő szerint olyan békés, mint soha azelőtt. Tegnapelőtt a minisztertanácsban, mely őfelsége elnöklete alatt, Andrassy, Khun közös hadügy-, Holzgethan közös pénzügyminiszter és Bittó miniszterelnök között tartatott, a tanácskozás *a hadsereg létszámának leszállításáról* folyt. A tanácskozás nem vezetett ugyan még eddig eredményre, mert Khun ellene volt a leszállításnak s legfeljebb nagyobb mérvű szabadságolásra s az újoncok későbbi behívására volt takarékoság kedvéért hajlandó: a határozat tehát ezúttal csak annyi volt, hogy majd máskor határoznak, de már abból a dologból, hogy a hadsereg leszállítása egyáltalában szóba hozatott is, nagy biztosítékát látjuk annak, hogy Andrassy Ausztriának és Magyarországnak megszerezte — mire a legnagyobb szükség volt — a békét! És ez nagy diadal, de még nagyobb nyereség. Most, midőn alig néhány hét előtt az erős német birodalom Moltkéja sem mert egy fegyveres bakát sem leengedni a kiszabott óriási létszámról,

mi, a gyenge báránycák, erősebbeknek érezzük magunkat a hódítónál — és azok is vagyunk legalább erkölcsileg.

Én nem vitatom, le kell-e szállítani a hadsereget vagy sem; mert tudom annak a közmondásnak igazságát: *ha békét akarsz, háborúra készülj!* — de mindemellett gondolkozzanak önök, excellenciás urak, akik az állam kerekét forgatják, s kik jól tudják, hogy a háborúviseléshez két dolog szükséges: először sok pénz és csak *másodszor* nagy hadsereg; azért »csak másodszor«, mert ahol sok pénz van, ott könnyű nagy hadsereget összeütni, de ahol nagy hadsereg van, ott nagyon nehéz valamit meggazdálkodni. Márpedig nekünk előbb gazdálkodnunk kell, ha háborúra akarunk készülni.

Ezt legyen szíves megfontolni Khun!

Az országgyűlésen legközelebb a középtanodákról szóló törvényjavaslat kerül tárgyalásra, melyet nagyjából tárgyalása után fogunk ismertetni. Addig is annyit, hogy nagy az agitáció nevelészeti körökben a görög nyelv és irodalom tanítása ellen.

KÉT MUNKÁSGYŰLÉS

Két munkásgyűlés tartatott e héten a fővárosban, mindkettő elég különös világot vetve munkásaink állapotára. A hétfői ülésre a Beleznay-kertben meglehetősen nagy számmal gyűltek össze a munkások, s inkább csak afölött látszottak tanácskozni, hogy miként demonstráljanak, mint adják panaszukat elő az illetékes helyen. Először is Essi András emelt szót s röviden előadta a munkások küldöttségének a belügyminiszternél történt fogadását. A küldöttség ugyanis Szapáry gróftól fölvilágosítást akart kérni a munkás egyesület fölосzlatásának okai iránt, és a belügyminiszter okul adta az alapszabályok áthágását és az egyesület agitátori működését, mit természetesen a küldöttség tagadott és ki is jelenté, hogy a belügyminiszternek nem híven referáltak. Szapáry gróf írásbeli előterjesztést kért a küldöttségtől, s ez előterjesztés meg is szavaztatott a gyűlésen, hanem a munkások itt nem álltak meg s ügyük védelmét a közjogi ellenzékre bízták, és el is határozatott, hogy a május 17-iki országos ellenzéki gyűlésen tömegesen fognak résztvenni és határozati javasla-

tot terjesztenek majd a gyűlés elé. Ez tehát demonstráció akart lenni.

Sokkal fontosabb és szomorúbb volt a keddi munkás-gyűlés, melyen 600 munkás vett részt, s innen tudtuk meg azon sajnálatos tényt, hogy 6.000 munkás van a fővárosban kenyér nélkül, és mindannyi belföldi. E munkások megbeszélték a nyomor ijesztő voltát, s méltán tettek keserű panaszokat amiatt, hogy a magyar hazában utoljára a magyar munkásnak adnak munkát. A budapesti gyárak tulajdonosai vagy üzletvezetői idegenek lévén, ezek idegen munkásokat hozatnak külföldről s a bennszülötteket mellőzik. Méltán keltethet megbotránkozást az, hogy a pesti légszeszgyárnál a munkát kereső magyarokat visszautasították, s ugyanakkor 16 porost vettek föl s újabban ismét írtak Németországba 41 munkásnak eljöveteleért. Nem kevésbé lázító az is, hogy a margitszigeti híd körül csak mostanában is vettek föl olaszokat, míg a magyarokat rendszeresen és következetesen visszautasítják. És így van ez a többi vállalatoknál is. E magyar munkások tehát elhatározták, hogy felterjesztést intéznek a minisztériumhoz, s kérelmek odatérjed, hogy hatna a kormány a gyárosoknál oda, miszerint egyenlő minőségű munkások közül a bennszülötteknek adjanak elsőbbséget, hogy becsületes munkával itthon kereshessék meg mindennapi kenyerüket, melynek most híjával vannak. Reméljük, hogy a magyar munkásoknak ezen nem ok nélküli feljajdulása talán utat tör a kormánykörökben arra, hogy minisztereink figyelmét felhívja e társadalmi bajra, mely nem oly kiaszerű, hogy csak mosolyoghassunk felette, mert megérdemli azon rossz szokásunk, hogy mieinket elhanyagoljuk s mindent külföldiekkel szeretünk csináltatni, az orvoslást. Az volt a baja minden eddigi kormányunknak, hogy befolyását és hatalmát nem használta fel a magyarság bármely alsó vagy felső osztályának erősítésére, és kicsinyelte a társadalmi úton kivívható eredményeket, holott szívóssággal vive ki a magyaroknak kedvezésben részesítését, mit bármely ország kormánya is megtenne saját hazájában, nem állanánk ott, hogy magyar munkások panaszkodjanak afelől, hogy magyarországi vállalatoknál az idegenek kapják el szájuk elől a kenyeret.

A tegnapelőtti országgyűlés ez év egyik legfontosabb s legeseménydúsabb ülése volt, amennyiben Bittó miniszterelnök érdekeltséggel várt nyilatkozatát ekkor tette Tisza Kálmán ezen kérdésére: mennyiben érvényesíti a kormány befolyását a közös költségek megállapításánál a kiadások leszállítására? Szegény Bittó! Mindjárt ilyen nehéz kérdéssel ütök agyon elnöki pályája kezdetén! Hiszen mindenki tudja, hogy a szegény magyar miniszterelnököknek vajmi kevés beleszóója van a német uraságok számlájába. Lehet is azokkal alkudni! Fizess, és punktum. A közös uraknál »szabott ár« uralkodik. De Bittó azért mégis derekasan kivágta magát. Őneki — azt mondja — van ugyan befolyása elég (Oh!) és azt használta is (?), de azért ami ott megszavaztatik, a közös minisztérium felelős a delegációnak — és mert az a felelős, ennél fogva eo ipso nem ő felelős; és mert nem ő a felelős, hát neki semmi köze hozzá, minél fogva egy mukkot sem fog szólni erről, mert: »ne szólj szám, nem fáj fejem.«

A miniszter úr ezen *semmilyen* válaszával nem volt megelégedve sem a középpárt, sem az ellenzék, sőt a jobboldal legnagyobb része is nagyon savanyú ábrázattal vette tudomásul, s ha nem unt volna annyira bele a miniszterbuktatásba, Bittó úr széke ma már ingadozva recsegne alatta.

A második fontos tény Ghyczy pénzügyminiszter beszéde. Amit ígért, beváltotta. Lefestette az ország helyzetét olyan élethíven, hogy aki e szomorú képre tekintett, majd kicsordult a könnye utána. De amily szomorú volt, éppen oly tanulságos, s amily tanulságos, éppen oly alapos volt azon előterjesztés. Ki van ezen beszédben, melynek közlését mai számunkban megkezdjük, mutatva, hogy anyagilag annyira tönkre vagyunk téve, miszerint a számtalan kölcsönök után is újra kölcsönhöz kell folyamodnunk, hogy legalább ideiglenesen magunkat fenntartani képesek lehessünk. Hogy a gyökeres orvoslás be fog-e következni, s még valaha jó vagy csak tűrhető lábra lesz-e állítva az ország pénzügyi helyzete, a jó isten tudja! Legalább egyelőre Ghyczy sem tud egyebet

javasolni, mint a jövedelmet célszerűbben adóztatni meg s új adónemeket hozni be.

A jövedelemnek célszerűbb megadóztatása valóban kívánatos is, mert eddig is kiáltó igazságtalanság volt, hogy csak az ingatlan vagyon (a föld, ház) volt megadóztatva, míg a tőkepénzes alig fizetett valamit óriási jövedelmeitől. — Újadónemek behozatala azonban aligha szerencsés eszme Ghyczy Kálmántól.

E beszédre különben még többször is visszatérünk.

21. sz., május 22.

POLITIKAI SZEMLE

A képviselőház a 153 milliomos kölcsön második részéről szóló törvényt megszavazta.

Ezen ülés azért is fontos, mert szomorítóan bizonyította, hogy nálunk még az országgyűlés sem bír tökéletes politikai érettséggel. Most bizonyosodott be az is, mit már oly sokszor kiemeltem e lapokban, hogy a képviselőket sem a józan ész, hanem mellékes érdekek, párttaktika és gyerekes könnyelműség vagy gondatlanság vezérli igen sokszor.

De lássuk magát a dolgot.

A kölcsön mint égető szükség olyanná vált, melynek célszerűségéről vitatkozni lehetetlen volt, vagy legalább fölösleges vitatkozni arról: kell-e annak az embernek pénz, vagy nem, ki üres kasszája felett azon töprenkedik, hogy min vesz egy betevő falat kenyeret? — *S mégis e kölcsönt a ház nem egyhangúlag fogadta el.* Még itt is pártoskodás, az ország életfenntartása kérdésében! Igazán szomorú dolog és szégyenletesen piritó még az a gondolat is, hogy mit fog tartani a nemzet képviselétéről, ha a következő okoskodást állítja fel:

Ha szükséges volt az ország életfenntartására a kölcsön, *hogy merte azt akkor a függetlenségi párt* megtagadni?* — Ha pedig nem volt szükséges a kölcsön, *hogy merte azt a Deák-párt elpocsékolni?* mert 76 millió nem tréfadolog!

* A 48-as ellenzék újabban e névre keresztelkedett ki. Ez már, úgy látszik, ez idén a hatodik neve. Ha így folytatja, isten nevében — még sokra viheti!

Tehát egyik a kettő közül bizonyosan vétkes könnyelműséggel járt el. Jólesik konstatálnunk, hogy ez nem a Deák-párt volt.

De a Deák-párt sem járt el véleményünk szerint úgy, hogy a nemzet megelegedve lehetne vele. Ezúttal Tisza Kálmán indítványát, mely szerint azt óhajtotta, hogy a kölcsön egy része a nép adóképesse tételére fordíttassék, el nem fogadni indokolatlan malícia volt. Ezt saját pártunknak is vétkül róni fel elég függetlenek vagyunk.

Tisza indítványa helyes és időszerű volt; különösen azt méltányoljuk, amit a segélyösszeg kiosztására nézve javasol: hogy ti. ne olyanok között osztassék fel ezen általa kért 5 millió, kik aztán *uzsorára adják ki a népnek* — mint az eddig rendesen történt.

(Pénzintézeteknek kellene ez összeget elosztani, mik csak bizonyos kisebb összegekben adhatnák azt ki meghatározott körülmények közt levő telkes gazdáknak, már tudniillik, ha megszavazták volna az 5 milliót.)

De hogy a jobboldal el nem fogadta, még nem annyira csodálatos, ámbár az ok, hogy az előírányzott 76 és $\frac{1}{2}$ millió neki is szükséges, nem mutatja ki annak lehetetlenségét, hogy azonfelül még a nép javára ne kölcsönözhetett volna. miután úgylis szeret a milliókkal országgyűlésünk (különösen a delegációs része) hajigálkozni, bagatell 5 milliót. Erre nézve is hozott fel ugyan okot, de már az meg éppoly nevetséges, hogy egy falusi kupaktanács sem tartotta volna eszejárásához kompetensnek. A jobboldal ugyanis azért nem kölcsönöz 5 milliót a nép számára, mert *az ügysem lenne — úgymond — elegendő.*

De a »semmi«, az elegendő ugye?

Azonban, mint mondom, ez mégsem annyira csodálatos, mint azon igazán megmagyarázhatlan világbölcsőelem, hogy a 48-as párt, mely örökké a száján (úgy látszik csakis a száján) hordja a nép javát, nemcsak a kölcsönt, hanem *a népnek szánt segélyösszeget sem szavazta meg.*

Erre már nem tudunk mit szólni. Ítéljen a közvélemény, melynek apostolaiavá tolakodtak fel.

POLITIKAI SZEMLE

Az apostolok szétoszlottak: a delegáció megitta a búcsú-poharat; szántszándékosan nem közöltük lapunkban a hosszas és unalmas tárgyalásokat, melyek az embernek csak a vér-mérsékletét izgatják fel, mikor látja, hogy milyen könnyedén bánnak ott a milliókkal. A delegáció ez idő szerint befejezett működésére is, mint mindig, találó az a bibliai mondás: »és megosztóznak vala az ő ruházatján.« Valóban úgy teszünk, mint a mesebeli ember, ki nemcsak azt kötötte le az ördögnek, miye van, hanem amiye lesz is. A jövő évi költségvetésből törültek ugyan imitt-amott egypár forintot, ott, ahol éppen nem kellett volna: a *nevelést*, de a nagy tételeknél ismét bőkezűségünkkel és lojalitásukkal hányták a hadügyminiszteri kielégíthetlen »Moloch« torkába az ország pénzét. Szinte megérik minden szavazón, hogy titkon azt gondolta magában: »Úgysem az én pénzem; hadd menjen!«; pedig legalább az idén nem lett volna szabad így gondolkozni. És a dologban még a legszomorítóbb az, hogy csupán a magyar delegáció tett így, míg a német lelkiismeretes gondossággal és gazdálkodással törülgette ki a nélkülözhető tételeket. Mintha csak »truccra« szavazott volna nyakra-főre a magyar delegáció, kimutatni akarván nagy legénykedve gavalléros voltát a szegénységben megtört ország zsebéből.

Az összes baloldali, úgy mint jobboldali sajtó és közvélemény megbotránkozása kísérte ezen könnyelműséget.

Nem állíthatjuk, hogy a magyar delegációban is ne lettek volna olyanok, kik az ország sanyarú állapotát s a méltányosságot kiegyeztetni ne óhajtották volna, mint pl. Wahrmann, Széll Kálmán, Zsedényi s a t., de ezek jótékony befolyását egyszerűen *leszavazták*. S emiatt leginkább a felsőházi tagokat, a »mágnás kompániát« lehet okozni.

Valóban ilyenkor tűnik ki a delegáció intézményének, melyet, mint egy ízben magát kifejezte Bismarck, még ő is irigylőlünk,* hallatlan célszerűtlensége. Mert ha már az nem volna is hiba, hogy a delegáció, mely legfontosabb érde-

* Ha irigyli — vigye el magának. Szerk.

keinkről, pénzünkről határoz, senkinek sem felelős, még az országgyűlésnek sem: még akkor is elengedhetlen hiánya ez intézménynek, hogy szakképzetlen, dologhoz nem értő s a művelt európai arisztokráciától végtelen messzeségben elmaradt mágnásainknak (tisztelet a kivételeknek) azokban szerepet, sőt döntő befolyást ad.

Vagy a delegációt, vagy a felsőházat »brennelni« kell. Másképp meg nem élünk. Egyébiránt legjobb volna mégis mind a kettőt!

23. sz., június 5.

POLITIKAI SZEMLE

A választási törvény, mely a múlt országgyűlési ciklus alatt mint valami kísértő rém ütötte fel mindig fejét a képviselőházban, mely olyan szomorú s parlamentáris képzettségünkhöz nem méltó jeleneteket idézett fel, úgyhogy végre a kormány és Deák-párt is kénytelen volt a választási törvényjavaslatot mint valóságos »ne nyúlj hozzám-virágot« félretenni, hacsak a mindig virrasztó elkeseredettséget a baloldal részéről a legmagasabb fokig nem akarta felcsigázni — mondom: ez a félretett választási törvényjavaslat ma a Bittó-kormány alatt végre törvénnyé fog válni, mégpedig az ellenzék által is teljes megalégedéssel üdvözölt törvénnyé.

Hogyan történhetett ez? fogja kérdezni valaki. Egyszerű nagyon a dolog s nincs benne boszorkányság; a jelenlegi kormány csupán azt a taktikát használta ki, hogy ami nem volt benne szabadelvű, azt megváltoztatta szabadelvűre, s ma már oly javaslattal áll szemben a képviselőház, mely ha törvénnyé lesz, egyike lesz Európa e nemű legszabadelvűbb és talán legigazságosabb intézményeinek. Magával a javaslattal eléggé megismerkednek olvasóink magából a majdan elfogadott törvény szövegéből, egyelőre csupán annyit, hogy nemcsak a választási cenzus van benne igazságosabb mértékre hozva s a korteskedés lehetőleg elfojtva, hanem ami pedig az összes földkerekség választási törvényeinek jellemző hibája, a kormány eddig gyakorolt befolyásától a választásoknál saját magát kizárja.

A megrögzött ultra-Deák-párti sajtó fel is jajdult s öngyilkosságnak nevezi a kormány e javaslatát, mely lehetővé teszi, hogy a nép függetlenül a hatalomtól s kényszertől, szabadon adhasson kifejezést érületének. Volt aki azt is mondta, hogy a kormány ezzel önmagának ásott sírt.

Mi nem tartjuk azt Deák-párti létünk dacára se, s azt hisszük, hogy a Bittó-kormány befolyását jobban megnövelte az, hogy a választásoknál nem fog befolyást gyakorolhatni, mint amennyire megnövelhette volna egy összeerőszakolt ingadozó többség — melyet a törvény hiányainak fedezete alatt tákolt volna össze saját fedezetéül. Az önbizalom vonzó erő a bizalomra. Az pedig jele az önbizalomnak, hogy a Bittó-kormány végre egy ilyen hasznos és önzetlen törvénnyel biztosítja a polgárok legnagyobb horderejű jogait. Ez az első alapkö minden nemzet alkotmányában; ha ez jó és becsületes, az építés jobb, korrektebb, és üdvösebb — ha ellenben a parlament alkotása is korruptált, ha már az sem hordja magán a nemzet akaratának tiszta bélyegét: akkor aztán »jó éjszakát« annak az alkotmánynak és országnak.

Mi, mint említém, bizton hisszük, hogy a Bittó-kormány e javaslattal nemcsak nem ásta meg önmaga sírját, hanem mintha »életeszenciát« ivott volna, sok időre biztosította magának minden szabadelvű magyar ember rokonszenvét; s ezáltal meghosszabbította életét. De ha csalódnánk is és a Bittó-kormányt, talán a Deák-pártot is eltemetné vele együtt az új követválasztás, még azon majdnem lehetetlen esetben is vigasztaló volna az a tudat, hogy ez a nemzet tiszta, senki által rá nem tukmált akaratából történt, s hogy jobb a becsületes halál a dicstelen életnél.

A választási törvényjavaslat, mint értesülünk, még a jelen ülészakban, tudniillik július elejéig válik törvénné, s annakidején mint elfogadott törvényt miheztartás és alkalmazkodás végett a »Magyar Néplap«-ban egész kiterjedésében közöljük. Úgyszinte júliusig keresztülvitetik még a közép-tanodai törvény is, melyről röviden szinte meg fogunk emlékezni.

A hét történetében nevezetes szerepet játszik még a Bittó-kormány egy másik érdemes és hasznos tette, a romániai vasút csatlakozási kérdésének, mellyel az államkölcön is

összefüggött s megkönnyített, szerencsés s nem várt sikerrel elintézése. Ezzel sokat nyertünk, s az eredményt Bittó erélyes fellépésének nem kis mértékben köszönhetjük. Denique — kis ember nagy bittel jár!

24. sz., június 12.

POLITIKAI SZEMLE

A választási törvényjavaslat előnyeiről a múlt számban szólottam, nyíltan kimondva, hogy íme ez az első korrekt törvény, mely 67 óta hozatott: de ezzel nem azt mondtam, hogy e javaslat már végképpen tökéletes. Vannak némi hibái, miket a képviselőháznak a tárgyaláskor kipótolnia kellene. Ezek közé tartozik különösen az, miszerint képviselőnek megválasztható *minden honpolgár, ki csempészkedési, gyilkossági és rablási vizsgálat alatt nem áll.* Ennyi az egész. Míg ellenben a választónak nagyobb kvalifikáció szükséges, mert ezeken felül még írni és olvasni tudni köteles, s 10 ft adó fizetésétől is föltételeztetik választói joga. Első pillanatra beláthatni, hogy az ésszerűtlenség, miszerint a választó nagyobb korlátok közé legyen szorítva, mint a megválasztandó, kinek jelen törvény szerint nem kell tudnia írni, olvasni sem, s nem kell fizetnie egy félkrajcár adót sem. Tehát képviselőnek bármily tudatlan, sőt tán őrült proletár is megválasztható.

A képviselői kvalifikációt már azért is szerettük volna pedig szigorúbb korlátok közé szorítani, mert eddig is élesen nyilatkozott azon szerencsétlenség, hogy a törvényhozói magas tiszt sokszor olyan egyénekre bízatik, kik arra észtehetőségüknél, ismerethiányuknál, gyarlóságaiknál fogva nem alkalmasak, és nem ritkán olyanokra is, kik *teljes* vagyontalanságuk miatt nemcsak hogy nem elég függetlenek, hanem sokszor a ház méltósága- és tekintélyének rovására nemcsak törvényhozói magas hivatásukat, hanem személyes érdekeik által szorongattatva, saját emberi nemesebb céljaikat is szem elől tévesztik. Ennek indoklására elég felhozni azon szomorú adatot, hogy március hóban közel 30 képviselő napidíja volt lefoglalva. A többi szomorú adatokat, mikből okulhattunk

volna, fel sem említem; mindenki jól tudja, hogy egy kis *válogatás* bizony nagyon helyén lenne, ha pirulni nem akarunk a külföld előtt.

*

Hazai hírek hiányában egypár külföldi esemény fekszik előttünk. A pápa betegséggel élénken foglalkoznak a lapok; úgy látszik, őszentsége nagyon rosszul lehet, s a Vatikánban nagy a zavar. A porosz király az emsi fürdőbe készül. Franciaországban a választójoghoz megkívántató 25 éves életkort 21-re szállították. Rochefortot, ki 'Angliába menekült, az angol kormány vonakodik kiadni Franciaországnak. Spanyolországban pedig még mindig hencsnek a karlisták, de már ez csak a lépre került madár végső szárnyvergődése.

25. sz., június 19.

RÖVID SZEMLE

A »holt idény« közeledő alakja máris árnyéket vet s a semmittevés láblógázása máris kezdődik a politikai világban. Az államférfiúkat szétkergeti nemsokára a forráság: kit elszigetelt falusi birtokára, kit pedig árnyas fürdőkbe, fáradalmait kipihenni s új eszméket kölcsönözni, midőn már senki sem adhatja azokat, magától a nagy természettől, melyhez mindig visszatérünk. De a politikusok nyugalma is olyan, mint a nyúlé, alva is fülel és vigyáz fekhelyén: s nemegyszer történt már, hogy a legvilágrázóbb események éppen a forró kánikulában, melyet holt időszaknak nevezünk, főzettek ki a csendes fürdők lombdús pihenőkéin. Nagyhatalmak gyakran ott isszák meg a »bruderschaftot« a gyógyforrásból s nem ritkán ott koccannak össze, ahová pihenni tértek.

Az újságíró szemének tehát nem szabad megmozdulni figyelő állásából, hacsak szem elől nem akarja téveszteni emberét, s meg kell vigyáznia minden kicsinynek is látszó dolgot, mert nem tudja: nem-e az a legnagyobb események magva?

Éppen ez okból tulajdonít a sajtó is oly nagy fontosságot Khun báró bukásának, melyet alábbi cikkben olvasóinkkal

közlünk. Vagy talán azért is foglalkoznak vele olyan élénken, mert egyéb nevezetes nem történik.

A képviselőház ugyan együtt van még a nagy meleg dacára is, de csak ritkábban tart nyilvános ülést, míg az osztályokban szokott szorgalommal tárgyalják a képviselők a közérdekűnél közérdekűbb törvényjavaslatokat, miknek tárgyalási idejét azonban, úgy látszik, csak az őszi hozza meg.

EGY KELLEMETLEN ÚJSÁG

Báró Khun közös hadügyminiszter, ki becsületes, alkotmányérzelmű ember volt, s a hencegő osztrák hadügyminiszterek serege után valóságos áldás volt hatalmaskodáshoz hozzászokott lelkünknek e tevékeny és talpig derék ember az alkotmány korlátai között mozgó működése, miniszteri állásától őfelsége által váratlanul felmentetett. Ez képezi most a politikai körök élénk beszélgetési tárgyát. Hogy miért bukott meg?

Khun nem volt olyan ember, aminőnél jobbat mi magyarok nem kívánhatnánk, sőt inkább az utóbbi időben sokszor meglátszott rajta, hogy honvédeinket *nem nagyon szíveli*, és mindamellett szomorú hírnek kell mégis Khun bukását mondanom: mert e változástól nincs okunk jobbat várni, hanem rosszabbat. Ez már a mi sorsunk. Utódjául báró Koller, Csehország eddigi kormányzója neveztetett ki, miután előbb ott a lázongó cseheket megfékezte. Koller, mint mondják, jó katona, de egyéb semmi, s sokan a magyar körökben máris aggódnak, hogy Koller úr lehet hű »császári ember«, de hogy bajosan lesz alkotmányos miniszter, mert ami a jó katonában erény, teszem azt a vak engedelmesség, az az alkotmányos miniszterben bűn.

Mások ellenben felhozzák mellette, hogy az alkotmányhű csehek nagyon megszerették, tehát következképp »beválik« az alkotmányba.

Ez azonban nagyon keveset bizonyít alkotmányos érzelmei mellett. A csehek szeretete nem argumentum. Élénken emlékszem vissza egy régi tanáromra, kinek volt egy minden évben elmondott hasonlata, midőn történelmi magyarázatában az alkotmányról beszélt:

Az alkotmány olyan, mint a bunda, melyet ha fölvesznek a nemzetek, úgy is jó, ha leveszik, úgy sem árt.

A magyarnak is olyan az alkotmánya, mint a bunda, csakhogy mint a medve bundája, akiről ha leveszik a bundát, a bőrért is le kell nyüzni vele.

Khun bukásának okát sokan abban keresték, hogy a delegációk által sokat le hagyott faragtatni az előirányzott költségvetésből. Úgy? Tehát olyan hadügyminiszter kell, aki *diktandó* beszéljen a birodalom országgyűléseinek küldöttségével? Így aztán talán meg lesz szavazva a budget, de hova lesz az alkotmány? Mások ismét Albrecht főherceget mondják elmozdító tényezőjéül. Tudva van ugyanis, hogy a főherceggel nemegyszer ellenkezésbe jött a volt hadügyér katonai dolgok felett; habár a főherceg másként akarta néha, mindig ő győzött, nemegyszer hivatkozva rá, hogy ezt vagy amazt az alkotmányosság eszméje követeli.

Nagyon szomorú dolog lenne, ha elmozdítása azért történt, hogy a hadügyminiszteri székbe ezentúl olyan ember ültetessék, ki bár a főherceggel szemben is ne hivatkozhassek egy vagy más kérdésben az alkotmányra, melynek megtartása legszentebb kötelessége a minisztereknek s legszebb uralkodói dísze a királyoknak.

26. sz., június 27.

POLITIKAI SZEMLE

Azokban a sokszor megpanaszlott, de a mainál mégis talán jobb Bach-időkben történt, mikor még a Rákóczi-nóta hallatára majd kiszakadt a magyar ember lelke hüvelyéből, hogy egy bécsi államférfiúnak, kit a »Rákóczi« vérig bosszantott s módokon törte fejét, hogy a revolúciónak ezen veszedelmes magvát, mely a fülön keresztül csúszik be a szív fogékony termőföldjébe, beszüntethesse minden nagyobb surlódás nélkül, azt az eszközt tanácsolta egy másik, szinte irányadó barátja: »Meg kell rendelni, hogy minden cigány hivatalos kötelességének tartsa ezt muzsikálni reggeltől estig a közhelyeken legalább két hónapig, s jót állok érte: két hónap alatt

annyira elutálják a magyarok kedvenc nótájukat, hogy a „Gotterhalte”-val is szívesen felcserélik.«

Majdnem úgy járt most a jobboldal.

Mióta Ghyczy belépett a minisztériumba, s végighangzott az országon a megdöbbenés és a magába szállás kiáltása, melyből mindenki megérthette, hogy az ország az anyagi magaslatról lefelé gurul, azóta — dicséretére legyen mondva fajunk hagyományos és a veszély idejét nemcsak megérző, de meg is értő józanságának — felhagyott a balpárt is meddő ellenkezésével, sőt inkább amennyire elvei árán tehette, még maga is támogatta vagy ha nem is, legalább cselekvésében nem gátolta a kormányt: mert érzi, hogy egész államépületünk — míg az isten jóvoltából valahogy meg nem erősödik — olyan, mint az enyvvel összeragasztott asztal, mely mellett csínyján, csendesen kell ülni, nehogy egy nehezebb lökéstől vagy rákönyökléstől összeroskadjon.

És íme a kormány is, mintha eddig csak truccból hajlott volna a pecsovicus elvek felé, hogy azzal az ellenzékkel bosszantsa — most egyszerre, mikor senki már nem is nagyon meri kívánni tőle, előáll és a baloldal *szájíze* szerinti javaslatokkal hódítja meg még Csernátont is, ki ugyan sohase hitte volna magáról, hogy ő még valaha a kormánnyal is szavazhasson.

Az egyik tetszésben részesült kormányjavaslatról, mely a képviselőválasztást szabályozza, már régebben emlékeztünk meg éspedig méltánylólag. Most szinte hasonlót kell mondanunk az »összeférhetetlenségi törvényről« is, mit tegnapelőtt kezdtek tárgyalni.

Az »összeférhetetlenséget« már régen hangoztatták nemcsak a hírlapok, hanem az ország közvéleménye is. Mert biz az »*össze nem fért*« a józan ésszel, hogy mint szolgálhat egy ember nemcsak két úrnak, de néha hatnak is. Aki miniszteri tanácsos és fizetést húz azért, hogy hivatalában dolgozzék reggeltől délutáni két óráig, azután húz még egy másik fizetést mint valamely bank tanácsosa, amiért 3-tól 5-ig az ülésbe megy, és húz harmadszor fizetést mint megint egy másik részvénytársulatnak alelnöke, amiért 5-től 7-ig van ismét elfoglalva, ezenfelül még öt-hat más társulatnak tagja, személyesen kezeli provinciális birtokainak legalább számadását,

hozzávetve még azt az emberi gyengeséget, hogy talán még aludni és enni is szokott — bátran tehetjük fel azt a kérdést, hogy az ilyen képviselőnek aztán mikor van ideje az országgyűlésre menni s ott kötelessége szerint figyelemmel kísérni a törvényhozás működését, sőt abban esetleg részt is venni?

Ez lehetetlenség; akárhonnan, de valahonnan ingyen húzza fizetését.

De ha ettől eltekintünk is — akkor is kárára van az országgyűlés tekintélyének az, hogy tagjai, ha valóban függetlenek bár s minden haszonleséstől menten szavaznának is, *mégsem látszanak függetleneknek* (aminthogy nem is azok): mivel már magában is gyanús dolog, ha a kormány kinevezésétől függő tisztviselő a kormány mellett szavaz, vagy a pénzügyi vagy vasúti társulatok tisztviselői szavazatukkal az állam és saját társulatuk között felmerült ügyben önmagukat pártolják: lehet, hogy tiszta meggyőződésből teszik . . . hanem hát hiába, minden kéz maga felé húz . . . s az emberek már a mai világban gyanakodók . . .

Ez okból csak tiszta szívünkben üdvözölhetjük ezen javaslatot, mely kimondja, hogy a képviselői állással semminemű, kormányi kinevezéstől függő hivatal össze nem fér, sem pedig semmi állás olyan magánintézeteknél sem, melyek az állammal számadási vagy bárminemű szorosabb viszonyban állnak.

Bármiként szépítsük is a dolgot, de erre valóban szükség volt, nemcsak azért, hogy némely képviselők egészen végtetekig vitték a dolgot s öt-hat hivatal után is húzták a fizetést, sehol sem téve eleget kötelességüknek, míg a miniszteri hivatalnok-képviselők többnyire csak szavazni jártak illető hivatali főnökük rendeletére, s míg egy-egy, az államot piócázó pénztársulatnak egész raj tanácsosa terpeszkedett a képviselői padokon, honnan pedig nem volna szabad megszólalnia semmi szennyesebb indulatnak, haszonlesésnek, hanem csupán a közvélemény és hazafiúi meggyőződés szep-lőtlen tiszta hangjának.

No, de ezentúl nem így lesz, hacsak — mint minden törvényt — ezt is ki nem játssza a ravaszsággal párosult kapzsiság. Egyébiránt akármit lesz is, a törvény, minővel nem sok nemzet dicsekedhetik, megvan, és ez már magában véve is

nagy vívmány. Nem helyeselhetjük azonban a szélsőbaliak túlzását, kik semminemű hivatalnoknak, még a miniszternek sem kívánták megadni a jogot, magát képviselővé választathatni. A túlzás, bármily szépen hangzik is, mindig helytelen és félszogségre vezet. Így ez esetenél is. Ha képviselőnek nem szabad mással foglalkoznia, csak a törvényhozói teendőikkel, az 5 ft napidíjon kívül semmi más jövedelme nincs, minél fogva az eredmény az lesz, hogy csak azok lehetnek majd képviselők, kiknek vagy nagy vagyonuk van, vagy pedig akik öt forintot más pályán nem bírnak megkeresni. Miáltal a középosztály, mely pedig a leghasznavehetőbb törvényhozókat nyújtja, mintegy le volna szorítva a képviselői állásról.

*

A polgári házasságról szóló törvényt Bittó szegre akasztotta, mi miatt úgy a bal-, mint a jobboldalon némi elégtelenség volt e héten észrevehető irányában, de éppen ez mutatja, hogy a polgári házasság íme már mennyire megérett kérdés, s hogy elhalasztani is csupán azon föltétellel akarták, ha Bittó megígéri, hogy még ez évben lehetővé teszi törvénné válnia.

27. sz., július 4.

POLITIKAI SZEMLE

Az orosz nagyherceg látogatása Bécsben olyan esemény, aminőről nem is álmodtunk. És ami ott történt, magunk sem tudjuk miért, de úgy látszik, nem fog javunkra szolgálni.

Bátran mondhatjuk, hogy a legközelebbi három-négy év (mióta Andrássy a külügyek minisztere) Magyarország derült korszakokban szegény történelmében fényes lapot képezett. Ha nem is úgy volt minden, amint azt hővérű hazafiségünk óhajtotta, de legalább megközelítette óhajtásunkat. Az Andrássy-korszak a magyar nemzet némi előtérbe helyezése volt s egy jövődő nagy magyar befolyás áthidalásának látszott.

Egy idő óta azonban, fájdalom, kezdjük érezni, hogy alighanem csalódtunk reményeinkben, s úgy tetszik nekünk,

hogy Ausztria csak addig hagyott fel a magyar érdekek bosszantó mellőzésével, míg rokonszenvünkre szüksége volt: most pedig miután Európa majd minden nagyhatalmával jó lábón lenni hiszi magát, úgy tesz, mint aki megint kezd nem törődni vele, hogy mint érzik magokat a magyarok. Sőt Andrássy államférfiúi befolyása is — adja isten, hogy rossz jósok legyünk — hanyatlóban látszik lenni.

Az országgyűlésen a választási törvényjavaslat tárgyalatik folytatólagosan, s ellenzéki körökben nagyban agítálnak a titkos szavazat behozatala mellett. Mindenesetre az a legigazságosabb szűrője a közvéleménynek. Úgy látszik, elég viharos vita lesz még e tárgyban, mert sokan vannak már előre szólásra feljegyezve, s a balpártban megvan az a jó szokás, hogy ha a minisztérium a kisujját nyújtja, ő az egész markát akarja.

Fontos volt a főrendiház keddi ülése, hol a közjegyzőségről szóló törvény tárgyalatott s hol gróf Keglevich Béla felszólalására határozatba ment, hogy *hiteles okmány ne legyen szerkeszthető, csupán magyar nyelven*. Más nyelvű szöveggel szerkesztett okmány bármily gondosan és pontosan legyen is kiállítva, csak másolatnak tekintessék. Pauler úr eléggé ellenezte e monumentális s becsületünkre való határozatot, de hála Keglevich Béla kezdeményezésének és a főrendek ezúttal váratlanul nyilatkozott hazafiúságának — Pauler úr hiába erőlködött. Bizony illett is már a főrendeknek, hogy egyszer ők is megembereljék magukat.

28. sz., július 11.

BUDAPEST, JÚLIUS 10.

Az országgyűlés ülészaka végéhez közelít, s képviselőink, mint a lomha kaszások, amit egész nap elmulasztottak, rohamos sietséggel igyekeznek az estével helyreütni, hogy a munkának mégis nyoma legyen, ha számot kell adni róla a nagy gazdának — a közvéleménynek.

Hja! csakhogy nálunk nem gazda a közvélemény, hanem csak jámbor, tehetetlen árendás, kit bolonddá lehet tenni, kit összevissza csókolunk szembe, de fel sem vesszük a

háta mögött, kit úrnak hirdetünk úton-útfélen, de azért úgy bánunk vele, mint egy szolgálával. De aztán neki is van néha egy kis pinkösi királysága, egy-egy jó napja, amikor hízelgve szólunk hozzá, amikor ékes mondatokkal járulunk színe elé, lábaihoz rakva az ajándékokat, amiket »vívmánynak« monduk előtte; öreg, torzonborz arca kimosolyodik ilyenkor, ő elhisz nekünk mindent. Ilyen jó napja van a közvéleménynek országgyűlési ciklusok végén, követválasztás előtt, miniszter-krízis alatt stb.

Hát íme most is közeleg az az idő, mikor a hazaszállingózó képviselők megemlékeznek hosszú elhagyattatás után, hogy ő is egzsztál a világon, s bizony ezúttal rajta voltak, hogy valahogy ne üres kézzel menjenek elébe. Éjt-napot összetéve, eddigi munkájokat, mely olyan volt, mint a Luca széke, hogy csak egy darabkát szabad rajta naponkint faragni, mohó hirtelenséggel fércelték össze, hogy legalább soknak látszassék. S a cél el van érve. Négy sarkalatos, az ügyvédi rendtartásról, a közjegyzőségről, az összeférhetlenségről és választásról szóló törvény van részint bevégezve, részint közel bevégzéséhez. A nemes választó atyafiaknak a vidéken bezeg lesz mit hallani e jeles művekről, miknek megalkotásához természetesen oroszlánrészben járult az ő érdemes képök viselője is, ki ezt nem is fogja elmulasztani ékes orációkban tudtára adni azon népnek, melyet háta mögött fel sem vesz, de melyre nemsokára rá fog szorulni.

A négy törvény mindegyikét ismertettem már lapomban, ezúttal tehát semmi mondanivalóm róluk. Mind a négy haladás törvénykönyvünkben, s hogy mind a négynek üdvös következményei lehetnek, erős hitem.

Ezúttal csak a július 5-iki jelenetekhez (lásd országgyűlési tudósítások) kívánok néhány szót megjegyezni, hogy lássák azon általam már többször hangoztatott szomorú meggyőződéseim újabb igazolását, hogy az alkotmányra még nem vagyunk megérve.

Képviselőink, ha pártfőnökök rájok nem parancsolják, hogy hová szavazzanak, nem bírnak megállani a saját lábukon. Hát akkor minek vannak ott, ha gondolkozni sem tudnak; vagy már oda jutunk, mint a rutének szűr-halinas képviselote, mely, ha a vezérok prüsszentett, ők is jónak látták testületileg

prüsszenteni? Mert ha indokolt is lehet, hogy fontos országos nagy kérdésekben tömörülnek a pártok, a pártfegyelem összegyűjti az erőket, kiknek kötelességük a nagyobb rész véleményének feláldozni a sajátjukét, mert messze kiható következmények kívánják az egyéni vélemény ezen még ily esetben is csak alig jogosult alárendelését: mondom, ha ez még megengedhető is — de már borzasztón nevetséges, mikor olyan csip-csup kérdésnél, mint a zsidó-szeminárium mikénti felállítására, egy intelligens ország legintelligensebb testülete, komandószó nélkül fejét vesztve, nem képes akaratát kifejezni, hanem mint a vezető nélkül maradt birkanyáj megrekedve, összedugott fejjel áll meg, még habozó ösztönének sem mervén határozott kifejezést adni. — De ennél még kisszerűbb és gyermekesebb Trefort vallásügyi miniszter vészes haragja, ki szentséges akaratát (ha ugyan volt akarata, mert mint az ingyenc a nagy »speiszetli«-ról, ő sem bírt a saját és a Tisza indítványa közül választani, e percben ide, más percben ismét oda hajolva) leszavaztatni látván, nagy mérgesen összecsapta írásait, mint a leckével felsült iskolásdiák, és — ezért meglakolsz, hitvány nemzet! — megírta lemondását. Ezer szerencsénk, hogy Ghiczzy Kálmán testével fedte a nemzet ezen beközlő romlását, kettészakítván a lemondó okmányt.

Higgadtság, tisztelt uraim, kik a kormányon és a házban ülnek, mindenekfelett higgadtság!

Avagy látott már Trefort úr valaha olyan kormányférfit, ki az ilyen parányi ügy miatt képes hiúságból és érzékenységi affektációból kormányválságot idézni elő. Hiszen ha ilyen érzékenység is elég indok lenne, hogy valaki helyét, melyen szükségünk van rá, elhagyja, akkor maholnap már a miniszteri lemondásra elég alapul szolgálhat az is, hogy valamelyik őexcellenciájának, mikor prüsszentett, senki sem kívánta »kedves egészségére«.

29. sz., július 18.

RÖVID SZEMLE

Az izzadó országgyűlésről, mely keményen el van határozva, addig el nem oszlani, míg a választási törvény minden paragrafusán át nem megy, annál kevésbé mondhatunk

valami figyelemre méltót, mert rendszeren úgy fogadtatik el minden egyes pont, mint az a miniszteri javaslatban foglaltatik. Lapunk szűk köre pedig legtöbbszörre ki nem terjeszkedhetvén a részletekre, csak a végeredményt van hivatva konstatálni.

Ezúttal tehát a külföldre irányozzuk olvasóink figyelmét, hol sok figyelemre méltó dolog történik. A porosz császár látogatását a bajor királynál pusztán udvariassági ténynek kell tekintenünk: de a fejedelmek találkozása, amiből pedig ez évben elég fog kijutni, mindig figyelemre méltó s legtöbbször következményekben gazdag esemény.

Jelenleg azonban legfontosabbnak tartjuk Albrecht főherceg oroszországi útját, s királynénk őfelsége tervbe vett látogatását Augusztá német császárnénál, mi az európai béke legbiztosabb jelének vehető, mert a két legmarkosabb hatalom (az orosz és porosz) barátsága Ausztria—Magyarország iránt egymás iránti barátságos érzelmeiknek is hévmérője.

A Bismarck elleni kissingeni merénylet elkövetője az összes európai sajtó szerint — mely ritka kivétellel egyformán szenved a mai kor divatos hóbortjában, mely a katolikus papság sok esetben okszerűtlen üldözésében keres virtust — a katolikus papok által lón a gyilkosság véghezvitelére fanatizálva; de — mint egy berlini lap megjegyzi — a golyó, melyet a gyilkos Bismarck homlokának szánt, visszapattant és a papságot szívéen találta Németországon.

És ebben van is valószínűség, s mi is azt hisszük, hogy ezen szerencsétlen esemény nagy fordulatot fog jelezni a világtörténelemben és szomorú eredményeket szülend az ultramontanizmusnak.

ÚJ BÜNTETŐ TÖRVÉNY

Az igazságügyminiszter, mint halljuk, még a jelen ülésnek berekesztése előtt a törvényhozás elé fogja terjeszteni az új büntetőtörvényjavaslat tervezetét a hozzácsatolt terjedelmes indokolás kíséretében. A munkálat mindkét része, értesülésünk szerint, már teljesen ki is van nyomtatva, s az igazságügyminiszter a törvénykezési körök egyik teljesen

jogosult kívánságának tenne eleget, ha minél kevésbé kése-
delmeznék előterjesztésével. Csak ha a tervezet és indokolása
még a képviselőház eloszlása előtt a nagyközönség kezeibe
fog jutni; csak ha alkalom nyújtatik ezáltal a szakértőknek s
általában az országos közvéleménynek, hogy a törvényhozás
szünetelése alatt kellően nyilatkozhassék a tervezet egésze és
részletei fölött, csakis azon esetben remélhetjük, hogy az ország-
gyűlés hátralevő utolsó ülészakájában létre fog jönni a magyar
büntetőkódex. Ellenkező esetben az egész mű még jóideig
pusztán írott malaszt marad, s büntető jogszolgáltatásunk
ezután is nélkülözni fogja az egyedül biztos alapot.

30. sz., július 25.

POLITIKAI SZEMLE

Aki most arra van kárhóztatva a végzet által, hogy orszá-
gos képviselő, ha történetesen buzgó és kötelességének meg-
felelni kívánó ember is, bizonyosan szomorúan sóhajt fel:
még csak a 12-ik §!

Bizony még csak a 12-ik szakaszánál van a választási
törvényjavaslatnak már hetek óta a tanácskozó ház; pedig a
törvény százhusz szakaszból áll: képzelhetni tehát, ha annyi
üres beszédet és annyi időt pazarol a többi szakaszokra is,
mikor lesz keresztülhajtva a nagyfontosságú törvény, melynek
letárgyalása előtt a képviselőház fel nem oszolhat.

Lehetetlen szigorú rosszállással nem illetnie a sajtónak
ilyen körülmények közt azon kevés belátású képviselőket
(a vád leginkább az ellenzéket illeti), kik csupán azért beszélnek
órahosszat, hogy beszéljenek, s indítványokat nyújtanak be,
mikről előre meg vannak győződve, miszerint el nem fogadtat-
nak, s teszik azt egyedül beszélési viszketegből, hiúságból,
hogy nevek a lapokban kinyomassék beszédjükkel együtt,
mint szemfényvesztő a figyelő választók számára, kik Magyar-
országon még mindig arról voltak híresek, hogy olcsón oszto-
gatták a dicsőséget és bizalmat.

Ezek az urak okosabban tennék, ha személyes hiúságukat
félretéve, időkimélés tekintetéből is csak ott szólalnának fel,
hol *valódi* sérelmet látnak, s hol e felszólalásnak gyakorlati

haszna — legalább lehetségesnek látszik. Így nemesebben felelnének meg képviselői hivatásuknak.

Midőn a parlamentáris higgadtságot ajánljuk s az agyonbeszélést mint olyat kárhozzatjuk, mely parlamentünk tekintélyébe kerülhet, mert a sok üres és alaptalan, mondhatni gyerekes beszéd már eddig is megnyirbálta nemcsak, ami igen szomorú, a külföld előtt, hanem ami még szomorúbb, önmagunk előtt is országgyűlésünk jó hírnevét, elannyira, hogy komoly tanácskozásokra már mi magunk sem hisszük magunkat képeseknek: mondom, midőn e feletti rosszálló nézetünket olvasóink előtt kifejezzük, korántsem azt értjük alatta, hogy csupa merő szerénységből s a sikertelenség félelme által okozott csüggedésből és bátortalanságból képviselőink ne merjék meggyőződésüket kimondani s szavukat felemelni, habár a biztató siker helyett kárhozzatással és kinevettetéssel kellene is szembeszállaniok — sőt inkább vannak esetek, hol szólania kell a képviselőnek s a törvényalkotás mérlegébe vetnie saját meggyőződését, mert legyen az bármily jelentéktelen is, könnyen ellenkező oldalra billentheti a serpenyőt, s mert ha *a sok baba közt elvesz a gyerek* — éppen úgy elvész az *a nagy közönyösségben is*.

A választási törvényen, melyről ezúttal beszélünk, nem hiszünk ugyan sok változtatást keresztlvihetőnek, miután egyik szakasz a másikból foly, s a választási módozatról szóló fejezeten nem is igen szükséges érdemleges módosítás — de mindamellet van e törvényjavaslatban két intézkedés, melyet jó lesz komolyabb tanácskozás alá venni, s mellyel valószínűleg meg is fog gyűlni a kormány dolga.

Az egyik intézkedés az, mely *kizárja azokat választási joguktól, kik adójukat teljesen ki nem fizették*. A másik pedig, mely *tiltja a képviselőjelöltnak a fennálló országos törvény ellen vizgatni*.

Mind a kettő helyes intézkedésnek látszik első pillanatra, mert míg az állami adók pontosabb beszolgáltatását célozza az egyik, addig a másik gátat vél szabni a törvény felburjánzó tiszteletlenségének. Ez a két baj megvan, az tagadhatlan, s mindkét baj olyan, mely sok egyéb bajunknak kútforrása: de nem bízom az orvosság őszinteségében, s úgy tetszik nekem, hogy e bajok orvoslása csak mellékes cél, s a főcél az, hogy a

kormány magának kibúvó ajtót készítsen elő a visszaélésre.

Mert ha az adóhátralék révén igen sok *neki nem tetsző* választót ki fog törülhetni a lajstromokból, míg a törvény elleni izgatás ürügye alatt képviselőjelölteket minden, habár ártatlan mondásaikból is fegyvert kovácsolva ellenök, befogathat, megsemmisíthet.

Itt helyén látom, ha az országgyűlés komolyan és terjedelmesen is vitatja meg e két kérdést, melyeknek veszedelmes oldalát röviden kimutattam. Ez fontos, nagy horderejű dolog, s érdemes gondolkozni felette a többségnek és a kormánypártnak is, mert a megalkotott törvény szent és úgy lehet hosszúéletű: ami az ő kezökben izmos fegyver ma, holnap éppoly izmos fegyver lehet mások kezében ellenök.

Ez »hazard« játék. A hazard játék pedig biztos következtetés a bukásra.

31. sz., augusztus 1.

BUDAPEST, JÚLIUS 31.

Valahára!

A képviselőház, íme csodák csodája! a választási törvényjavaslat tárgyalásának befejezéséhez közelít: sőt a többségről még egy olyan cselekedetet is írhatunk, mi keresztényi jámborságot és békülékenységet tanúsítana, ha a tisztas engedelkenységi talár alól ki nem látszódnék a ravaszkodó rókaláb. Ezen látszólagos engedmény az, hogy elállt a 99-ik § tárgyalásától, melyről mint arról szólóról, hogy a képviselőjelöltnek választáskor a fennálló törvény ellen izgatnia nem szabad, már múlt számunkban is szólottunk, mégpedig rosszállólag; látszólagos pedig ezen engedmény azért, mert a többség korán észrevette, hogy az agyonbeszélés veszélye fenyegeti javaslatukat, minélfogva két rossz közül a kisebbet választván elengedte a 99-ik paragrafust a többi 119-ért.

Tehát a fegyver, értem az agyonbeszélés fegyvere, mely ellen a múlt számban annyira kifakadtunk, megint elsült és használt. Bebizonyult, hogy az mégis praktikus. De mi azért most sem vehetjük védelmünkbe, habár nincs szándékunk elhallgatni azon szomorító érzést sem, mely minden szabad-

elvű ember lelkébe utat talál, látván, hogy egy alkotmányos párt csak erőszakkal hagyja kezéből kicsavarni azon eszközöket miket a hazafiság és honszeretet háta mögött kovácsolt önzésből a saját hatalma öregbítésére.

Odajutottunk, hogy megfordíthatjuk nagy Széchenyink biztató jelmondatát s kétségbeesetten gondolunk rá, amit még kimondani borzadunk: »Magyarország volt, de nem lesz«. És mégsem szállunk magunkba, hanem mint az öngyilkosságra elszánt kártyás, még az utolsó tételeket is megdöbentő könnyelműséggel hányjuk arra a kártyára, mely majd mindenünket elvitte.

Igen, most már világosan véljük látni, hol volt a hiba. A kormány mindent alárendelt önmagának. Nem arra volt számítva törvény és újítás, hogy a nemzet anyagi és szellemi erejét, hanem hogy a kormány erejét gyarapítsa az ellenzék ellen s hogy a 67-es egységet megmentse. Hiszen a feladat jó volt és nemes eredetű is lehetett, de a gyakorlat megmutatta hogy azért, miszerint a 67-iki egyezményt megmentse, elvesztette a hazát.

Nagyon élehetetlen politika volt. Most már minek az eltört fazéknak a cifra fedő?

De hagyjuk ezt, s ne hagyjuk el még a reményt. Ahol már ezt is megszűnni engedik, ott a halál van. Ha a becsületesség és igazságosság politikája visszatér, erős meggyőződésem, még megélhetünk, mint magyarok e lábunk alul süllyedő földön, melyet apáink pora szentel.

Bár volna a nemzet egyetlen fül és szív. S én lennék az a hang, mely e fülbe és szívbe lopózik, gyökeret ver; akkor én azt a tanácsot adnám: Itt van nem messze az új követválasztás, ne legyetek se jobb-, se balpártiak, válasszatok *becsületes* embereket, bármilyen elvekkkel.

Más országok, ha tönkrejutnak, szomorúan sóhajtanak fel: pénz, pénz!

Mi még alább süllyedtünk, rajtunk nem segít már a pénz: nekünk *becsületesség* kell és *igazságosság*.

Csak ez a két dolog képes nagyvá alkotni még Magyarországot, melynek utolsó haldokló szuszánását úgy lesik bizonyos »érdekrokonaink«, mint hektikus beteg halálát az osztályos atyafiak.

Az ülészaknak vége van. A képviselők felvették napi-díjukat és hazautaztak, édes meglepéssel vivén magukkal ama nyári forróságot enyhítő gondolatot, hogy hát mégis csak nobilis szakasz az a »12«-ik. Az elszomorodott szívű baloldali szószólók, most már kikopván elokvenciájukkal a képviselőházból, reményeik horgonyát a felsőházba vetik, s lapokban, privát úton mérlegelik, vitatják, javasolják, proponálják ama módosításokat, miket a főrendiháznak tennie kellene a választási törvényjavaslaton.

Oh, boldog báránycák, kik még azt sem tudjátok, hogy a méltás főrendiház nem szokott olyan módosítványokat tenni, melyek a ti száízetekhez vannak mérve.

Bizonyos foka a könnyű gondolkozásnak és vérmességnek kell ahhoz, hogy valaki ilyesmire támaszkodjék, s az ilyen politikusról mindig az a budai öregúr ismerősöm jut eszembe, ki valahányszor veszély vagy baj fenyegeti az országot: mindig az Ázsiában létező, ezer év előtt ott szakadt magyaro-któl várja a segedelmet.

Ha a főrendiház módosít, bizonyára nincs benne köszönet, óhajtjuk hát, hogy módosítás nélkül fogadja el a választási törvényjavaslatot is.

Mert ha a sajtó is azon kezd lovagolni elég botorul, hogy az elveszett fejsze ezen az úton kerüljön vissza nyelébe, könnyen megeshetik, hogy a nyelet is kiütik kezéből: s ha már egyéb bajt nem csinálhatnak is, már magában az is elég, hogy a választási törvényjavaslat ezen ciklus alatt nem válhatik törvénnyé, ha a főrendek csak félannyi ideig komédiáznak vele, mint a ház.

A legombolyított ülészak végén, ahelyett, hogy a rendes szokás szerint visszapillantást vetnének a múltba, mi szívesebben foglalkozunk a jövő ülészakrai pillantással, márcsak azért is, mert főleg ettől várjuk azon baj némi orvoslását, mely immárom égetőbbé vált a legsürgősebb reformkérdésnél, s ez pénzügyi nyomorunk enyhítése.

Sok kurtapolitikus arra a kérdésre: hogy hát hol itt a segítség, azt szokta mondani: »majd beüt egy jó termés«.

Ezen állítás helyessége magától megdől, ha tekintetbe vesszük, hogy nálunk már nemcsak az a baj, hogy az állami adók nem folynak be, hanem az, miszerint a lehetőleg legnagyobb fokra felcsigázott adók sem képesek még távolról sem képezni az állam szükségleteit. Tehát első pillanatra belátjuk, hogy a jó termés legfeljebb az adók pontosabb befizetését eredményezheti, de az ország sanyarú állapotán segítenie lehetetlen.

Itt tehát nem a természettől, nem az istentől kell összetett kezekkel várni a jószerecsét és csodát, hanem magunknak, illetőleg a kormánynak kell tenni valamit.

A Bittó—Ghyczy-kabinetnek lesz ez kötelessége. Ők vállalkoztak e munkára, s e munka: mitől a magyar nemzet »lenni vagy nem lenni« látszik föltételezettnek.

Ez előtt nemcsak szabad, hanem kell is háttérbe szorulnia mindennek. Ez az én véleményem. Polgári házasság, megyekikerekítés s több efféle várhat, s ha a kormány csak ilyeneket akarna megoldani, akkor hazafiúi szent kötelessége a visszalépés: mert ez nem volna egyéb, mint hogy a haldokló betegről úgy gondoskodunk, miszerint orvosság helyett báli ruhát veszünk neki.

Kétségbevonhatlan tény, hogy a kormánynak eddig a folytonos ülésezés és interpellációkkal örökös zaklatás miatt nem volt ideje, hogy gondolkozzék, s előterjessze a módokat, mik a hínárból kihúznak, de íme most már itt az idő: most vagy soha!

33. sz., *augusztus 14.*

BUDAPEST, AUG. 14.

A politikában eseménytelen hét. Bazaine megszökésén kívül a Szent Margitról, a spanyol körjegyzék, az angol parlamentet bezáró az eddiek kaptafájára ütött trónbeszéd képeznek némi érdeket, de ezek is csak úgy tűnnek fel előttünk, magyarok előtt, mint a kövér búzakereszték alatt megmaradt kalászszálok.

Legfontosabb mindannyinál az, hogy el fogják-e Spanyolországban ösmerni az európai hatalmak a köztársaságot? Mely hatalmak csatlakoznak a karlistákhoz, melyek maradnak

semlegesek s melyek veszik pártfogásukba a köztársaságot?

Bismarck e kérdésnél, úgy látszik, már megint trafikál, bár eddig semmi bizonyosat nem mondhatunk. A franciáktól is szép volt, hogy merték becsületök érdekében szavukat felemelni, miszerint távol van tőlük a gondolat is, a karlista mozgalmakat támogatni.

Nálunk sem történt semmi különös. A szerb pátriárkát őfelsége megerősítette, s az hivatalát el is foglalta. A miniszterek legnagyobb része Bécsben van. Andrassy Csehországba készül utazni a király kíséretében. Ez utazástól jó hatást várnak; s mindenesetre bizonyítja Andrassy népszerűségét az, hogy a csehek, habár tudják is, hogy őfelsége csupán Andrassy kíséretében — tehát az osztrák miniszterelnököt otthon hagyva — utazik a tartományba, egy hanggal sem zúgolódnak ellene; bezzeg ha őfelsége annakidején például Beusttal utazta volna be Magyarországot miniszterelnökünk mellőztével, mi milyen hetedhétországra szóló elégtelenséget mutattunk volna!

Csak mégis jámbor emberek a csehek!

A főrendiház módosításai is csak kisebb körben foglalkoztatják a kedélyeket, míg Szapáry belügyminiszter nem tudom biz én már hányadszor feltámasztott kísértetének, a megyekikerekítés kérdésének már oda sem hederít senki, mint a halva született gyermeknek.

34. sz., *augusztus 22.*

RÖVID SZEMLE

A spanyol kormány elősmerttetett. Bismarcknak érdekében feküdt, hogy a köztársaságot elismerjék az európai kormányok, s íme, akarata most is teljesült, s ezen győzelme után bizvást mondhatjuk, hogy ma Bismarck diktátora Európának.

Nem könnyű volt ezen feladat, mert ha vesszük, hogy a nagyhatalmak már természetöknél fogva is ellenszenvvel viseltetnek a republikák ellen, ki nem feledve azon körülményt sem, hogy a karlisták, habár irtóztató kegyetlenségük

miatt fellázad ellenök a nemesebb emberi indulat, zömét képezik a spanyoloknak és lelkesülnek a monarchikus zászlóért — mert lelkesedés nélkül oly szívós makacssággal s helyelhellyel sikerrel, pénz, hatalmi eszközök, várak, fegyvertárak nélkül lehetetlenség volna harcolni és magokat fenntartani —, mondom, ha csak e két nehézség legyőzése forogna is szóban, lehetetlen Bismarck lángelméje előtt fejet nem hajtunk, kinek egy kimondott szavára siettek a hatalmak — habár némelyik sanyarú arccal — szentesíteni egy olyan kormányformát, melyről nem nézik azt, megvan-e vele az illető nemzet elégedve: elég nekik annyit tudniok, hogy Bismarcknak kedvére van.

Hazai esemény-krónikánk üres. Míg az országgyűlés, mely csupán október 2-án nyílik meg, összejő, addig az újságíróknak be kell elégedniök azon kevéssel is, mit a véletlen vagy valamely zürzavaros ügy a fölszínre vet. Különb is a mai világban, mikor ami történik, az mind káros, majdnem az mondható a legjobb újságnak, ha egyáltalában semmi újság sincs.

A szerb patriarkát számos ékes toaszt közt beiktatták, őfelsége születésnapja s Szent István király ünnepe illő dísszel megtartott, de valamely új lendülettel biztató esemény, mely vagy előbbre vagy hátrább vinne, nem történt.

A minisztériumokból kiszivárognak egyes hírek, hogy majd ezen, majd azon a törvényjavaslaton dolgoznak; ez azonban néha olyan »humbug« is szokott lenni, mint a Török József szakállnövesztő hagymája: azzal a különbséggel, hogy ez csakugyan megnöveszti a hiszékenyebb halandók reményeit mígnem aztán mikor már arra kerül a sor, hogy »lássuk a medvét«, a hideg valóság egyszerre letépi.

36. sz., szeptember 4.

POLITIKAI SZEMLE

Egész héten minden ember és minden lap ágyúkról diskurál, mintha csak háborúra készülénk; pedig ugyancsak olyan békén vagyunk, mint az agyonütött ember. Csak egy kis ijedtség volt. Összehasonlítottatott a Krupp-féle porosz ágyú a

mieinkkel, s kitűnt, hogy a mienk még távolról sem állja ki a sarat. Lett ijedtség, pedig inkább gyakorolhatna nevelő hatást az az irtóztatos gyámoltalanság, miszerint arra, hogy ágyúink hasznavehetetlenségét egyszer valahára észrevegyük, a felixdorfi lőpróba kellett. Különben nem vesszük észre soha addig, míg megint valahol meg nem vernek. Csak a saját kárán tanul az osztrák-magyar. Oh jámborság, mennyei jámborság! hiszen én jóllehet sohasem láttam közlőlől még sem porosz, sem osztrák ágyút, már könyv nélkül meg mertem volna esküdni, hogy az osztráké csak Alvinczy-puska a poroszéhoz képest, s a magas szakértők csak most veszik azt észre, szörnyű ijedelemmel, egy beközlőlől háború eshetőségére. Hát érdemes is egy kis háborúért megijedni, különösen nekünk — kiknek már úgysem sok veszteni valója van ezen az árnyékvilágban, kiket már a tatár sem bír jobban kipusztítani, mint önönmagunk.

Bocsássák meg olvasóim, ha e dolgról nem bírtam komolyan szólni, annak dacára, hogy minden szomorú tréfasága mellett van, illetve *lesz* egy komoly oldala is — a jövő évi költségvetésben. Tudniillik legalább is egynehány kerek millió forint új ágyúk öntésére.

Ezen biztató reményjelek után belügyeinkre térvén át, meg kell jegyeznünk, hogy eddig ugyan még nagyon könnyen fel lehet sorolni a kormány működését, tenni még nem tett sokat, de a biztatásból kijut elég.

A miniszterelnök e hó 10-én kerül haza s ekkor megkezdődnek az adójavaslatok s a költségvetési miniszteri tanácskozások.

A megyék rendezésének kérdése is megint előbbre van egy paraszthajszállal. Szapáry belügyminiszter ugyanis legközelebb egy körrendeletet bocsátott a megyékhez, melyben külön megkérdezi: mi módon óhajtának ők magok, a megyék, *területi* rendezésüket. Ez úgy látszik inkább fog eredményre vezetni, s várható, hogy az e tárgyú új javaslat novemberben fog napvilágot látni, valamint a háziadó életbeléptetése is kilátásba helyeztetik a jövő évben.

A városi főispánság megszüntetéséről szóló törvényjavaslat is elkészült s az 1875-i belügyi költségvetés összeállításánál már a városi főispánság megszüntetésére tekintettel voltak,

úgyhogy a javaslatnak az 1874. év végével életbe kellene lépnie. A városi főispánság megszüntetésével az állam évenként 70 ezer frt megtakarítást ér el.

37. sz., szeptember 11.

RÖVID SZEMLE

Ófelsége csehországi útja képezi a közbeszéd tárgyát. Jól fogadták, virágözönnel s őszintének mutatkozó hódolattal. Az előbbi csehekre rá sem lehetett ösmerni a mai mérsékelt csehekben. Ófelsége is szívélyesen vette a hódolatot, habár válaszában hatalmasan hangsúlyozta azt is, hogy az alkotmány szent s mint ilyen megérinthatlen, mitől sok görbe úton járni akaró cseh politikus prüszkölt. Különben az ilyen politikusok vére is kezd már, úgy látszik, kihűlni, mert látják, hogy a nemzet zöme kiegyezkedni óhajt. Adja isten, hogy ez minél előbb s minél sikeresebben történhessék meg.

Itthon még mindig »holt idény« van. A lapok egymással kapnak hajba tárgy hiányában. Egy ideig a honvédségi vizsály és visszaélések foglalkoztatták, mit aztán a felixdorfi lópróba s a katonai gyakorlatokról írt elmefuttatások szaktítottak meg. Ma Ghyczy Kálmán pénzügyminiszter rendelkezése a legfigyelemreméltóbb esemény. Ghyczy ugyanis a pénzügyminisztérium hivatalnokai közül többeket elbocsátott, ellenkezőleg az eddigi új miniszterek szokásával, kiknek az volt az első dolguk, mikor a miniszteri piros székbe kerültek, hogy minden hatodizigleni rokonságukat behozták magok mellé hivatalnoknak. Üdvözljük Ghyczyt: a kezdeményezés dicsősége az övé; ámbár, mondom, ez csak szerény kezdeményezés, mert még neki is többeket lehetne elbocsátania; minisztertársai pedig pláne még csak rá sem gondolnak a létszám apasztására.

Igaz, hogy szomorú sorsa van az elbocsátott államhivatalnoknak s némileg igazságtalan eljárásnak vehetnők az államtól, ha nem volna tény, hogy ezen hivatalnokok nagyobb része fölösleges, s hogy a megmaradt hivatalnokok fizetését fölemelni szükséges: szükséges azért, mert a legnagyobb része nem bír megélni a mai viszonyok közt csekély fizetésével, s

gyakran a szükségtől nyomatva hivatalos kötelességét vagy éppen nem teljesíti vagy éppen visszaél azzal.

A fizetéseket pedig csak akkor lehet felemelni, ha a fölösleges szám elbocsáttatik, mert valamennyi fizetésének felemelését nem győzzük. Ennek előbb-utóbb be kell következni, tehát minél előbb, annál jobb.

KOSSUTH LEVELÉRŐL

Mikor az úgynevezett »függetlenségi párt« látta, hogy a maga emberségéből nem boldogul, keresett magának cégért, kinek neve alatt hívói számát szaporíthassa.

Azt hitte, hogy Kossuth Lajosban megtalálta amit keresett, mert hazánk e nagy fia egy levelében kijelentette, miképp »minden pártok között a függetlenségi párthoz áll legközelebb« . . . Meg is ütötték ezzel a levéllel a nagydobot, s hirdetik boldog-boldogtalannak, hogy Kossuth Lajos az ő pártjukhoz állt.

Csakhogy a jó urak elfelejtik, hogy amit Kossuth írt, hogy ti. őhozzájuk érzi magát legközelebb, — még nem jelenti azt, hogy együtt érez ővelük; mert bizony Kossuth is csak azt mondja, hogy azért van közel ehhez a párthoz, mert ők a haza függetlenségét akarják, s ez az akarat már a nevükben is benne van.

Az igaz. Csak az a kérdés mármost, vajon egyedül a függetlenségi párt akarja-e igazán a haza függetlenségét? Erre pedig nagyon bajos volna felelni, — mert nincsen olyan magyar ember, ki hazáját függetlennek látni ne szeretné.

Kossuth Lajos azt hiszi, hogy Magyarország csak akkor lesz igazán független, ha megszüntetik a közös ügyeket.

Csakhogy Kossuth Lajos távol is az országtól nem ismeri a mi helyzetünket, a mi állásunkat, amelyik bizony 1848 óta nagyot változott.

Meggyőződött arról minden okos ember, hogy a közös ügyekkel csak úgy hamarjában szakítani nem lehet, — azt is tudja minden értelmes hazafi, hogy még 1848-ban is voltak közös ügyek, amiknek az elintézésére külön minisztert is nevezett ki a király. És mégis megvolt a mi alkotmányos

függetlenségünk akkor is, s minden közös minisztere mellett mégis ezt az 1848-at akarja vissza a »függetlenségi párt«, ki akarja hát a közös ügyekkel szakítani?

Panaszkodik Kossuth Lajos azon is, hogy rosszul mennek idehaza a dolgok. Az igaz, csak hogy ennek meg nem a közös ügy az oka, hanem azok az úri emberek, akik elrontották a magyar nemzet hitelét.

Ki vádolná ezért a közös ügyet? senki; valamint hogy nem vádolja senki az 1848-iki alkotmányos törvényeket a világsi gyásznapiért. Egyiknek sincs a másikhoz köze. Itt is, ott is az emberek rontották el a dolgot.

Mi alább közöljük az öreg számúzott levelét, szépen van megírva, tele hazaszeretettel, de hát fogja látni aki olvassa, hogy a jó öreg mindenütt a közös ügyet bántja, mikor az emberekben van csak a baj, s át fogja látni mindenki azt is, hogy a »függetlenségi párt« hiába lármázik, hiába dicsekszik, Kossuth Lajos csak közel áll hozzá, de nem tart vele.

Mi is közel állunk Kossuthhoz, mert mi is a haza függetlenségét akarjuk, de mi sem tartunk vele, mert a függetlenséget másképpen is el tudjuk képzelni, nemcsak az alkotmányos országgyűlés és a koronás király által szentesített és már 1867 előtt is megvolt közös ügyek rombadöntésével.

38. sz., szeptember 19.

RÖVID SZEMLE

Ghiczy Kálmán pénzügyminiszter felé fordul mai napság a közfigyelem: miután tőle várunk mindent, vele foglalkozunk legörömeztobb; s még akkor is azt találgatjuk, hogy ő miben fáradozik, mikor egyáltalában semmit sem cselekszik. Mint a beteg haldokló ember, aki még reményli az életet, félve s reményteljes aggálllyal néz a mellé rendelt orvosra, arca redőiből, szeme állásából igyekezve kivenni annak gondolatait, melyek felfedik az élet vagy halál bizonyosságát.

És úgy látszik, ha lassan is, de megerősödhetünk. Ghiczy takarékosága már eddig is szült üdvös, habár csak csekély eredményeket. A jövő évi deficit, mint hírlik, már csak 10 millió lesz, s harmadévre — szakemberek állításai szerint —

Ghiczy rendszere folytán deficitünk negyedfél millióra szállna, ha ugyan a közös hadügyminiszter (azaz a delegáció) egy nagy keresztet nem csinál boldog reményeinken és számításunkon.

Ghiczy óta — a külföldön is emelkedett hitelünk, úgyhogy azóta negyedfél százalékkal emelkedett kölcsönünk a londoni börzén, a legutóbbi időkben, kivált aratás óta, az adók is meglehetősen folynak be, az államkassza sem üres egészen. Egyszóval szabadabban lélegzünk egy kicsit: s legalább annyit nyertünk, hogy van időnk helyreállítani zilált háztartásunkat: s akinek ideje van, s annak hasznossá fordításához akarattal és tehetséggel is rendelkezik, annak van élete is.

Az új 75 milliomos kölcsön ügye, melyből már Ghiczy előlegképp felvett 35 milliót, szinte szépen folyik. (A megszorult helyzetében fölvetett 35 millióból még tekintélyes összeg van meg.) Azonban a föltételek még nincsenek megkötve a Rotschildokkal. Ghiczy ugyanis, mivel azóta a viszonyok kedvezőleg változtak ránk nézve, kissé olcsóbban akar a pénzhez jutni.

39. sz., szeptember 26.

SZEMLE

A vármegyékben erős hullámokat vet a területrendezés kérdése: a megyék sorba nyilatkoznak, hogy s mint akarnák ők területük rendezését. Persze, hogy úgy akarja valamennyi, mint az egyszeri cigány, ki arra a kérdésre: melegedni akar-e inkább vagy enni? — azt az élelmes választ adta, hogy »szalonnát pirítani«. A kormánykörök erősen reménylik ugyan, de én nehezen hiszem, hogy ezen ösztövév vármegyei óhajok szerint lehessen eredményhez jutni.

A sajtó s úgyszólván az egész ország értelmesebb része igazán és méltón van felháborodva azon »pech« miatt, mely törvényhozásunkat kíséri. A három évi tartamú országgyűlésnek íme már 3. szaka járt le és csak a negyedik szak van hátra; s ebből az időből annyi elharácsolódott kormánykrízisekkel, költségvitákkal, szószaporitással, közbeeső munkaszünetekkel, a munka rossz beosztásával, hogy alig juthatott néhány hónap gyümölcsöző munkára. S ez a néhány hónap is

oly malőrösen használtatott föl, hogy közügyeink tarlójára pillantva szomorúan sóhajthatunk fel, hogy: »bizony rossz termésünk volt!«

Ennek oka egyrészt a kormány gyöngesége, másrészt a többszöri kormányválság, úgyszinte a rossz házszabályok.

Most azonban még egy ülészak — háromnegyed év — áll előttünk, sietnünk kell. A kormánynak nemcsak azt kell tanulmányoznia, milyen törvényjavaslatot terjesszen elő, de azt is, hogy milyen sorrendben. Gyakran fontosabb dolog, mikor terjesztünk elő valamely törvényjavaslatot, mint hogy minő a törvényjavaslat. (Csak egy példát említek. A zsidó-emancipáció behozatalának célja az volt, hogy a zsidóság a nagy nemzettestbe észrevétlenül olvadjon be: igen, — de hogy ez eléréssék, egyidejűleg be kellett volna hozni a polgári házasságot is. Egyik a másika nélkül veszedelmes lehet, de hasznos nem.) Sok teendőnk van, melyek közt legnevezetesebb az államháztartás súlyának helyreállítása; a polgári perrendtartás javítása, mert a mostani oly rossz, hogy az igazságszolgáltatás tetemesen szenved mellette, továbbá a kereskedelmi büntető, váltó és csódtörvény.

Ezeken felül még a sok félbeszakadt törvényjavaslat, minő az ügyvédi és a közjegyzőségről szóló. A közjegyzőségek felállítását (amik meglehetősen zsiros hivatalok lesznek) állítólag tavaszra várhatjuk: rossz nyelvek azonban (s hol ne volnának ilyen rossz nyelvek?) azt a gonoszságot rebesgetik, hogy a kormány a közjegyzők felállítását a jövő követválasztásra »korteskedési falatoknak« hagyja meg.

Higgyük?

A PÉLDA RAGADÓS — DE RITKÁN

Ilyen ritkaságot van szerencsénk konstatálni.

Ghiczy kezdeményezése folytán a hivatalnokok leszállítására vonatkozólag már az igazságügyminiszter is neki-durálta magát s a folyó évi költségvetésnél határozatba ment, hogy a semmitűszék, legfőbb ítélőszék és a királyi tábla igen jelentékeny fogalmazó és segédfogalmazói létszáma lejjebb szállíttassék, mivel ezen igen jelentékeny létszám a körülmé-

nyek által nincs indokolva. Ennek folytán már az év folyamában többen, kik az első folyamodású bíróságoknál megüresült állomásokért folyamodtak, ha a kellő képességet kimutatták, kinevezettek, másrészt pedig a megüresedett állomások be nem töltettek. A képviselők között levő jogászok ezen helyek beszüntetését különösen azon oknál fogva pártolták, mivel a fiatal erők igen egyhangú és sem a jogismeretet nem gyarapító, sem az ítélő tehetséget nem gyakorló perkivonati munkával foglalkoztak.

Azonkívül a méltóságos és nagyságos urak hivatalos állásaival járó kényelmet igen hamar elsajátították, úgyhogy általános azon meggyőződés, miszerint bírói pályára készülő fiatal ember sokkal helyesebb és kimerítőbb kiképzést nyer, ha törvényszéknél vagy járásbírósnál mint jegyző vagy aljegyző működik és az ügyek menetét kezdettől fogva tanulja megismerni, mint a felsőbb bíróságoknál. Mivel az új ügyrendtartásban a perkivonatok is elesnek és a felsőbb bírák az eredeteik alapján kénytelenek lesznek a perekbe jól belemélyedni, az aprólékos teendőkre a jelenlegi fogalmazó személyzet egy negyedrésze több mint elégséges. Mint értesülünk, az illetők felhívták, hogy az első bíróságoknál megnyílt állomásokra jelentkezzenek, mivel az el nem helyezhetők szabályszerű elbánás alá esnek. Mily fényűzéssel rendeztetek be fogalmazói személyzet tekintetében felsőbb bíróságaink, kitűnik azon körülményből, hogy az osztrák tartományokban, hol a törvényszékek igen sok adminisztratív teendőt végeznek, 9 fő-törvényszéknél 182 bíró mellett összesen csak 21 jegyző és 11 gyakornok működik. Mégpedig mennyire kielégítő ezen csekély létszám működése!

40. sz., október 3.

BUDAPEST, OKTÓBER 2-ÁN

Amit már régebben említettünk mint óhajtantót, Ghiczy Kálmán új adójavaslati már készen vannak fiókjában. Átnéztük futólagosan a (csak fővonásaiban) napvilágra jött munkálatokat s habár még teljes lehetetlenség azokról véleményt mondanunk, annyiról mégis teljesen meggyőződünk,

hogy ezen javaslatok folytán sokkal igazságosabban lesz felosztva az adó, mint eddig.

Leginkább óhajtjuk azonban, hogy különösen a tőke adóztassék meg: mert az még nem fizetett eddig semmit, annak dacára, hogy legkönnyebben fizethet s legnagyobb jövedelmet hajt. Tudjuk, hogy Ghiczy megadóztatja a tőkét, s e tekintetben is készen van már a tervezet; csak az a kérdés, hogy úgy adóztatja-e meg, hogy ezen adó alól a pénz-gsáftelőknek kibújni ne lehessen? Mert ha már megengedi a törvény ezen piócáknak (tisztelet a kivételeknek!), hogy a nép vérért zsarolják s az adófizető egyeseket büntetlenül koldusbotra juttassák, legalább adóztassa meg *százhúsztól ezerig* felmenő percenteket jövedelmező vagyonuk (tőkéjük) után, ha az alig 6 percent hasznót hajtó föld szinte nyög a rárótt állami és községi terhektől.

Mindenekfelett »igazságot«! Ez a sarkköve mindennek!

Tovább elmélkedve Ghiczy javaslatairól, lehetetlen észre nem vennünk már első pillanatra is, hogy ezen javaslatoknak mégsem főcélja az igazságos, arányos adófelosztás (mert ily célt vajmi keveset találhatnánk a még eddig köztudomásra jutott irányzatokban), hanem a földolgot mellőzve, Ghiczy úr csak oda látszik törekedni, hogy az állam jövedelmeit növelje, hogy eredményeket produkálhasson; azzal nem törődik, mi úton? Ha van is aztán haszna az államnak ily mesterséges produkciókból, biz az csak látszólagos, legfeljebb a közvélemény félrevezetésére alkalmas, s eszünkbe juttatja már századikszor ama történeti tényt, midőn egy elámított orosz cárnőnek festett falvakat és városokat mutogatott minisztere elpusztult országában.

Hát csak olyan festett falu lesz ez a javaslat is, annak dacára, hogy mégis igazságosabb a mostaninál, mely valódi barbár állapotokat teremtett úgy egyeseknek, mint az államnak.

Éppen azért meg kellene Ghiczynek változtatnia az egész rendszert, mely alapján rossz, nem pedig meghagyva azt, csak a behajtást és kivetést (az állam érdekeit hajhászva) szabályozni, mely az államnak bizonyára többet fog jövedelmezni s emiatt egypár évvel tovább cipelheti szomorú életét,

de az egyesek érdekeit s azoknak adófizetési képességét emelni korántsem fogja.

Pedig ez a fő!

Kár, hogy a kormány előtt ez csak mellékes dolog, mert szembeszökő eredményeket nem szül mindjárt melegiben, pedig államférfiaink a közjó rovására mindig és minden áron ezt szomjuhozzák, s hogy nagy eredményeket mutathassanak fel, úgy tesznek, mint a földbérlok, kik egypár év alatt igyekeznek annak termőerejét kiszedni, azt tartva, hogy »aki utánam jó, hadd csukja be az ajtót«.

41. sz., október 10.

HOGY A KECSKE JÓLLAKJÉK S A KÁPOSZTA IS MEGMARADJON

Régen úgy vette ki már magát a régi zamatjában felelőszett megye és az újdonaúj parlamentáris kormány, mintha valakinek kékszinű dolmányába skarlátvörös fótót vetnének. Abban mindenki egyetértett, hogy e két különböző intézmény egymással szemben nemcsak össze nem passzol, hanem éppenséggel ellenkezik és farkasszemct néz egymással. Csak az volt az egyedüli baj az ellentétek kiegyengetésénél, hogy míg a megyeisták a felelős parlamenti kormányt kívánták idomítani a vármegye-rendszer korhadtt karójához, addig a centralizáció barátai a felelős kormány kedveért végképp brennelni áhították a megyei önkormányzatot.

Szerencsére múlt télen a 9-es bizottság erre is kiterjeszté figyelmét, s egy meglehetősen célszerű munkálatot készített, mely ha nem hozza is teljesen szabályos összhangzásba a megyét a felelős kormányrendszerrel, legalább megegyezteteti. — Különben talán az a legfőbb érdeme a munkálatnak, hogy nem vezet tökéletes összhangra, mert akkor nagy elégületlenséget okozott volna, miután a megye rovására lehetne csak egészen kielégítő, helyes és gyors közigazgatást teremteni; márpedig a mi sajtászerű viszonyaink közt csak olyan, hogy a kecske is jóllakjék s a káposzta is megmaradjon féle expedienssel lehetett segíteni a dolgon.

Legújabbán a belügyminiszter is, ki több megyei főispánt és alispánt hitt meg e tárgy fölött értekezni, szinte a 9-es bizottság munkáját vette kiinduló pontul.

Ez értekezletek szeptember 30-tól október 3-dikáig tartotak. S amennyiben az azokon történt megállapodások nemcsak felette nagy fontosságúak, hanem egyszersmind sikerrel biztatók, kétszeresen is megérdemlik, hogy velük foglalkozzunk.

Lapunk szűk kerete miatt csak általánosságban szólhatunk e tárgyról, mellőzve az értekező részletes tanácskozásait, csak az eredményt konstatáljuk.

Legsarkalatosabb intézménye lesz az új megyének a megyei bizottság mellé rendelt *állandó választmány*, mely a főispán elnöke alatt állandóan működni fog, s mely széles hatáskörrel felruházva, az eddigi sok tagból álló és értelmetlen megyei bizottságnál sokkal gyorsabban és helyesebben fog intézkedhetni. Irtóztató volt ama lassúság, melynek valamely közigazgatási ügy ki volt téve, míg négy fórumon keresztül Pontiusból Pilátusig a legutolsó fórumig, a belügyminiszterhez jutott.

Szemmel látható a célszerűség, melyet az állandó választmány létrehozatala e tekintetben is nyújt. A községi ügyeknél ugyanis ezen választmány lesz a 3-ik és utolsó fórum. A városi ügyeknél azonban csak a második fórum lesz — s innen (a megyei bizottság mellőztével) még a belügyminiszterhez is fog lehetni föllebbezni.

Üdvös intézkedés még az is, hogy a választott tisztviselőtől is meg fog kívántatni bizonyos kvalifikáció, legalább 8 latin osztály elvégzésének kimutatása; mert hát hiába, kezdjük végre belátni mi magyarok is, hogy mégis csak mindenhez kell tudomány s nem mindjárt vicispánnak való ember, aki a nevét alá tudja írni.

A »megye« barátai leginkább örülhetnek ez intézkedésnek: mert csak e mellett érhető el, hogy még »egy darabig« választott tisztviselők kezében legyen meghagyható a közigazgatás: soká úgysem maradhat, mert akármilyen immel-ámmal, de utoljára is rájövünk, hogy jó hivatalnoki kar összeállítása csak kinevezés útján lehetséges.

Hogy a vétséget elkövetett tisztviselők elleni fegyelmi eljárás egyszerűsített s ezentúl könnyebben hozzá lehet

férni az olyan urak bőréhez, kik a régi megye sáncában bűntelenül halmoztak visszaélést visszaélésre; elengedhetlen kötelessége lett volna régen a kormánynak gondoskodni erről, de ha későn teszi is, jobb mintha sohasem tenné.

Ezért tehát mindazon megállapodásokat, mik eme értekezleten történtek, csak helyeselhetjük s kívánjuk, hogy azok minél előbb törvényé válva, új, pezsgőbb életet öntsenek a megye lankadt tagjaiba. Egy dologban azonban nem hallgathatjuk el aggodalmainkat, s ez a főispáni hatáskör oly nagymérvű kiszélesítése, hogy könnyen rosszabbá válhat, mint a legnagyobb centralizáció: mert míg a többi államokban a centralizáció gyepelője néhány ügyes kézben van, addig itt egy egész sereg gyenge kézben lesz.

Vagy másforma főispánokat, vagy másforma intézkedést!

42. sz., október 17.

BUDAPEST, OKTÓBER 15.

Jövő hét végén együtt lesz már az országgyűlés. — A sajtó szinte melegszik tőle, mint a közelgő napsugártól az emberi test. Persze a mi országgyűlésünk ugyancsak nem napsugár; minden inkább, csak az nem.

Sajátszerű nemzet vagyunk mi, magyarok. Örökké szíjjuk a jóreménység emlőit. Várunk és remélünk! De mit és kitől? A sajtó és országgyűlés valami nagyszerű műveleteket vár a minisztériumtól, a minisztérium felületesen készíti javaslatait. Arra való a sajtó és országgyűlés, hogy felfedezze, ha valami hiba van bennök, hogy kitoldozza, kiegészítse. A minisztérium a sajtótól és országgyűléstől várja a jó tanácsot, mikor pedig már ezek sem győzik, akkor meg olyan kétségbeesett műveletekhez is folyamodik, mint az a területrendezési törvényjavaslattal történt, hogy a nemes vármegyéket kérdezik meg: »mit szólnak hozzá?« (Még azoktól is bölcsességet várunk?)

És ez így megy in infinitum . . .

Maga az országgyűlés jó gondolat hiányában ahhoz a módhoz nyúl főkérdések megoldásánál, hogy kinevez egy bizottságot, hadd oldja meg, ha tudja; az a bizottság megint

kinevez egy kisebb bizottságot, mely hosszú főtörés után még egy kisebb bizottság nyakába akasztja a gordiusi csomó kikötözgetését.

No, de végre mégis megakad valahol, ha másutt nem, a legutolsó egy szál embernél.

Azonban mit tartsunk ezen bizottságokról is a történetek után? Erre a kérdésre kész a felelet, ha konstátálom, hogy például a pénzügyi bizottság *még eddig minden kormány gazdálkodási rendszerét ujjongva helyeselte* s ezen általános helyeslés dacára is szépen tönkrejutott anyagilag az ország *a kormány helyeselt gazdálkodási rendszere mellett*.

Gratulálhatunk a pénzügyi bizottságnak!

Ez az a veszedelmes circulus vitiosus, mely rokon az anarchiával, melyben minden elem odább és odább tolja magától a teendőket és felelősséget, míg végre megállapodik annál a végső pontnál, ahol nem megállapodnia, de honnan kiindulnia kellene — a közvéleménynél.

Mit mond a közvélemény? Halljuk a közvéleményt! A közvéleménynek mindig igaza van.

De hiszen ahol vezéreknél sincs célra vezető és okos vélemény, ott csak bolond lehet a közvélemény.

Nem céloz becsmérteni a nagy nemzetösszeget, mert hiszen az a haza, — de az tiszta meggyőződés, hogy e nagy emberösszeg legnagyobb része gondolkozni sem tud: de ez korántsem volna nagy baj; nagyobb baj, hogy a másik rész tud ugyan gondolkozni, de bolondul, eladják szavazatukat, lelkiismeretüket, meg hagyják vesztegettetni még érzékeiket is, mert minden szív egyformán dobban meg az igazság mellett, de nem minden ajk szól mellette. Ezek ártanak leginkább, innen ered minden hiba. Nem ösmerik sem jogaikat, sem kötelességeiket a honpolgárok, vagy ha ösmerik, nem törődnek velők.

Pedig jaj az olyan országnak, ahol jogaikat nem védik és kötelességeiket nem teljesítik az egyesek. Az nem állam, nem ország, hanem csak eleven embercsoport.

A jövő követválasztások még sokkal messzebb esnek, mintsem hogy időszerű lenne velők még ma foglalkozni, de a helyzetet előkészíteni soha sincs korán. Különben is nemcsak a követválasztás az, ahol a polgár jogait gyakorolni s köteles-

ségeit teljesíteni tartozik. Ott van legelsősorban a községi, aztán a megyei autonómia, ott van a társadalom; mindezek adnak jogokat és kötelességeket, s mindezen habár csekély jelentőségű jogok és kötelességek mikénti gyakorlása egyúttvéve az a tényező, mely az állam létállapotának küllőit forgatja vagy jobbra vagy balra; s ez az igazi mérték.

Egy minden ízében értelmes és független országgyűlés alkotása az első teendő; a többi csak ebből kifolyó következmény lehet. De ezt nem lehet várni a levegőből, sem égi, sem földi hatalmaktól (ámbár a földi hatalmaknak, különösen nálunk, nagy hatalma van a parlament alkotásában), hanem várjuk azt önmagunktól. Kövesse mindenki meggyőződését, ne engedje jogait semmi áron, s teljesítse kötelességeit minden áron.

43. sz., október 24.

SZEMLE

Arnim gróf elfogatása megszülte azt, amit minden ember jószolt belőle s amire talán csak Bismarck nem gondolt, megszülte az elégtelenséget, mégpedig a legfelsőbb körökben; elannyira, hogy most Berlinből formaszzerű összeesküvésekről Bismarck ellen veszünk híreket. — Arnim gróf-, az arisztokrácia egy jelentékeny s számos nexussal bíró tagjának ilyen erőszakos bebörtönzése, látható volt: rossz következményeket fog vonni maga után. — S ha ezt azonnal belátta s előre megjósolta mindenki, mennyivel inkább kellett ezt tudnia még inkább Bismarcknak, s hogy mégis így cselekedett, semmiesetre sem róhatjuk meg tapintatosságát, mely ily vastag tapintatlansággá sohasem tompulhat, hanem határozottan konstatálnunk kell, hogy Bismarcknak okának kellett lennie így cselekedni.

S az ok, melyért ennyit kockáztatott, nem kereshető másban, mint az Arnim kezei közt levő irományok fontosságában; s másrészt abban, hogy ezen fontosság olyan természetű, melytől Bismarcknak nagy oka van szepegni.

Ma már oda mérgesedett ezen ügy, hogy Poroszország biztonsága követeli, miszerint a két ellenségeskedő férfiú

közül az győzzön, akinek nincs igaza, ti. Bismarck, mert ha Bismarck lenne a vesztes s így kénytelen a birodalom éléről visszalépni, a német birodalom, ha nem veszhetné is el legálább egyelőre nagyhatalmi állását, de azon majdnem diktátori szerepét, melyet most fennhéjazva játszik, mindenesetre nagyon leszállítaná Bismarck lelépte: s ez az egész világnak »más arcot« adna.

Még ha azon és a körülményekkel szemben a német birodalomra legjobb esélyt vesszük is, hogy a világhírű kancellár győztesen mászik ki a hínárból, a baj akkor is megvan — s a jó isten tudja, hova fog vezetni? — mert az általános, majdnem a nyílt összeesküvés pontjához jutott elégtelenség Arnim teljes elnyomása után még nagyobb dühvel fog kitörni.

Az állítólag Bismarckot kompromittáló iratok tartalma még eddig teljes titok, de hogy az fog-e végig maradni, az még a jövő kérdése.

44. sz., október 30.

SZEMLE

A képviselők beszállingóznán, ma már oda jutottak, hogy újult erővel ismét hozzá lehet látni a teendők nagy hazmazához. Valóban annyi sok a teendő, hogy azt is nagy mesterség eltalálni, hogy mihez volna legcélszerűbb legelőbb nyúlni. — Természetesen a közvélemény leginkább van szaturálva a Ghyczy adójavaslatával: s semmi kétség, hogy ezek már csak azért is előbbre valók, mert az emberek legérzékenyebb oldalát, a zsebeiket érintik. — És éppen ez okból jóslunk kevés jövőt Ghyczy szülötteinek, mert nemcsak hogy az emberek legérzékenyebb oldalát, a zsebeket érintik, hanem érzékenyen is érintik. Oly tetemes és szembeszökő mindenütt az adófelelés, hogy fel kell tennünk annak dacára is, hogy Ghyczy tárcáját köti javaslatai szerencsés keresztülmenéséhez, miszerint heves ellenzékelt fog találni még saját pártja kebelében is; mégpedig feltesszük ezt három okból:

Először mert a képviselők magok is többnyire birtokosok, s másodsor, mert mint ilyenek teljesen meg lehetnek róla győződve, hogy nagyobb adó nem annyit tesz, mint az orszá-

got a hínárból kirántani, hanem inkább még mélyebben mártani be a hínárba. A nagyobb adó behozatala még segíthet vagy két évig államháztartásunk vezetésében, de ezen két év alatt megöli örökre az adófizetőket.

És ellenezni fogják harmadszor azért is, mivel kétségbevonhatlan szabály, hogy ahol a pénzügyminiszter kevesli az államjövedelmeket, ott azzal segítsen, hogy növelje az adóképességet. Túlságos adókivetéssel azonban éppen ellenkezőjét teszi ennek, ti. apasztja az adóképességet.

Tagadhatlan, hogy Ghyczy javaslatának majd mindenikében van célszerű és jó újítás is, sőt a vadászat- és vadászati fegyvereknek adóvali megrovatásáról szóló törvényjavaslat (melyet egész terjedelmében közlünk) annyira helyes és praktikus, hogy általános rokonszenvvel találkozik.

A képviselőház múlt szombaton és hétfőn tartotta alakuló üléseit, melyeken a szokásos formalitásokon kívül semmi nevezetesebb sem történt, annál fontosabb volt azonban a 28-diki ülés, hol Bittó miniszterelnök adta elő a kormány jövő ülészakra megállapított programját.

Bittó e beszédében mindazt elmondta *szavakkal*, mit mi a kormánytól *tettekben* várunk. Nagy szerencse, hogy a kormány felfogja, mit kell tennie, s ösmeri feladatát. — Ránk nézve már az is vigasztaló.

A kormányelnök hangsúlyozta beszédében, miszerint a jelen kormánynak feladata *a megzavart pénzügyi egyensúly helyreállítása*, s következésképp ez feladata a képviselőháznak is, mégpedig elsősorban. (Ez mind helyes.) Elmondotta továbbá, hogy e feladatot kétféleképp hiszi kivihetőnek a kormány, ti. *takarékosság és az állam jövedelmeinek fokozása által*. (Ezt is teljesen osztjuk); hanem ahol a bunkója következnek a dolognak, miszerint felfedezze az államjövedelmek fokozásának módját, ott a miniszterelnök úr, amint azt már a beszéd elejéből várni lehetett, Ghyczynek fennebb említett javaslataira utal, mint a kitűzött cél elérésére szolgáló módokra. (Fájdalom, hogy ez — kérdés.)

Végül felemlíti még, mennyire sikerült az új kölcsön, s mennyire lehet ennek örülnünk. Persze, hogy ezen öröm semmivel sem különbözhet a nagy adósságszínálók szokott büszkeségétől, kik végigtekintve tömérdek adósságuk végte-

len során, álönhittséggel sóhajtanak fel: »Mekkora kreditem volt!«

Bittó után Ghyeczy szólott, mint mindig kimerítón és szabatosan. — Amit Bittó általánosságban mondott, azt ő részletezte. Felszámolván a különböző minisztériumok által célba vett jelentékeny megtakarításokat, belátja, hogy sok a javaslat, amire szükség van: de a betegség nagy, úgyhogy erős medicinát igényel. »Én nem tehetek róla — úgymond —, ha a betegség kezdetén a bajnak eleje nem vétetett, azért az országot nem is mérhetem a baj első fokához.« A baj természete igényelte az adófelemelést, melyből már a jövő évre is hozzátéveleg a tőke, kamat és járadék után 3 millió, a vasúti szállítások megadóztatása után 7 millió, az adópótlékok után 3 millió, a vadászati fegyverek és jog megadóztatása után 600 000, a bélyeg- és illetéktörvény módosítása folytán félmillió, a pénzügyi luxusadóból félmillió forint jövedelem emelkedést vár.

Adja isten, hogy várakozásában ne csalatkozzék — s hogy e 14 millió ne hiányozzék ott, ahonnan elvételik. Mert ellenkező esetben nemcsak ott vagyunk, ahol voltunk, hanem még hátrább értünk egy fokkal abban a betegségben a halál felé — amelyből Ghyeczy gyógyítgat.

45. sz., november 6.

BUDAPEST, NOVEMBER 6-ÁN

Azt mondja a közmondás, hogy akármilyen rosszba is beletörődik az ember lassankint. Bezzeg az a közmondás most sántít, mert minél tovább előttünk vannak Ghyeczy javaslatai, annál jobban idegenedünk tőle. A hatás, amit tettek az egész országban, mondhatni megdöbbentő. Magok a legelmérgesedettebb Deák-párti emberek sem nézik jó szemmel. Mert eltekintve azon kérdéstől, hogy praktikus és célravezető-e ezen javaslat-csoport, lesz-e haszna belőle az államnak, képes-e kigyógyítani, mint Ghyeczy nevezte a »nagy beteget«, a hazát, anyagi bajaiból, mondom eltekintve attól, hogy ezen javaslatok is csak úgy bizonytalanba indulnak ki — egy hátrányos dolog minden okos emberi számítás szerint bizonyosan

háramolni fog a Deák-pártra — s ez a népszerűtlenség, mely a közelgő választásoknál keményen nehezdedhetik a párt összes eddigi vívmányaira.

Különben majdnem megfoghatatlan, hogy miért annyira gyűlöletes az új adótörvény, ha tekintetbe vesszük azt, hogy valami természetfelettit úgysem igen várhattunk Ghyczytól, s már előre el lehattunk készülve, miszerint pénztelen országnak adófelemelés a medicinája: ez tehát nem volt váratlan senki előtt, s hogy mégis olyan általános elégtelenséget szült, okát abban találjuk, hogy az adófelemelés sok helyen igazságtalan. Például a földadónak nem lett volna szabad emelkedni. A legújabb évek eléggé igazolhatták, hogy a föld nem mindig biztos jövedelem, s néha alig hozza azt meg, különösen némely helyütt, ami belefektettetik. Mindenütt indokoltabb a fölemelés, mint a földnél, mert a föld visel aránylag legtöbb terhet, közmunkát, papi, tanítói fizetést, s a t., mitől a tőke ment. Ha még hozzáteszük azt, hogy a földbirtokosnak ezenfelül még mennyi költsége van munkásokkal, jégkár elleni biztosítással, míg különben is legjobban megadóztatott termései jövedelmének csekély maradványát beveszi, lehetetlen szemünkbe nem ötlenie rögtön, hogy Ghyczy kedvezett a föld rovására a tőkének, amit magyar embertől, ki hazája viszonyait ismeri, éppen nem vártunk volna.

Még sérelmesebbek azon, mondhatni jogtalan intézkedések, melyek az adó behajtását célozzák. Pedig a behajtás sok tekintetben fontos kiegészítő része az adótörvénynek. Jó behajtási rendszabályok megkönnyítik a közönségnek a fizetést, megkímélik a kormányt tömérdek kezelési költségektől s elősegítik az adók rendesebb befolyását.

Elismerem, hogy e tekintetben a szigor és erély a legjobb tanácsadó, de a szigornak sem szabad a kellő határon túlmenni — mint az Ghyczynél történt, *ki a be nem hajtható adókat a község terhére rója fel.*

Ily kétségbeesett eszközökhöz, amik azonfelül még igazságtalanok is, sohasem volna szabad nyúlni: mert az egyenesen a jog arculütése, hogy aki pontosan lerója a maga terhét, felelőssé tétethessék még másnak terhe miatt is.

A kormánykörökben Angliát hozzák fel ezen rendszabály megvédésére argumentumnak. Ott is a község van felelőssé

téve a kivetett, de behajthatatlan adóért. Igen, — csakhogy Angliában nincsenek olyan magas adók, s hasonló viszonyok, a községeknek pedig rendezett pénztára van, melyből könnyű kiutalványozni az egy vagy más módon behajthatatlanná vált összeget, hogy az állam kalkulusaiban ne csalatkozzék, — de nálunk, hol a községek nyomorult községi pótlékkal tengődnek, ilyen rendszabály egyenesen annak a középkori principumnak szankcionálása, hogy: »Attól vedd el, akinél találsz« — akárki tartozik is.

Reméljük, hogy a képviselőház nagyon meg fogja a javaslatokat rostálni s az ilyen konkoly-intézkedések a rosta alatt maradnak.

46. sz., november 13.

BUDAPEST, NOVEMBER 13-ÁN

Az országgyűlés megszakítá tanácskozásait — időt engedve az adóügyi bizottságnak, hogy háborítlanul s teljes odaadással tanácskozassék az adójavaslat felett, mielőtt a tisztelt ház elé kerülne. Ezen tanácskozások kétségkívül jelenleg általános érdeküknél fogva minden más politikai, közigazdasági vagy bárminemű kérdést háttérbe szorítanak. Ámbár felette unalmasak és kicsinyesek. A vita rendszerint parányi kérdések között forog s szorosan a részletek körül: miket kár is volt a miniszternek törvénybe foglalnia, sokkal célszerűbb lévén azokat saját intézkedési hatáskörének hagyni fenn.

Most aztán oda jutott velök, hogy a bizottság ezekre pazarolja idejét, s azon ismeretes tulajdonságnál fogva, hogy »ahány ember, annyi vélemény«: a legidétlenebb indítványok és a legzöldebb módosítványok által tarkítva szűrődik át a minden szabályos rendszeréből kivedlett törvény a tárgyalások szűrőjén keresztül. Hogy rendszeres egészet nem fognak képezni, különösen a behajtás »miként«-jére vonatkozó intézkedések, azt próféta elórelátás nélkül is könnyű dolog megjövedölni. Pedig ezen »mikéntje« a behajtásnak, mint már többször kiemeltém, nagyon lényeges dolog.

A behajtás módjára vonatkozólag felmerült vitából eddigelé, mint legfontosabb, azon kérdés merült fel: vajon

megyei tisztviselők- vagy pedig a kormány által kinevezett közegekre bízzák-e az adóbehajtás?

Felvilágosodott ember, ki elfogulatlanul, menten minden mellékes megyei tradicionális szimpátiáktól, tekinti a dolgot, nem foghat e fölött habozni. Nevetséges volna az állam iránt hasonló hűséget és pontosságot várni az atyafiság-, sógorság- és komaságtól függő választott tisztviselőtől, mint a senkitől sem függő állami közegtől. Pedig az adóügy sikeres kezeléséhez szigorú pontosság és hűség kívántatik.

Hogy az adóügyi bizottság e felett még disputálhat is, már az mutatja, mennyire téveszté célját Ghyczy, midőn a behajtási módokat helyezett, egy saját magának tartotta volna fenn (mert tehetné volna), egy sok-tagú testület szeszélyére s következőképp a parlamentre bízta.

Mielőtt az adóügyi tanácskozásokra még valószínűleg visszatérnénk — miután kimerítőbben csak később szólnunk —, addig is lássuk röviden mindazt, ami a közvéleményt foglalkoztatja, miután ezt ismertetni időről időre olvasóinkkal, tartjuk lapunk főfeladatának.

A különféle bizottságok tárgyalásait, minő az adóügyin kívül a közalapok és alapítványok és Naszód-vidéki erdők ügyében és a zárszámadások megvizsgálására kiküldött bizottságok, már unni kezdi a közvélemény és a sajtó.

Sokkal inkább érdeklődik közigazgatási állapotunk iránt. — Közigazgatási állapotunk hanyarúsága oly égetővé vált immár, hogy minden körben felmerült az óhajtás azt javítani: mégpedig azáltal, hogy az egész rendszer megváltoztatásával a megyei tisztviselők is a miniszter által neveztesse ki: mert míg a közigazgatási hivatalok választás útján töltenek be, addig Magyarországon nem lesznek szakképzett hivatalnokok, s míg szakképzett hivatalnokok nem lesznek, hanem helyett értelmetlen s az állam iránt sok esetben ellenséges elemek, addig nem lehet jó közigazgatás: márpedig jó közigazgatás nélkül az állam fenn nem állhat.

Bármint ragaszkodunk is a megrögzött szokás folytán konstitúciónk ezen igaz hogy szép, de ma már tökéletesen lejárt jogához, miután eltörlése *életkérdéssé vált*, azt hiszem, senki sem fog habozni készséggel lemondani róla — ha tudja, hogy a lemondás hasznos gyümölcsöt hoz hazájának.

*

A középpárt nov. 9-én értekezletet tartott s elhatározta hogy sem a jobb-, sem a baloldalhoz nem fog csatlakozni hanem megmarad eddigi pártállásában. Jelen voltak Huszár Imre, gróf Károlyi Ede, gróf Csáky, Horánszky Nándor, Szomjas József, Horn Ede, b. Prónay Dezső sat. A pártnak jelenleg 21 tagja van. Tanácskozásait a Múzeum utca 5. számú házban fogja tartani.

47. sz., november 20.

BUDAPEST, NOVEMBER 20.

Van valami a levegőben. Ezalatt természetesen nem háborút értek, mert e tekintetben most, leszámítva Spanyolországot, hol az iruni ütközetben megfutamodott karlisták csatavesztése óta valószínűleg szinte könnyebben fog helyreállni a béke, egészen nyugodtak lehetünk. Európa csendes! S hogy mégis annyira fel van fegyverkezve s oly töméntelen költséges haderőt tart minden monarcha, azt egészen a Bismarck hódításainak köszönhetjük, ha ugyan van köszönet bennök. — A porosz kormány ugyanis kénytelen roppant haderőt tartani, hogy hódítmányait biztosítsa, ennél fogva következésképp azt kellett tenniök a többi uralkodóknak is. Épp ez azon ok, melynél fogva hiúknak és elfogadhatlanoknak tartjuk azok kombinációit, kik a hadsereg létszámának leszálítását sürgetik. Kétségkívül itt lehetne megtakarítani a legtöbbet, ha a kénytelenség nem parancsolná a létszám meggyását. Sőt mi azon aggodalomban élünk, hogy ez egyre növekedni fog az idővel, mert a trónok támasza láthatólag a fegyelmezett hadseregekben kezd összpontosulni.

Midőn cikkünket e szavakkal kezdtük, hogy »van valami a levegőben«, nem oly messze céloztunk. Az államok jövődősorsa isten kezében van letéve, s emberi kombináció csak sántítva cammoghat a jövődők háta mögött. Mi ezúttal csak a jelennel akarunk foglalkozni, mégpedig itt is hazánkkal.

Az pedig, amit a levegőben sejtünk lenni, semmi egyéb, mint egy szomorú változás, mely a Deák-pártot fenyegeti ma, hét évi erélyes és munkálkodással teljes uralma után.

Deák Ferenc visszavonulása óta már észlelhető volt némi lazaság, majd Lónyai bukása után a »vacsorapárt« alakulása, Sennyey föllépte, mind egy-egy tényező volt, mely a párt meggyengítését, a pártfegyelem tágítását lassankint előkészíté. A Szlávy regime vége felé már-már fölbomlással fenyegették a viszonyok a Deák-pártot, kivált miután az előbb alakult középpárt is belejátszani látszott ezen katasztrófába, melyet azonban szerencsére mégis sikerült akkor kikerülnie.

Ghyczy belépte a minisztériumba egészen eltompította a bal- és jobboldal közötti ellentéteket, elannyira, hogy azóta a párttekintet teljesen elveszté régi jelentőségét és éles-ségét.

A választási törvény már majdnem olyannak került ki, aminőnek azt a baloldal álmodta. Ez sokakat elkeserített, kik az eddigi többség rendületlen hívei voltak.

Az ország szomorú, hogy ne mondjuk tönkrejutott anyagi állapota szinte sokakat gondolkozóba ejtett azon kormányzat helyessége felől, mely egy majdnem virágzónak mondható államot rövid idő alatt az elbukás szélére sodort: hátha tévedés volt az eddig agyba-főbe dicsért irány? S kezdtek természet-szerűleg elidegenedni a zászlótól — melynek pedig csak az volt a baja, hogy rossz kezek tartották.

Legújabban azután Ghyczy nagymérvű adófelemelése lehangolta még azokat is, kikben post discrimina rerum is megmaradt a lelkesedés és a tevékenységgel párosult ragasz-kodás a Deák-párt elveihez és programjához.

Ma tehát ott állunk, hogy kihűlt a lelkesedés, tevékeny-ség, ügybuzgalom, meglazult a pártfegyelem, a régi tömör egésznek s épp azért hatalmas, mert összetartó Deák-pártnak csak a nyoma van meg. A többség ugyan még mindig ő — de e többségben nincs meg többé a pezsgő erőteljesség, mely erkölcsi támasza volt s hatalmát kellőleg biztosítá: helyett ma egy tehetetlen *»tedd ide, tedd oda«* testtel van dolgunk, melyben lustán kering a vér, s melynek inai szemlátomást gyengülni kezdenek.

Az okokat elősoroltam; ezekből mindenki láthatja: mi volt oka a Deák-párt gyöngülésének, s ha ezt tudjuk, akkor azt is könnyű kitalálni, mi által nyerheti ismét vissza régi erejét.

Adja isten, hogy a legközelebbi választás újra tömörülve találja: mert ily vékony bőrben, amint ma van, könnyen kirázzák még abból is.

48. sz., november 27.

BUDAPEST, NOVEMBER 27.

Az összes sajtó lármaharangja megszólalt a kormányválság hírei felett. A jelenlegi minisztérium bukása — tagadhatatlan — hajszálon függ. Lejárta magát a szó teljes értelmében. Tehetetlen gyenge emberek, kik a sok tennivalótól azt sem tudván mit tegyenek, nem tettek semmit. Különben az okokat feleslegesnek tartjuk elősorolni, mivel azokat számtalanszor hangoztattuk e lapokban. Fájdalom, az egy Ghyczyt kivéve, nem volna mit sajnálni rajtok, ha megbuknának. És mégis, ha kérjük, hogy mirevaló most e válság? üdvösebb fordulatot vesznek-e ezáltal az állam ügyei? végeszakad-e a tömérdek bajnak, mely nemzeti életünk fáját hernyóként hálózza be, elfojtva természetszerű fejlődését, — azt kell felelnünk a tiszta lelkiismeret szavaival, hogy »nem«. Kormányváltás jelenleg csak árthatna ahelyett, hogy használna. Nem használna pedig ama okból, mert a jelenlegi kormányférfiak csak figuránsai, megkötött kezű szolgái azon jelenlegi állapotnak, amely őket teremtette. Amíg ezen állapot el nem múlik, addig ülhet akárki a kormányon — de segíteni nem fog, bajainkat nem szünteti meg, sőt még csak megnyítenie sem leend képes.

Ártana pedig a kormányválság azon okból, mert elvonná az országgyűlés figyelmét hosszú időre ama néhány valamire való, de még végleges elintézést nem nyert törvénytől, mik három évi folytonos hanyatlásunkat legalább csekély részben kárpótolni vannak hivatva. A Ghyczy-féle adójavaslat is olyan kérdés, melynek letárgyalása minden hiányai mellett is sokkal fontosabb, semhogy végleges elodázását közönyösen vehetnők — hazánk pénzügyi nyomorának megszüntetése érdekében.

Egyszóval múltjék el a kormánykrízis keserű pohara, ha lehet. Nem új miniszterekre, hanem új helyzetre, egészséges

pártalakulásra és erős parlamentre van szükségünk: amit csak az új választások adhatnak meg. — Várjuk be, mit szól a nemzet!

Addig pedig férjünk meg szépen azokkal a jámbor, szerencsétlen férfiakkal, kiket mainapság kárhoztatott miniszterségre — az isteni gondviselés.

49. sz., december 4.

A LUXUSADÓK

Ez azon törvényjavaslata Ghyczynek, mely elvileg mindenütt tetszéssel találkozott. Aki fényt űz, annak kell lenni pénzének, s akinek sok a pénze, az könnyebben fizethet, mint akinek üres a zsebe. Ez nagyon természetes logika. Franciaországban is vannak fényűzési adók s körülbelül két milliót hoznak a konyhára. Nálunk is — hisszük — lesz mintegy millió forint jövedelme az államnak a fényűzetből, korunk ezen nagyon elharapódzott nyavalyájából, mely még a krachhal is megbirkózott, anélkül hogy az szerényebb mederbe bírta volna szorítani. Ezentúl legalább nem fogjuk gáncsolhatni a fényűzést.

Fényűzési adó alá esnek a cselédek, de csak a férfinemen levők (hogy a nők miért nem, azt nem tudjuk), a teke- és játékasztalok, kocsik és lovak. És nem lehetne ellene kifogásunk, mert a cseléd, kocsi és lótartás igaz, hogy luxuscikk, de csak ott, ahol kizárólag a tulajdonos egyéni kényelmére szolgál. Vagy miképp állítsuk *egy színvonalra* a szegény zsellérasszony cselédjét, melyet talán azért tart, hogy tehetetlenségében megápolja és fenntartsa, a gazdag főúr komornyikjával, ki azért van ott, hogy öméltósága előtt kinyissa a szárnyasajtókat. Ghyczy javaslatának ez nagy hibája, mely megszavazhatlanná teszi. A 2. § b pontja szerint mindennemű és rangú cseléd után annak gazdája 8 forint adót köteles fizetni. Tehát egyformán a béres, komornyik, inas, kocsis és szakács után.

Hogy itt nincs szem előtt tartva az igazsággal párosult egyenlőség, sem pedig a fényűzés-megadózási elv, melynek pedig kiindulási pontul kellene szolgálnia, azt a pénzügyminiszter úron kívül azonnal észrevette mindenki.

Azon minden kombináció nélküli *emelkedéssel* sem bírnak egészen megbarátkozni, hogy két cselédért 20, háromért 36, négyért 60, ötért 75 forintot sat. fizessen gazdája. Ez nagyon aránytalanul fog némelyeket sújtani, kivált nagyobb birtokok bérlőit, kik szerény jövedelmű ember létükre is utalva, sőt kényszerítve vannak a viszonyok által sok cseléd tartására. Sokkal helyesebb lenne, ha a cselédek állásuk és fizetésük szerint adóztattak volna meg.

Egyébiránt félünk, hogy ezen adónemnek rossz visszahatása lesz a társadalom szegényebb osztályára, melynek egy része most is munka és kereset nélkül küzd a sanyarú viszonyokkal s sokszor a társadalmi, sőt néha az állami törvények megsértésével is; félünk, hogy ez megint egy lépés a commune felé.

A teke-játékasztal-adót azonban szívesen vesszük. Ez olyan, mi a szenvedélyen alapul s nem fog gyakorlása apadni, bármily magasan adóztassék is meg. De ha apadna, se lenne érte nagy kár.

Egyébiránt találhatott volna a pénzügyminiszter úr még sok ehhez hasonlót, ha egy kicsit körülnéz. Csakhogy ahhoz idő és tanulmány kell, jó adótörvényjavaslatot nem lehet felfűjni. De hát hiába, ha az volt a jelszó:

Adj, uram, esőt — de mindjárt.

Igaz a latin közmondás, hogy *»aki gyorsan ad, kétszer ad«*; de az is igaz, hogy *»aki rosszat ad, jobb, ha semmit sem ad«*.

KOSSUTH ÉS CSANÁDY

Kossuth hazánkfia múlt héten szép prezentet kapott.

A 48-asok ugyanis fortélyos »észjárásval« kifundálták, hogy Kossuth Lajosnak egy három lakosztályból álló házat kell közkölségen venni, miszerint az új választási törvény szerint is választható legyen képviselőnek... Egyik is mondta, másik is mondta, de biz a csak malaszt maradt, mert szereti ugyan mindenikök az ilyen passzionátus demonstrációkat, de csak úgy, ha semmibe sem kerülnek, vagy ha a költséget kizárólag az »oh, nép« viseli.

Végre azonban mégis nekidurálta magát Csanády Sándor

és egy belső telket s hozzá egy darab birtokot íratott a Kossuth nevére, nagy hangon kijelentve, hogy attól az adót és átíratási költséget is ő viselendi.

Csakhogy azt megint nem engedhette meg az áldozatkészség ily nagysága előtt elbámult 48-as párt, szabadkozván, hogy de bizony ő viseli az átíratási költséget és fizeti az adót. Elég volt Csanádynak annyit is áldozni.

Csanády pedig markába nevetett. Mekkora dicsőséghez jutott és milyen olcsón! Oh, nép, de nem érted meg: mit tesz az, igazán nagynak lenni! Áldozni haszonnal. Olyan birtok után szedni a hasznot és jövedelmet, melytől mások fizetik az adót.

Ez aztán a valami!

50. sz., december 11.

AZ INDEMNITY

Olvásóink sokszor találkoznak e szóval parlamenti tárgyalásoknál s bizonyára nem veszik rossz néven, ha annak értelmét magyarul is kiírom. Az indemnity fölhatalmazást jelent, mégpedig leginkább parlament általi fölhatalmazást valamely speciális jogcselekményre. Jelenleg ismét az indemnity kísért a politika éjjelében, mozgatva, inogtatva a miniszteri székeket. Az eset a következő. A jövő évi állami költségvetés, melytől sok megtakarítást várnak, még nem kész, sőt január 1-jéig már nem is lehet készen, tudniillik letárgyalva és törvénnyé válva. — Miután azonban ezen költségvetésnek mindig előlegesen kell elkészülnie, mielőtt az adókat beszédnek: Ghyczy ezúttal kénytelen volt fölhatalmazást kérni az 1875-ik évi adók beszédésére. Ma aztán ott áll az ügy, hogy nagyon könnyen megeshetik, miszerint a ház meg nem szavazza az indemnityt, mely esetben nincs egyéb teendője a Bittó—Ghyczy kabinetnek, mint beadni lemondását. De hogy mi lesz akkor, azt aztán nem tudja senki. Az bizonyos, hogy semmiféle kormány sem lesz képes már januárig elkészíteni és letárgyaltatni a költségvetést, tehát indemnityre szorul, mert hogyha az adókat *nem lesz szabad beszédnie*, miből kormányoz a jövő évben?

Szép história lenne! Egy kormány, amelynek nincs jogában adót szedni! Csodálatos, hogy lehet országgyűlés, mely ilyen eshetőségeknek nyújthat kilátást!

Igaz, hogy vétkes mulasztás a kormánytól, miszerint költségvetését nem készíti el kellő időben, de hol van az megírva: ha a kormány mulasztást követ el, hogy azért öljük meg büntetésül magát az országot is. Azon vitatkozni sem volna szabad, megadassék-e az indemnity vagy sem? — Isten őrizz, hogy megtagadja azt a ház, mert ha megtagadja, kétszer kettő négy, hogy ez a most elbukó minisztérium lesz az *utósó* magyar alkotmányos kormány. Lesz ugyan, aki januárban is beszedi folytatólagosan az adókat, de abban nem lesz köszönet.

A baloldalról különösen Tisza, Móricz Pál szóltak az elfogadás ellen, okul hozva, hogy a jelenlegi kormányban nem lehet többé bízni, miután pénzügyeink, melyeknek rendezését tőlük vártuk, nemcsak hogy lendületet nem nyertek, hanem hanyatlottak. A kormány bebizonyította, hogy tehetetlen; rendszerváltoztatás helyett — mi egyedül ránthatna ki a bajból — csupán annyit tett, hogy egy kis idő óta nehéz feltételek alatt felvett kölcsönből sem jobbra, sem balra nem merve megmozdulni, jól-rosszul tengeti életünket. Tisza — úgymond — kész a legnagyobb áldozatokra is, az olyan kormány iránt, melynél látja, hogy legalább igyekszik elérni valahova, s ez irányban megjeleli magának az utat, de a Bitto—Ghyczy kabinet semmire sem képes, s ez okból megtagadja az indemnityt.

Hiszen sok igaz van abban, amit Tisza és az indemnity megtagadása mellett harcoló szónokok felhoztak, s magunk sem hisszük, hogy Ghyczy az eddigi rendszer mellett eredményhez juthasson, s amilyen fölséges pénzügyminiszternek tartanók rendezett állami viszonyok közt, midőn konzerváló természete s tiszta becsületessége teljes garanciát nyújtana minden tekintetben, épp oly gyengének látjuk őt ma, midőn nem elég a becsületesség, a közönséges tapasztalat, sőt bizonyos fokig a tudomány sem, hanem ezekhez még *eszméknek* is kellene csatlakozni. (Öreg embereknek pedig már nincsenek eszméik.) Mindamellet mégis legüdvösebbnek tartjuk a viszonyok közt hazánknak úgysis szomorú nyugalmát, külön-

ben is céltalan miniszterváltásokkal az új követválasztásig meg nem háborítva, — az indemnityt megszavazni.

Az ellenkező a nemzetnek önmaga által megásott, s lehet, hogy *talán korai* sírja lenne.

*

U. i. Mint e percben, lapunk zártakor értesülünk, a képviselőház a mai ülésen 203 szavazattal 120 szavazat ellen az indemnityt megadta. Hála istennek!

51. sz., december 18.

TISZA-E, VAGY SENNYEI?

Az utóbbi két év alatt már sokszor merült fel az a kérdés, hogy egészséges és természetes pártalakulás mellett, *alkotmányos úton* lehet-e miniszter Tisza, vagy Sennyei? illetőleg *pártjuk* vergődhetik-e kormányra? Sok szó és hírlapi harc folyt már ezért, de annyira felmelegítve még sohasem volt e nagy fontosságú kérdés, mint éppen e napokban, mióta rendszerváltozást, egészségesebb új pártalakulást kíván s elítéli a mai helyzetet, ki csak a száját ki tudja nyitni. A konzervatívok, kiknek báró Sennyei P. a vezére és szószólója, ez idő szerint kézzel-lábbal iparkodnak a zavarosban halászni, kiaknázva a helyzet előnyeit, hogy annak uraivá tehessék magukat. A balpárt sem igen vonakodnék, azt hisszük, az uralkodástól, csak hogy ők a közvélemény kedvencei s azon kellemes helyzetben hiszik magukat, miszerint nincs szükség semmi akcióra, ők az egyenes leszármazó utódai a kormánypártnak, övék az örökség: a konzervatívok csak felmenő örökösök.

Asbóth nagy hírre vergődött röpirata a »*konzervatív politikáról*« még jobban élére állította a kérdést: Tisza-e, vagy Sennyei?

Mi bizony azt hisszük, hogy egyik sem. Ha képződik is új párt, az csak úgy lehet erős és igazán hasznos, munkára képes, ha a két párt, ti. Tisza és Sennyei között foglal helyet.

Azok azonban, kik mégis hozzászólnak e dologhoz, kiemelik, hogy Tisza kormányképtelen, éspedig *felülről*, azaz

a trón és kivált a birodalom másik fele (ti. Ausztria) nem fogja feloldani akarni a 67-iki közjogi egyezményt, — mely nem *törvény*, hogy magának a nemzetnek szabad akarata szerint megváltoztatni lehessen, hanem *szerződés*, mely két fél között kötötven, azt az egyik félnek a másik beleegyezése és hozzájárulása nélkül megváltoztatni nem lehet. Természetesnek látszik tehát, hogy Tisza Kálmán, ki a 67-iki közjogi alapot el nem fogadhatja, felülről származó akadályok miatt kormányra nem léphet.

Lehetetlen eltagadnunk, hogy ezen okoskodás sok alappal bír, de bátran merjük állítani, hogy amennyire kormányképtelen Tisza *felülről*, épp annyira az Sennyei *alulról*: azaz a nemzeti közérzetek részéről, mely szinte olyan faktora a kormányalakításnak, mint a király. A magyar nemzet még nem feledte el, kik a konzervatívok, idegenkedik tőlük és méltán, célzataik és törekvéseik őszinteségét nem hiszi, bizalmát megvonja tőlük, mert e törekvések nem vér az ő véreből, nem az ő nemzeti jellegéből vannak merítve. Múltjuk, hogy legszelidebben fejezzük ki magunkat, ha nem is gyűlöletes, de kétes, jelenük a szabadelvűség keserű gyűlöletének és a papi uralom inaugurálásának látszik, a jövőt tehát nem adhatja kezükbe önként soha.

De tegyük fel, ami lehetetlen ugyan, hogyha sikerülne is Sennyeinek bármily módon összehozni a képviselőházban maga számára többséget, kérdés: lehetne-e az oly nagy és oly tömör, hogy vele kormányt alakítani és fenntartani lehessen? Engedjük meg, hogy ez mind megtörténik, de még akkor is lehetséges lenne-e ezen mesterségesen összetoborzott majoritás háta mögé megnyerni a nemzet érzületét és bizalmát, mely nélkül pedig alkotmányos országban kormány nem tarthatja fel magát?

Nem! — Sennyei és pártja nem alakíthat alkotmányos kormányt. Megengedjük, hogy megeshetik, miszerint Sennyei miniszter lesz Magyarországon, de az is bizonyos, hogy már akkor Magyarország nem lesz alkotmányos állam.

Analizálva tehát a dolgot, kitűnt, hogy inkább Tisza, mint Sennyei. A baloldalnak csak nehéz kormányra jutni, de nem lehetetlen; a konzervatív pártnak azonban merő lehetetlenség.

BUDAPEST, DEC. 25.

Egy éve kísérjük együtt figyelemmel, én és olvasóim, hazánk politikai életét. Most már az utolsó számban, az utolsó napon álljunk meg, ne menjünk tovább, s mint jó ismerősökhöz illik, kik egymástól válófélben vannak,* beszéljünk a múltakról, vessünk vissza egy futó pillantást hazánk ötvenkét heti politikai életére. Soha eseménydúsabb év! Nem mintha nagy események rázták volna fel nyugalmunkat: de az egész időn keresztül végighúzódott egy lassú, erőnket emésztő küzdelem: *küzdelem önmagunkkal!* Mi, kik mint fennebb mondtam, figyelemmel kísértük beléletünket, megvigyáztuk annak minden érlüktetését, láttuk bajaink szimptomáit, régen észrevettünk egy elkeseredett vajúdat, mely a pártok, de kivált a Deák-párt kebelében forrt, karját megbénítá, tevékenységét megsibbasztá. — Mindenki érezte a gonosz helyzetet, látván a bomladozó épületet, államháztartásunkat, amint egyik kő a másik után lemállik róla, észrevevé a helytelen irányt, lett is volna kedve megállni a félúton, de könnyebb volt kitérni a kezdeményezés elől. — Mindenki a másiktól várta az égi manná! E körülmények megfigyelése után vállalkozott Ghyczy kilépni az ellenzék soraiból s megalakítani a ma már jóformán életnélküli középpártot. A pillanat oly szerencsétlen volt, hogy bár mindenkinek — ellenzékinek úgy, mint Deák-pártnak — ajkán lebegett a kiáltás: *tömörüljünk össze egy nagy szabadelvű párttá*, Ghyczy nemes kezdeményezésétől a siker elmaradt.

De azért, mint az erőszakosan *elfojtott seb*, újra kilyukadt más helyen: »vacsorapárt« keletkezésében, mely Lónyay vezérsége alatt állott és áll, de külön szerepet még nem vitt, hacsak még nem fog — az országgyűlésen.

A vacsorapárt is megmaradt töredéknek. Egy-két ember csatlakozott is hozzá, a többi immel-ámmal érzett is kedvet, nem is . . . (Különben itt el volt hibázva a pártvezér megválasztása.)

* Remélem, az új esztendő nem választ el bennünket. Szerk.

Hanem az elfojtott seb tovább is forrt bent a Deák-párt keblében s harmadszor is kitörni készült a *koalícióban*, mely létre is jött volna, ha rosszakaratú vezérek, kik az uralkodási mindenható gyékényt nemigen szeretnék engedni kihúzni magok alól — el nem rontják készakarva *az erők ezen egyesülését*, mely bizton használt volna az országnak annyit, mint amennyit vezérkedési viszketegségük már eddigelé ártott.

E rövid visszapillantásból láthatják olvasóink, hogy a kormánypárt ez évi élete folytonos vajúdás, folytonos vergődés volt *egy új, helyesebb irány után*.

Hogy megtalálja-e ezen irányt, mikor, miképp és hogyan találja meg, ez most a kérdés, melyre még ma nem képes felelni senki . . .

Adja isten, hogy az újév hozza meg rá a feleletet, olyan-nak, aminőnek mi óhajtanók !

APRÓSÁGOK

28. sz., július 11.

Mégis csak kemény gyerek Majoros. A nőknek szavazati jogot követel az országgyűlési képviselők választására. Egy másik képviselő pedig oda kívánta azt módosíttatni, hogy csak az okleveles nőknek, mint például a bábáknak. — Ezen a történet lapjaira arany betűkkel feljegyzendő indítványa ezen két szoknya-kerületi szónoknak költői emelkedettséget és érzékeny háládatosságot tanúsít egyrészt a bábák iránt, kik Majoros bácsit először fűröszötték meg — átadva érde- mes testét egészen a maga tisztaságában a kívüllágnak; másrészt azonban nagy önzés tőle, hogy parlamenti babérait a konyhában és a főkötők alatt keresi.

Nincs ott, Majoros bácsi, csak petrezselem és chignon.

*

Szederkényi Nándornak pedig általános szavazati jog kell. Minden élő lény választ, aki 20 éves. — Mily könnyelműség és meggondolatlanság — mondá egy öreg képviselő ismerősöm —, látszik, hogy nem a maga borával perorált választóinak ez a tapasztalatlan fiatalember.

*

Valaki ráfogta szegény Majorosra, hogy Viktor Emanuel- lel cimborál, s titkos ágense Magyarországon.

— Hogy, hogy?

— Hát nem hallottátok, most is az olasz kereskedelem felemelésére célzott.

— Lehetetlen! A nők szavazati jogát indítványozta. Ez pedig nemzetgazdászati kérdés.

— Hogy, hogy?

— Hát úgy, hogy a *fekvő jószágok* nagyobb értéket nyernek.

— Te is jól fogtad fel . . . hanem azért én megmaradok állításomnál a talján ipar emelésére nézve . . .

— Kíváncsi vagyok!

— Nos, a jövő követválasztáskor a korteskedések miatt felmegy a kávé ára.

— Tagadhatatlan. Egyet szólt, kettő lett belőle. Ilyen a nagy politikus.

*

Az »összeférhetlenségi törvény« tárgyalása alkalmával többen ki akarták zárni a papokat is a képviselőségből.

Egy humoros derék katolikus pap (K . . . szky Nyitra megyei képviselő) azt mondja erre flegmával:

— Az pedig helytelen lesz, mert ki az ördög adja rá, ha mi itt nem leszünk, a haldokló szabadelvűsége *az utolsó kenetet?*

Ez a tréfás mondat mosolyt csalt a főfő mandarinok ajkára — s megmentette a papok összeférhetését.

Kézsmárszky egyébiránt Deák-párti és szabadelvű ember; kiért csak gratulálhatunk az egyháznak.

*

A főfő mandarinokról szólva — lehetetlen eszembe nem jutni annak a mindenki arcán festekező bosszus kérdésnek: hogy mi az ördögöt keres Anton Csengery a Deák Ferenc helyén a házban?

Először Deák él még — helye tehát nem ürült meg, mert reméljük, hogy sokszor, még igen sokszor fogjuk látni azon a helyen, honnan hatalmas bölcsessége majd félszázadon keresztül vezette e sok megpróbáltatáson átment nemzetet; másodszor pedig, ha megürült volna is, nagy elbizakodás kell hozzá, hogy valaki csak úgy sonika elterjeszkedjék rajta.

Ha Csengery úr azt hiszi magáról, hogy Deák Ferenc, akkor méltóztatik a tisztelt képviselő úrnak egészen ellenkező nézetben lennie evvel a nagyjait megbecsülni nem tudó vétkes nemzettel.

Mohamedánus logika vezeti a sajtó egy részét.

Eördögh Frigyes váltót zsirált Gyórrffy Gyulának valamikor. Gyórrffy Gyula ki nem fizette.

Eördögh képviselő leánya beugrott a Dunába. Természetesen mindenki kíváncsi az okra.

Ez okot is természetesen a »Fővárosi Lapok« vannak hivatva kisütni, mely nem egyéb, mint hogy az öngyilkosság oka ki lenne más, mint Gyórrffy Gyula. Úgy kell lenni. A lányt elbúsította az anyagi veszteség, mellyel Gyórrffy szüleit sújtotta, s ezen bú sugallta neki a sötét elhatározást.

Ha a sajtó minden ok nélkül a különben is eléggé sújtottakat ilyen regényes ostobaságokkal — ahelyett, hogy föl-emelni igyekeznél, — moraliter, vétkes gondatlansággal még jobban igyekszik megölni, akkor kár, hogy Guttenberg megtalálta a könyvnyomtatást.

*

Ez volt az egyik eset. A másik esetet is elmondom.

Azt tartja ugyan a közmondás, hogy »a halottakról vagy jót vagy semmit«, s ezt én is helyeslem, de mikor az élők becsülete kívánja, akkor kötelesség azokról is igazat mondani.

A sajtó áldozata egy fiatal képzett ember, Kaszner Ede.

Horkai Antal és ő az evang. árvaházban voltak alkalmazva tanári minőségben. Egyszer összekaptak valami felett; Horkai bácsi, mint tudjuk, szerette a borocskát, s ilyenkor nehéz volt vele kijönni. Egy ilyen percben történt a disputa, mely tettelegességbe ment át Horkai kezdeményezése folytán. A fiatal vér szenvedélye és hevessege dolgozott ugyanakkor Kasznerben, midőn az őt karmoló Horkainak ujját megharapta; de hol van azon aludtvérű ember, ki ilyen körülmények közt mérsékelni tudja magát?

A harapás megtörtént: ez volt Kasznernek bűne, se több, se kevesebb.

És mit tett a sajtó?

Azon szomorú véletlent, hogy Horkai a harapás után, miután sebet nem ápolta s a borocskáról nem mondott le, az üszögösödésbe átment seb következtében néhány nap

múlva meghalt, felhasználta a sajtó arra, hogy egy pályája kezdetén álló fiatalembert, *ki csak hibát követett el*, rásütve az emberölés Kain-bélyegét, erkölcsileg megölje, a társadalom hasznos elemei közül könyörtelenül kilökje, mégpedig úgy, hogy abba többé vissza se térhessen.

Uraim, azt szeretik önök mondani magokról, hogy a sajtó a *hatodik nagyhatalom* : én még csak azt teszem hozzá, hogy tapintatlan kezekben »rémuralom«.

30. sz., július 25.

A minap úgy akarta a sors, hogy egy csomó képviselővel kellett vacsorálnom.

— Mit gondolsz, bruder, meddig tart még az ország ezen szomorú sorsa? — kérde egy szélsőbali M... balközépitől.

— Csak akkor szakad a mi sanyaruságainknak vége, bátyám, ha minden zsidónak kivesszik a bélit, aztán minden béltre egy németet akasztanak fel.

Rá egy félóra múlva szóba jött a választási törvény s Majoros bátyánk arról panaszkodott, hogy *nincs szólásszabadság*.

Ez is logika?

*

Ezek után a címezésről volt szó. Milyen címe van az ezredesnek, lelépett miniszternek s a t.

— No, én sohasem törődtem a címekkel — mondá szokott jóízű hangon az ország »Pista bácsija«, Patay.

— Hát az ezredesnek ugye »nagyságos« a címe, Pista bácsi? (Patay ezredes volt az önvédelmi harcban.)

— Micsoda? Mindjárt a képedre mászok! Egy német tette meg velem a forradalomban, hogy úgy szólított: »nagyságos ezredes úr!« No, de rá is rivalltam az akasztófáravalóra: »Hallja kend, ezer milliom adta, vagy feljebb vagy lejjebb!«

Eszerint Patay bácsinak a »méltóságos« címre fájt a foga. Hanem azért ő mégis demokrata és nem törődik a címekkel.

Több lap említi, hogy az mégis csak igazságtalanság, miszerint míg a virilisták (a nagybirtokosok) a választási törvény 12-ik szakaszának értelme szerint, habár tehetősebbek levén, adójukat könnyebben fizethetnék, mint a szegényebb ember, mindamellett ha nem fizetik is, választási joguk érvényben marad.

Ilyenkor okoskodnak már. Eső után köpenyeg!

Egyébiránt ott vannak a méltóság főrendek még. Talán azokra bázíroznak?

Falra borsót!

Nem bolondok óméltóságaik, hogy saját magokat kizárják.

*

Ghyczy Kálmán a középpárt elnökének bejelenté, hogy a klub tagja lenni megszűnik. Kilépését a klubból Horn és Huszár Imre támadásaival indokolta. Midőn Ghyczy miniszter lett, megszűnt a középpárt tagja lenni, de a klub tagja maradt, míg Huszár Imre föllépése őt arra bírta, hogy a klubból is kilépjen. Egyszersmind említhetjük, hogy Ghyczy a törvényhozási idő legnagyobb részét a fővárosban tölti; csak igen rövid időre rándul ki birtokára.

Azonfelül Ghyczyről is elmondhatjuk, ha legközelebbi múltjára tekintet vetünk, hogy lankadnak a karok, gyengülnek az inak.

*

Egy Nógrád megyei urambátyámtól (öreg vonások) anonim levelet kaptam, melyben összeszidja az országgyűlést, amiért a polgári házasságot behozni készül. Minek volna az? Hiszen az ügyis megvan a protestánsoknál! A társadalmi rend nem kívánja ezt. Hanem minden bajunknak kútforrása — a fülbe való gyónás. Ezt kell kiküszöbölni, s a haza fényre derül. Itt aztán urambátyám nagyon elmésen átcsap arra, hogy a paraszt azt hiszi, hogy a katolikus pap megbocsátja vétkeit, mihelyt bizonyos meghatározott számú miatyánkját elmorzsolja, — s erre a rovásra siet vétkezni. Kemény büntető kódex kell ide — sóhajt fel az öregúr —, s nem modern törvények.

És ez mind bizonyítéka annak, hogy »quot capita, tot census«, hogy mindenről lehet a világon okosan beszélni, s hogy a szónoklatok és vezércikkek mennyit érnek. Legtöbbször az igazság »eltakarói«.

*

Ugyancsak ez az urambátyám, ki k. . .-i magányában ráér gondolkozni az ország sorsa felől, múlt ősszel, midőn hírlapírói pályámat kezdém, egy borzasztó nagy kézirat-csomagot juttatott kezembe, telve tömérdek, az ország boldogulására szánt törvényjavaslattal. Volt abban minden, perrendtartás, büntető kódex, kereskedelmi törvény, nemzetközi jog, tengeri jog. Egy megalkotandó új állam sajátságos, furfangosabbnál furfangosabb intézményekkel, minőket emberi szem nem látott, minőkről emberi fül nem hallott. Kért, hogy juttassam el ezt a csomagot Deákhhoz. Egyenesen hozzá volt intézve, hogy okuljon belőle.

A csomag eljutott Deákhhoz.

Kíváncsi voltam, hogy átlapozta-e azt az ország bölcse. Sok idő telt bele, míg megtudhattam: mint vélekedik a mi excentrikus nógrádi államtudósunkról.

— Hol lakik az az ember? — kérdé egyik környezőjétől.

Megmondták neki.

— Azt az embert pénzért lehetne mutogatni — szólt az öregúr mogorván — mint ritkaságot.

— Hogy érti, urambátyám? — kérdék.

— Úgy, hogy nagy ritkaság, hogy valaki »ingyen« ennyit *gondolkozzék a közügyekről.*

*

És ez a mondat még jobban ránk illene ma, mint akkor. Úgy látszik, kezd a nemzet nagyon közönyös lenni, s még az se gondol a közügyekre, kit azért fizetnek, hogy gondolkozzék a többiek helyett is.

Pedig ha sántít is és tán nem is passzol be ide e latin principium, hogy »cogito ergo sum«, annál jobban passzol a megfordított oldala, »aki nem gondolkozik, nem egzisztál«.

Ezért nincs Magyarországon közvélemény, vagy ha van is, nem »úr« az, hanem legfeljebb livrés cselédje egypár ugorkafára kapaszkodott, »vezérférfiak«-nak nevezett embernek.

Az egyetlen magyar nadrág is veszedelemben forog. Egész Pesten nem jár már magyar ruhában senki, csak a drabantok és Szende Béla, a hadügyminiszter.

Most íme ennek az egy magyar nadrágnak is baja támad. A honvédfőparancsnok őfensége hadsegédje, Hild ezredes között és közte élénk surlódások merültek fel.

Hild ezredes — azt mondják — rossz szemmel nézi először, hogy a 48-i honvédeket kinevezték a honvédségbe.

Már iszen tisztelet, becsület Hild ezredes úrnak, akárhonnán szakadt ide közénk, hanem hát otthon parancsolgasson: szeretjük hinni, hogy itt minálunk legelőször jönnek a 48-i honvédtisztek és csak azután az idegen urak, kik mert egypár teoretikus rossz német hadügyi könyvet olvastak, diktálni szeretnének a saját otthonunkban.

Ilyet még elmondani sem volna szabad, hogy Szende Béla, Magyarország hadügyminisztere és egy ezredes között viszály lehet.

Hát nem tudják áttenni azt az ezredes urat olyan helyre, ahonnan nem alkalmatlankodhatik a legfelsőbb hadúr-, a király- és az ország első közegének, a miniszternek?

Mondják azonban azt is, hogy Hild másodszor azt apprehendálja, hogy a tiszti állomások is a sógorság és komaság révén töltenek ki.

No, már így csakugyan igaza lehet Hild ezredesnek.

S lehet, hogy győznie is Szende ellen: ha nem ő lenne az *egyetlen magyar nadrágos ember*, s ha első hibája jóvá nem tenné a másodikat.

*

Hanem azért, ha nem jár is magyar nadrágban, mégis legleleményesebb ember a miniszter urak között Trefort úr.

Nézzé meg az ember! már azt hittük volna, hogy teljesen ki vannak merítve a címek és hivatalok. S íme Trefort úr Pulszky senior számára mégis tudott szem nem látta, fül nem hallotta új hivatalt kigondolni.

Kineveztetett az összes magyarországi műemlékek főfelügyelőjévé.

Sic itur ad astra!

Már egyúttal kinevezhették volna biz azt ráadásul még a hellesponti halastavak főkurátorának is.

Egy vagy két hivattal több ide, oda. Aztán Pulszky még ha nem lát is tovább az orránál — akkor is messze lát.

*

A kinevezésekről lévén szó, az is nagyon érdekes, hogy Havas urat, ki nagyon jó *belügyminiszteri* osztálytanácsos volt hajdanta, valamint később szintén jeles hadügyminiszteri tanácsos, mert már két különmű szakban jeleskedett, kinevezték a kereskedelmi minisztériumhoz helyettes államtitkárnak.

Tehát a harmadik szakba.

Hja, hiába, általános lángelmék, kik mindent tudnak, csak Magyarországon teremnek.

Más államokban az egyes hivatalnokok egész életüket egy szakmának szentelik, s folyton tanulnak, nálunk csak úgy beleszületik minden szakmába némely ember.

36. sz., szeptember 4.

A gmundeni sörösnémetek

Egy pár németből összehabart kupaktanács tanácskozott Gmundenben s több bolondságok között az erdélyi kedves szászok ügyében is végeztek, mégpedig ilyen 6-ik pontot csinálva: *a pártgyűlés* (ugyan milyen pártnak a gyűlése?) *teljes rokonszenvét fejezi ki az erdélyi szászok iránt s elvárja* (no, csak várja el!), *hogy a magyar kormány és országgyűlés a magyarországi németek jogait* (a Gevatterek valami extra jogokat képzelnek) *nem fogja csorbítani.*

Hm, hm . . . már ez nagy dolog. A sógor úrék alighanem haszontalanul vágták bele fejszójüket ebbe a fába. No, iszen nem is kellene egyéb, csak hogy még a gmundeni sörtől elbutult fejű burgerek is belügyeinkbe ártsák magukat.

Egyébiránt kívánunk nekik nyugodalmas jóéjszákát!

*

Nagy kalefaktorok mégis azok a burkusok ! Mindig előbbre vannak nálunknál egy arasszal.

Óriási arasz lehet az !

Mi csak most manővrírozunk, mikor már ők tettel is bebizonyították hadi képességüket s hadsoraik tanulékonyágát. Három év múlva oda jutunk, hogy nekünk is lesznek Krupp-ágyúink; csakhogy akkor már a jó isten tudja, ők meg micsoda ágyúkat fundálnak ki.

Hanem ha nagy kalefaktorok, van nekik elég eszök is hozzá.

Most, hogy megalkotta kopasz fejű Vilhelmus a nagy német birodalmat kardjával (már tudniillik úgy értem az ő kardját, mint ahogy az a bizonyos tót atyánkfia képzelte a török császár pipázási kényelmét, hogy ti. két rabszolga viszi mellette a félvéka dohánnal megtöltött óriási pipát, egy harmadik muzulmán szíja, . . . őfelsége maga pedig csak ballag mellette és köpköd kényelmesen jobbra-balra . . .), úgy pihen meg a hadi dicsőség után, hogy most irodalmilag emeli fel nemzetét elsőrangúvá: mert tudja, hogy nem a vas és vér, nem a széles határok és a milliányi rabszolga, nem kormányzási vasvessző, hanem *a szellem fensősége* képes csak egy nemzetnek maradandón biztosítani a vezérszerepet.

Nemsokára az összes németországi költők gyűlése lesz Weimarban a királyi herceg elnöklete alatt, mint az a hajdanokban volt. A legnagyobb költőt e napon a császár meg fogja koronázni, a német birodalmi gyűlés pedig fölkérte, hogy e koronázási világünnepélynél engedélyezze a szükséges összeget, miszerint a legjobb hősköltemény, a legjobb színmű és a legjobb történeti regény a birodalom nagyságához méltó módon jutalmaztassék.

Ily ünnepélyek minden 10 évben tartatnak, s így minden tíz évben lesz egy megkoronázott író- királya a nagy német birodalomnak, ki hivatva van az egész világ fölött uralkodni.

Bezzeg az osztrák—magyar monarchiában nem bajlód-
nak az ilyen bolondságokkal, legfeljebb egy-egy kiévílt finán-
cot vagy ócska generálist jutalmaznak meg néha-néha egy-egy
— ordóval.

*

Az esküdszéki intézmény célszerűtlensége ellen már több alkalommal emeltetett szó. Hangsúlyozták, hogy az a mi viszonyaink között s jelen szervezetében nemhogy hivatásának megfelelné, de élehetetlen semmivé törpül, s csak arra való, hogy botrányos ítéleteivel, társadalmi és politikai életünk »chronique scandaleuse«-ét szaporítsa. A példák egész sora igazolta ez állításokat. Most még egy újabb adatot szolgáltatott ezen állítások igazolásához a debreceni esküdszék, midőn a napokban tartott tárgyalásában azon 13 vádlottat, kik vádló Novákot egy röpiratban lopással, jegyzőkönyvhamisítással s az elnöksége alatti pénzügyi szándékos megkárosításával vádolták, — 8 szavazattal 3 ellenében fölmentette, noha mindenik vádlott elismerte, hogy a röpiratot ők írták. Érdekes, hogy az eziránt föltett kérdésre az esküdtek közül 9 azt felelte, hogy ők nem tudják, ki írta az inkriminált cikket. Azt meg mind a tizenkét esküdt kijelentette, hogy a röpiratban rágalom foglaltatik, — de azért a vádlottakat, mint nem vétkezt, fölmentették.

40. sz., október 3.

Éljen a Budapest fővárosi kupaktanács!

Soha még testület ki nem mutatta annyira foga fehérét, mint a fővárosi tanácsban egypár faragatlan ostoba burger, kiknek csak azért adott vállalkra főt a gondviselés, hogy a kalapjukat legyen hová tenni.

Midőn az északsarki utazókat az egész világ, fejedelmek és birodalmak meleg kitüntetésekkel fogadják, s midőn a bécsi főpolgármester Budapestet értesíti, hogy ők 5.000 frtot szavaztak meg egy az expedíciónak adandó ajándékra, s felszólítja, hogy mennyiben az expedíció nemcsak osztrák, de magyar, nemcsak Ausztriára, hanem Magyarországra is fényt és dicsőséget árasztott a külföld előtt, mely eddig barbárnak hitte, s mint a tudományokat ignorálót komolyan számba sem vevé; pedig a világ kedvező ítélete az egyedüli életfenntartó oszlop, melyre kisebb nemzetek (minők mi vagyunk) támaszkodhatnak, midőn ily körülmények közt szólította fel a bécsi polgármester Budapestet, hogy szinte járuljon az általános

örömhöz — akkor fogja magát a képviselőtestület s immelámmal megszavaz 3.000 forintot oly hangon, mintha csontot dobna a kutyának; sőt arról sem áll vitázni, hogy *megtiszteltetés* lesz-e az Budapestre, ha az expedíció meglátogatja?

S midőn végre oda lyukadt ki a bölcs határozat, hogy de mégis »megtiszteltetés« lesz, egypár ripók még odáig megy, hogy ezt leröhögi.

Persze most már szép becsületet szerzett ezzel a csintalánkodással a nemes kupaktanács a magyar névre, mely ilyen piszkosan fog meghurcoltatni a német sajtóban.

*

A városi főispánok intézményének kérdése a belügyminiszter egy legújabb intézkedése folytán egy lépéssel ismét közelebb jutott megoldása stádiumához. Az »U. L.« ugyanis úgy hallja, hogy a belügyminiszter a legtöbb városi főispánnak kijelenté, miszerint működésük ez év végével megszűnik. Hogy e »tudatás« nem jutott el minden városi főispánhoz, annak oka az, hogy némelyek még továbbra is megmaradnak hivatalaikban. Nevezetesen a délmagyarországi némely városok főispánjai. Miután a városi főispáni intézmény tudomás szerint törvényen alapul, megszüntetése is csak az országgyűlés hozzájárultával, formális törvény által következhetik be. E megszüntetés nem hisszük, hogy akadályokba ütközzék, hiszen általa egy oly intézménytől szabadulunk meg, melyet nemcsak mi deklaráltunk mindig fölöslegesnek, hanem a tapasztalat is annak bizonyítá.

41. sz. október 10.

Denique az okos embernek mindenütt betörik a feje. Bismarcknak is addig »édes barátom«-ja volt Arnim gróf (lásd a »külföld« rovatot) amíg ki nem érezte belőle az okos-ságot. Most már fuccs Arnim gróf minden dicsőségének, mivel okosabb ember mert lenni Bismarcknál. Ez a dolog ugyanis úgy esett, hogy a híres gróf Arnim a csalhatatlanság kimondása alkalmával nagykövet volt a római kúriánál, s semmi áron nem akarta engedni a csalhatatlanság kimondását, elő-

érezvén ama vallási zavarokat, melyek most többet árthatnak »kegyes« Vilmos birodalmának, mint amennyit annak használt a franciák leveretése. Bismarck azonban másképp gondolkozott s kiadta az utasítást a csalhatatlansági dogma kimondásának meg nem akadályozására.

Ma azonban, midőn Poroszországban annyi baj van a papsággal, Arnim grófnak véletlenül eszébe jutott egypár okmányt, illetve Bismarck azon leveleit közzétenni, melyekből kitűnik, hogy azon időben Arnim gróf gondolkozott helyesen, de Bismarck dobta el a kalapács nyelét. Azonfelül is fenyegetőzött még olyan közzéteendő okmányokkal, miket Bismarck nem fogna nyájas fizionómiával elolvasni.

A »vas embernek« sem kellett több. Nem késett megbizonyítani a világ előtt, hogy az ő kezei sem egészen tiszták — s gondoskodott, hogy Arnim grófot elnémítsa.

Arnim gróf azóta börtönében gondolkozhatik arról a témáról: hogy nagyon okos embernek lenni kényelmetlen állapot.

Hja, hiába! *A hatalom a jog.* Csakhogy hova fog ez vezetni?

42. sz., október 17.

Az aradi országos honvédegyűlésről.

Az aradi honvédegyűlés általános lefolyásáról s érdelemes határozatairól már újat nem mondhatunk, arról elég híven tudósították a közönséget a napilapok.

Mi még csak azt szedjük össze, ami a kulisszák között történt, s ami a sajtó köztudomására nem jutott.

A legkomolyabb és legszentebb ügynek is van komikuma. Mi azt a kómikumot halászuk ki.

A kegyelet adójának lerovása után persze ivának magnum áldomást a haza minden tájáról összegyülekezett hajdani daliás forradalmi bajtársak, most pedig köszvényes, krahogós öreg emberek. Hangzott a sok nagy szó. Hajdani nagy tettekből devalválódott nagy szavak! Mintha kicseréltek volna mindenkit. A régi forradalmi vér visszatért lüktetni egy

napra az erekbe, s az inakba szállott hazafiság felforrt még egyszer a lelkesedés csuporjában. A közönyös levetkőzte közönyösségét, a pecsovcis otthon hagyta elveit egy napra . . . újra a régi fegyverek voltak valamennyien.

Egy pesti barátom (R. D.) s küldöttségi tag, ki idehaza cilindert hord, turi süveggel, sallangos dohányzacskóval állított be Aradra.

Persze amint újra visszakerült Pestre, nyomban levette s aradi voltából csak viselt dolgainak utóíze maradt meg.

Ő volt egyike a lelelkesebbeknek.

Ő volt, aki a vitéz lengyel nemzetért poharat ivott.

Hát nem elég érdem ez?

Mikor azonban arra került a sor, hogy miként gyűjtsenek össze egypár ezer forintot, hogy a vértanúknak a nemzet méltóságához illő emléket állítsanak, akkor azzal a furfangos tervvel állott elő, hogy hát mire valók a papok? Fel kell a papokat szólítani, hogy minden helységben a legszebb hajadon által 3 egymásután következő vasárnap pénzt gyűjtsenek e célra. (Mily fantázia! A mai honvéd nem bírna ilyet kifundálni. Ez már nem »stratégia«, de taktika!)

Csodálatos, hogy ezt a pompás indítványt mégsem fogadták el. Az ő lelkök rajta, mert jól volt ám kifundálva Mind a cibilék fizették volna. Mert a 48-as honvédnek úgysis rangján alul van templomba járni.

Hja! Bizony, nagy hazafiak vagyunk mi — de csak ünnepélyeken és banketteken!

43. sz., október 24.

Mint biztosan értesülünk, az adóhátralékosok száma oly nagy az országban, hogy vannak kerületek, ahol 10 ember sem fizette ki adóját egészen.

Most aztán vakarhatja fejét a kormány, ha az ilyen kerületben, miután a választási törvény szerint szavazatjoggal csak azok bírnak, kik adójukat lefizették, 10 ember fog szavazni a képviselőjelöltre.

Az lesz aztán az igazi közvélemény nyilvánulása.

*

A balközép vezetői azonban összejöttek s tanakodtak, hogy hát miután a főrendiház visszavetette némi módosítványokkal ezt a választási törvényt, nem-e lenne tanácsos agyonbeszélni s ezáltal ezt elhalasztani még három évre.

Kisütötték végre hosszú konfuziók után, hogy inkább siettetni fogják a törvényt.

De miért?

Hát csak azért — »aszongya« —, mert benne van az a szakasz, mely ellen ők peroráltak legjobban, az a szakasz, mely az adóhátralékosokat kizárja.

Valami furfangos baloldali agy ugyanis azt a kombinációt bonyolította le elméjének cérnagombolyagjáról, hogy ha az adóhátralékosok is szavaznának, az javára szolgálna a függetlenségi pártnak.

Tehát hadd jöjjön az új törvény!

Ezek azután igazi státusférfiak, akiknek mindig ajkukon van: hogy engedjük szabadon nyilvánulni a közvéleményt! Éljenek!

44. sz., október 30.

Nagy elégületlenséget és visszatetszést szült a hivatalos lap egyik múlt heti száma, melyben gróf Pálffy Pozsony megyei főispán állásától fölmentetik.

(Olvasóink emlékeznek talán még a főispánságra vágyó Bittó család versengésére a főispánnal. Most a Bittó család alkalmasint célját éri, mert a fontos ok, melyért Pálffy állásától elbocsáttatik, kétségkívül az, miszerint valamelyik Bittó sarjadék ülhessen a főispáni székbe.)

A másik kinevezés, mit a hivatalos lap hoz, Pauler Gyulának kinevezése az országos levéltárnoki állomásra, melyre annyi erre az állásra különösen is érdemeket szerzett szakember folyamodott, hogy Pauler kinevezése szinte meglepő volna, . . . hanem hát biz az nem meglepő, ha megsúgjuk olvasóinknak, hogy Pauler Gyula úr az igazságügyminiszter úrnak édes fia.

Hát még csak rossz néven sem lehet venni az atyai szeretet virtusának ilyenét gyakorlását.

45. sz., november 6.

Tekintetes Csiky Sándor úr, Eger városa hírhedt képviselője, ki csupán azon kvalifikációnál fogva ül a képviselőházban, hogy »nagy hazafi«, mint tudjuk, nem régen pert kezdett a pesti járásbírósnál, pert kezdett az »imádott haza« ellen azon egypár forint árú ezüst kanál- és mentegombért, mit 48-ban a nemzeti kormánynak kölcsönzött. A járásbíróság megítélte neki kamatok kamatjaival, hanem a semmitőszék kimondta, hogy az ily keresetek bírósági útra nem tartoznak, a magyar törvényhozás ez iránti határozatáig.

Így lett tekintetes Csiky Sándor úr pervesztes, s így maradt neki »örökös adósa« a haza.

46. sz., november 13.

Gróf Migazzy Vilmos, Bars megye főispánja, állásától váratlanul fölmentetett. A belügyminiszter még csak azt sem tartá szükségesnek odatenni illemből, amit minden ilyen esetben szokás, hogy »saját kérelmére«; különben csak dicsérhetjük a kormányt, ha ilyen kurtán bánik el a méltás urakkal, kik azt hiszik, hogy a nemes vármegye csak arra való, hogy mágánasszióikat gyakorolhassák benne és nem akarnak függni sem a kormánytól, sem a közvéleménytől, nekik a törvény is suvix!

Az okot őméltósága elcsapására az szolgáltatta, hogy egy Kaldrovics nevű szolgabíró ellen, ki azzal volt vádolva, hogy a népet ketrecekbe záratja, nem tartá meg kellő eréllyel a vizsgálatot.

Rövid idő óta ez a harmadik főispán, kinek útilaput kötött talpára a belügyminiszter.

49. sz., december 4.

A sok baj közt, mely államunk vállát nyomja, naponkint akadnak honboldogító talentumok, kik furcsábbnál furcsább tervekkel vélnék segíteni. Ghyczyt és a sajtót valóságos ostromnak teszik ki a különféle névtelen indítványok.

Égyik a zsidó emancipációt mondja kárhuzatosnak s sürgeti a zsidók kiűzetését az országból (No, persze!), másik a papok vagyonával véli fedezhetőnek a deficitet (Mily egyszerű gondolat!), a harmadik pedig abba nyugszik bele, hogy a haza érdekében a kétszázezer forintnál gazdagabb emberek vagyonának a feleslege elvétecsék. (Neki alighanem kisebb a vagyona 200 ezer forintnál.) Egyszóval, sokat lehetne nevetni mindezen bolondságokon, ha az idő és állapot, mely ezen gyom-gondolatokat szülte, nem volna oly nagyon siralmas téma.

Legközelebb egyik névtelen olvasónk a következő »receptet« küldé hozzánk a beteg ország számára:

»Rp. Az állam ingatlan vagyona só-, ország- s megyeházák kivételével — hitelezőknek elosztandó.

(Így tisztáztatván le az adósság, a külföldi hitelezők is az ország polgáraivá lennének.)

A tisztí, főleg papi ezer forinton felüli fizetés mérséklendő.

(Így a közjólétet előmozdítván, kényelmesen ugyan nem, de tisztességesen élhetnek.)

A szeszitalok gyártási adója kétszer s háromszor annyira felemelendő — miért alkalmilag a só ára leszállítandó.

(Így a nép nem satnyul el.)

Haec medicina optima est — ita bene erit.«

Hiszen mind szép ez. Csakhogy még jobb mód ennél az, amit az a buzgó felvidéki hazafi gondolt ki a haza megmentésére, ki 4.000 frankot küldött a »Magyar Állam« szerkesztőjének, Lonkay lovag úrnak, oly célból, hogy azt Rómába mensesse s imádkozásokat eszközöljön ki szegény hazánk állapotának jobbra fordulásáért.

Az eszköz ki van találva. Nincs hát semmi baj többé!

50. sz., december 11.

Múlt számunkban, a »Mulattató«-ban közöltük az országos honvédgyűlés lefolyását s az azon történt botrányt. Ugyanis azzal vádolta Tassy László és Majoros István az

egylet jegyzőjét, Mikár Zsigmond urat, hogy *nem való becsületes emberek sorába*, gyanúsítván őt az egylet vagyonának megkárosításával, s fennen hangoztatván, miszerint erről *megvannak győződve*. Ezen botrány, ha igaz is a vád, annyira helytelen volt e helyen és ily modorban, hogy többet ártott az ügynek, mint amennyit használhatott. A Budapesti Honvédegyelet azonban ma egy hete tartott ülésén a Mikár elleni vádakat lelkiismeretesen megvizsgálván, Mikárt teljesen ártatlannak s az ellene felhozott vádakat rosszakarató rágalmakként nyilvánította.

A Honvédegyelet most már helyesen tenné, ha ilyen epizód után Tassy és Majoros urat találná sorai között fölöslegeseknek. Mert akik oly hangon nyúlnak nyilvánosan más ember legszentebb vagyonához, becsületéhez, igaztalanul — még tetejébe saját állítólagos teljes meggyőződésüket is latba vetve annak tönkretételére —, azok lehetlenné kell hogy tétessenek a társadalomban.

52. sz., december 25.

Szolgabíró, vicespány,
Összeveszett a vitán...

Lonkay bátyánk, a »Magyar Állam« katolikus napilap szerkesztője, sajtópörrt indított Kecskeméthy Aurél, a »Magyar Politika« katolikus napilap szerkesztője ellen.

»De már ezt megnézzük!« mondja a »Hon«.

Biz azt érdemes is lesz! Mikor a két érdemes kollega minden bűnét ki fogja kiabálni egymásra.

Az egyik *tizenkilenc*, a másik *egy híján húsz*.

Mind a két úr ugyanis a nagyméltóságú püspöki kar koncaiból épít magának házakat, ennek nevében hirdetik a szent elveket lapjaikban, de azért ők magok annyit sem hisznek azokból, mint a körmöm feketéje: s jótállok érte, hogy én lutheránus létemre is jobb katolikus vagyok mindkettőjüknél.

De hogy tulajdonképp a dologra térjünk, azt kell elmondanom, hogy mi idézte fel e szent emberek egymás elleni ha-

ragját annyira, hogy elejtve a »szeresd ellenségedet is«-féle magasztos tant, egymás hajába kapnak.

Hja! hát bizony a konc, a kenyéririgység!

Lonkay úrtól az utóbbi időben némely okosabb püspök, dacára, hogy a Szent Gergely lovagja is, őszentsége a pápa hozzá intézett levelét minden áldott nap »állandó rovatul« közli lapjában, megvoná a szubvenciót. Emiatt aztán Lonkay úr megharagudott s csipdelni, marni kezdé, bolondos tempója szerint — az illető egyházfőket.

Nosza! csak ez kellett Kecskeméthynek! Nyomban lándzsát tört — s megírta, hogy Lonkay úr azért haragszik a kalocsai érsekre, mert az egyszer szobájából kiutasítá.

Szegény Lonkay lovagnak ez a kifejezés nagyon fáj, fogta magát s megindítá a sajtópört.

Ez azon viszálynak története, mely ritka érdekes spektá-kulumot ígér a megbotránykozni szerető keresztény közön-ségnek.

SZERKESZTŐI JEGYZETEK

7. sz., február 13.

PONGRÁCZ TIVADAR: HANGOK A VIDÉKRŐL

1.

Hamis teória. Éppen ellenkezőleg, a baloldal merev opponálása miatt volt kénytelen a többség néha oly eszközök-höz nyúlni uralma biztosítására, miket máskülönben el kellett volna vetnie, s éppen az ellenzék volt az, mely az összműködés egyedül lehető jó eredményei helyett az uralkodó pártot ki-zárólag az önfenntartás sikamlós útjára terelte.

Szerkesztő.

2.

Urambátyám sok jó dolgot mond el fentebb, bizony nagy baj az, hogy sem jó közigazgatásunk, sem jó igazságszolgálatásunk nincs, pénzünk sincs, de még pláne reményünk sincs,

hogy legyen valaha, — az is igaz, hogy bizony rosszul viseltük magunkat a lefolyt alkotmányos idő alatt akár a jobb, akár a baloldalon.

Segíteni is kell a bajon, helyre kell hozni a mulasztást egyetértő munkálkodással, takarékoszággal — de már azt nem kívánhatja komolyan, hogy a nemzet nyakába még újabb terhek emeltessenek a kormányzat megmentésére, mikor az eddigieket is alig bírja. Szép egyesekben az akarat, de isten ments ehhez az eszközhöz nyúlni. Inkább legyen szegény, tengődő államgépezete egy vagyonos nemzetnek, mint vagyonos államgépezete egy szegény, tengődő nemzetnek.

Szerkesztő.

11. sz., március 13.

SIMOR ÉRSEK A KIRÁLYNÁL

Hajlandók vagyunk a Hunnia ezen hírének hitelességén kételkedni, mert lehetetlennek tartjuk, hogy a primás Deák Ferenc programjával, habár azzal nincs is teljesen megelégedve, ilyen ellentétes állást foglalhasson.

Szerk.

33. sz., augusztus 14.

N. N.: A »MAGYAR NÉPLAP« SZERKESZTŐJÉHEZ

Ilyen eredeti gondolatai vannak N. N. urambátyámnak, kiről a múlt szám aprósági rovatában megemlékeztem. Sokat gondolkozik ő és sok jót gondol ki. Logikája néha bámulatos, fantáziája hatalmas — de érvelése sántít. — Eszméi nem rendezettek, de meglepően újak. Gondolatait apró papírszeletekre írja fel s aztán rendesen borítékba teszi s felküldi hozzá-m Pestre. Közlöm a kivesző tipikus államtudós bizarr ötleteit, mik ha nem valósíthatók is s bele nem illeszthetők is a mai világrendszerbe, de amennyiben egy híres férfiú szerint mindenből lehet okulni — ezek is tanulságul szolgálhatnak legalább arra nézve, hogy »óvakodjunk az extravaganciától«.

Szerk.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

2. sz., január 9.

1. Sz. N. úrnak. Versek nem szándékunk közölni. Ezúttal is különös kivételképp tesszük Csalomjai szatírájával, mely mintegy a napok eseményét képezi — irodalmi téren. Próza dolgozatokat szívesen veszünk az ön élénk, kedves tollából.

4. sz., január 23.

2. E. K. úrnak Vajdahunyadon és K. J. úrnak Szilason. A panaszolt dolognak és mulasztásoknak nem a szerkesztőség s nem a kiadóhivatal az oka. A lap kiadása, kezelése és szétküldése a kiadóhivatal dolga lévén, felkérem tisztelt elvtársaimat, miszerint máskor oda szíveskedjenek fordulni panaszaikkal. Ezúttal egyébiránt intézkedtem, hogy ezentúl pontosan menjen a lap oda, ahová kívánják. Szíves üdvözet!

7. sz., február 13.

3. W. L. úrnak. Köszönjük. Mindkét küldeményed jó.

4. F. Géza. A »Pozsonyi deákok«-ban sok az elevenség. Sorát kerítjük.

5. H. G. B. Gyarmaton. A dolognak utána jártunk, de eddig semmi siker. A 31-es számú szolga igazolta, hogy Vácra a Csillag-ba küldte. Magánlevélben bővebben. Szervusz. Ígéretedet várom.

6. Sz. N. lelkész úrnak Dunaföldvár. Az ön verse még eggyel több ok rá, hogy ragaszkodjunk korábbi határozatunkhoz, verset nem közölni. Különben fogadja szíves üdvözetem s őszinte vonzalmam kijelentését.

7. H. D. B. Gyarmat. A matériát kifordítottam, befordítottam, s használható anyaggá vált. Fölösleges említenem, hogy mindig szívesen látlak.

18. sz., május 1.

8. *F. S. Géza úrnak Budapest.* Sajnáljuk, hogy ön beteg, s élénk tollával nem találkozhatunk a lapban, de ez nem zárja ki, hogy beszélyéért, mely a lap olvasóinak tetszését egészen megnyerte, tiszteletpéldány által ne rójuk le, legalább csekély részben, kötelezettségünket.

20. sz., május 15.

9. *M . . n úrnak Budapest.* Sz . . ó Muki barátunk elleni kifakadásaidat sem nem osztjuk, sem nem közölhetjük. Benne volt az ügyvédi stílusban, ennyi az egész, s különösen vőlegényi körülmények közt nincs rajta semmi megpanaszolni való.

21. sz., május 22.

10. *V. P. úrnak Rózsahegy.* A lap szétküldése körüli hanyagság egészen a hivatal dolga. Panaszát, melyről vakon is meg vagyok győződve, hogy méltányos: áttettem a kiadó-hivatalhoz. Egyébként szíves üdvözet!

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁSOK

12. sz., március 20.

TISZTELT OLVASÓINKHOZ

Az új évnegyed küszöbén, midőn olvasóinkat előfizetéseik megújítására felkérnénk, szükségtelen felemlíteni, hogy — mint eddig, úgy ezután is — hívek maradunk azon irányhoz, mely az igazság politikája. Meglehet rossz politika, de becsületes. Nem állunk semmi párt szolgálatában mereven, s ez a legnagyobb zálog arra, hogy igazat fogunk mondani s nem vezetjük félre a népet. Irányunk a hazaszeretet, de az okos hazaszeretet, mely nem hajt *lehetetlen túlságok* után,

törekvésünk a szabadság, de a célszerű szabadság, mely a viszonyok korlátai között csak addig terjeszkedik, ameddig takarója ér.

Szerkesztőség.

13. sz., március 27.

Lapunk az elváltatások ezen kolerikus járványában is a régi irányú marad. A »Néplap«-ban ezután is híven értesítjük az olvasót minden nevezetesebb eseményről, ami akár e hazában, akár a nagyvilágban történik. A »Mulattató« pedig nemcsak megtartja eddigi élénk tartalmát, hanem még élénkebb lesz. A »Tárcá«-ban adni fogunk beszélyt, vadász-kalandokat, és közbe-közbe tarkítva az »Apró történetek«-et a szerkesztő tollából.

25. sz., június 19.

OLVASÓINKHOZ

A félev küszöbén, úgy gondolom, fölösleges a »Magyar Néplap« irányára visszapillantást vetni. Nem volt az egyik pártnak sem vak eszköze, megmondta az igazat mindig, megdicsérte a baloldalon is, ami dicséretet érdemel, s megrotta a Deák-pártot is, ha — véleménye szerint — tévedett. Ezentúl is az igazság és hazaszeretet lesz a mi politikánk és irányunk: az igazságtól tágitani sem nem fogunk, sem azt agyon nem hallgatjuk, mert elvész azon ország, melynek polgárai nem keresik az igazságot, hanem a közönyösség köpenyébe burkolódnak előle. Lapunk beosztása, alakja, és előfizetési ára is marad a régi.

38. sz., szeptember 19.

OLVASÓINKHOZ!

A harmadik negyedév is íme már lejár, s olvasóinkat régi szokás szerint figyelmeztetnünk kellene előfizetéseik, illetve azon viszony megújítására, mely köztünk fennáll.

Visszapillantást vetve a lefolyt évre, azt hiszem, eléggé behozonyította a »Magyar Néplap«, hogy a maga szerény köré-

ben és szerény hangjával a magyar érdekek becsületes szólgája, a közönség őszinte tanácsadója, az események hű, igaz tükröse volt. Pártot nem ösmert, s amit írt, azt mindig függetlenül írta. Megróttuk a rosszat fent és alant, s tenni fogjuk azt ezentúl is.

A nagyobb politikai eseményeket, úgy mint a kisebbeket, röviden említettük, s ritkán szóltunk bele. Mert az olvasóközönséget — véleményem szerint — nem az érdekli, hogy mint gondolkozik erről vagy amarról a tárgyról X vagy Y hírlapíró, hanem érdekli maga az esemény, mely a maga valóságában, el nem ferdítve és homályosítva gyarló megjegyzések és okoskodások tömkelege által, mintegy szüzi eredetiségben lép az olvasó értelmi tehetsége elé. Az ilyen émelgyős hírlapi cikkekről mindig eszembe jut az az adoma, mikor egyszer valamelyik hercegünk látogatást tett jobbjánál, ki éppen disznóhúsos babcuspájt ebédelvén, a herceget is megkínálta, s nagyobb tisztesség okáért, hogy őkegyelmességének azzal se legyen baja, ő nyalta le előbb a sertés lábát — s úgy nyújtotta oda.

A túlhajtott jóakarát mindenütt nevetséges. Maradjunk mindig a közepszerűség mellett.

Az országgyűlésről ezentúl is pontos értesítést hozunk; az »Apróságok« rendes rovat lesz, hol a kiválóbb politikusok gyengéit, a társadalom kinövéseit fogjuk ostorozni. Egyszóval a politikai részben a világ minden eseményéről adunk a térhez mért tájékoztatást. A »Mulattató« pedig ezentúl is telve lesz közhasznú ismereteket terjesztő és érdekesen mulattató cikkekkkel, mik oly változatosságban karolnak fel mindent, hogy aki csupán lapunkat olvassa is, bátran megállhat a mai mindig haladó műveltség és tudomány színvonalán. Lapunk beosztása és ára marad a régi.

50. sz., december 11.

OLVASÓINKHOZ

Még néhány nap a folyó évből — és itt az újév. Nem tudjuk, mit hoz, mi rejlik feltakarhatlan fátyola alatt — de éppen mert nem tudjuk, sokat várunk tőle. Bár kipótolná amit el-

mulasztott a folyó év, melyet nem fogunk felírni abba a lajstromba emlékezetünk lapján, hol boldog éveink vannak feljegyezve. Rossz, szerencsétlenségekben gazdag év volt. De miért a visszapillantás? Feledjük el és nézzünk hidegvérrel, férfias nyugalommal a jövő felé. Akármit mutatnak is a száraz statisztikai adatok, a rideg számok, a nép szegénysége, az állam zilált viszonyai — én mégis azt mondom és szentül hiszem, hogy e nemzetnek elpusztulni nem lehet. Nagyobb megpróbáltatásokon is ment már keresztül, és nemcsak hogy életben maradt, hanem, hogy Deák Ferenc hajdani hasonlatával fejezzem ki magam, mint a földhöz ütött Anteus, kétszeres erővel kelt fel mindig a földről. Anteusnak a föld, melyhez hozzáütötték, adta az erőt — miért ne várjuk azt mi is a földtől? A földtől, — attól a földtől, mely e szép országban elterül, mely az erőt kölcsönzi — dús kalászaival rendezve — az államviszonyokat.

Az újév biztat. A követválasztás megteremti az új pártokat és új országgyűlést: miknek feladata megteremteni aztán a kormányt, mely egy új alapon megkezdje a nagy munkát, melyhez minden állampolgárnak hazafiúi szent kötelessége önzetlen segínyt nyújtani.

Lapunk tizedik évfolyamába lép az új évvel, s mint eddig, ezután is lelkiismeretes tanácsadója lesz a népnek: elítélve minden pártnál azt, ami a nép érdekeire rossznak mutatkozik, s elfogadva még az ellenségtől is azt, mi anyagi és szellemi jólétünk, nemzeti önállóságunk emelendő épületéhez hasznos anyagul beválik.

A most uralkodó pártok élete — úgy látszik — már csak ideiglenes. Kik eddig a Deák-párt vagy a baloldal elvei mellett harcoltak, ki tudja: milyen zászló alatt találjuk őket az új pártalakulásnál?

De történjék bármi, szüljenek a válságos idők bármely különböző pártokat, mi mindig ott leszünk, ahol legtöbb a komoly valószínűség, hazánk önállóságát és jólétét lehetőleg biztosítani.

Reméljük, hogy a »Magyar Néplap« olvasóival egytől egyig találkozunk az új évben is.

Szerkesztő.

M U L A T T A T Ó

APRÓSÁGOK

2. sz., január 9.

Alaptalan hír az, amit a lapok írnak, hogy Ghyczy Kálmán egy nagyobb munkálatot készít, melyben kifejté azon módokat, mikkel az országot a hinárból ki lehetne rántani. Ghyczy Kálmán legfeljebb élőszóval fogja elmondani nézeteit a 21-es bizottságban, melynek működéséről annakidején tudósítani fogjuk olvasóinkat. Kár, hogy a bizottság ülései nem nyilvánosak, hanem titok homályába vannak burkolva. Alkalmassint valami bankóprést rejtegetnek ott a honatyák, amin persze titokban és rohamosan gyártják a haza állapotát jobbra. Így aztán van értelme a zárt ajtóknak.

*

Mint aki az első gombot gombolja be rosszul kabátján — gombolhatja az aztán a többi jól, mégsem fog összepaszszolni a gúnyája.

Most egészen úgy vagyunk.

Még bölcs és célszerű intézkedéseink is annyira rosszul ütnek ki, mintha átok nehezedne rajtuk.

A megyék kikerekítésére irányzott terv, melyet terjedelmesen ismertetünk lapunkban, s mely különben akár politikai, akár közigazgatási, akár takarékosági szempontból nagyon jóra való törvény lesz, most véletlenül olyan rossz időben jön, hogy igazi csapásává válik az országnak, s éppen az ellenkezőjét érjük el vele annak, amit akarunk — legalább eléinte; mivel nemcsak javul, hanem végképpen elromlik a közigazgatás a beállandó zavarokban, a megyék költsége és dolga pedig nemhogy kevesbednék, de inkább megszapordik a periratok és telekkönyvek kicserélése alkalmával.

Egyszóval úgy vagyunk biz azzal, mint mikor valaki éppen akkor hurcolkodik más szállásra, mikor tömérdek egyéb dolga van, és egy garasa sincsen,

12. sz., március 20.

Edelsheim-Gyulay, az új katonai főparancsnok, egészen eltért hajdani elődeitől, kik Magyarországon mindig ellenségeknek tekintették magukat. Ő az első főparancsnok, ki nem fumigálja hazánkat, s fővárosunk társasköreibe beolvadva együtt vesz részt velünk mindenben. Nemrég vizitelt a városházán a polgármestereknél. Legközelebb pedig az »írói kör« tagjai közé lépett.

*

A »Hon« azon állítása ellenében, mintha Csalomjai dicséretet nyert meséje, melyet a »Vasárnapi Ujság« után mi is közöltünk, plágium lenne: meg kell jegyeznünk, hogy ilyenforma eszme van ugyan Aesopusban; de ahhoz csak úgy hasonlít, mint például a Dóczy »Csók«-ja a Schauffert »Sakk a királynak« című művéhez. Akkor a »Csók« is plágium lenne. De még mennél nagyobb plágium a »Hon« H. S. úr tollából származó pénzügyi vezércikkei, melyeket bizonyos, bármikor megnevezhető könyvekben már 50 év előtt olvastak őseink, sőt a »Hon« valamennyi cikkei is, mert csak az eredeti bennök, ami rossz. De én azt azért mégsem tartom plágiumnak. A plágium egészen más, s azt jelenti, hogy valaki valakinek szellemi tulajdonát »egészen« elidegeníti, azaz, ha szabad e szót használni, ellopja; míg ellenben valakinek eszméjét új alakban más nyelven átdolgozni nemcsak nem plágium, hanem érdem.

SZERKESZTŐI JEGYZETEK

2. sz., január 9.

CSALOMJAI: BÖRTÖNRENDSZER

E szép művet a január 2-i Kisfaludy-Társaság-i gyűlésen olvasta fel Greguss Ágost nagy hatással. Köszönet a szerzőnek, ki Lapunkat is megtiszteli vele, s ezáltal alkalmat nyújtott nem kevés élvezetet szerezni olvasóinknak.

Szerk.

[CSALOMJAI LEVELÉHEZ]

1.

Ha okulást nem is, de szellemi gyönyört mindenesetre. A nyomtatott betűt nem azért tűri meg a magyar ember, hogy az tanácsot osztogasson. Okulni eleget okulhat a paptól ingyen. Az újság csak arra való, hogy az ő mulattatására gáncoskodjék a kormány dolgaiban, akár van igaza, akár nem. Ezt nem a saját lapom olvasóira mondom, hanem egyáltalán azon szomorú tapasztalatra jutottam, hogy a nép számára írt, higgadt, mulattatva oktató lapoknak csak ötöd-rész annyi olvasója van, mint a trágár tartalmú sületlenséggel telt zuglapoknak, amiknek olyan brilláns helyzete van, hogy a külföldi lapokéval versenyezhetnek.

2.

Kötelességünket tettük meg vele, addig is, míg sokkal illetékesebb egyének beleavatkoztak volna, s csak elégtételünkre szolgál, hogy mind a »Vasárnapi Ujság«, mind a Kisfaludy-Társaság úgy fogta fel a dolgot, mint mi. Hanem még egyet! Nem tartja ön kissé különösnek, hogy »Börtönrendszer« című satírjájának felolvasásakor is éppen a »Hon« és »Athenaeum« nyilatkoztak arról az összes hazai sajtóval szemben eklatánsan kedvezőtlenül. Ezekből az urakból nagy »Jámbor«-ság rí ki.

3.

Bocsánatot kérek . . . de már ezt nem hagyhatom helyben. Ez veszedelmes kérdés. Tisztelt barátunkkal, a N. L. [= Nógrádi Lapok] szerkesztőjével történt, hogy egyszer itt Pesten egy békés vérű ügyvéddel ült egy asztalnál. Hárman voltunk. Barátunknak arcán éppen ott virított egy friss vágás. — Mitől van az, uram? — kérdé tőle a szelíd pörvesztő. — Hja! édes fiskális úr, ez bizony szerkesztői üzenet egy ócska fringiától. — Istentelenség, uram, istentelenség! és ön megvívott? lám, lám, pedig másképp okos embernek látszik — saj-

nálkozott a patvarkerítő. — Tudja-e, uram, hogy nincs rá eset, hogy én kimennék valakivel. — Barátunk disputába elegyedett, felhozta, hogy vannak esetek, amikor lehetetlenség nem a kardhoz nyúlni, az ügyvéd cáfolgatta, mindig tüzesebben; barátunk sem akart tágítani, s mikor már argumentummal nem győzte, egypár olyan nógrádi gorombaságot nyomott oda pontnak a bizonyítások végére, hogy a stemplifogyasztó dühbe jött, felugrott és provokálta . . . — Hehe . . . — kacagott fel furfangos barátunk jóízűen — ugye megmondtam, spektakulis, hogy vannak esetek, amikor kardhoz »kell« nyúlnia az embernek.

17. sz., április 24.

FRANKENBURG ADOLF: A SEHONNAI

Frankenburg Adolf veterán humoros írónk, ki már régóta hallgat, végre megszólalt régi, jóízű kedélyességével. Adjuk e csinos paródiáját, bizony ráillik sok jeles férfira e tejjel-mézzel patakozó hazának. Csakhogy a mi embereink nem olyan őszinték, mint a versbeli sehonnai.

(Szerk.)

18. sz., május 1.

M. E.: A »MAGYAR NÉPLAP« SZERKESZTŐJÉHEZ

Köszönöm a jóakaratot, de én magam nem látom szükségét a védelemnek. H. D. [= Horváth Danó] úr, az »Ipoly« volt szerkesztője, jó barátom, s legfeljebb túlzott egy kicsit a kicsinyítésben, éppúgy, mint ahogy túloz a fentebb említett s több más lap a dicséretben, sőt te magad is a védelmezésben. Én le tudom a kellő mértékre szállítani a két előbbit és bár nem helyeslem is, mégis jól esik részedről az utóbbi. Szíves üdvözet

Szerk.

34. sz., *augusztus 22.*

SOMOGYI ANTAL: HOGY LETT A FÖLD OLYANNÁ, AMINŐ
MOSTAN?

Ajánljuk olvasás végett ezen mindenki által megérthető
nyelven írt értekezését Somogyi Antal volt orsz. képviselő-
nek, ki azt a »Magyar Néplap« számára átengedi.

Szerk.

52. sz., *december 25.*

GAJDÁCS PÁL: A JÓ BARÁTOK

Jelen kivételes esetben azért közöljük a komoly irányú
tartalomnak szánt rovatban is e beszélyt, mert kedves dolgot
vélünk tenni olvasóinknak, ha azt az utolsó számmal bevé-
gezve mint önálló egészlet adhatjuk.

J E G Y Z E T E K

RÖVIDÍTÉSEK

- MK = Mikszáth Kálmán
Krk = A jelen kritikai kiadás.
M = Megjelent (újságban, folyóiratban, könyvalakban).
Visszaeml.
1922. és 1957. = Mikszáth Kálmánnó Visszaemlékezései. 1. kiad. Rubinyi Mózes bevezetésével és jegyzeteivel. Bp. 1922. Athenaeum kiad. 2. kiad. Sajtó alá rendezte, az előszót és a jegyzeteket írta Király István. Bp. 1957. Szépirodalmi Könyvkiadó.
OSzK = Országos Széchényi Könyvtár.
[Szögletes zárójelben] a sajtó alá rendező kiegészítései és megjegyzései.

TUDNIVALÓK

- A jelen kötetbe foglalt dolgozatok kéziratai nem maradtak fenn.*
E dolgozatok ezúttal jelennek meg először kötetben, az alábbiak kivételével:
Az életről és a bokról. »MK Válogatott Művei« c. sorozat »Emlékezések és Tanulmányok« c. kötetében. 1957. 7–9. l.
Mint készülnek a »Nógrádi Lapok«?
Egy kritikus-palánta.
Csalomjai.
Mindhárom cikk *Az én ismerőseim* című posztumusz-kötetben. Bp. Révai kiad., é. n. 3–8., 9–12., 13–16. l.

BEVEZETÉS A JEGYZETEKHEZ

I.

A CIKKEK ÉS KARCOLATOK CIKLUSÁRÓL

MK művei műfaji szempontból három nagy ciklusban csoportosíthatók: I. *Regények és nagyobb elbeszélések*, II. *Elbeszélések*, III. *Cikkek és karcolatok*. Ezekhez járul még verseinek, valamint levelezésének egy-egy kisebb ciklust kitevő gyűjteménye.

Az *Elbeszélések* ciklusával párhuzamosan megindítjuk a *Cikkek és karcolatok* ciklusát is. Részint azért, mert ilyen módon gyorsabb ütemben dolgozhatjuk fel az azonos forrásokban található anyagot, részint pedig azért, hogy az olvasók a művek időbeli egységében és összefüggéseiben ismerhessék meg az író fejlődésének szakaszait.

Mikszáth mint publicista lépett be a köztudatba: először a szegedi ellenzéki újságíró csípős, gúnyos cikkei és röpiratai irányították reá a figyelmet (1878–80). Azután mint elbeszélő hódította meg a hazai és a külföldi olvasóközönséget: szülőföldje népének balladáis történeteivel (*A tót anyafiak* 1881 és *A jó palócok* 1882) beérkezett a világ-irodalom nagyjai sorába. Következett az elbeszélések és regények hosszú sorozata, de időnként közéljük vegyült egy-egy nagy sikerű publicisztikai kötete is (*A tisztelt Ház* 1886, *Országgyűlési karcolatai* 1892. stb.).

Szépirodalmi és publicisztikai munkássága tehát párhuzamosan halad, s amikor a novella, a rajz és a regény egyik legnagyobb magyar mesterét magasztaljuk benne, hasonló elismeréssel kell szólnunk róla mint a magyar publicisztika büszkeségéről. Az író és a publicista Mikszáth útja és írásművészete elválaszthatatlan.

Az író fejlődését világosan jelzi *Regényeinek* ciklusa és mutatja a most folyamatban levő *Elbeszélések* sorozata. A *Cikkek és karcolatok* ciklusa viszont teljes gazdagságában, hiánytalanul tárja elénk a publicista Mikszáth negyven évi termését.

A publicista Mikszáth sokkal kevésbé ismeretes, mint ahogy újságírói működése alapján ismertnek kéne lennie. Igaz, hogy némely politikai tárgyú kötetét (*A tisztelt Ház*, *Országgyűlési karcolatai*, *Az én kortársaim* stb.) legnépszerűbb szépirodalmi munkáival együtt szokták emlegetni — de e kiváltságos kötetek mellett körülbelül ugyanannyit tesz ki alig ismert vagy teljesen ismeretlen cikkeinek tömege, mint amennyi kisebb elbeszéléseinek száma! Az *Elbeszélések* ciklusában is jelentős mennyiségű ismeretlen novellát hozunk napfényre, de a *Cikkek és karcolatok* ciklusában százezrekre közlünk majd teljesen ismeretlen írásműveket, amelyek nemcsak hogy most jelennek meg először kötetben, hanem annyira elvesztek a feledésben, hogy

nagy részükről a szakemberek sem tudtak, mert a jórészt névtelenül vagy csak álnevekkel és különböző betűjegyekkel megjelent cikkek tömegét a most készülő Mikszáth-bibliográfiáig az irodalom sem tartotta számon.

A *Cikkek és karcolatok* ciklusának legfőbb jelentősége tehát, hogy terjedelmét tekintve igen nagyszámú Mikszáth-írást tesz közkinccsé, másrészt pedig teljes egészében meg fogja világítani a publicista Mikszáth fejlődésének útját.

Az *Elbeszélések* ciklusa jegyzeteinek bevezetésében (Krk 27. köt. 231. l.) említettük már, hogy Mikszáth írásai — kivált az első évtizedben — műfajukat illetően sokszor eléggé vegyesek: körvonalaik egybefolynak, szépirodalmi vagy publicisztikai jellegük nem állapítható meg pontosan. Ugyanott vázoltuk azokat a szempontokat is, amelyek szerint a szóban lévő két ciklus anyagát — vagyis a novellákat és a karcolatokat — elválasztjuk. Azoknál a műveknél, amelyek már gyűjteményes kötetekben megjelentek, a lehetőség szerint követjük az ottani besorolást. De azoknál, amelyek csak ezúttal kerülnek először kötetbe (s ilyen Mikszáth fiatalkori publicisztikájának túlnyomó része!): egyenként mérlegeljük a hovatartozás szempontjait. Kitérünk az, hogy az *Elbeszélések* ciklusába sorolandók a novellák, »beszélyek«, rajzok, regék és mesék, valamint az anekdoták (ezek a miniatúrterjedelmű elbeszélések), míg a *Cikkek és karcolatok* ciklusába általában a következő írásművek tartoznak: a politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális élet eseményeit tárgyaló cikkek és beszédek; az irodalom és a művészetek témaköre és ezen belül: Mikszáth önvallo-másai, írói és színészarcképek, irodalmi és színi kritikák s polémiák; az általa szerkesztett sorozatokhoz s mások könyveihez írt előszók; az időszerű kérdésekkel — bár szépirodalmi formában — foglalkozó karcolatok, az úgynevezett tárcacsevegések, tárcalevelek; városképek és útirajzok, továbbá az ünnepekről (újév, húsvét, halottak napja, karácsony stb.) szóló, valamint az évszakokat idéző cikkek, elmél-kedések stb.

Mindezt persze csak általános tájékoztatásul bocsátjuk előre. A szépirodalmi és publicisztikai ciklus közti megkülönböztetést a dolgozatok tartalmi és hangulati tényezői mellett azok írásának indítékai is meghatározhatják. Kétes esetekben az egyes darabokat mindig abba a ciklusba soroljuk, amelyikbe a tartalmi és formai elemek inkább ajánlják.

II.

A PUBLICISTA MIKSZÁTH FÓRUMAI

Mikszáth írásai két fővárosi lapban jutottak először nyomda-festékhöz (1869—1870). Ekkor huszonnégy-huszonhárom éves jogász volt. Már tizennégy-tizenöt esztendő korában, mint rimaszombati, majd pedig mint selmeci diák, kezdte szárnypróbálgatásait, de azokat az első kísérleteit csak halála után hozta napfényre a baráti kegyelet.

... Szépirodalmi és publicisztikai munkásságának rajzához egyaránt szükséges megismernünk fórumait: az újságokat és folyóiratokat, amelyekbe dolgozott, illetőleg amelyeket ő maga szerkesztett. E lapokhoz fűződő kapcsolatai nemcsak hiányos életrajzát egészítik ki, hanem írói egyéniségének kibontakozását is jobban megvilágítják.

Sorra vesszük tehát a lapokat, amelyek a jelen kötet anyagának forrásaiként szolgáltak.

Mikszáth életrajzának feltűnően homályos, alig ismert fejezete az a négy esztendő (1866—1870), amelyet mint jogász töltött a fővárosban. Még Várdai Béla monográfiája is (Mikszáth Kálmán. Bp. 1910.), amely pedig az író életében készült, kénytelen bevallani (49—50. l.), hogy »adatok híján nem időzhet Mikszáth pesti [jogász-]éveinél«, annál kevésbé, mert erre nézve még »költészete sem nyújt felvilágosítást«. Sőt legújabban feltárt levelezése sem!

... Az említett évkör természetének és emlékvilágának feldolgozása közben mi magunk is sajnosan érezzük az adatbeli hiányok okozta nehézségeket. Találgatásokra és következtetésekre vagyunk utalva, mint ahogy azt egy pár regényének és elbeszélésének elemzésekor tettük. (Ld. pl. Krk 7. köt. 214. l.)

Megnehezíti a tájékozódást, hogy jogi tanulmányairól az egyetem anyakönyveiben sem lehet közelebbi adatokat találni. Mikszáth csak hallgatta a jogot (s más karok némely előadásait), de nem szerzett diplomát. Ezt ő maga is bevallotta jubileumi beszédében...

Mindezeket előre kellett bocsátanunk, mert csak hasonló találgatások és következtetések útján kereshetjük annak magyarázatát is: milyen módon került ahhoz a két pesti laphoz, hol írásainak először teret adtak: tudniillik a Szabad Egyház és az Igazmondó című lapokhoz

Szabad Egyház, 1869—1870

A publicista Mikszáth első kísérletei (négy eszme-futtatás) a *Szabad Egyház* című »katholikus napilap«-ban jelentek meg.

Milyen kapcsolata lehetett a lutheránus Mikszáthnak ehhez a »katholikus napilap«-hoz?

A kérdésre — úgy véljük — a lap szerkesztői és törekvései adhatnak feleletet.

A *Szabad Egyházat* Prileszky Tádé és Hatala Péter szerkesztette. Prileszky (1826—1895) politikus volt, hosszú időn át országgyűlési képviselő, a zárszámadások szakértője. Hatala Péter (1832—1918) katolikus pap és egyetemi tanár, orientalista. Mindketten nyitrai származásúak. A lap, melynek szerkesztésére szövetkeztek, tulajdonképpen »eretnek«-katolikus volt, amit világosan kifejez a cím. Atvéve a német, holland, skót és svájci protestáns »szabad egyházak« (Freikirchen) elnevezését, az 1860-as évektől kezdve a katolikus egyház keretében is erősen liberális jellegű mozgalom indult az »ultramontanizmus és papismust« ellen. E mozgalom vezetője Ignaz Döllinger (1799—1890) német teológus, egyetemi tanár. A pápa tanítói csalhatatlanságának (infallibilitás) kinyilatkoztatásakor (1870. júl. 18.) végleg

elszakadt a katolikus egyháztól, amely őt ki is közösfítette. Döllinger ezután az általa alapított »ó-katolikus« felekezet terjesztésén fáradozott. Az ó-katolikus egyház megtartotta a katolikus szertartásokat, de papjai nemzeti nyelven miséztek; a szakadást előidéző pápai dogmát pedig nem ismerték el.

Nos, ennek a Döllingertől megindított »szabad egyház«-mozgalomnak volt legjelentősebb hazai képviselője Hatala Péter, s a mozgalom lapja a *Szabad Egyház*. Hatala Péter liberális törekvéseinek népszerűségét az egykorú sajtóhangokból is megállapíthatjuk. A Magyarország és a Nagyvilág 1872. aug. 18-i száma örömmel adja hírül, hogy a budapesti egyetem a következő tanévre »a fölvilágosult szellemű, művelt és szabadelvű Hatala Pétert« választotta meg rektornak — egy másik teológus-professzorral, »a pápai infallibilitás és az ultramontanizmus« képviselőjével szemben. Rektorsága letelven, 1873-ban Hatala Péter a teológiai karról átment a bölcsészeti karra s ott a keleti (sémi) nyelvek professzoraként működött. 1874 decemberében elhagyta a katolikus egyházat, az unitárius felekezetbe lépett s később megnősült.

Ebben a megvilágításban most már talán érthetőbbé válik, hogy a lutheránus vallású Mikszáth (aki a tételes vallásoktól különben is korán elfordult!) első publicisztikai dolgozatait egy »katolikus«-nak jelzett, de egyébként liberális törekvésű lap számára írta.

Hatala Pétert, a szerkesztőt, már mint egyetemi tanárt ismerhette Mikszáth. Hiszen ahogy ellátogatott az orvoskarra, egypár bonctani előadásra, s a bölcsészkarra Toldy Ferenc óráira, ugyanúgy meghallgathatta az ifjúság körében igen népszerű, szabadelvű teológus prelekcioit is. Hatala Péter pedig szívesen fogadta a fiatal jogász kísérleteit, akinek írásai egyidejűleg Jókai lapjában, az Igazmondóban is helyet kaptak.

Mikszáthnak a *Szabad Egyház* tárcarovatában megjelent cikkei valóban csak kísérletek. Részint olvasmányélményekből, részint »bölcsészeti előadások« töredékeiből szerkesztett eszmefuttatások. Aforizmái Aszalay József »Szellemi omnibuszait«-nak portékáira emlékeztetnek, karakterológiai dolgozatai pedig főleg Šmiles ifjúsági jellemző munkáinak lapoztatását sejtetik.

Ha jobban ismerhetnők Mikszáth pesti jogászéveit, tanulmányainak körét és olvasmányait: — közelebb lehetne jutnunk első publicisztikai dolgozatainak forrásvidékéhez is.

(Csupán a teljesség kedvéért megemlítjük, hogy Hatala Péter nevét Mikszáth *Jókai Mór élete és kora* c. munkájában is följegyezte. Felsorolva a Petőfi Társaság alapítóit: Lauka Gusztáv, Balázs Sándor, Szana Tamás, Névy László és Komócsy József mellett Hataláról sem feledkezik meg. Ld. Krk 19. köt. 110. 1.)

Igazmondó, 1870

Egészen más a helyzet, egészen más Mikszáth kapcsolata Jókai lapjával, az *Igazmondó*val. Ez a viszony bensőséges érzelmi alapokon nyugszik.

A fiatal Mikszáthnak legfőbb mesterei a nagy triász tagjai voltak: Petőfi, Arany és Jókai. Jókait tartotta mintaképének, az ő nyomdokain indult; írásaiban sokáig érzik Jókai romantikájának hatása. Természetes, hogy amikor fölkerült Pestre és mondanivalói számára fórumot keresett: első útja Jókai lapjához vezette. Mint ahogy a reformkor nemzedéke Bajza és Vörösmarty Athenaeumában, a szabadságharc utáni nemzedék Pákh Albert Vasárnapi Ujságjában kívánt föllépni, ugyanúgy akart a hatvanas-hetvenes évek generációja, Mikszáth nemzedéke, helyet találni Jókai lapjában, Jókai közelében.

Az *Igazmondó* Jókai A Hon című politikai napilapjának vasárnapi melléklapja volt; alcíme szerint: »a baloldal néplapja«. 1868-ban létesült. A lapra »pártbizottmány« ügyelt fel, amelynek tagjai voltak: Podmaniczky Frigyes, Tisza Kálmán, Várady Gábor és Jókai. A lapot Jókai fényes nevével csak szignálta; szerkesztését tulajdonképpen Bakcsi Ferenc látta el. Bakcsi (1846—?) Háromszék megyéből került fel Pestre. Tíz éven át (1878-ig) szerkesztette az *Igazmondót*. 1872-ben és 1875-ben országgyűlési képviselőnek választották Illyefalván. (Ugyanezen kerület 1887 júniusában Mikszáthot küldte be a parlamentbe!)

Kézenfekvő a föltevés, hogy Mikszáth leplezetlen Jókai-rajongásával kopogtatott be az *Igazmondó*hoz, s a szerkesztő szívesen fogadta verses és prózai kísérleteit. 1869 óta az *Igazmondó*ban jelentek meg Mikszáth költeményei; 1870—71-ben az ő két »népies beszélyét« dicsérték meg, jutalmazták és közölték (*A kemény ember* Krk 27. köt., *Ami a lelket megmérgezi* Krk 1. köt.), s 1870-ben a cselédkérdésről írt értekezésének is helyet adtak.

A pályakezdő Mikszáth tehát eljutott becsvágyának első állomásához: írásai Jókai lapjában láthattak napvilágot!

A *Szabad Egyház* és az *Igazmondó* nemcsak fórumot és publicitást jelentett a fiatal Mikszáthnak, hanem pénzt is: az első írói honoráriumokat, amikre nagy szüksége volt azokban az években, midőn — regényeiből és elbeszéléseiből kiolvashatóan — ifjonti könnyelműsége nemegyszer sodorta súlyos nélkülözések közé, zálogházak és uzsorások karmaiba . . .

Nógrádi Lapok, 1873—1874

Az 1871—72. év a pályaválasztás próbálkozásaival telik el. Mikszáth 71 elején Balassagyarmatra kerül tb. esküdtnek Mauks Mátyás szolgabíró mellé. Az év vége felé otthagyja a szolgabírói hivatalt és ugyancsak Balassagyarmaton beáll ügyvédsegédnek Balás Józsefhez.

1872 márciusában a Nógrád megyei aljegyzői állásra pályázik, de azt egy befolyásosabb család fiatal tagjával (Jeszenszky Józseffel) töltik be. 1873-ban utolsó kísérletet tesz egy minisztériumi állással, de tapasztalatai és csalódásai végleg megerősítik abban az elhatározásában, hogy nem keres többé hivatalt, hanem kizárólag írói tollából fog megélni.

1873. jan. 1-én Balassagyarmaton megindul a *Nógrádi Lapok* című politikai, társadalmi és közgazdasági hetilap, s ő ennek főmunkatársa, sőt időnként helyettes szerkesztője lesz. A felelős szerkesztő: Harmos Gábor, évfolyamtársa és jó barátja. (Élt 1847—?) Előkelő nógrádi földbirtokos család fia; apja cs. kir. kapitány és földbirtokos. Befejezván pesti jogi tanulmányait, 1873-ban lapot alapít s emellett ügyvédi irodát tart fenn. Lapja kormánylap: a haldokló Deák-párt utolsó kormányainak (Szlávy József: 1872. dec.—1874. márc. és Bittó István: 1874. márc.—1875. márc.) politikáját képviselte provinciális viszonylatban. De — dicséretére legyen mondva — nem akart »nagypolitikát csinálni« Gyarmatról, hanem »kizárólagosan a megyei érdekek közlönye« maradt. Állandó (és igen mulatságos) tollharcot folytatott az ellenzék helyi harsonájával, a Horváth Danó szerkesztette Ipoly című hetilappal. 1875-ben felhagyott a szerkesztéssel s átadta a lapot vetélytársának, Horváth Danónak. Pedig a *Nógrádi Lapok* és az *Ipoly* két éven át mint két szomszédvár állott egymással szemben... Ezután Harmos Gábor különböző vezető tisztségeket töltött be: 1878-ban megyei tisztii főügyésszé, 1881-ben főjegyzővé választották Gyarmaton; 1886—1891-ig a budapesti kir. ítélőtáblának, 1891-től pedig a kassai kir. ítélőtáblának bírása volt.

Harmos Gábor intézte a *Nógrádi Lapok* politikai, társadalmi és közgazdasági részét, míg a szépirodalmi rovatokat (tárcát stb.) teljesen Mikszáthnak engedte át.

Ez a patriarkális szellemű vidéki lap volt az első fórum, ahol Mikszáth teljes mértékben kiélhette magát: azt és annyit írhatott, amit és amennyit csak akart. Ha végiglapozzuk a *Nógrádi Lapok* 1873. évfolyamának 52 számát, alig találunk olyant, amelynek tárcahasábjait nem az ő írásai töltik ki: novellák, rajzok, karcolatok. Itt jelent meg a *Nibelungok harca* (Krk 1. köt.), *Látogatás Stofi bácsinál*, *A fotográfia regénye*, *Tudományos értekezés a hideglázról*, *A szép Sárka grófnő* (Krk 27. köt.), s cikkeinek és karcolatainak hosszú sora, melyet a jelen kötetben nyújtunk.

Nincs adatunk arról, hogy mi volt a megegyezés Harmos Gábor szerkesztő és főmunkatársa, Mikszáth között; de barátságuk alapján és írónk szorgalmas pennáját látva úgy gondoljuk, hogy Mikszáth a lehetőség szerint tisztességes honoráriumot kapott a *Nógrádi Lapok*-tól, a lap jóvedelmének legalább felérését. A *Nógrádi Lapok* neki mindvégig szívügye maradt. Időközben Pestre költözve, továbbra is sűrűn és rendszeresen írta tárcaközleményeit, s egyik tréfás karcolatában (*Kétszáz év múlva*, 1873. máj. 11.) azt kívánja, hogy a lapnak a távoli jövőben legalább 5000 előfizetője legyen!

A *Nógrádi Lapok*nak a szerkesztő és Mikszáth mellett többi munkatársa: Csalomjai (ld. 248. l.), Vithalm Gusztáv, gróf Forgách Sándor, Gáspár Imre, egy Csizmaffy álnévű cikkíró (»Egy politikus csizmadia naplójából« c. cikksorozattal) és mások.

1874-ben Mikszáth már saját pesti lapjait szerkesztette (az egyik számban Harmos Gábor is leadta a maga névjegyét!), így tehát ebben az évben már csak egyszer, év vége felé írt egy tanulmányt: *Az írói tulajdonról*.

Röviden: a *Nógrádi Lapok* 1873. évfolyama a fiatal Mikszáth szépirodalmi és publicisztikai dolgozatainak első színes és gazdag gyűjteménye.

E helyen fölelevenítünk egy a *Nógrádi Lapok és Honti Híradó* hasábjain 1882. ápr. 23-án megjelent visszaemlékezést, amelyet Mikszáthról, mint a *Nógrádi Lapok* egykori munkatársáról írt Horváth Danó. Szerinte a fiatal Mikszáth nem tartozott azok közé, akik az írói pályának szentelték életüket testestől, lelkestől, s így természetesen, hogy mi, akik már régebben felismertük benne az isteni szikrát, kételkedni kezdtünk s féltettük, hogy ő is, mint a kezdő írók legtöbbször, a köznapi élet tengerében elvesz nyomtalanul . . .*

A továbbiakban Mikszáth írói munkamódszeréről és kéziratának behajtásáról olvasunk érdekes följegyzéseket: »Őt nógatni kellett az írásra, de ha már hozzáfogott, hát akkor megírta azt a tárcacikket úgy, amint kell, mindenki tetszésére és gyönyörűségére. Mikor még a *Nógrádi Lapok* tárcairója volt, a szedőgyerek mást sem tett, mint Mikszáthhoz járt kéziratért. A szedőgyerekek közt az volt az igazi vitéz, aki Mikszáthtól egy egész tárcára való kéziratot egy szuszra bírt kivásalni. Akadt is egy ilyen; Mihalicska Pista volt a neve, ennek nem használt se szép szó, se ígéret, se gorombaság; ez hozott kéziratot Mikszáthtól. Ha Mihalicska Pista nem lett volna, bizony sohasem készülnek el a „Sramko és Stofi bácsik” jóízű alakjai, sem a vármegye fotográfiái. — De hát ezek így elkészültek. Mikszáth pompás, eredeti humorát megszerették, s ő ebből ösztönt szerkezhetett írói pályája kezdetén a további munkálkodásra . . .«

III.

MIKSZÁTH, A SZERKESZTŐ

1874—75-ben Mikszáthnak két lapja volt. A *Magyar Néplap* című »politikai s vegyes tartalmú közlöny« és annak »társlapja«, a *Mulattató* című »hasznos ismeretek s érdekes olvasmányok tára«. Mindkettő hetenként egyszer, pénteken jelent meg, négy-négy ívlap terjedelemben.

E két lapot kezdettől fogva Wodianer Fülöp nyomda- és kiadó-vállalata tartotta fenn. A főlap 1874-ben IX. évfolyamába, a társlap pedig VI. évfolyamába lépett.

Nincsenek adataink arra nézve: hogyan jutott Mikszáth e két lap szerkesztéséhez. E fontos eseményről sem ő maga, sem felesége nem jegyzett fel semmit. Írónk életrajzában sokféle hiányossága között ez is egyik, ma már aligha földeríthető »fehér folt«.

1873 nyarán Mikszáth Pestre költözött és megnősült. Ez év második felében kerülhetett összeköttetésbe szerkesztőkkel, kiadókkal; és bár neve akkor még kevésbé volt ismert, mégis megbízást kapott e két lap önálló szerkesztésére. (Vagy a szerkesztővel, vagy a kiadóval teremtett kapcsolat révén.)

Mikszáth előtt e lapokat egy Pászthory Zsigmond nevű szerkesztő jegyezte, akiről még Szinnyi mindentudó írói lexikona sem tud semmit.

A *Magyar Néplap* 1873. dec. 27-i, vagyis utolsó számában a távozó szerkesztő és a kiadó külön-külön közleményben jelentik be a változást:

A t. olvasóközönséghez.

Az újév kezdetével a »Magyar Néplap« szerkesztésétől visszavonulván, nem mulaszthatom el a t. olvasóközönség előtt forró köszönetemet és hálás elismerésemet nyilvánítani az irányomban bizonyított szíves bizalomért s az általam szerkesztett lap egyes pártfogásáért.

Ha mindennek dacára a t. olvasóktól, mint régi jó ismerőtől, ezennel szívélyes búcsút veszek, teszem ezt két oknál fogva, először: mert teendőim halmaza a lapszerkesztést úgyszólván lehetetlenné teszi; s másodszer, mert a munkába, melyet több mint öt éven át végeztem, bele is fáradtam.

Midőn ezt magyar őszinteséggel kimondom, örömmel használom föl ez alkalmat arra is, hogy igen tisztelt utódomat, *Mikszáth Kálmán* urat, ki a szerkesztésben követni fog, a t. olvasóközönség előtt bemutatassam. Mikszáth Kálmán úr szerkesztése alatt a »Magyar Néplap« úgy alakjában, mint tartalmában követője marad a lap eddigi elveinek; egyszersmind tanácsadója is lesz a magyar népnek, melynek — főképp a mai nehéz időben — olyannyira van szüksége az el nem ferdített, részrehajlatlan igaz szóra és — a higgadt olvasmányra.

Hogy a lapot ajánljam a t. olvasóközönség további pártfogásába, erre szükség alig van; a meleg pártfogás, melyben e lapot 8 évi fennállásának ideje alatt részesítette, biztosítja ugyanannak jövőjét is; ajánlani óhajtottam távozásomkor csak önmagammat a t. olvasók kegyébe, s mint régi ismerőt, szíves emlékezetükbe.

Budapest, 1873. december 26.

Pászthory Zsigmond.

Kiadó szó

A fennebbiekhez csak kevés hozzáadni valóm van; az, hogy mint az új szerkesztő írói tehetsége és hazafias buzgalma kezeskedik a lap *szellemi* részének ezentúl is jelességéről: úgy a magam részéről, mint kiadó nem fogok elmulasztani semmit, hogy a lap *anyagi* kiállítása tekintetében is kívánni való fenn ne maradjon.

Mínthogy azonban minden lap csak két tényező együttes összműködése mellett állhat fenn s felelhet meg földadatának,

a szerkesztő s kiadó buzgalma s a t. olvasóközönség pártolása mellett: bátor vagyok a t. olvasóközönséget a lap minél számszerűsége megrendelésére tisztelettel fölhívni.

Bp. 1873. decemb. 26.

Vodiáner F.

a »Magyar Néplap« kiadó-tulajdonosa.

Ha összehasonlítjuk a Mikszáthtól szerkesztett két évfolyamot a korábbiakkal, könnyű megállapítani, hogy a szürke egyéniségű Pászthory Zsigmond után mennyivel élénkebb, frissebb, olvasmányosabb lett a lap. Pászthory szerkesztésében még a szórakoztató célzatú *Mulattató* is meglehetősen unalmas közlöny volt, leszámítva tárcarovatát, ahol 1873-ban Vernének egy regényét (Utazás a föld körül) és Jókainak két hosszabb elbeszélését találjuk (A vakmerő és Egy lengyel története).

A *Magyar Néplap* kormánylap volt: a Deák-párt egyik szócsöve. Ezekben az években a párt már erősen hanyatlott. Két rövid életű utolsó kabinetjének és az ezeket felváltó koalíciós kormányoknak krónikáját jegyzik a lap 1872—75. évfolyamai. (Szlávy József kabinetje: 1872. dec. 4—1874. márc. 21.; Bittó István kabinetje: 1874. márc. 21—1875. márc. 2. Következett br. Wenckheim Béla átmeneti kormánya 1875. márc. 2—okt. 20, amelyet aztán Tisza Kálmán másfél évtizedes uralma követett: 1875. okt. 20—1890. márc. 13.)

Szlávy és Bittó: szürke hivatalnokok voltak, akik csak ideig-óráig tudták kezükben tartani a kormányrudat. Sokan, köztük Mikszáth is, a puritán jellemű Ghyczy Kálmántól reméltek erősebb vezetést, de Ghyczy nem tudott sem megbirkózni, sem kiegyezni Tisza Kálmán erős ellenzékével, s végül is a pénzügyi tárcánál szélesebb hatáskörhöz nem jutott.

Mikszáth kezdetben lelkesen támogatta Ghyczynek átmenetileg »középutas« politikáját. Ghyczy terveitől, reformjaitól, takarékosabb államháztartást sürgető javaslataitól várta a kibontakozást, főleg gazdasági téren, az Osztrák—Magyar Monarchiában általános »krach«-ból, amelyet nagyrészt az 1870-es évek elején fűzött nagyszabású, sokmillió vasútépítési panamak idéztek elő. Ezekhez járultak aztán a mezőgazdasági szempontból kedvezőtlen »ínséges« évek stb.

Érdekes látni, hogy a publicista Mikszáth ez idő tájt elsősorban a gazdasági és pénzügyi problémákat viszi szőnyegre lapjában. Az egyéniségéhez, érdeklődéséhez közelebb álló társadalmi és kulturális kérdéseknek a lap politikai hasábjain aránylag kevés tér jut. Mert, mint hétről hétre hirdeti: első teendő — talpraállni pénzügyileg!

Lassanként azonban, év vége felé, egyre inkább eltávolodik Ghyczy Kálmán törekvéseitől, főleg adópolitikájától. Bátran, nyíltan kimondja, hogy kormánypárti lapszerkesztő létére is őrzi annyira függetlenségét, hogy véleményét és bírálatát szabadon nyilváníthassa!

(A sors különös ironiája, hogy míg lapjában elsősorban pénzügyi politikát csinál, addig mint magánember súlyos nélkülözésekkel, napi gondokkal küzd csekély szerkesztői »tiszteletdíjából« és összes egyéb

írói keresetéből. Mikszáthék, alig két éves házasság után, éppen súlyos anyagi viszonyaik miatt határozták el magukat a válásra . . .)

A későbbi, ellenzéki publicistát, a Szegedi Napló karcolatainak élestopilló íróját jól ismeri a közönség Mikszáth gyűjteményes kötetéből; de mint kormánypárti publicista alig ismeretes. Meg kell állapítani, hogy Mikszáth ezen a kevésbé hálás területen is okosan és szellemesen forgatta a tollat. E téren már bizonyos gyakorlatot szerezhettek az előző években is, hiszen a Nógrádi Lapok, amelynek főmunkatársa és segédszerkesztője volt, szintén kormánypárti programmal működött. Nos, írásművészetének nagy értékei és leghatásosabb fegyverei: a humor és a satíra itt is kiválóan érvényesültek.

Mikszáth 1874—75. évi szerkesztői munkájáról egy közvetett és egy közvetlen forrás tájékoztat.

A közvetett forrás: az író feleségének memoárja (Visszaeml. I. könyv XII. és XIII. fejezet), amely röviden beszámol a *Magyar Néplap* és a *Mulattató* szerkesztésének körülményeiről. Eszerint a *Magyar Néplap* szűkmarkú kiadójától, Wodianer Fülöptől Mikszáth mindössze havi 50 forint szerkesztői díjat kapott. Arról nem szól Mikszáthné, hogy a *Magyar Néplap* társalapjáért, a *Mulattató*ért szintén járt-e szerkesztői díj. Valószínűleg nem járt, mert különben ezt az összeget is megemlítené, s nem nevezte volna e lapot egyszerűen a *Magyar Néplap* »mellékleté«-nek.

Ahhoz, hogy a fiatal (huszonhét-huszonnyolc éves) Mikszáth munkateljesítményét fölmérhessük, végezzünk el egy kis számvetést. Mindkét lapjának egy-egy száma négy-négy ívlapból áll, egy évben tehát az 52—52 szám 208—208 lap terjedelemben jelent meg. Ha leszámítjuk is a »külső munkatársak« írásait és a negyedik lapon levő fél- vagy egész oldalas hirdetéseket: még mindig igen tekintélyes lapszámot, mintegy 150—150, összesen 300 ív nagyságú lapot kellett évente kitöltenie részint eredeti fogalmazványokkal (vezércikk, tárcsa, karcolat stb.), részint (kb. egyharmadnyi terjedelmű) »ollózmányokkal«. Nem csoda, ha e kétféle szerkesztői munkához kiegészítőképpen egy harmadikat is csatolt: német és francia lapok tolmácsolására, fordításokra is rákényszerült.

A továbbiakban a *Magyar Néplap* és a *Mulattató* szerkezeti beosztását, Mikszáth eredeti, fordított és szerkesztői ollóval szerzett közleményeit és végül munkatársainak közreműködését ismertetjük.

Mikszáth *Magyar Néplap*jának szerkezete lényegében követi a korábbi évfolyamok beosztását. Ez általános sablon volt az akkori lapoknál. Mikszáthnak egy 1872. évi novellájában, a *Sramko bácsi*-ban (Krk 27. köt. 116. l.) találkozunk a korabeli lapok tipográfiájának leírásával. A novella szerint Sramko bácsi következőképpen »gusztálta« a lapot: Kezdte a »fővezércikké«-nél, ezt követte a »fiók-vezércikké«; következett a »tárcsa«, utána a külföldi hírek és rövid kivonatban a magyar és osztrák képviselőház viselt dolgai, azután a napihírek.

Nos, Mikszáth két lapjában ez a szerkezeti beosztás megoszlott. A *Magyar Néplap*ban nem jutott hely a tárcarovatnak, mert a fő- és fiók-vezércikk, meg az egyéb tájékoztató közlemények, beszédek és a politikai karcolatok teljesen betöltötték az első két lapot; a harmadi-

kon a külföldi és hazai hírek sorakoztak fel, ez utóbbiak átmentek a negyediknek a hirdetések által fennmaradt mezőnyekre is. — Viszont a *Mulattatónak* a tárca volt a legfőbb rovata. Vezércikkek helyett vagy ismeretterjesztő közlemény, vagy karcolat; a harmadik lap nagyrészt a hírek rovatás, míg a negyedik lapot szinte teljesen elfoglalták a hirdetések és a vasúti menetrendek. (Az ország összes vasútvonalának menetrendje elfért egy oldalon!)

Híreinek egy részét közvetlen értesülésekből szerezte, más részét viszont a többi lapokból vette át, a külföldi híreket kizárólagosan. De csak ritkán vette át szó szerint, többnyire átirta és eredeti megjegyzéssel tüzdelt meg. »Miről szólnak a többi lapok?« és »Mi hír a külföldön?« címekkel külön rovatokat vezetett be a kizárólagosan kölcsönzött cikkek számára. Természetes, hogy ez volt a legkönnyebb és legkényelmesebb szerkesztői munkája, amint erre egyik karcolatában hivatkozik is. (*Mint készülnek a hetilapok?*)

A *Magyar Néplap* legfontosabb rovatainak: a fő- és fiók-vezércikkek, a politikai karcolatok (»Apróságok«) és a napihírek eredetiségéről és szerepéről e rovatok anyagának tárgyalásakor majd részletesen szólnunk (264—307. l.). Látni fogjuk, hogy a *Magyar Néplap* 1874. évfolyamának vezércikkeit kettő (5. és 7. sz.) kivételével Mikszáth írta. Kedvenc szerkesztői munkája volt a politikai karcolatok (»Apróságok«) megírása s még a napihír-rovat összeállításának látszólag sablonos munkájába is temérdek ötletet és egyéni szint tudott belevinni.

Megfeszített munkáját, munkateljesítményét legszemléletesebben úgy mutathatjuk be, ha felsoroljuk a *Mulattató* 1874. évfolyamába írt novelláit és rajzait. A heti dátumok jól jelzik, hogy — kivált az év első felében — majd mindenik szám tárcahasábjait Mikszáth novellái töltötték ki:

- jan. 2., 9., 16., 23.: *Az én öreg Miska kocsisom.*
 febr. 6., 13.: *Nincs igazság a földön.*
 márc. 6., 13.: *Pisera bácsi kalandjai.*
 márc. 27.: *Mire jó a kártya?*
 ápr. 10., 17.: *A fekete macska.* (Poe novellájának fordítása.)
 ápr. 24., máj. 1., 8., 15., jún. 12., 19., 27.: *Garibaldi butéldái.*
 máj. 22.: *Szüreten* c. népszínművéből mutatvány.
 aug. 1., 8., 14.: *A csodálatos gomba.*
 aug. 14.: *Pecsovics világ.*
 okt. 3.: *Szegény Icik zsidó.*

Az 1875. évfolyamban jóval kevesebb szépirodalmi dolgozatával találkozunk: *Egy különös ember, Rejtélyes gyilkosság* (Poe-ford.), *Egy homályos történet* (már csak utánközlésben!) stb.

A *Magyar Néplap* és a *Mulattató* 1874. évfolyamában még csak ritkábban, de az 1875. évfolyamban már egyre sűrűbben közölgette Mikszáth »külső munkatársak« dolgozatait: cikkeket, elbeszéléseket, karcolatokat stb. Csekély szerkesztői fizetése és akkori nagy szegénysége mellett alig feltételezhető, hogy ezeket a kéziratokat díjazta volna.

A névsor arra vall, hogy a »külső munkatársi gárda« jórészt tisztos polgári állásban levő barátaiból és felsőbb tanulmányait folytató ifjakból állott. Számukra fontosabb és kedvesebb dolog volt helyet kapni Mikszáth lapjaiban, mint egypár forint honoráriumhoz jutni. Egyik szerkesztői üzenetéből tudjuk, hogy barátainak közreműködését egy-egy tiszteletpéldánnyal honorálta.

A cikkek között találjuk mindjárt 1874. elején *Harmos Gábort*, a Nógrádi Lapok szerkesztőjét. Lapjának Mikszáth 1873-ban szorgalmas főmunkatársa volt; most ő is leadta névjegyét egy vezércikk formájában (Magyar Néplap 5. sz.).

Egy másik barátja, *Vithalm Gusztáv*, minisztériumi számvevő-ségi tisztviselő és kereskedelmi iskolai tanár; a Mikszáthtól annyira gyűlölt és sokszor ostromozott lutri történetét foglalta össze egy száraz, szakszerű cikkben (Mulattató 1874. 1. sz.). E cikknek az a nevezetessége (amint erre már a Krk 1. köt. 274–275. l. is rámutattunk), hogy élvezetesen, szívesen megírt bevezető és zárószakasait maga a szerkesztő, Mikszáth toldotta hozzá.

Baráti köréhez tartozott *Wagner Lajos* is; selmeci diák társa volt, később evang. papés tanár. 1873-ban egyik házassági tanúja. (Ld. Visszaeml. 1922 : 83. l., 1957 : 120. l.) Wagner Lajos a Mulattató 1874. 2. számába »Franklin Benjámint« oktatásaiból» közölt szemelvényeket.

Szembeötlök *Ozoray Árpád* hírlapíró neve is. (Élt 1833–1896.) Az 50-es évektől kezdve szorgalmas munkatársa volt a pesti folyóiratoknak (Hölgyfutár, Délibáb, Napkelet stb.) Beöthy László, Lisznyay Kálmán, Balázs Sándor stb. baráti köréhez tartozott. Valószínű, hogy Mikszáthtal is írói baráti körben ismerkedett meg. (»Szabadság és népnevelés« c. dolgozatát Mikszáth a Mulattató 1874. 2. sz. vezércikkéül közölte.)

De valamennyi tollforgató barátja között legszorgalmasabb munkatársa *Gajdács Pál* tótkomlói evang. lelkész volt. Barátságuk Mikszáthnak a selmeci liceumban töltött utolsó esztendejéből datálódik. Ismételten rámutattunk arra (Krk 27. köt. 335–337. l., 28. köt. 327–328. l.), hogy Gajdács Pál élete végéig szeretettel ápolta ezt a számára oly értékes barátságot. Most, hogy Mikszáth két testvérlapot szerkesztett, örömmel sietett segítségére: útleírásokkal és elbeszélésekkel kitölteni az üresen álló tárcarovatot. Nem kevesebb mint 25 számban találkozunk a nevével. A Mulattató 1874. évfolyamában: 35–37. sz. Külföldi levelek a szerkesztőhöz; 41–42. sz. A tiszteletes úr hintaja; 44–45. és 46–52. sz. A jó barátok; 1875-ben: 8. sz. Zschokke egy »víg beszélykéje«; 13–16. és 21–25. sz. A fiatal művész; 29–30. sz. Sokbaji Ábrahám.

Hasonlóképp szorgalmas munkatársa volt egy fiatal földije: *Farkas Géza* (1852–?). Mikszáth szerkesztői éveiben még csak pozsonyi teológus, később evang. lelkész. Írásainak legelső fóruma volt a Mulattató, melynek 1874. évi tárcarovataiban (összesen 13 számban) három elbeszélése kapott helyet (Pozsonyi diákok, Ne légy hiú, A harangozó).

Minthogy Farkas Géza a Nógrád megyei Nagykürtösön született, lehetséges, hogy azonos a Magyar Néplap és a Mulattató *Nagykürtösy*

István nevű vagy álnevű cikkírójával. (Ilyen nevű írók ugyanis írói lexikonjaink nem ismernek!) Nagykürtösy István cikkei jórészt természettudományi, illetőleg történeti tárgyú közlemények, németből fordítva. Könnyen föltehető, hogy a teológus diák efféle munkákkal is foglalkozott.

Ha megemlíjtjük még két másik nógrádi írónak: *Stesser József*nek (Mulattató 1874. 5. sz.) és *Csalomjainak* (uo. 9. sz.) egy-egy novelláját, illetőleg költeményét —, kimerítettük azon »külső munkatársak» sorát, akik kizárólag barátságból írogattak Mikszáth lapjaiba. Fel-tűnik a két lapban egypár rejtélyes monogram is (R. V., K. V., H. M., F. stb.). Kik húzódnak meg e betűjegyek mögött? — ma már semmi-féle kézikönyv segítségével sem lehet megállapítani.

Végül egypár angolból, spanyolból, franciából (az előbbi kettő valószínűleg német vagy francia közvetítéssel) fordított novella és tárcacikk tölti ki a Mulattató »vonal alatti» rovatát. Egy részüket talán Mikszáth ültette át magyarba — de minthogy nincsenek szig-nálva, és minden egyéb tárgyi bizonyíték híján —, nem sorolhatjuk Mikszáth írásai közé. Mégis megemlíjtjük, hogy pl. a *Furcsa család* c. fordítás (Mulattató 1874. máj. 29) alighanem az ő tollából került ki, mert ennek alapötlete *A Száldobosi Papp familia* c. elbeszélés és a *Különös házasság* mesés megoldásához szolgáltatott mintát. (Közöltük is a Krk 14. köt. 237—240. l.)

*

Most, ez új ciklus kezdésekor, föl kell jegyeznem a közelmúltban (június 1-én) elhunyt *Erzsébet nővérem* nevét. Évek óta egyik legfőbb segítőtársam volt a nyomdai kéziratok előkészítésében és a szövegek összeolvasásában. Legalább ez a pár sor őrizze áldozatos, önzetlen munkájának emlékét...

Budapest, 1963 szeptember

Bisztray Gyula

A CIKKEK ÉS KARCOLATOK JEGYZETEI

AZ ÉLCRŐL ÉS A BÓKRŐL

- M.** *Szabad Egyház.* Katholikus napilap. (Fel. szerk. Prileszky Tádé, Hatala Péter.) 1869. december 31., 1. évf. 138. sz. (2. l.), a tárcarovatban. *Teljes névjelzéssel.*

Ez a tárcacikk MK első publicisztikai dolgozata. A lap, amelyben megjelent, könyvtári ritkaság. Az irodalomtörténet tehát évtizedeken át csak annyit tudott róla, amennyit Rubinyi Mózes Mikszáth-bibliográfiájában (MK élete és művei. Bp. 1917. 103. l.) kivonatolt belőle: »Elméleti megállapítások; milyen legyen az élc és a bók s milyen ne legyen. Példának idézve néhány közkeletű apró anekdota.«

Csak négy évtized múlva (1957-ben) közölte aztán Rubinyi a »MK Válogatott Művei« c. sorozat »Emlékezések és Tanulmányok« c. kötetében (5–9. l.), kiemelve, hogy MK írásai között ez »Az első cikk«.

A Krk elvi szempontjainak megfelelően (Krk 27. köt. 233. l.) az író halála után megjelent szövegközléseket nem elemezzük. Mégis minthogy a »MK Válogatott Művei« c. sorozat ma egyike a leginkább elterjedt újabb kiadásoknak, s olvasóink a Krk jelen szövegét esetleg egybevetik a szóban levő kiadás szövegével: kénytelenek vagyunk megjegyezni, hogy az 1957. évi újraközlés számos önkényes szöveg-változtatást tartalmaz!

MK cikkének eredeti szövegével kapcsolatosan is van két megjegyzésünk: Az 5 : 7 sorban *tutto mondo* az eredetiben hibásan: *tuto monde* [!] Az 5 : 5–6 sorban: *hazai ügy, mint külföldi trók* – Hasonló mondat szerkesztéssel a fiatal MK-nál másutt is találkozunk. Pl. a Magyar Néplap 1874. évi 3. számának vezércikkében: *mely anyagi ügy, mint szellemi életerőnk* (A jelen kötetben 95. l. és jegyzetünk 272. l.)

MAGÁNNÉZETEK A CSELÉDJAVÍTÁS TÁRGYÁBAN

- M.** *Igazmondó.* A baloldal néplapja. (Fel. szerk. és kiadótulajdonos: Jókai Mór.) 1870. március 27–április 3., 3. évf., 13–14. sz., a »Gazdaság« c. rovatban, két részletben. *Teljes névjelzéssel.*
1. március 27. (13. sz. 91–92. l.) Elejétől »Mi egyik mellék oka a cseléd lelkiismeretlenségére...« kezd. szakaszig. (Vége következik.)
 2. április 3. (14. sz. 99–100. l.) Az eml. szakasztól végig.

Jegyzeteink bevezetésében (208—209. l.) megvilágítottuk Mikszáth kapcsolatait Jókai »néplapja«-val: első népies elbeszéléseit és költeményeit az Igazmondó közölte. A jelen cikk ironiának egyetlen nem-szépírodalmi dolgozata az Igazmondóban.

A dolgozat forrásait nem ismerjük, de annyit bizonyosan állíthatunk, hogy Mikszáth egyetemi tanulmányaiból és saját tapasztalataiból szűrte le fejtegetéseit. Amikor ismételtén a »nemzetgazdászati«-ot emlegeti és egy helyen az »angol cselédrendszer«-re hivatkozik: bizonyosak lehetünk abban, hogy nem közvetlen forrásokból merít, hanem egyetemi jegyzetek és kézikönyvek eredményeit közvetíti.

Mikszáth öt évvel később a maga-szerkesztette Magyar Néplapban újból tárgyalja a cselédkérdést. A két cikk összehasonlítása fényt vet MK politikai és szociális gondolkodásának fejlődésére.

Ami mármost a szóban levő (1870. évi) cikknek gyakorlati alapjait illeti, ne felejtjük el, hogy akkor még Mikszáth is (illetőleg édesapja) kisbirtokos volt, minthogy Mikszáth János uram korcsmájának és mészárszékének felszámolása után Szklabonyán néhány hold földet vásárolt s azon gazdálkodott. Családja tehát közvetlenül megismerhette a »jó és hű«, valamint másfelől a »hanyag és lelkiismeretlen« cselédeket.

A régi »patriarkális« gazdálkodást és annak »család—cseléd« közösségét mérlegelve, helyesen mutat rá arra, hogy 1848 után alapjában megváltoztak a viszonyok, s a változások fölfelé: a birtokosok irányában, és lefelé: a cselédség irányában egyaránt új helyzetet teremtettek.

MK — mint egyéb írásaiban — ezúttal sem tudja megtagadni földszeretetét s rokonszenvét azok iránt, akik a földet művelik. (Erre nézve ld. különösen a Magyar Néplap 1874. évi 45. számába írt vezércikkét!) Éppen nagy földszeretete készíteti arra, hogy a földnek akkori megművelésénél oly fontos szerepet játszó cselédség kérdéseinek megoldásához a maga javaslataival is hozzájáruljon. — A két jelent fejtegetés — úgy látszik — nem volt elegendő ahhoz, hogy teljes egészében kimerítse a tárgyra vonatkozó mondanivalóit. »A cselédjavítás tárgyában felmerült többi észrevételeit« más alkalommal akarta kifejteni az Igazmondóban, de a dolgozat folytatása — valószínűleg MK egyéb elfoglaltsága miatt — elmaradt.

Végeredményben: Mikszáthnak a cselédkérdéssel kapcsolatos cikke lényegileg az úr és cseléd viszonyának törvényes rendezésére irányul. Ezzel a követeléssel Mikszáth igen korán jelentkezik, ami éleslátására vall. Sajnos, ezek a szociális elképzelések a gyakorlati megvalósulásban (Darányi Ignác cseléd-törvényeiben) csakhamar nagyon is eltorzulnak.

A szövegről

Értelemzavaró sajtóhibák az Igazmondóban (zárójelben):

Lap Sor

7: 9

a mai cselédek hibáiról (a más [!] cselédek hibáiról) [Az értelemzavaró sajtóhibára a 18. sorban levő kifejezés is figyelmeztet: »a mai cselédnek,« Ennek alapján javítottuk!]

- Lap Sor
 8 : 23 gyakorlatilag (gyakorlatig)
 ,, 31 a körülmények *is* példátlanok, (a körülmények *és* példátlanok.)
 10 : 25 nemcsak hogy lehet a másik félt kényszeríteni, (nemcsak hogy *nem* lehet... stb.) [Javítottuk!]
 12 : 7 vagy nagyobb ígéretek által elcsábítatva, (vagy nagyobb ígéretek által elbocsáttatva [!]) [Javítottuk!]

Tárgyi magyarázatok

- Lap Sor
 7 : 29 *egy kis nemesi udvarban egy egész sereg léhűtő hemzsegett . . .*
 — Vö. *Fili* c. elbeszélésének egy hasonló megjegyzésével (Krk 15. köt. 8. l.): »A szegény rokonok sokasága jelezte magánháznál, hogy ott magyar szívesség fogadja a vendéget . . .»
 9 : 4 *mindszente* napja — november 1.
 ,, 5 *Demeter-nap* — október 26.

Irodalom

Az eddigi Mikszáth-irodalomban egyetlen idevágó megjegyzést találunk, mégpedig *Rubinyi Mózes* Mikszáth-bibliográfiájában (MK élete és művei. Bp. 1917. 103. l.): »Két folytatásos száraz értekezés a cselédekről, azok költözködéséről stb.»

A TÁRSADALOM ÉS AZ EMBER

M. *Szabad Egyház*. Katholikus napilap. (Fel. szerk. Prileszky Tádé, Hatala Péter.) 1870. április 15., 2. évf. 86. sz. (2. l.), a tárcarovatban. *Teljes névjelzéssel.*

A szövegről

Előrevetítve a Krk javított szövege, zárójelben a Szabad Egyház hibás szövege.

- Lap Sor
 13 : 34 a társadalom határain, (a társadalom határai),
 14 : 4 [A közbeiktatott pontokkal azt kívánjuk jelezni, hogy az eredetiben itt a nyomda gondatlanságából valószínűleg kimaradt egy sor szöveg. E mondat jelen formájában érthetetlen.]
 ,, 23 s egy közös lámpa, (z egy közös lámpa,.)
 ,, 26 keresztény (keresztén)

- 14 : 27 *mint az emberi szabadság... teremtői, (mikor az emberi szabadság... teremtői),*
 „ 31 *Il s veulent être libres, et ils ne savent pas être. (Illo [!] veulent... et is [!] ne... stb.)*

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 13 : 8 *Schwarzer Henrik* — MK szerint: »híres német tudós«. Nevét ma már a kézikönyvek sem tartják számon.
 „ 37–38 *a sajtó mint hatodik nagyhatalom* — MK cikkeiben, kivált a hetvenes években, gyakran hivatkozik a sajtó magasrendű hivatására.
 14 : 5–11 *egy... feslett életű francia költő* — MK valamely idézetgyűjteményből vagy »szellemi omnibusz«-ból vette át. Az idézet forrását nem ismerjük.
 „ 17 *Mirabeau (1749–1791) műveit* (valószínűleg csak szemelvényes fordításokban) MK szívesen olvassatta. Nemegyszer idézi. Itteni említése mellett ld. pl. *A kemény ember* c. elbeszéléshöz fűzött, szintén Mirabeau-tól kölcsönzött idézetet! (Krk 27. köt. 243. l.)
 „ 29 *Sieyès abbé* — Sieyès, Emanuel Joseph, gróf (1748–1836): francia államférfi. Egyházi pályára lépve, a forradalom kitöréséig a chartres-i püspök vikáriusa volt. A forradalomban jelentős szerepet játszott; beválasztották a konventbe (1792), tagja volt a direktóriumnak (1799), s elősegítette Napóleon uralomra jutását. A Bourbonok visszatérése után száműzték (1815–30).
 „ 31 *Il s veulent être libres, et ils ne savent pas être.* — Szabadok akarnak lenni, és nem tudnak azok lenni!

Irodalom

Rubinyi Mózes Mikszáth-bibliográfiájában (MK élete és művei. Bp. 1917. 103. l.) röviden így annotálja e dolgozatot: »Tudákos, francia idézetekkel telt tárgyalása annak, hogy a társadalom összekötő kapcsolatai: a vallás és a jog.«

A JELLEM

- M. *Szabad Egyház*. Katholikus napilap. (Fel. szerk. Prileszky Tádé, Hatala Péter.) 1870. szeptember 18–20., 2. évf. 211–212. sz., a tárcarovatban. A közlemény végén teljes névjelzéssel.
 1. szeptember 18. (211. sz. 1. l.) Elejétől »Meg szokták különböztetni még...« kezd. szakaszig. (Folyt. köv.)
 2. szeptember 20. (212. sz. 1. l.) Az eml. szakasztól végig.

A szövegről

Néhány szó (főleg nevek és idegen nyelvű idézetek) hibás alakját javítanunk kellett. (Zárójelben a Szabad Egyház hibás szövege.)

Lap Sor

- 15 : 6 Béli (Bédi)
16 : 10 a négy elemmel (a nagy [!] elemmel)
17 : 29 D'Arc Johanna (Dr' Arc Johanna)
„ 30 Corday (Chordey)
18 : 19 Waterloo (Vaterlo)
19 : 19 Don Quijote de la Mancha (Don Quijotte De La Manche)
20 : 3 The king can not do wrong; because he does nothing. (Rendkívül hibás szöveggel: szókihagyással, helytelen mondat- és szó-tagolással: The king, not dewrong; because he does not hing.)
„ 12 50-edikig (50-enedikig)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 15 : 1 *»Az irány az embert* — Le style c'est l'homme. Buffon (Georges-Louis Leclerc de) francia természettudós (1707–1783) akadémiai székfoglalójából való szállóige.
„ 6 Béli Pál (1621–1679) — erdélyi főúr, Apafi Mihálynak egy ideig bizalmas embere, a fejedelmi tanács tagja. Később azonban a fejedelem börtönbe vetette Teleki Mihály ama hamis vádjá miatt, hogy Béli az Apafi életére tör. Törökországba menekült, ott elfogták, s a Héttoronyban halt meg.
„ 9 Szapáry Péter — a Szapáry család tekintélyének és vagyonának megalapítója. Ifjúkorában több ízben harcolt a törökök ellen, 1657-ben török fogságba esett s ott négy évig súlyosan szenvedett. A monda szerint ekébe fogva dolgoztatták. A rabságból kiváltva további pályája folytonos emelkedés volt: előbb Moson megye alispánja, majd (1681) országgyűlési követe és alországbíró; 1690-ben bárói rangot és *»Mura-Szombat örökös ura* címet nyert. Török fogságának és később kegyetlen török urával szemben tanúsított nagylelkűségének történetét vásári ponyvafüzetekben népszerűsítették. MK is bizonyosan onnan ismerte. E történet hatása alatt írta *A putnoki Pajkos* c. ifjúsági elbeszélését (1877). — E sorok írójának gyermekkori emléke: *»Szapáry Péter* vagy az ekébe fogott főúr* históriáját, képes borítéklappal ellátott ponyvafüzetekben még az 1910-es évek elején is árusították a vásárokon.
16 : 9 *Hipokratész* : Hippokratész (i. e. 460–377) — az ókor leghíresebb orvosa. Szerinte: a lelkiműködések székhelye a sziv; az agy nyálkát választ ki, mely az orron át távozik a testből.

- 16 : 9 *Gallén* : Galenus, Claudius (131–201) — az ókornak Hippokratész után legkiválóbb orvosa, a legnagyobb római orvos. Szerencsés gyógykezelései mellett anatómiai előadásai is növelték hírnevét. Számos műve maradt fenn.
- „ 15 *mélás vérmérséklet* — melankolikus.
- „ 35–39 A XIV. Lajos francia királyról szóló anekdotát, amely szerint fél napig is habozott, hogy melyik mellényét vegye föl a sok közül? — MK másutt is emlegeti.
- 17 : 3–7 *Apafi Mihály* erdélyi fejedelem MK egyik kedvenc alakja volt a magyar múltból. Verset is írt róla (*Apafi kulacsa*, 1872), s szerepelteti *A két koldusdiákban* is (Krk 3. köt.).
- „ 29–30 *D'Arc Johanna, Corday Sarolta, Ronow Agnes* — MK szívesen sorolgotott fel hármanként különböző női jellemeket alakjainak ábrázolásához. Pl. *A fotográfiaik regénye* c. novellájában (Krk 27. köt. 171. l.) egy szeszélyes fruskát Ronow Agnes, Bornemissza Anna és Lola Montez nagyon is ellentétes vonásaival jellemez.
- D'Arc Johanna* : Jeanne d'Arc (1412–1431), az orléans-i szűz; jámbor parasztlány, ki tizenhét éves korában égi szózatra hivatkozva elindult, hogy Franciaországot az angol uralomtól megszabadítsa. Fogságba esve az angolok máglyahalálra ítéltették.
- Corday Sarolta* : Corday d'Armont, Charlotte (1768–1793) — Marat gyilkosa; a nyaktiló alatt vérzett el.
- Ronow* (Mikszáthnál: *Ronow Agnes* : cseh grófnő, V. László király ágyasa. A monda szerint szerelmi bájitalal akarta szorosabban magához fűzni a királyt, de bájitalát méreggel cserélték ki, s így akaratlanul a király gyilkosa lett; azután ő is megmérgezte magát. — MK mint a szerelmi szenvedély képviselőjét szokta emlegetni. (Pl. Mauks Ilonkának 1872. ápr. 3-án írt levelében is. Krk 24. köt. 46. l.)
- 18 : 19 *Waterloo* — falu Belgiumban, Brüsszeltől 15 km-nyire délre. Nevezetes az 1815. jún. 18-án vívott csatáról, melyben Wellington és Blücher egyesült erővel végleg legyőzték Napóleont.
- „ 25–27 *a spanyol kardok feliratát* MK gyakran emlegeti írásai-ban. Pl. *Az igazi humoristák* c. kötetének (1879) *Humor az utcán* c. fejezetében stb.
- „ 36 *Iskander bey* — Iskender bej (1810–1864). Atyja Illinski gróf, lengyel nagybirtokos, aki az 1831. évi forradalom leverése után mindenét elvesztette. Fia (a későbbi Iskender bej) ettől kezdve részt vett több ország szabadságharcában, így 48–49-ben Magyarországon is harcolt. Ezután török földre menekült. Omer pasa mellett később részt vett a boszniai, montenegrói és a krími háborúban. Mindvégig török szolgálatban maradt, ahol ezredesi rangra emelkedett. — Az itt említett anekdotát MK valamely egykorú folyóiratban olvashatta.

Lap Sor

- 19 : 3 »*A magyar ember szava kontraktus* — Hasonló felfogással érvel MK a Magyar Néplapba írt egyik vezércikkében is (1874. 6. sz. E kötetben: 98—99. l.)
- „ 18 *gründlich* — alapos.
- „ 20 *Zaphir*: Saphir, Moritz Gottlieb (1795—1858) — német humorista. Neve sokáig gyűjtőfogalma volt a szójátékos, rendszerint sikamlós szellemeskedésnek.
- 20 : 3 »*The king can not do wrong*...« stb. — E gúnyos angol mondást MK a Magyar Néplap 1874. évi 16. számába írt vezércikkében magyarul is idézi. (Ld. a jelen kötet III. lapján.)
- „ 20 *Favre, Jules* (1809—1880) — francia államférfi, III. Napóleon megbuktatója. Mint külügyminiszter 1871-ben a németekkel ő kötötte meg a békét.

Irodalom

Rubinyi Mózes Mikszáth-bibliográfiája (MK élete és művei. Bp. 1917. 103. l.) helytelenül idézi e »bölcészeti tanulmány« megjelenési adatait. (Nem 1870. szept. 8. és 18., hanem szept. 18. és 20.) Magyarázata szerint e cikk: »A jellem tudományos definíciója: Felosztása: »Faji és nemzeti jellem.« A cikk nagyrészt »angol, francia, spanyol, török, olasz idézetek« sorozata.

AZ ÖSZTÖN

- M.** *Szabad Egyház.* Katholikus napilap. (Föl. szerk. Prileszky Tádó, Hatala Péter.) 1870. november 20—22., 2. évf. 264—265. sz., a tárcarovatban. *Teljes névjelzéssel.*
1. november 20. (264. sz. 1. l.) Elejétől »A szimpátia kifolyása a szerelem...« kezd. szakaszig. (Vége köv.)
2. november 22. (265. sz. 1. l.) Az eml. szakasztól végig.

Ez a »Bölcészeti tanulmány« tárgyával, tételeivel és szakkifejezéseivel (pl. »jó iránylatú cselekvőségi hatáskör«, »Arculattan«, »Lelki jelísmé« stb.) hangsúlyozottan jelzi, hogy nagyrészt MK egyetemi stúdiumain, a lélektani előadások jegyzetanyagán alapszik. Egy helyütt (24: 1—2) utal is arra, hogy e tudományszakból némely fejezetet »a mi egyetemünkön „Törvényszéki lélektan” név alatt adnak elő hézagosan«.

A szövegről

Két sajtóhibát javítottunk:

Lap Sor

- 21 : 7 melyek fényétől megvakulna a halandó ember szemé,
(Az eredetiben hibásan: ... megvakulva...)
- 23 : 39 Physiognomika (Az eredetiben: Physiognomik)

Tárgyi magyarázatok

- 23 : 12 *Cuvier, Georges, báró* (1769—1832) — francia zoológus, az összehasonlító anatómia és az őslénytan megalapozója, a legnagyobb biológusok egyike. Művei még ma is sok tekintetben nélkülözhetetlenek.
- 25 : 5— 7 A gyermek Nagy Sándor mondását MK később is idézi. Pl. *A kolera* c. karcolatában. (A jelen kötet 69. lapján.)

Irodalom

Rubinyi Mózes Mikszáth-bibliográfiájában (MK élete és művei. Bp. 1917. 103. l.) annotációképpen a következő tartalmi kivonatot adja: »Az ember csodás lény; külső és belső világa; érzéki ösztön; az ösztön fajai: tápösztön, önfenntartási, mozgási, nemi ösztön.«

B.-GYARMAT KÖZHELYEI

- M.** *Nógrádi Lapok.* (Szerk. Harnos Gábor.) 1873. január 1—26., 1. évf. 3—4. sz., a tárcarovatban.
1. január 1. (1. sz. 3. l.) I. [fejezet:] *A »Balassa«.*
 2. január 19. (3. sz. 2—3. l.) II. [fejezet:] *A Deutsch-kávéház.*
 3. január 26. (4. sz. 2—3. l.) III. [fejezet:] *A »Zichy«.*

A fiatal Mikszáth egyik kedvelt műfaja: a »fotográfia«; a hatvanas években nálunk is meghonosodott fényképezés megfelelője az irodalom síkján. *Fotográfák a vármegyéből* (1872) című novellája (Krk 27. köt.) a nógrádi megyei élet vezéralakjait mutatta be. Ez a cikksorozata viszont a megyeközpont három »közhelyét«, vagyis vendéglőjét és kávéházát örökíti meg jellegzetes figuráikkal. Végeredményben tehát ez is ugyanolyan fotográfia-sorozat, mint a fentemlített novella, csak hogy a vármegyeháznál profánabb környezetbe helyezve, és az alakok helyett inkább a »couleur locale«-t emelve ki.

A szövegről

Mikszáth nehezen olvasható kéziratái és a vidéki nyomda hiányosságai miatt a Nógrádi Lapok közléseiben meglehetősen sok a sajtóhiba, s köztük jelentős számú az értelmetlen szedés.

Az alábbiakban felsoroljuk a leginkább szembeszökő hibákat (zárójelben). Kivételesen feltüntetünk egypár idegen szót is, MK akkori helyesírásának szemléltetése végett.

Lap Sor

- 26 : 27 ábrázatát (ábrázatátát [!])
27 : 5 beteges (betetegetes)
„ 7 diplomáciai (diplomítiai [!])
„ 32 értekezésének (betűki hagyással: értekezésnek)

Lap Sor

- 27 : 39 citromos (citronos)
 28 : 23 mérföldnyiről (méríöldnyiről)
 II. 29 : 5 anizett (anizett[e])
 „ 13 miniatúr (mineatour [!])
 „ 17 addig a stádiumig, míg (addig a studiumig, még)
 30 : 22 rulett (roulete [!])
 „ 24 biliárd (billiárd)
 „ 33 ferbli (färbli)
 31 : 19 Király utcai (királyutczai)
 „ 29 és restelli (is [!] restelli)
 32 : 14 Wenn die Jugend wüaste, wenn das Alte könnte. (Ven die
 jugend wüaste, ven das alte könnte.)
 „ 25 hazám ifjusága? (hazám ifiúsága?)
 III. 34 : 21 kalábriász (Calabriász)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 26 : 3 stb. Mezei Ignác (»Mezei bácsi«) — a »Balassa« vendéglő
 tulajdonosa. (Említi MK *Mint készülnek a »Nógrádi Lapok«*
 c. cikkében is.)
 „ 8 *Zsiga bácsi* — Plachy Zsigmond, a Mauks család rokona,
 aki fiatal korában Nógrád megye főügyésze, az 1872—73. évi
 járvány idején pedig a megye kolerabiztosa volt. Szerepel
 Mikszáth hetvenes évekbeli elbeszéléseiben (pl. *Miért fél
 Stofi bácsi a porostól?* Krk 27. köt.), s Mikszáthné is említi
 a *Visszaeml.*-ben.
 „ 20 *zsiráns* — a váltó forgatója, kezes. MK önálló rajzban is
 megörökítette *A zsiráns* típusát. (Ld. Krk 28. köt.)
 27 : 7 *Ellenör* — politikai napilap, fennállott 1869—1882. Ebben az
 időben (1877-ig) alapítója és tulajdonosa, Csernátony Lajos
 szerkesztette.
 „ 21 *nagy kophia* (kofta, nagykofta) — az egyiptomiaknak egy
 titokzatos csodatevő bölcse.
 „ 26 *halbszejtli* (német Halbseidel) — félmesszely (kb. ¼ liter).
 „ 31 *Lónyai-hatosok* — a Lónyay Menyhért pénzügyminisztersége
 idején (1867—1871) készült húszfilléresek.
 „ 34 *kalefaktor* — csínytevő, bajkeverő.
 „ 37 *griff* — fogás, fortély.
 „ 39 *telegrafos úr* — postatisztviselő.
 28 : 9 *dienerschaft* — cselódság, szolgaszemélyzet; itt: a pincérek.
 „ 11 *keleti kérdés* — itt: viszály. (Eredeti jelentésének magyará-
 zatát ld. a Krk 27. köt. 289. lapján.)
 „ 11 *»jó firmat* — itt: pénzes vendég.
 „ 18 *aufschreiben* — felírni, számlára írni.
 „ 20 *vzahlent* — fizetni!

Lap Sor

- 28 : 23 *Károly* — Balog Károly balassagyarmati cigányprímás.
(Ld. Visszaeml. 1922. 29. l., 1957. 54. l.)
- „ 30 *a leghazárdabb pasasier* — a legkönnyelműbb alak, a legköltsékezőbb pasasier.
- „ 38 *a »Turini Jézus«* — a Turinban élő Kossuth Lajos. (Szerfőltti magasztalásának első jeleit Sárosi Gyulánál találjuk; az »Arany trombita« tizenkettedik »lehetet«-ben Kossuthot »hazánk megváltójá«-nak nevezi.)
- II. 29 : 1 *ha nem látja-e — vajon nem látja-e*
- „ 2 *»Deutsch papá«-ról és zugkávéházáról MK Látogatás Stofi bácsinál* c. riportbeszélésében is megemlékezik. (Krk 27. köt.)
- „ 5 *anizett, maraszkinó és vanília* — likőrfélék; az anizett: ánizslikőr, a maraszkinó: meggylikőr.
- „ 14 *nich gebet, nich nehmet* — adok, veszek.
- „ 22 *»Faraó hírhedt nemzetsége«* — itt: a muzsikus cigányok.
- 30 : 6 *delikátus* — itt: finom, gyönyörű.
- „ 17 *spuriusz* — sejtetem.
- „ 18 *Deutsch-papa jel a törvény »bírságot« kezdtől* — Vö. *Látogatás Stofi bácsinál*, Krk 27. köt. 168. l. és jegyzeteink uo. 293. l.
- „ 26–28 *mopsz, permopsz, dupla buzero, karambol* — biliárd-kifejezések.
- „ 34 *anastándig* — illedelmesen, tisztességesen.
- „ 35–31 : 4 *»három szolgabíró«, »besszerel«, »tourmacli«, »viziadás«, »bicska«, »kirikári« (vagy girigári), »flusz«, »akciói neki!«* — kártyakifejezések a ferbliben
- 31 : 16 stb. *Muki cukrász* — említi MK *Mint készülnek a »Nógrádi Lapok«?* c. cikkében is.
- „ 17 *kontradikál* — ellentmond.
- „ 18 *»fakk«* (Fach) — szakma, mesterség.
- „ 19 és 21 *a Királyutcai Török János* — helyesen: Török József; Király utca 12—14. sz. a. gyógyszerháza az újságreklámok révén országszerte ismeretes volt. — MK a híres patikus nevét — szórakozottságból — a Pesti Napló egykori szerkesztőjének, Török Jánosnak nevével tévesztette össze, akinek betegségéről éppen e cikk írása idején (1873. jan. 19.) a lapok is megemlékeztek, s aki nemsokára (febr. 9) meghalt. (Sajtó alá rendezői szempontjainknak megfelelően MK név-tévesztését a főszövegben nem javítottuk ki!)
- „ 22 *a balassagyarmati »Times«* — a helyi lap tréfás megnevezése.
- „ 23 *»gejrorenes«* (Gefrorene) — fagyhalt.
»nincs többé melegség« — Ld. MK ily című karcolatát a Krk 52. kötetében!
- „ 27 *Bernát* (Mikszáthnál hibásan: Bernáth) *Gazsi* (1810—1873) — tréfái miatt népszerű bohém, kivált az ötvenes években. Ügyvédi oklevelet szerzett, de ügyvédi gyakorlatot sohasem folytatott. Humoreszkjei, anekdotái és képtelen nagyításai (ügynevezett »gazsiádái«) országszerte népszerűvé váltak. — MK csak tréfából mondja »izraelitának«, de az kétségtelen,

- hogy halálakor sem vagyont, sem »követeléseket« nem hagyott hátra.
- 31 : 37 fr. [= Fräulein] *Betty* — Betty kisasszony.
- 32 : 6 *Hallotta már ön a »Ninive történetét«?* — alkalmatlankodó udvarlóknak olyanféle fölényes elutasítása, mint ahogy ma mondják: le akar égni? Ninive kisázsiai város volt az ókorban; i. e. 883-ban felégették és elpusztult.
- „ 10 *Stofi bátyánk* — modellje: Turánszky Kristóf balassagyarmati ügyvéd. MK többször bemutatja az 1870-es évekből való novelláiban (ld. Krk 27. köt.).
- „ 14 *Wenn die Jugend wüsste, wenn das Alte könnte* — ha az ifjúság tudná (értene hozzá), ha az öreg bírná!
- „ 24–25 *Lesz-e gyümölcs a fán...* stb. — Petöfi »A magyar ifjakhoz« c. költeményének kezdősorai.
- III. 32 : 1 »*Zsedényi Eduárd inggallérja*« — jelentése röviden: piszkos. Zsedényi Ede (1804–1879) konzervatív politikus, a kiegyezés után Deák-párti képviselő. »Takarékossága«, mellyel jelentékeny vagyont szerzett, közmondásos volt. Elhanyagolt, rendetlen ruházkodásáról MK egy anekdotát is följegyzett. (Ld. Krk 28. köt. 146. l.)
- „ 2 »*Csernátorny stílusa*« — itt: lompossgot, pongyolaságot jelent. Csernátorny Lajos (1823–1901) publicista; a szabadságharc idején jelentős szerepet játszott; az emigrációból hazatérve, a kiegyezés után Tisza Kálmán politikájának híve s hosszabb ideig képviselő volt.
- „ 5 *Sramko bácsi* — modellje: Vladár Samu balassagyarmati ügyvéd. MK több novellájában megörökítette komikus alakját (Krk 27. köt.).
- „ 5 *Lindley, William* (1808–1900) — angol mérnök, kiváló vasút- és vízvezeték-építő szakember. 1868-ban Szentkirályi Móricznak, Pest főpolgármesterének felkérésére elkészítette a város vízvezeték-tervét és a mai parlament helyén az ideiglenes vízművet. Később Kőbányán is létesített két nagy víztartályt. Németországban, Romániában, Lengyelországban és Oroszországban szintén végzett hasonló munkálatokat.
- 33 : 15 »*Trencsény országban egyszer a ludak ettek és nem útak, hát mind kidöglöttek*« — Ezt a szállóigét MK sokszor emlegeti. Ld. különösen *A brézói ludak* c. novelláját: Jk 28. köt. Kisebb elbeszélések V. köt.
- „ 20 »*Kinek három van diplomája...*« stb. — MK följegyezte Sramko bácsiról (Krk 27. köt.), hogy rossz magyarsággal beszélt.
- „ 28 *drapák* (szlovák szó) — karcos bor, vinkó.
- „ »*a vén Napóleon halálára...*« — III. Napóleon kevéssele cikk megjelenése előtt, 1873. jan. 9-én halt meg.
- „ 35 *Teller* — a »Zichy«-fogadó tulajdonosa.
- „ 35 *speisz-cetti* (Speisezettel) — étlap.

- Lap Sor
- 34 : 15 *Hecks* — balassagyarmati szabó. Nevével eddig nem találkoztunk MK írásában. Újból előfordul *A kolera* c. karcolatban (70. l.)
- „ 16 *»elválhatlan ktsérője . . ., mint Minervának a bagoly«* — Minervát, a rómaiaknál a tudomány istennőjét, rendszerint bagollyal, a tudomány jelképes madarával ábrázolják.
- „ 21 *kalábrász* — alsós (kártyajáték).
- „ 21 *»tercbéla«* — kártyakifejezés.
- „ 32—35 : 16 *»Edos gyerek«* — A lovas bravúrjairól híres, kalandos életű *Zubovits Fedorról* van szó, akit MK személyesen ismert. (Élt 1846—1920.) 1867-ben Garibaldi szabadsapatával harcolt, megsebesült, az osztrák hadseregben lefokozták, majd pedig 1868-ban mint közbíró besorozták az újonnan felállított honvédszázadokhoz, ahol egy hónap múlva már hadnaggyá nevezték ki. 1874-ben Bécsből Párizsba lovagolt ugyanazon a lovon 13 nap és 16 óra alatt, s ezzel világrekordot teremtett. Bravúrjáról a külföldi és hazai sajtó egyaránt megemlékezett. Pl. Magyarország és a Nagyvilág 1874. nov. 22. és dec. 6.: cikkek, arcképe, Caradoc nevű lova és fogadtatása Párizsban. A nevezetes sportteljesítményről a Nógrádi Lapok is beszámolt: 1874. nov. 15., 29. és dec. 20. 1877-ben föltaálta az úszónyerget s azon év januárjában Budapestnél és Bécsnél lóháton átúsztta a zajló Dunát. Végigharcolta az első világháborút, mint huszárőrnagy vonult nyugalmába, s Visegrádon telepedett le. — MK *Egy ostoba ember* c. elbeszélésében is említi. Ld. Krk 27. köt. 306. l. és jegyzeteink uo. 314. l.
- 35 : 4 *hauszknecht* (Hausknecht) — háziszolga, inas.
- „ 15 *Flóris bácsi* — a hetvenes években — a balassagyarmati alakok között — MK más írásában is említi; modelljét nem ismerjük.
- „ 17 *a jó Béla gyerek* — Lepeczky Béla. (Említve MK *Látogatás Stofi bácsinál* c. írásában is, Krk 27. köt. 167. l.)
- „ 29 *Sennyey Pál báró* (1824—1888) — konzervatív politikus. Ld. részletesebben a politikai cikkek jegyzetei közt: 279. l.
- „ 30 *Están bácsi* — Patay István 48-as ezredes, országgyűlési képviselő. Ld. az *Apróságok* jegyzeteiben is: 286. l.
- „ 34 *taj pipa* — tajtékpipa.
- „ 35 *»guter Reiter«* — jó lovas.

MINT KÉSZÜLNEK A »NÓGRÁDI LAPOK«?

- M. I. *Nógrádi Lapok*. (Szerk. Harmos Gábor.) 1873. február 2., 1. évf. 5. sz. (2—3. l.), a tárcarovatban. Ily címmel és alcímmel: *Mint készülnek a »Nógrádi Lapok«?* — *Tükös leleplezések*. — Névjelzés: m. k.

- II. *Mulattató.* (Fel. szerk. Mikszáth Kálmán.) 1874. december 18., 6. évf. 51. sz. (201–202. l.), a vezércikk helyén. Ily címmel és alcímmel: *Mint készülnek a heti lapok?* (Titkos felleplezések.) Névjelzés: *Egy tárcatró.*

K eltekezésé

A kitűnő humorral és öniróniával írt cikk keletkezését, illetőleg megírásának körülményeit egy szerkesztői üzenet világítja meg. Eszerint Harmos Gábor, a Nógrádi Lapok szerkesztője, január végén néhány napig (mialatt lapjának febr. 2-i száma készült) Balassagyarmattól távol volt, és ezt a számot Mikszáth állította össze.

Harmos Gábor tréfásan neheztelő megjegyzéseit a febr. 9-i (6.) szám alábbi Szerkesztői üzenetében találjuk. (A szerk. üzenet MK cikkének két szakaszára vonatkozik, és pedig a 38. lap 30–39., valamint a 36. lap 5–6. soraira.) Íme:

Mth. K-nak. Apprehendálok, hogy távollétemet a házi titkok kifecsegésére használtad fel! — Sok ember megy el az én ablakom alatt, kinek látására százféle téma jut eszembe, csak lapom szűk tere engedné, de ezt minek kibeszélni, még elriasztod őket; szerencse, hogy az ablakos tótok nem tudnak olvasni. — Aztán nem tudom, kinek a csibukját érted, mert az enyémet szelelnek ugyan, de csak egy helyen, ezt szükségesnek tartom elmondani, mert azóta a csibuk-szóra járó vendégek fele elmaradt.

A szövegről

A Nógrádi Lapok szövegét közöljük, mert ez a fogalmazás fejezi ki a cikk megírásának körülményeit.

A *Mulattató*ban MK nem tett egyebet, mint újraközölte cikkét, a *Nógrádi Lapok* »nyomdai kéziratként« leadott példányából törölve s részben áthidaló szöveggel helyettesítve a balassagyarmati vonatkozásokat. (A *Nógrádi Lapok*ból néhány szó hibás írásmódját is átvette a *Mulattató*!)

Az alábbiakban előrevetítjük a *Nógrádi Lapok* (és egyúttal a jelen *Krk*) szövegét s zárójelben tüntetjük fel a *Mulattató* szövegét.

Lap Sor

- 36 : 4 *Mezeinél* pompásan főznek. (A »kis pipában« [Eredetiben sajtóhibával: *pipápan*] pompásan főznek.)
 „ 8 egy csomó kész felelete, *mít négyhetes pályáján szerzett egybe.* (egy csomó kész felelete.)
 37 : 9–11 annyi sajtóhibát hágy, hogy az ember a maga művét is *Urosénak nézi.* (annyi sajtóhibát hágy, hogy angol szöveggé *devalválódik édes hazai nyelvünk.*)
 „ 15 és 16 muszaj... muszaj... (muszaj... muszaj...)

Lap Sor

- 37 : 22—35 A Nógrádi Lapok e két szakasza helyett a Mulattatóban rövidre fogva csak ennyi: Morfondirozom. Vagy szundikálok. Lelki szemeim előtt ködös jelenetek folynak le *megtrándó csodaeseményekről. Különbnél külön alakok, mik tenyerükön hoznak tarkábbnál tarkább ideákat, — de midőn feljök nyúlok, hogy megmarkoljam — egyszerre széjjelfoszlanak, mint a köd.*
Így következnek be az este . . . stb.)
- 38 : 11 nagy felsőbbség-érzettel (nagy felsőbbség érzetével)
- „ 13 lesz-e hímen? Szenttelenül (lesz-e hímen? sok hír? Szentelenül)
- „ 15 pechben vagyok, *mióta a lapot szerkesztem.* Mindent (pechben vagyok. Mindent)
- „ 17—19 Én a kolerának biztam . . . egy munkatársunk is odavan. (Ehelyett a Mulattatóban a következő szöveg:
— *Hát az olló? Tisztelet és becsület az ollónak . . .*
— *Úgy van, az a legügyesebb munkatársam. De a vezércikk! Az az én halálom. Miért is hogy egyedül annak van olyan ostoba természete, hogy sehonnan se nyírható ki. Ez a sok újdonság, akar a vizsla, mindjárt kiszimatol minden plágiumot.*
Ezalatt folytonos összeköttetésben áll . . . stb.)
- „ 22—35 majd megint kéziratért . . . stb. (A Mulattatóban ezt a szakaszt is teljesen átírta: majd megint kéziratért, *illetőleg ollózmányért. De a cikk, a vezércikk! Az a bökkendő. A szerkesztő rágja a tollat, búsul és bosszankodik. Hogyne bosszankodnék, mikor minden valamire való gondolatot elkapkodnak előle a többi lapok. Most már ő miről írjon?*
E pillanatban . . . stb.)
- 39 : 33—34 (A Mulattató szövegében MK törölte e két sort!)
- „ 38—40 : 3 (A Mulattató szövegében ezt a részt is törölte Mikszáth!)
- 40 : 4—5 A szerkesztő azonban oly esetben is . . . stb. (A Mulattatóban meghagyta ezt a mondatot, pedig így jobban észrevehető a kihagyott részek hiánya!)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 36 : 4 *Mezei* — a balassagyarmati »Balassat«-vendéglő tulajdonosa. Említve *B.-Gyarmat közhelyei* I. fejezetében is. (Kötetünk 26. lapján.) (A jelen cikk Mezey névalakját a korábban írt *B.-Gyarmat közhelyei*-ben többször előforduló Mezei névalakra módosítottuk.)
- „ 15 *richtig!* — igaz is!
- „ 18 *A szerkesztő . . . négyheles pályája . . .* — utalás arra, hogy a Nógrádi Lapok csak egy hónappal előbb, jan. 1-én indult meg.
- 37 : 6 *manu propria* — kézjegy; itt: pofon, nyakleves.

- 37 : 10 *Uros* — Nem tudjuk: valóságos személyre vonatkozik-e (és ez esetben: kire?), vagy csak sajtóhiba? Mikszáth apróbetűs, nehezen olvasható kéziratában e szó helyén esetleg a Nógrádi Lapok szerkesztőjének, *Harmosnak* neve állhatott; hiszen az egész cikkben vele tréfálkozik!
- „ 23—30 *»Nibelungok* (az eredetiben: Niebelungok) *harca* — MK novellája, *A vármegye rókájának* témaváltozata. Folytatásokban jelent meg a Nógrádi Lapok 1873. jan. 1—márc. 9. számaiban. (Ld. Krk 1. köt.) — *Makkfői fiskális*, *Feri öcséink* és *Erzsike*: e novella alakjai. *Muki cukrászt B.-Gyarmat közhelyei* III. fejezetében is említette.
- „ 30—31 *Sramko és Stofi fiskális*, *Ákos bácsi és Mády* — közismert balassagyarmati figurák, MK ifjúkori elbeszéléseinek gyakran szereplő alakjai. (Ld. *A batyus zsidó lánya* c. novelláját, Krk. 1. köt. és ifjúkori elbeszéléseinek gyűjteményét: Krk 27. köt.)
- 38 : 12 és 39 : 18 *cicero-cikk* — nagybetűs cikk, a lap élén álló főcikk, vezércikk.
- „ 13 *hymen* (hymen) — itt: a házasságkötésekről szóló hírek rovata.
- „ 24 *Makarács* — balassagyarmati rendőrtisztviselő, aki a Nógrádi Lapoknak *»Közrendészet* és *»Rendőri hírek* című, névtelenül vezetett rovatait hírekkel látta el. — Az Ipoly című lap egyik száma (1873. okt. 5) következőképpen gúnyolódik vele: *Megtörténhetik, hogy a csendbiztosok élihetlensége által híressé lett betyár, Sisa Pista, a környékről nemcsak hogy ellátogat Balassagyarmatra, hanem egy napon még »Makarácsunkat is elrabolja!*
- „ 30 *Miklós bátyánk* — Mikszáth balassagyarmati tárgyú írásaiban csak egy Miklós nevű alak szerepel, akit Kelemen Miklós néven mutat be *Fotográfiák a vármegyéből* c. novellájában (Krk 27. köt.); modellje Szilasy Miklós nógrádi főcsendbiztos.
- 39 : 9 *»közös ügyek* — a dualizmus idején Magyarországnak és Ausztriának azok a külügyi, hadügyi és pénzügyi kérdései, amelyeket az 1867. XII. tc. 7—17. §-ban, mint a közös és együttes védelem eszközeit állapítottak meg.
- „ 29 *Janin, Jules* (1804—1874) — francia író és kritikus. Elbeszélő műveit Sue hatása alatt írta.
- „ 33 *Marcsa* (*»Marcsám*) — Mikszáthnál a 70-es évek egész folyamán (szegedi írásaiban is!) gyakran előforduló név. Nem annyira egy bizonyos szerelmére vonatkozik, inkább csak általánosan jelzi ideáljait.
- „ 39 *Lexi és Ivánka Ódön* (40:1) — balassagyarmati alakok
- „ 39 *»Ninive története* be van hozva a *Deutsch-kávéházba* — Ld. *B.-Gyarmat közhelyei* II. fejezetében (a jelen kötet 32. lapján).

A JÖVŐ MEGYEGYÜLÉS

M. Nógrádi Lapok. (Szerk. Harmos Gábor.) 1873. február 16., 1. évf. 7. sz. (2–3. l.), a tárcarovatban. Névjelzés: *m. k.*

A megyei közélet egyik legfontosabb eseménye volt az évi közgyűlés: tisztújítással, folyó ügyekkel stb.

Mikszáth ennek a nevezetes eseménynek szellemes paródiáját nyújtja itt.

Ez a karcolat is szorosan hozzátartozik Mikszáth vármegyei »fotográfiai»-hoz: »kiveszni indult» alakjaival és típusaival azoknak szerves kiegészítője.

A karcolathoz, annak utolsó szakaszához a Nógrádi Lapok szerkesztője a következő lábjegyzetet fűzte:

»Sutor, ne ultra crepidam! [= varga, maradj a kaptafánál! vagyis: ne avatkozz olyan dologba, amihez nem értesz! Plinius szerint Apellész görög festő mondása.] Jó lett volna mindvégig humorizálni, mert ami e cikkben nem humoros, nem is állja meg a sarat. Nem humoristának való a politika. Szerk.«

A szövegről

A Nógrádi Lapok szövegében néhány értelemzavaró hiba és egyes kifejezéseknek olyan írásmódja is előfordul, amelyeket szövegünkben javítottunk és módosítottunk. (Zárójelben a Nógrádi Lapok eredeti kifejezései.)

Lap Sor

- 41 : 5 szólított ki . . . a megye dolgának bölcs elintézésére. (szólított ki . . . a megye dolgának bölcs elintézése. [!])
43 : 15 inparlamentáris (inparlamentális)
„ 37 párt-intrikák (párt-intrigák)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 40 : 5 *a kis Bibi* — A kis termetű Bobok Ferencnek, Mikszáth balassagyarmati esküdtársának beceneve. (Később kir. végrehajtó.) E beceneven említve a *Levelezésben* is: Krk 24. köt. 53., 54., 122. l.
„ 11 *a járás költészet* — a tánc »költői« körülírása. A *kedves Gaillard apó* című elbeszélésben is használja e kifejezést. (Krk 27. köt. 16. l.)
„ 15 *Eduárd és Kunigunda* — a szerelmes ifjúnak és szíve hölgyének típusait jelző regényes nevek.
41 : 1 *sanctus spirítus* — itt: a bepálinkázott alakokra vonatkozó tréfás szójáték: szent szesz — szentlélek.

- 41 : 6 »*Ilonka délceg alakja . . .*« — Mauks Ilonka, akit még ez év nyarán feleségül vett.
- „ 9 *turból* — nyugtalanít, zaklat.
- „ 9 *periódus* — itt: körmondat.
- „ 12 *telles* — tekintetes.
- „ 16 »*sotiz*« (sottise) — ostobaság, izetlenség.
- „ 21 *Kerkápolyi* — ld. e kötetben 277. l.
- „ 32 »*két úthon maradt úr*« — valószínűleg Reményfy Józsefre és Jeszenszky Danóra, az ellenzéki pártok balassagyarmati »vezéreire« céloz, akik az Ipoly c. lapot is irányították.
- „ 32 *a Sándor utcai palota* — a régi képviselőház; épülete ma is áll Bródy Sándor utca 8. sz. a.
- „ 38 *Nagy György és Bakcsi Ferenc* — ellenzéki képviselők; az utóbbi Jókai A Hon c. lapjának segédszerkesztője volt.
- „ 39 *Tóth Vilmos* (1832—1898) — politikus; 1871—73: belügy-miniszter, 1879—95: a közös állami számvevőszék elnöke; 1896: a főrendiház elnöke.
- 42 : 3 *sic útur ad astral* — így jutunk a csillagokig! vagyis: ez a nagyság útja!
- „ 4 *Miska bácsi* — közelebről meg nem állapítható alak. Mikszáth ez időbeli írásaiban másutt nem szerepel.
- „ 23 *pars pro toto* — rész az egész helyett, vagyis: egy részletből következtetni lehet az egészre, a többire.
- „ 32 *Humboldt, Alexander, báró* (1769—1859) — német természet-tudós és utazó, a világ egyik legnagyobb természettudományi kutatója. »Kosmos« című négykötetes műve (1845—58) magyar fordításban is megjelent. — Mikszáth utalásából arra következtethetünk, hogy ő is olvassatta e nagyszabású munkát.
- „ 35 »*ócska Alvinczy-puskák*« — idejétmúlt, elavult holmik. — Egy történeti anekdota szerint, amelyet Kisfaludy Sándor jegyzett fel és amelyet írásaiban Mikszáth is emleget: az utolsó nemesi fölkelésből hazaszéledő inszurgensek báró Alvinczy József (1735—1810) tábornagyot, mint a katonai »reformbizottság« elnökét okolták a győri csatavesztésért, minthogy őket ócska fegyverekkel engedte szembeszállni a franciákkal. (»Kend az az Alvinczy!«)
- 43 : 9] »*az áhítatos katolikus párt*« — báró Sennyei Pál pártja. Ld. még e kötetben 279. l.
- „ 14] »*lutherani comburantur*« — a lutheránusok égettessenek meg. (Werbőczy István hírhedt törvénye, amelyet az 1525. évi rákosi országgyűlésen hoztak: Corpus Juris, 1525. IV. 4. §.)
- „ 17—32 *Az unikum, a különben igen derék férfit . . .*« — minden valószínűség szerint nem más, mint »Stofi bácsi«, vagyis Turánszky Kristóf balassagyarmati ügyvéd. Neki voltak »összekuszált, zürzavaros, kaotikus eszméi«, amint ezt *Látogatás Stofi bácsinál* című riportelbeszélésben is megírta Mikszáth. (Ld. Krk 27. köt. 169. l.) — A karcolat végén

- (44 : 10) ugyan »Pista bátyánk«-nak nevezi, de ez csak meg-
tévesztő írói fogás lehet. Mikszáth ez időbeli írásai között
semmiféle »Pista bátyánk«-at nem találunk, akire a »Stofi
bácsi«-ra szó szerint illő fenti jellemzést alkalmazni lehetne.
- 43 : 20 *arianizmus* — »eretnek« tanítás, amely szerint Krisztus nem
egylényegű az Atyával, hanem csak hasonlatos hozzá.
- „ 25 *Cicero contra domo sua* — Cicero saját háza ellen, vagyis:
olyan szónok, aki saját érdekei ellen beszél.

GALANTERIÁK

- M.** *Nógrádi Lapok.* (Szerk. Harmos Gábor.) 1873. március 16., 1. évf.
11. sz. 2. l. *Teljes névjelzéssel.* (Hibásan: Mikszát [!] Kálmán.)

A Nógrádi Lapok szerkesztője ebben a számban indította meg
a »Galanteriák« című rovatot, amelyet aztán nemsokára, az ápr. 13-i
számmal (15. sz.) meg is szüntetett. A rovatnak ezt az egyetlen
közleményét Mikszáth írta és nevével szignálta.

Reményfy (Mikszáthnál: Reményffy) *József* a balassagyarmati
Ipoly című ellenzéki lapnak Jeszenszky Danóval együtt »lapfel-
ügyelője«, vagyis lapvezére volt. Minthogy az Ipoly 1873. évfolyamá-
nak az OSzK-ban meglevő példánya erősen hiányos (csak a jún. 15-i
24. számtól kezdve van meg!) nem tudjuk, csak Mikszáth jelen válaszá-
ból sejtethetjük, hogy a 9. számban Reményfy József miféle cikkel
ingerkedik.

LEVELEK A SZERKESZTŐHÖZ I—II.

- M.** *Nógrádi Lapok.* (Szerk. Harmos Gábor.) 1873. március 30., április
13., 1. évf. 13., 15. sz., a tárcarovatban. *Teljes névjelzéssel.*

I. március 30. (13. sz. 2. l.)

II. április 13. (15. sz. 3. l.)

A II. sz. »levelet« MK *névjelzés nélkül* s némi kihagyással és
szöveg módosítással újraközölte a *Mulattató* 1874. október 24-i számá-
ban (VI. évf. 43. sz. 169. l., a lap élén) *Fővárosi tárcá* címen.

1873 március elejétől május elejéig Mikszáth Budapesten (és
közben Debrecenben is) tartózkodott. (Ld. *Levelezése* I. köt. Krk 24. köt.
116—133. l.) Egzisztenciát akart teremteni magának (minisztérium-
ban vagy szerkesztőségben), hogy nőül vehesse Mauks Ilonkát. Ez idő
alatt is eleget tett a Nógrádi Lapoknál vállalt kötelezettségeinek s a
fővárosi élet eseményeiről és furcsaságairól számolt be.

A két levél részint kuriózumokról szól (44 : 1 »a vastag talpú
kaffer«, 46 : 4 »a négy mázsás elzászi leány«), részint arról tanúskodik,
hogy a fiatal Mikszáth szorgalmasan látogatta, kedvteléssel tanulmá-
nyozta »az iker-fővárost« vendéglőit és szórakozóhelyeit: 45 : 2 Neue

Welt, 45 : 2 Disznófő, 45 : 9 Sas, 45 : 14 Szikszay, 46 : 21 Korsó, 46 : 27 Beleznay, 47 : 6 Blaué Katze, II. 47 : 18 Zrínyi. Közben ismerkedik a politikusokkal (Besze János, Patay István, Csiky Sándor, Dobsa Lajos); legalább látásból ismeri Tisza Kálmánt, Wenckheim Bélát és Lónyay Menyhértet. Végül beszámol arról is: hogyan töltik az időt a fővárosban időző nógrádiak, akik főleg a lóvására jöttek fel (46 : 17—47 : 12).

Szövegváltozatok

A II. »levél« Mulattató-beli (M) szövege (1874) egypár helyen eltér a Nógrádi Lapoknak (1873) eredeti szövegétől. Az alábbi jegyzékben zárójelben közöljük az M eltérő kifejezéseit:

Lap Sor

- 47 : 1 Kiknek . . . , azok (M sajtóhibával: Kinek . . . , azok)
 „ 2 ábrándképök (M: ábrándjok)
 48 : 7 csupa magyar lovak kapkodták (gr. *Lambergét kivéve*) a pályadíjakat el. (M kihagyással: csupa magyar lovak kapkodták a pályadíjakat el.)
 „ 10 Hanem hát az a valaki (M: Hanem az a valaki)
 „ 13—20 A miniszterek közül . . . az »akadályversenyben«. (Ezt a szakaszt MK mellőzte a M-ban!)
 „ 25 paruplia (M: paruplija)
 „ 33 harmincéves (M: 30 éves)
 49 : 4 bizonyosan az »Ellenőr« munkatársa. (M: bizonyosan *valami német lap* munkatársa.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 44 : 3 *Ellenőr* — politikai napilap. Fel. szerk. Csernátony Lajos. 1869-től 1882-ig állott fenn; akkor A Honnal egyesült, s a két lap Nemzet címmel jelent meg. — A II. levél végén (49 : 4) MK erős szavai az Ellenőrnek néha kíméletlen hangú polémiáira utalnak.
 45 : 1—5 szójátékok és tréffás hasonlatok sorozata: »az *Eszterházy-képtárt a „Neue Welt”-ben . . . élvezem* — A Neue Welt (vagy Újvilág) nevű kétes hírű szórakozóhely éppen elég festett figurát s változatos látnivalókat nyújt! — »a *régiség-tárt a »Főrendiházban» . . . élvezem* — gúnyos körülírása annak, hogy a főrendiház idejétmúlt, korszerűtlen intézmény. — »a »Disznófő» *némely tekintélyes vállakon . . . élvezem* — szójáték a zugligeti zöldvendéglős kirándulóhely nevével.
 „ 4 *Schwarz* (Mikszáthnál: Svarcz) *Gyula* (1839—1900) — politikus (1868-ban orsz. képviselő), egyetemi tanár (1894). Irodalmi munkásságából kiemelkednek a görögök történetére vonatkozó tanulmányai.

- 45 : 8 *Besze János* (1811–1892) — ügyvéd, politikus. A szabadságharc idején Kossuth közvetlen környezetéhez tartozott s kedvelt népszónok volt. A fegyverletétel után tíz évi várfogságra ítélték. 1861–69-ig országgyűlési képviselő; 1869-ben a pénzügyi bíróság elnökévé nevezték ki. Irodalommal is foglalkozott. »Az életunt betyár« című, itt említett elbeszélése önálló kiadványként jelent meg (Pest 1872.).
- „ 14 *Patay István* (»Están bácsi«) — debreceni országgyűlési képviselő volt. Az egykorú élclapok, főleg a Borsszem Jankó gúnyolódásainak egyik céltáblája.
- „ 18 *lacrimae Christi* — »Krisztus könnyei«: híres olasz vöröshor.
- „ 23 *Magyar Ujság* — a szélső baloldal politikai napilapja (1867. ápr.-tól 1874 végéig). Bösztörményi László alapította; a jelen tárca írásakor Irányi Dániel szerkesztette.
- „ 24 »*kalupirender hektika*« (galoppierende) — galoppozó; vagyis gyors lefolyású és halállal végződő tüdővész.
- „ 28 *Dobsa Lajos* (1824–1902) — ügyvéd, földbirtokos, politikus és író. Jogi tanulmányai befejeztével színésznek állt; mint ilyen ismerkedett meg Petőfivel, kivel sokáig együtt lakott. A szabadságharc idején Csanád és Csongrád megyék kormánybiztosa; emiatt félévet töltött fogságban. Két ízben Makó képviselője volt. Az ötvenes években színművei, főleg történeti tragédiái igen népszerűek voltak. — MK itt híres fősvénységére céloz. (»Szegény gazdagok!« — idézi Jókait.)
- „ 31 a »*Marschal*« — pesti üzletház volt.
- „ 34 *Harpagon* — Molière »Fősvény« című vígjátékának hőse, kiról a Harpagon név a közhasználatban a fősvény, fukar ember értelmét kapta.
- „ 36 *merkwürdig!* — érdekes!
- 46 : 5 *entrée* — beléptidj.
- „ 8 *Sramko bácsi* — ld. a róla szóló novellát és jegyzeteinket Krk 27. köt.
- „ 13 a *Béla gyerek* — Lepeczky Béla, balassagyarmati fiatalember. (MK másutt is emlegeti, pl. Krk 27. köt. 167 : 13)
- „ 14 *Bakcsi Ferenc* — az Igazmondó segédszerkesztője. Ld. még 41 : 38
- „ 15 *Kerkápolyi Károly* — ld. 277. l.
- „ 16 *benne van a „tour”-ban* — rajta van a sor.
- „ 20 »*Balassa*« — balassagyarmati vendéglő. Ld. 26. l.
- „ 21 *Edos gyerek* — ld. *B-Gyarmat közhelyei* jegyzetei közt: 229. l.
- „ 26 és 47 : 8 *Mezei bácsi* — Mezei Ignác: a »*Balassa*« vendéglő tulajdonosa. Említve még a 26. és 36. lapon.
- „ 27 *Streisinger* és 46 : 31 *Konrád öcsénk* — ismeretlen balassagyarmati alakok.
- 47 : 6 *Blau Kacz* (Kék macska) — budapesti mulató. MK-nál sokszor előfordul.
- „ 6 *Stammgast* — törzsvendég.

Lap Sor

- 47 : 7 *Bunkó* — neves cigány muzsikus-család; tagjai főleg a palóc vidékeken éltek (Eger, Losonc, Balussagyarmat), de Pestre is elszármaztak. Bunkó Ferenc (meghalt 1889) egyike volt Pest leghíresebb cigányprimásainak. — Mikszáth a *Levelezésében* is említi (Krk 24. köt. 30. és 117. l.)
- II. 47 : 10 *débardeur* (itt a nőnemű alak volna helyes: *débardeuse*) — jelmezes nő, »szép maszk«.
- „ 12 *Csiky Sándor* — Eger országgyűlési képviselője.
- „ 17 »*keleti kérdés*« — itt: vitás kérdés, veszekedés, viszály.
- 48 : 7 *gróf Lamberg* — Karintiából ideszakadt és honfiúsított család. Legismertebb tagja az a gr. Lamberg Ferenc Fülöp osztrák altábornagy, akit 1848. szept. 28-án a forradalmi néptömeg a hajóhídon megtámadott és meggyilkolt. — A szóban levő gr. Lamberg nem játszott szerepet a magyar közéletben.
- „ 13 *Wenckheim Béla báró* — a király személye körüli miniszter, később (1875) miniszterelnök. Híres versenyistállót tartott fenn. Az itt említett »*Verbéna*«: egyik versenylova.
- „ 15 *Lónyay Menyhért* — Ld. 277—278. l.
- „ 25 *parupli* — parapló: esernyő (vagy napernyő).
- „ 36 *Sztáray János gróf* (1840—1900) — neves sportember és versenyistálló-tulajdonos volt.
- 49 : 1 »*Sauwirt[schaft]*« — disznóól.
- „ 3 *höcher!* — feljebb! (vagyis: többre, magasabbra értékeljen!)

MI, MEG A SÓGOR ÚRÉK

M. *Nógrádi Lapok*. (Szerk. Harnos Gábor.) 1873. április 27., 1. évf. 17. sz. (2—3. l.), a tárcarovatban. *Teljes névjelzéssel*.

A kiegyezés után, a dualizmus idején általánossá vált nálunk az »osztrák sógor« vagy »német sógor« elnevezés.

A »sógorság« a politikai és gazdasági életben sok súrlódással járt. Mikszáth ezúttal egypár korjellemző esetet fűz bokrétába.

A *Tűz és víz* meg *Patay Están* csak az alcímben szerepel — magában a karcolatban nem. Vagy Mikszáth felejtette ki írás közben, vagy a *Nógrádi Lapok* szerkesztője törölte. (Patay István debreceni országgyűlési képviselő volt, a Borsszem Jankó c. élc lap gyakran szatirizált figurája. Többször előfordul MK írásaiban is.)

Mikszáth 1873. április közepén néhány napig (vagy egy-két hétig?) Hajdúszoboszlón és Debrecenben tartózkodott. (Ld. *Levelezése* 1. köt. Krk 24. köt. 123—127. l.) E kirándulás élményeiről számol be itt.

A karcolat első felét, amely a debreceni bálról szól (»A sors úgy akarta...« kezd. szakaszig) Mikszáth két év múlva (1875. jan. 8.) *Mulattató* c. lapjában, csekély módosítással, mint »úti emlék«-et, újra közölte *Mégis csak német — a német* címen. (Ld. Krk 28. köt., 1875. évi *Anekdoták* 7. sz.) Egyik jellemző példája szerkesztői műhely-

munkájának: amikor kéziratok szűkében volt, többször is elővette korábbi, főleg a Nógrádi Lapokban megjelent írásait és azok némileg módosított újraközlésével segített magán.

A továbbiakban Mikszáth a bécsi világiállításon szerzett benyomásából és tapasztalataiból mond el egy pár epizódot. Egyébként ottani tapasztalatait később egy ciklusban foglalta össze, ld. *Életképek Bécs vármegyéből*. Ott is, itt is és egyéb cikkeiben is keserű szájjal említi azokat az eseteket, amikor az »osztrák sógor« a magyarság képviselőit hol a politikai és a társadalmi élet területén, hol pedig a gazdasági életben (reklámok és hasonló propaganda-eszközök útján) alázza s szégyeníti meg.

Tárgyi magyarázatok

A debreceni bálról szóló részlethez ld. előbb a Krk 28. köt. 314. lapján található jegyzeteinket!

Lap Sor

- 49 : 10 *conférence par Mlle Satan* — Sátán kisasszony értekezlete.
 „ 11 »a Szent Gellért hegyen vagyok...« — a babonás hiedelem szerint a boszorkányok szombat éjszakánként a Gellért-hegyen tartották összejelöveleiket.
 „ 16 »magyar hölgynek születni nagy és szép gondolat« — idézet Garay János »Magyar hölgy« c. költeménye első versszakából. (A patetikus, üres frázis egyik iskolapéldája.)
 50 : 29 *a főhercegnő esküvője* — Gizella főhercegnő (Ferenc József és Erzsébet idősebb lánya) 1873. ápr. 20-án (tehát éppen egy héttel a jelen cikk megjelenése előtt) tartotta esküvőjét Lipót bajor herceggel.
 „ 39 *A Hon* — Jókai politikai napilapja.
 51 : 4—5 *A magyar minisztereket ért szégyenről* (hogyan tudniillik eredetileg elfelejtették őket meghívni a főhercegnő esküvőjére és csak utólag nyomtattak számukra meghívókat) és politikai képviselőtünk egyéb hasonló sérelmeiről MK másutt is szól ekkor is, később is.
 „ 7 *Agai Adolf* (1836—1916) — író és szerkesztő. Magyarország és a Nagyvilág c. képes folyóiratnak egy ideig MK is munkatársa volt.
 „ 7 *Németh János* — Szentirmay Elemér álnéven neves dalköltő. Élt: 1836—1908.
 „ 12 *Theisz* — Thaisz Elek, Budapest főkapitánya.
 „ 22 *Videant consules* (Cicero-idézet) — ügyeljenek a konzulok! vagyis: ám lássák, övék a felelősség!
 „ 33 *a miniszterfaló Csernátony* — Csernátony Lajos (1823—1901) publicista, egyike volt a legkitűnőbb magyar hírlapíróknak; 1848—49-ben Pálffy Alberttel együtt szerkesztette a Márczius Tizenötödike c. lapot, a csipős hangú ellenzéki lapfípus első hazai hírnökét. Kossuthnak bizalmas embere volt, az emigrációban is értékes tevékenységet fejtett ki.

- 1860-ban Garibaldi mozgalomához csatlakozott. Hazatérve, a kiegyezés után Tisza Kálmán politikájának híve, s hosszabb ideig képviselő volt.
- 52 : 8 *»hochdeutsch ölet«* — itt: jellemzően német ötlet.
- „ 9 *»Du hast die schönste Augen«* — neked vannak a legszebb szemeid (tudniillik: tyúkszemeid)!
- „ 11 *»a Béla gyerek«* — MK ez időbeli írásaiban két *»Béla gyerek«* szerepel, úgymint: Gyura Béla nevű esküdt-társa (ld. *A balyus zsidó lánya* Krk 1. köt., jegyz. 270. l.) és Lepeczky Béla (Krk 27. köt., jegyz. 293. l.); valószínű, hogy itt ez utóbbiról van szó.
- „ 16 *»Nógrád megye . . . nem küldött a világkiállításra semmit«* — a helyi ellenzékiekkel szembe fordított szellemre vonatkozó gúnyos célzás.

FALUSI CSENDÉLET

M. Nógrádi Lapok. (Szerk. Harnos Gábor.) 1873. május 4., 1. évf. 18. sz. (2–3. l.) a tárcarovatban. *Teljes névjelzéssel.*

A cikk első szakaszát 1914-ben újraközölte a Hi 5. köt. (*Az én halottaim* 3. l.: *Az én édesapám*)

Ezt a szakaszt Mikszáthné is beiktatta a Visszaeml. első könyvének IX. fejezetébe (1922. 73–74. l., 1957. 107. l.).

A teljes cikk kötetben itt először.

Mikszáth ekkor (1873 márciusától május elejéig) Pesten tartózkodott; házasodni készülvén, állást keresett. (Ld. *Levelezése* I. köt. Krk 24. köt. 116–133. l.)

Ezt az április végéfelé írt cikkét is Pestről küldte a Nógrádi Lapoknak. Pár nappal előbb, ápr. 18-án halt meg az édesapja.

A második szakaszban említett *»pletyka«* valószínűleg házassági terveivel kapcsolatos.

A szövegről

Lap Sor

- 52 : 7 Néhány hibás kifejezés a Nógrádi Lapokban (zárójelben):
 „ 12 *eszében volt (eszébe volt)*
 egy évben is halt meg *vele.* (egy évben is halt meg.) [A mondat végén hiányzó névmást a Hi és a Visszaeml. szövege nyomán alkalmaztuk.]
- 53 : 26 szoaréján (soireán [!])

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 52 : 1–53 : 7 *Mikszáth édesapjának haláláról* a Nógrádi Lapok 1873. ápr. 27. számának hírvonatában (1. évf. 17. sz. 3. l.) a következőket olvassuk: *»Mikszáth János — ismert nevű tárcarónk atyja —, ki a szabadságharcban is élénk részt vett,*

e hó 18-án hunyt el Szklabonyán, 64 éves korában. Nyugodjék békében.«

Dr. Garam Jenő egyetemi testnevelési előadó, aki édesanyjáról, Bérczy Mariról, Mikszáth ifjúkori ideáljáról szintén értékes tárgyi emlékeket bocsátott — baráti szíveségből — rendelkezésemre e kiadványban való felhasználás végett: családi iratai között őrzi anyai szépapjának, Kiss Jánosnak egy jegyzőkönyvét, amely Mikszáth János nevét is említi. Ez a Kiss János előbb Kékkőn, a Balassák gazdatisztje volt, később Szklabonyán kis birtokán élt. Irónknak keresztapja volt, s MK egyik novellájában meg is örököltette őt két sógor-nőjével együtt, akiket az elbeszélésben testvéreinek nevez: *Johanka néni, Francka néni és keresztapám* (Jk 26. köt. Kisebb elbeszélések III. köt. 164—167. l.). Kiss János tehát komája volt Mikszáth Jánosnak. »Jegyző Könyv«-ből megtudjuk, hogy Mikszáth apja, kinek nevét *Mixath*nak írták, még 1858-ban is fenntartotta mézszárszékét s csak később (vajon melyik évben?) hagyott fel a hús- és bormérés mester-ségével. A jegyzőkönyv idevágó két bejegyzése szerint:

»1858. Január 31: Mixath János mézszárostól 1857. Január 1-től kezdve . . . hordott Húsról elszámolás — — — 156 f.«

»1858. Febr.-tól Dec.-ig a Mézszárszékéből hordott húsról számolván Mi-xath [így!] Jánossal elszámoltunk — — — 102 ft.«

- 53 : 19 A pletykára való utalás életrajzi háttérét ld. *Visszaeml.* 1922. 71—73. l., 1957. 105—106. l. és *Levelezése* I. köt. (KrK 24. köt.) 127—133. l.
- „ 25—26 *Holdvárné asszonyság a Pityókikék szoaréján* — talán valamiféle balassagyarmati társaságbeli eset, melynek szellőztetése miatt történt az Ipoly támadása MK ellen. (Ld. *Egy kritikus palánta*: 58 : 5—8)
- „ 34 és 54:10 *a bécsi kudarc*, ill. *a bécsi affér* — a magyar delegációt a bécsi hivatalos körök részéről ért megszégyenítő mellőzé-sekről van szó.
- „ 37 *Dobsa Lajos* (1824—1902) — színmű- és novellaíró. A szabadságharc idején Csanád és Csongrád vármegyék kormány-biztosa. Félévig az Újépület foglya volt. 1869-től kezdve két cikluson át Makó országgyűlési képviselője. Ld. még 45. l.
- 54 : 3 *tiborkafejű* — uborkafejű(?)
- „ 3 *Bürgermeister* — polgármester.
- „ 6 *a Sándor utcai országház* — a régi parlament, a Mikszáth karcolataiban megőrkített »t. Ház«. Épülete ma is megvan: Bródy Sándor utca 8. sz.
- „ 11 »*Wenckheim egészen helyreütötte* . . . stb. *Szakadt a rendjel-esés* — báró Wenckheim Bélának, mint a király személye körüli miniszternek (1871—1875) hatáskörébe tartozott a rendjelek, kitüntetések adományozására előterjesztést tenni.

Lap Sor

- 54 : 12 stb. *Sramko bácsi* — ld. a róla szóló novellát és ahhoz írt jegyzeteinket: Krk 27. köt. — MK ezúttal a kétkulacos hazafit gúnyolja ki benne, aki állítólag a szabadságharc alatt is és a Bach-korszak idején is kapott kitüntetést.
- „ 21 *Csanády Sándor* ld. 275. l.
- „ 21 *Madarász József* (1814—1915) — politikus. Az 1848-i országgyűlésen a radikális ellenzék egyik főszereplője volt. Majd Kossuthhoz csatlakozott és követte a kormányt Debrecenbe. Kufsteinban fogságot szenvedett. 1865 óta évtizedeken át tagja volt a parlamentnek, mint a függetlenségi eszmék harcosa. Százegy évet élt.
- „ 22 *Simonyi Ernő* (1821—1882) — politikus. Részt vett a szabadságharcban. A katasztrófa után emigrációban élt. 1868-ban hazatért; országgyűlési képviselővé választották függetlenségi programmal. Az irodalom terén is működött; XVI—XVII. századi s Rákóczi korára vonatkozó okmánytárakat adott ki.
- „ 25 *klotúr* — az egyéni felszólalási idő korlátozása a parlamentben.
- „ 31 *czálkellner* (Zahlkellner) — fizetőpincér.
- „ 37 *Herczeg Bertalan* »Ismerlek szép maszk« című »gyors polkája« 1873-ban jelent meg.
- 55 : 1 *Ristić* (Mikszáthnál: Risztics), *Jovan* (1831—1899) — szerb politikus. 1865-től 1888-ig ötször volt miniszterelnök. A Monarchiával szemben mindvégig ellenséges magatartást tanúsított.
- „ 3 *maszkenbál* — álarcosbál.
- „ 3 *a mannheimi és frankfurti sörforradalmak* mellett Mikszáth többször említi az osztrákok és a müncheniek hasonló megmozdulását is a sör árának emelése ellen.
- „ 5 — 6 »Ezer bocsánat! Most veszem észre, hogy a Nógrádi Lapokba írok, és kiléptem az országos keretbe.« — A Nógrádi Lapok megindulásakor programszerűen hangsúlyozta, hogy a helyi, vármegyei érdekek szócsove kíván lenni, s nem akar Balassagyarmatról »országos politikát« csinálni. A Nógrádi Lapok vetélytársát, az Ipolyt, épp azért gúnyolta ki Mikszáth (ld. *Egy kritikus-palánta* : 59 : 12—14), mert az nevetéses »ízetlenséggel« olykor a nagypolitikába ártotta magát.
- „ 8 *a »Zichy«* — Ld. *B.-Gyarmat közhelyei* III. 32—36. l.

KÉTSZÁZ ÉV MÚLVA

M. *Nógrádi Lapok.* (Szerk. Harmos Gábor.) 1873. május 11., 1. évf. 19. sz. (2—3. l.), a tárcarovatban. *Teljes névvelzéssel.*

Keltekzése

MK levelezéséből (Krk 24. köt. 133—137. l.) megállapíthatjuk, hogy az író máj. 3-án még Budapesten tartózkodott, de máj. 6-tól

14-ig Balassagyarmaton, illetőleg Szklabonyán járt. Ennek a hazalátogatásának irodalmi emléke a jelen karcolat is. Vácig hajón ment, onnan Gyarmatig kocsin.

A szatirikus karcolat jól érzékelteti: a Budapesttől távolodó hajón hogyan váltják fel az író fővárosi életének problémáit (sivár »hivatalos irodalom«, német nyelvűség stb.) a közeledő szülőföld és megyeszékhely elintézetlen, provinciális gondjai . . . Az utópia ötlete jó alkalmat nyújtott Mikszáthnak, hogy a megyeszékhely viszonyait — javító, segítő szándékkal — az illetékesek elé tárja.

A szövegről

Mikszáth egypár szót a tájnyelvi ejtésnek megfelelően vetett papírra: 56 : 8 *vésü* (véső), 57 : 10 *taval*. Ezeket természetesen meghagytuk eredeti alakjukban. — Értelemzavaró sajtóhiba is akad a vidéki nyomda szedésében, pl. 57 : 10 *közoktatásügyi* (eredetiben: *köztatásügyi* [!]) Javítottuk.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 55 : 2 *Tóth Kálmán* (1831—1881) — hazafias és szerelmi költeményei annak idején igen népszerűek voltak. Baráti köre erősen túlértékelte; ma már szigorú kritikával mérlegeljük munkásságát, és méltán. Mikszáth — keresetlen nyíltsággal — vizenyősnek mondja poézisét. Tóth Kálmán Baján született, innen »a bajai molnárokra« való utalás. Valamivel tovább (56 : 16) »a bajai ezüst serleget« említi: szülővárosa ezzel ajándékozta meg a jubiláló költőt.
- „ 7—13 *»a csász. kir. poéta, Szász Károly . . .«* — gúnyos célzás arra, hogy Szász Károly valósággal »hivatalos költője« volt az országnak: minden ünnepélyre, jubileumra stb. megírta rendelésre az alkalmi ódát. A 9—13. sorban említett malőrre hivatkozás történik *Egy kritikus-palánta* c. cikkében is. (E kötetben: 60. l.)
- 56 : 2 *»A budapesti világhiállítás . . .«* — e szatirikus írásban csak mint ábrándkép jelenik meg, célzással az 1873. évi bécsi világhiállításra.
- „ 4 *»10 ezer magyar nyelvtan . . .«* — újabb gúnyos megjegyzés: 200 év múlva »Budapesten bajos lesz más nyelven (mint magyarul) eligazodni . . .« — Ekkori írásaiban MK szüntelenül ostromozza a magyar főváros kereskedelmi életének német nyelvűségét. Ezúttal egyébként a közéletben megnyilatkozó »nagyhatalmi« hóbortot is nevetségessé teszi.
- „ 26 *causa bibendi* — ok az ivásra, ivászáti ürügy.
- „ 28 *Harmos Gábor* — a Nógrádi Lapok szerkesztője, Mikszáth barátja.

- 56 : 28—35 *»az odaváló kanonok tartja az emlékezésedet...«* stb. — Valószínűleg Imády Károly balassagyarmati plébánosra vonatkozó ártatlan tréfa. (Ld. róla részletesebben: Krk 27. köt. 281—282. l.)
- 57 : 5 *Gróf Csibukházy bölcsész tudor és ribai néptantító, volt közoktatásügyi miniszter* — Nehezen értelmezhető célzás. Br. Eötvös József halála után 1871. nov. 14—1872. szept. 5-ig Pauler Tivadar, őt követően pedig 1888. augusztusig Trefort Ágoston volt a vallás- és közoktatásügyi miniszter. Egyik sem nevezhető *»csibukháznak«*! Költött személy.
- „ 20 *»fősvény belügyminiszterünk van...«* — E karcolat írásakor gróf Szapáry Gyula volt a belügyminiszter (1873. márc. 5.—1875. márc. 21-ig).
- „ 23 *»A színház előtt Madách és Teleki László szobrai...«* — Madách nógrádi származású, de Teleki László Pesten született s nem is igen volt kapcsolata Nógráddal. Mikszáth azon a címen tiszteli meg, mert az akkori irodalomtörténeti felfogás szerint csak az ő *»Kegyenc«* című tragédiája állítható Katona József és Madách drámai művei mellé. — E súlyos gondokat tükröző nevek egyébként itt erős gúnyt rejtenek magukban: szembeállítva a megyeszékhely kisszerűségével.
- „ 31 *»lámpabálók«* — a városi közvilágítás költségeinek előteremtése végett rendezett, tehát jótékony célú táncmulatságok.
- „ 33 *a »Balassa«* — balassagyarmati vendéglő. Ld. 26. l.
- „ 38 *Patvarc* — kisközség Nógrád megye balassagyarmati járásában.
- 58 : 6—9 *Sramkóról és a »van pinz«-ről* ld. Krk 27. köt.
- „ 14 *Absteigen!* — leszállás, kiszállás! (Ez a német kifejezés is az 56 : 1 sorban tett célzást erősíti.)

EGY KRITIKUS-PALÁNTA

M. *Nógrádi Lapok.* (Szerk. Harnos Gábor.) 1873. május 18., 1. évf. 20. sz. (1. l.) *Teljes névjelzéssel.*

E polemikus cikket Mikszáth a balassagyarmati Ipoly című hetilap *»Garaboncás«* álnévű munkatársa ellen írta. Ki volt ez a *»Garaboncás«*? — nem tudjuk. Gulyás Pál Magyar írói álnév-lexikonjában (175. l.) több *»Garaboncás«*-t találunk, de egyikük sem szerepel az Ipoly munkatársaként. Közöttük van Szabó Endre (1849—1924) és Viczmándy (Darmay) Győző (1850—1878): Mikszáthnak mindketten barátai. Az Ipoly álnévű cikkírójának személye tehát továbbra is kérdéses. (Magához az Ipoly c. lap szóban levő számához sem tudunk hozzájutni, mert e lap 1873-i évfolyamának OSzK-példánya csonka; csak jún. 15-től van meg!)

»Garaboncás« — úgy látszik — bajkeveréssel (»a balassagyarmati famíliák nyugalmanak feldúlásával«) és kegyeletsértéssel vádolta

Mikszáthot (»Vekszás Kálmán«-t). Mindezen oktalan vádak írónknak *Falusi csendélet* című cikkére vonatkoznak. (Ld. előbb!) — Ma már alig tudjuk felismerni a cikknek azokat a részeit, amelyeken az Ipoly cikkírója fennakadt. Talán a »kvitt«-ről szóló (harmadik) szakaszt és a »Sramko bácsi«-val foglalkozó mondatokat kifogásolhatta. Az egész támadásból egyetlen mozzanat bántotta Mikszáthot: az, hogy a közlemény még az édesapjáról írt szép szakaszt is sértőnek, »gúnyosnak« bélyegezte. Ez ellen hevesen tiltakozik s magamentségére még egy idegentől kapott részvétlevél sorait is idézi.

Megjegyzendő, hogy a Garaboncás álnevet MK egy helyen (60 : 24) Garabonciásnak írja. Szövegünkben e helyen meghagytuk ezt az eltérő — voltaképpen egyedül helyes — szóalakot.

A cikk egyéb vonatkozásairól az alábbi részletezésben szólnunk

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 59 : 4 *proba calami* — kezdetleges stílusgyakorlat.
 „ 23 *»elmenni Kővárra«* vagy *»Kőváron lakni«* — meghalni, ki-
 költözni a temetőbe. Ott »nyugalmat« találhatnak!
 60 : 15 *»egy általam igen tisztelt és szeretett humoros trónk«* (kinék
 kezdőbetűje a 27. sor szerint: P.) — minden valószínűség
 szerint: Pajor István, vagyis Csalomjai. Ld. alább (a harmadik
 cikk) !
 „ 17—23 *Szász Károlyról* az itt kifogásolt részletet MK *Kétszáz év*
műve c. cikkében írta. Ld. 55. l.
 „ 29 *obscurus personák* — névtelen alakok, jelentéktelen szemé-
 lyek.
 „ 33 *Ágai Adolf* (1836—1916) — író és szerkesztő. Magyarország
 és a Nagyvilág c. képeslapjába Mikszáth is írt novellákat.
 (Ld. Krk 27. köt.)
 „ 37 *»a „N.L.“ [Nógrádi Lapokban] s „Magyarország s Nagyvilág”-*
ban most folyó, szomorú hangulatú novellám« — *A fotográfák*
regénye. (Ld. Krk 27. köt.)

QUODLIBET

M. *Nógrádi Lapok.* (Szerk. Harnos Gábor.) 1873. május 25., 1. évf.
 21. sz. (3. l.), a tárcarovatban. Teljes névjelzéssel.

Az 1873 márciusa óta Budapesten lakó Mikszáth máj. 3- 28.
 között hazalátogatott szülőföldjére. Ebben a tárcacikkében is hazai,
 balassagyarmati élményeiről számol be.

A megyeszékhelyet a közeli megyegyűlés tárgyai tartják izga-
 lomban. A tárgysorozat egyes pontjaival kapcsolatosan Mikszáth,
 mint a kormánypárti Nógrádi Lapok munkatársa, élénken támadja,
 csipdesi, gúnyolja az ellenzéki pártok helyi képviselőit.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 61: Cím: *quodlibet* — egyveleg, mindenféle.
 „ 1 *chiffonnier* — ruhásszekrény.
 62 : 3 *Cayenne* (Francia-Guayana) — ez az egykori francia gyarmat 1852 óta mint hírhető fejenctelep vált ismeretessé.
 „ 7 *Fráter Pál* — Nógrád megye tanfelügyelője.
 „ 33 *Denique, quod erat demonstrandum* — végül is, az, amit be kellett bizonyítani.
 „ 36 *Plachy Tamás* — a Plachyak: a Mauks családdal rokon, Nógrád megyei nemescsalád; tagjai ott számos megyei tisztséget viseltek.
 63 : 10 *az Ipoly szabályozásának kérdésével* mind a Nógrádi Lapok, mind az Ipoly c. lap több ízben foglalkozott. Pl. Csalomjai is; ld. a róla szóló jegyzeteink közt: 249. l.
 „ 19 *Cszizmaffy* — a Nógrádi Lapok egyik álnevé cikkírója.
 „ 24—32 *»Nekünk „leghasznosabb” háziállatunk a patkány . . .»* — A Nógrádi Lapok utolsó (vagyis 4-ik) lapján, a hirdetések között ebben az időben sokáig szerepel egy patkányirtószer hirdetése: »Cs. kir. szabadalmazott s az orvosi testület által megvizsgált és jónak talált patkány-, házi és mezei egér-, vakond- és svábbogár-pusztító arkánium [= orvosság], melyet sokféleképpen utánoznak, valódi minőségben Liebermann H. kereskedésében, úgyszintén fióközletében, Szécsényben kapható. Egy nagy bádog 1 frt, kis bádog 80 krajcár . . .« stb. A hirdetésre egy patkány rajza külön is felhívja a figyelmet.
 „ 36 *»Sramko bácsi»* — MK sokszor kifigurázott novellaalakjának (ld. róla részletesebben Krk 27. köt. 274—276. l.) állatorvosi diplomája is volt.

VALAMIVEL TÖBB A SEMMINÉL

M. *Nógrádi Lapok.* (Szerk. Harnos Gábor.) 1873. június 8., 1. évf. 23. sz. (2. l.), a tárcarovatban. Névjelzés helyett: ?

A névtelen cikket több tényező alapján soroljuk MK művei közé. A szerző mindjárt a bevezető mondatban mint »tárcaíró« mutatkozik be, márpedig a Nógrádi Lapok ezen évfolyamának MK volt szinte kizárólagos tárcaírója.

»A társas élet . . .« stb. kezdetű szakaszok olyan szerzőre utalnak, aki időnként Pestről hazalátogat Gyarmatra. MK éppen 1873 elején költözött fel Pestre, hogy egzisztenciát teremtsen magának — tervbe vett házasságához.

Az egymással szembeállított két ideál modellje nem lehet más, mint Bérczy Mari és Mauks Ilonka. Mari a »szende arckifejezésű-fekete szemű, szeszélyes leánya«; Ilonka pedig a »szőke fürtös, kék, szemű szilfid teremtés«. Az író átlátszó céllal játszik, kötődik ez

utóbbival. E tárcát döntésre késztető írásnak szánta, minthogy Ilonka még ekkor, közvetlenül a házasságkötés előtti hetekben is határozatlannak mutatkozott. (Ld. *Levelezése* I. köt.) Valószínű, hogy éppen a túlzott személyes jelleg miatt szignálta a tárcát csupán egy rejtélyes kérdőjellel, nem pedig névjelzéssel vagy áruló betűjeggyel. A nagyon is személyes jelleget a zárószakasz is érezteti! (Ld. még idevonatkozóan a Pygmalionról szóló tárgyi magyarázatunkat is!)

A tárcacikk helyenként régies kifejezései, avittas igealakjai (kellend, sikerülend, leend, dobá, jelölé) a fiatal MK írásaiban másutt is gyakran előfordulnak (elbeszéléseiben, fordításáiban, cikkeiben egyaránt).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 64 : 19 »ez áldott országban, hol a sors különös kegye folytán mint született törvényhozók, politikusok, filozófusok s financierek jönnek világra az emberek...« — MK gúnyja különösen csípős a »financierek«-re nézve, minthogy épp 1873 körül tört ki a monarchiában az a súlyos pénzügyi válság (»krach«), mellyel az akkori pénzügyminiszterek (Kerkápoly Károly stb.) sehogy sem tudtak megbirkózni.
- 65 : 11 *papánc* — mák, pipacs.
- 66 : 18 *Galateie* vagy *Galatea* (Mikszáthnál: Galathea) — a görög mitológiában a tenger habjainak megszemélyesítője: gyönyörű tengeri nimfa. Költői feldolgozásokban: Galatea csak játszik a szerelméért epedő hatalmas óriással s szerelmével Odüsszeust ajándékozza meg.
- „ 18 *Pygmalion* (Mikszáthnál hibásan: Pygmaleon) — Ciprus sziget mondaí szobrász-királya, aki egyik maga alkotta női szobrába beleszeretett, s azt az istenek megelevenítették számára. — E mondának itteni említése alighanem azzal a céllal történik, hogy az író féltékenységet keltsen Mauks Ilonkában. »A naiv mosolyú, szerény leányka« csak költött alak, fikció; MK mintegy saját magával évődik: »Csak aztán bele ne szeressek fantáziám e szüleményébe!«

CSALOMJAI

M. *Nógrádi Lapok.* (Szerk. Harmos Gábor.) 1873. június 22., 1. évf. 25. sz. (2. 1.), a tárcarovatban. Névjelzés: —*th* —*n*.

Csalomjai azon kevesek közé tartozik, akiktől Mikszáth — szoros kivétellekppen — verseket is közölt a Mulattatóban.

Nevét ma már a feledés fátyla borítja, de írónk kedvéért meg kell ismerkednünk munkásságával, mert Mikszáth három karcolatában foglalkozott vele s egypárszor egyéb írásaiban is említi.

Csalomjai: Pajor István (1821—1899) írói álneve. Hont megye földbirtokos-hivatalnok családból származott. Jogot végzett és 1842—47-ig mint ügyvéd működött. 1848—49-ben Hont megye első aljegyzője; mint futár és nemzetőr-hadnagy részt vett a szabadságharcban. 1850—60-ig csalomjai birtokán (Hont vm.) gazdálkodott. (Innen az írói álneve!) 1860—67-ig Balassagyarmaton ügyvédi gyakorlatot folytatott. A kiegyezéskor hivatalt vállalt: 1867—78-ig Nógrád megye tisztí ügyésze, 1878-tól árvaszéki elnök. Ifjúkora óta élénk irodalmi munkásságot fejtett ki. Költeményei, levelei és cikkei 1841 óta a következő folyóiratokban és hírlapokban láttak napvilágot: Athenaeum, Regélő, Életképek, Honderú, Pesti Divatlap, Vasárnapi Ujság, Szépirodalmi Közlöny, Magyar Sajtó, Pesti Napló stb. Számos önálló kötete jelent meg: költemények (1859 és 1898), Horatius-fordítások (1877: Epistolái, 1881: levele a Piso-fivérekhez), Schiller és Goethe epigrammái (1883), nyelvészeti dolgozatok (1860 és 1883), visszaemlékezések a 48 előtti világra stb. Egypár költeményét a Kisfaludy Társaság ülésein is bemutatták. 1892-ben Hont és Nógrád megye ünnepséget rendezett félszázados írói munkásságának jubileuma alkalmából.

Mikszáth és Csalomjai irodalmi kapcsolata 1873-ban a Nógrádi Lapoknál kezdődik. A Nógrádi Lapok 1873. jún. 22-i számában mutatja be olvasóinak az irodalmi körökben egyébként már ismert nevű Csalomjait.

Mindjárt előjáróban meg kell jegyeznünk, hogy Mikszáth Csalomjai munkásságát némely tekintetben túlértékelt. Szóban levő cikkében is azt írja, hogy »nagy poétát« remélt belőle, mert »fiatalkori munkáin melegség, irálysín ömlenek el« stb. Csalomjaiból nem lett nagy poéta, de éveken át élvezte Mikszáth elismerését, amelynek frónk mind a Nógrádi Lapokban, mind a maga-szerkesztette Mulattatóban kifejezést adott. Mint a Nógrádi Lapok segédszerkesztője Mikszáth polémiába is bocsátkozott Csalomjaiért az Ipoly című balassagyarmati konkurrens lappal (*Különfélék*. Nógrádi Lapok 1873. szept. 14., ld. 71—73. l. és 253—5. l.), s a Mulattató 1874. évfolyamában is többször bizonygatta Csalomjai szatírának és klasszikus-fordításainak kiválóságát. (Ld. a jelen kötetben: 199—201. l.) Egyszer azonban éles, hegyes tolla az általa oly sokáig túlbecsült Csalomjait is megsebezte. (*Halottak napján*. Mulattató 1874. nov. 6., kötetben: Krk 52. köt.) Csalomjai — úgy is, mint Nógrád megye egyik vezető tisztviselője — a túl erős gúnyolódást nem tudta megbocsátani, s ettől fogva kapcsolatuk megszűnt.

A Csalomjaira vonatkozó egyéb részletkérdéseket külön-külön világitjuk meg a vele foglalkozó cikkek tárgyi magyarázatai közt, minthogy említésük szorosan kapcsolódik Mikszáth mondanivalóhoz.

A szövegről

E cikk szedése a Nógrádi Lapokban meglepően gondos, úgyhogy csak két olyan kifejezést emelünk ki (zárójelben), amely MK akkori írásmódját jellemzi:

Lap Sor

- 66 : 4 »Ember tragédiáját« (»Ember tragoediáját«)
68 : 37 málnalekvárban (málnalequárba)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 67 : 6—8 »megvan neki is az a gyengéje . . .« stb. — Mikszáthnak e soraihoz -s -r. (vagyis Harmos Gábor, a Nógrádi Lapok szerkesztője) a legközelebbi számban (jún. 29-én, 26. sz. 2—3. l.) Csalomjait dicsérő megjegyzéseket fűzött, ily cím alatt: »Jámbor Pál és Csalomjai Aeneis-fordítása (ajánlva M—th K—n úrnak).«

Mikszáthnak Csalomjairól »sajátos humorral« írt fenti passzusából kiindulva, ezeket mondja:

»Nem is sejtéd, mily dicséretet mondottál akaratlanul is e pár szóban, s hogy erről meggyőztelek, íme közlöm Jámbor Pálnak a Pesti Naplóban csak imént megjelent mutatványát Aeneis-fordításából s mellé csatolom Csalomjaiét, melyet e fordításra írt, s egyik fővárosi lapban közlendő kritika kapcsán fog a nagyközönség megismerni, s azt hiszem, ezzel nemcsak neked, de e lap minden olvasójának kedves szolgálatot teszek, mert nyereségnek tartanám irodalmunkra, ha Virgil Aeneisét ily mély és költői felfogással, szabatos rövidséggel s kellemes könnyúséggel írt fordításban bírhatnók. — A párhuzamot megvonni e két fordítás műbecsét illetőleg, reád és a nagyközönségre bízom, mert e kettő közt oly szembetűnőleg Csalomjaiét illeti az elsőség, hogy azt a legavatatlanabb is első tekintetre észreveszi.«

Ezután előbb Jámbor Pál fordításában, azután Csalomjai fordításában közli az Aeneis első énekének bevezető sorait.

- „ 21 *Puteoli* (ma Pozzuoli) — olasz város Nápoly közelében; a rómaiaknak kedvelt nyaraló- és üdülőhelye volt.
„ 36 »Mióta a Nógrádi Lapok keletkeztek, azóta ismét többször találkozunk nevével.« — Csalomjai az 1873. évi Nógrádi Lapoknak egyik legszorgalmasabb munkatársa volt. Alább említendő cikkei mellett sok más közleménye jelent meg ott. Pl. jún. 1: A »Vérbíró« [c. színdarab] Losoncon, mint politikai galvanizmus; júl. 6: Az Ipoly folyó szabályozásáról; júl. 20: Nógrád megye gazdasági és ipar-viszonyai; szept. 21: Mi volna a teendő megyénk érdekében? szept. 28: Füredi naplóból; okt. 5: Még néhány szó a Balatonról; nov. 9—23: A Martinovicsról elnevezett összeesküvésről. (Történelmi vázlat.) I—III. stb.

- 68 : 4 »*Nyájás szövváltás...*« — MK nem pontosan idézi a cikk címét. Helyesen: Nyájás szövváltás az Ipolyban szerénykedő úri *egyénnel*. (1873. máj. 18.) — Mikszáthnak erre a dicséretére az Ipoly már júl. 6. számában gúnyos megjegyzést tesz »Csalomjai mint humorista« címen. (»Ajánlva Mikszáth Kálmánnak.«) Csúfolkodva jegyzi meg, hogy Csalomjai a »naiv humorban... utólérhetetlen«.
- „ 17 *Mucius Scaevola* — római harcos; Porsenna etruszk királyt i. e. 507-ben meg akarta ölni, de elfogták; állhatatossága jeléül jobb kezét a tűz fölé tartotta s jajszó nélkül megégette.
- „ 19—33 »*Merész indítványok*« — Csalomjai cikksorozata a Nógrádi Lapokban. Mikszáth itt (1873. jún. 22-én) még csak az addig megjelent első négy »Merész indítvány«-t említi: I. máj. 4.: Ne káromkodjunk — nagyon. II. máj. 11.: Mérsékeljük a füstadónkat. [A szertelen dohányzás ellen.] III. máj. 25.: Nincs többé »alázszolgája«, sem »könyörgőm alázatosan«. IV. jún. 15.: Ne füllentsünk. — Csalomjai folytatta ezeket a nevelő célzatú cikkeit, amint alább következnek: V. jún. 29.: Ne lopjuk az időt. VI. júl. 20.: Ne fosztogassuk egymást. VII. aug. 3.: Ha magyarok vagyunk, legyen a nevünk is magyar. VIII. szept. 14.: Kényszerítsük fogadó-saink- és boltosainkat megmagyarosodni. IX. nov. 9.: Értsük meg egymást.
- 68 : 28 »*Az Ipoly fel is jajdult rá*« — utalás az Ipoly »Csalomádé« című, Csalomjait gúnyoló cikkeire.
- „ 29 »*hony-boldogtító*« — Csanády Sándor (1814—1892) országgyűlési képviselő lepcsés tájnyelvi ejtését szokta gúnyolni Mikszáth e szavakkal. (Ld. 275. l.) Itt mintegy általánosítja e frázist.

A KOLERA

M. *Nógrádi Lapok*. (Szerk. Harmos Gábor.) 1873. augusztus 24., 1. évf., 34. sz. (2—3. l.), a tárcarovatban. Névjelzés: M.

Az 1873. évi kolera Mikszáthnak is fájdalmas veszteséget okozott: júl. 13-án édesanyja is a járvány áldozatául esett.

A csapás és a szülőfaluját ért megpróbáltatások mély nyomot hagytak az író lelkében. Több novellája és karcolata őrzi e válságos hónapok emlékét. Ilyen tárgyú és vonatkozású elbeszélései: *Az én öreg Miska kocsisom* 1874 (Krk 28. köt.); *Az anya szerelme* 1878 (Hasznos Mulattató); *A fekete asszony* 1879 (Jk 26. köt.).

A szóban levő cikk tárgya is a szörnyű betegség. Primitív gyógykezelésének módját *Népies észjárás a tudományban* c. cikke is megörökítette (*Az igazi humoristák* c. kötetben, 1879).

Megemlítjük, hogy Mikszáth tárcájával egyidejűleg közli a Nógrádi Lapok a »Kolera elleni óvszer« című tájékoztató cikket, amelyet a Pester Lloydból vett át.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 69 : 16 *Zsiga bácsi* — Plachy Zsigmond, a Mauks család rokona. Ő volt Nógrád megye kolerabiztosa. Szerepel MK hetvenes évekbeli elbeszéléseiben is.
- „ 21 *Ellenőr* — Csernátony Lajos 1869-ben megindított politikai napilapja.
- „ 25 *Gyuri fiskális* — Golka György balassagyarmati ügyvéd.
- „ 28—30 *macedóniai Nagy Sándor mondása* — Nagy Sándor apjának, Fülöp makedóniai királynak mondta állítólag: »Ha minden tartományt meghódítasz, mi marad akkor nekem?«
- 70 : 3 *Hecks*—balassagyarmati szabó. MK ekkoriban másutt is említi.
- „ 13 *W. V. »Csalomádék« című cikke az »Ipoly«-ban* — Az Ipoly »Csalomádék« című gúnyiratait a szerző Turbator álnévvel szignálta. Mikszáth tudomása szerint — úgy látszik — egy W. V. monogramos tollforgató írogatta e cikkeket. Az Ipoly 1873. évfolyamában előforduló nevek között nem találkoztunk ilyen kezdőbetűs névvel. (Ld. még a Csalomajairól szóló cikkek jegyzeteit: 250. l.)
- „ 23 *»luftinspektor«* — semmittevő (szó szerint: levegő-felügyelő).
- „ 28—31 *»a szklabonyai paraszt leleményessége...«* — A nép a megmerevedő, fájdó testrészt szoros elkötésével próbált védekezni a kolera ellen. Ld. részletesebben Mikszáthnak a koléráról szóló s fentebb felsorolt elbeszéléseit és cikkeket, s jegyzeteinket a Krk 28. köt. 224—225. l.
- „ 34 *»procul negotiis«* (Horatiusból való idézet) — távol a közügyektől; itt: távol a kolera-veszélytől.
- „ 34 *Lindewiese* (Mikszáthnál: Lindenwiese) — sziléziai falu, Gräfenberg közelében, a Szudéták közt; nevezetes gyógyintézzel, melyet Schroth alapított. — *Schroth* (Mikszáthnál: Srott), *Johann* lindewiesei paraszt, akit szomszédjának, Priessnitznek erőszakos vízkúrái az ellenkező szélsőségre csábítottak. A Schroth-kúrában a beteg hosszú időn át csak száraz zsemlyét és sűrű rizs-, dara- és köleskásapépet kap enni; éjjelre a beteget nedves ruhába burkolják. Régi izzadásmányok, izületi bajok s a bujakór elhanyagolt esetei gyakran megjavulnak ezzel az eljárással.

KÜLÖNFÉLÉK

M. *Nógrádi Lapok.* (Szerk. Harmos Gábor.) 1873. szeptember 14., 1. évf. 37. sz. (1. l.), a tárcarovatban. *Teljes névjelzéssel.*

A szövegről

Ismételten rámutattunk arra, hogy a Nógrádi Lapok (röv.: NL) nyomdai előállítására (Kék László balassagyarmati nyomdászmuhelyé-

ben) nem éppen kifogástalan. A szövegekben meglehetősen sok a sajtóhiba. Kivált Mikszáth apróbetűs, ékezetlen kéziratainál gyakran előfordultak helytelen olvasások és a korrekció alkalmával sem javított értelmetlen szedések.

Lap Sor

Ebből a cikkből kiemeljük az alábbi kettőt:

72 : 26 felfogják gyarló *elméikkel* (NK: felfogják gyarló *elemeikkel*. [!])

73 : 29 korrumpált (NL: korrumpált)

Végül megjegyezzük, hogy Gyulai Pál nevét (72 : 28) MK itt Gyulay alakban írta.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

71 : 1 *Cogito ergo non sum* — Descartes alaptételének (*cogito ergo sum*: gondolkozom, tehát vagyok) tréfás megváltoztatása.

„ 4 *kolerikus* — itt tréfás szóhasználat e helyett: kolerás.

„ 6 *most közönséges bútor a koporsó* — utalás az 1873. évi kolerára.

„ 11 *Gáspár Imre* (1854—1910) — író és hírlapíró. Életrajzának fontosabb mozzanatai a következők: Nagycsalomján (Hont megyében) született; apja megyei tisztviselő. A gimnázium I—VI. osztályát ugyanazon iskolában járta, mint Mikszáth, csakhogy fordított sorrendben: az alsó osztályokat Selmeccen, az V—VI. osztályt pedig Rimaszombatban. A továbbiakat Pozsonyban végezte. 1872-ben Pestre költözött és egy irodalmi társaságot alapított, melynek tagjai között volt Závodszy (Széchy) Károly, Ballagi Géza, Benedek Aladár, MárkiSándor és Dolinay Gyula (Mikszáthnak szintén barátja). Sok íróval levelezett. Kizárólag az irodalomnak élt. Sokat betegeskedett. 1879-ben a Népszavába is dolgozott (36—37. sz. Munkások a költészetben.) 1890-ben a Pesti Napló belső munkatársa lett; 1891-ben helyettes szerkesztője. Ugyanezen évben megalapította a Debreceni Hírlapot. Önálló verseskötetei mellett kiadott egy antológiát (Új nemzedék, 1877), ismertette a szlovák nép életét és költészetét (1879), fordított Sládkovič műveiből stb. (Ld. Sládkovičről írt jegyzeteinket is, alább!) — Megjegyzendő, hogy Mikszáthnak szóban forgó támadó cikkét legközelebbi alkalommal Gáspár Imre is visszatárolta. A Nógrádi Lapok 1874. máj. 24-i számában ismertetvén Mikszáth *Elbeszéléseinek* két kötetét, az elismerő szavak mellett csípős-gúnyos megjegyzésekkel illeti a költőt. (Gáspár Imre bírálatát újraközöltük a Krk 27. kötetében, 239. l.)

„ 21 *Sramko bácsi* — Vladár Samu. Ld. MK róla írt novelláját és jegyzeteinket a Krk 27. kötetében.

Lap Sor

- 71 : 22 *Dividinda inde, dividinda unde* — értelmetlen szójáték rossz latinsággal. Talán ezt akarja jelteni: pusztulnak (az emberek) innen is, onnan is.
- „ 33 *vagy a család, vagy a cseléd számára . . .*» — MK családjából édesanyját, cselédségükből pedig Apolka nevű szolgálójukat és az öreg Miska kocsisukat ragadta el a kolera. (Ld. még 250. l.)
- 72 : 6 *kein geseft* — nincs üzlet! (nem csinálunk üzletet!)
- „ 15 *sub clausula* — záradékul.
koleracseppek — a szörnyű járvány ellen ajánlott gyógyszeretek egyike. Egy akkori orvosi recept szerint igen hatásos szer: az apróra őrölt és egy napig alkoholban áztatott zöld dió.
- „ 20 stb. *egyszercsak megszólal az Ipoly-ban Gáspár Imre . . .* [Ki volt az,] aki őt töklincnek merte elnevezni a Nógrádi Lapokban . . .» stb. — Ezek a sorok a Nógrádi Lapok és az Ipoly között lezajlott következő polémiára utalnak:

A Nógrádi Lapok 1873. aug. 3-i (31.) számában Csalomjai vitába bocsátkozik az Ipolyal az őt gúnyoló »Csalomádék« c. cikksorozat miatt. (Említését ld. A kolera-ról írt jegyzeteink közt: 251. l.) A »Csalomádék«-at üres »lap-töltelékek«-nek tartja, amilyenek például »G. I. öcsém« [= Gáspár Imre] cikkei. Csalomjai a továbbiak során Gáspár Imrét »afféle«, első szárnypróbálgatásait tevő *töklinc-madár*-nak nevezi, megjegyezvén zárójelben, hogy »a nép így mondja a stiegliget«.

Erre a gúnyos cikkekre Gáspár Imre (mint az Ipoly szorgalmas munkatársa) Szliács fürdőről datált, sértődött hangú panaszos levelet küld be a lap szerkesztőjének, Horváth Danónak, amit ez az Ipoly aug. 24-i (34.) számában közöl. Levelét a szavakkal kezdi: »A N. L.-ban — amint értesülök — gorombáskodnak velem; illetlen, irodalmi hangról mit sem tudó fráterek „töklinc” névvel méltányolják provinciális irodalmároskodásomat, dacára, hogy távol igyekszem maradni a személyeskedések mezejétől . . .» Arra kéri a szerkesztőt, közölje vele: kicsoda a Nógrádi Lapok cikkírója? Föltevése szerint a támadó cikket »valami epés, az irodalomból kiszorult hiúság írhatta . . .» Sejtí és sejteti az olvasókkal, hogy támadója Csalomjai lehetett, amin annál inkább csodálkozik, mert Csalomjainak egy »Pajorféle rokona két hét óta kedves vendége [a házánál!], régi szíves rokonom . . .» stb. Levelében betegségére is utal, amiért is ez a »sületlenség« fokozott mértékben bántja őt. »Ki hát ama szeretetre méltó kritikus? Nem felelni akarok, hiszen a „töklinc” cím sáros stílusa fölment; csak tudni, kivel van dolgom?« A levélhez fűzött szerkesztői jegyzetben Horváth Danó azt üzeni Gáspár Imrének, hogy: »Magánlevelet küldök.«

A polémia kifejlése most már a kibontakozás megvilágítása, valamint Csalomjai és Gáspár Imre további viszonyának megismerése szempontjából érdemel figyelmet.

A Gáspár Imrééknél »két hét óta« vendégeskedő Pajorokont — úgy látszik — igen kényelmetlenül érintette az a körülmény, hogy szíves házigazdáját az ő közel-rokona, Csalomjai (Pajor István) a Nógrádi Lapokban oly nevetéssé tette. Felcsapott tehát békebírónak, s feladatát igen eredményesen végezte el. Csalomjai legközelebb (Nógrádi Lapok 1873. szept. 21., 38. sz.) »Sziiacsi „kedélyes” levél (B.-Gyarmatról) a szerkesztőhöz« címen (Cs. jeggyel szignálva) egy fiktív szliiacsi találkozást ír le Gáspár Imrével. Ebben messzemenően méltányolja Gáspár Imre széles körű műveltségét és tehetségét. Gáspár Imre — fiatalága ellenére máris nagy »olvasottságot s irodalmi rutint szerze magának«. Nemcsak hogy »jól és bőven versel, de hangyaszorgalommal is gyűjti össze három—négy élő nyelv jeleiből egy majdan általa emelendő díszesb szellemi épülethez a kockaköveket«. Gáspár Imre védelmében még Mikszáthnak szóban levő cikkét (ill. e cikkben Gáspár Imre elmarasztalását) is elítéli, mondván: »[Ő] ritka műveltségű fiatalember, amit szívesen beismerek, minélfogva Mikszáth Kálmán barátunknak ellene legújabbban intézett huszárvágásai is túldrasztikusak...« Végül teljes elégtételt szolgáltat neki: »Hogy Gáspár Imréről ily nyíltan és bizalmasan szólok, azért van, mert sajnál-nám egyrészt, ha köztünk még tovább is valami félreértés forogna fenn; másrészt mert ezen fiatalember valóban megérdemli, hogy lapunk közönsége által (melynek ő politikai elveit is osztja) az ő mostani korához képest nagyon előhaladott szellemi álláspontján legyen megősmert-tetve.«

Csalomjainak és vendégeskedő rokonának békebíró szerepe oly tökéletesen sikerült, hogy Gáspár Imre tüstént otthagyta az Ipolyt és a Nógrádi Lapokhoz szegődött. Emiatt viszont az Ipoly fordult ellene, amely pedig addig sűrű egymásutánban közölgette verseit és műfordításait. (Ld. Ipoly 1873. júl. 13., szept. 14., 21., 28., okt. 5., 12., 19. sz.) Az okt. 19-i számban az Ipoly olyanformán kezdi csepülni Gáspár Imrét, mint ahogy addig a Nógrádi Lapok tette. Most már az Ipoly olvassa Gáspár Imre fejére a »töklinc« jelzöt, s csak irodalmi ügyeskedőnek tartja, aki »kitűnő irodalmárnak hiszi magát...« stb. Bejelentvén, hogy Gáspár Imrét a Nógrádi Lapok »magához szegődtette«, megvetőleg hozzáteszi: »Örülünk, hogy megszabadultunk tőle!«

Gáspár Imre 1873. okt. 12-én (41. sz.) kezdi meg működését új fórumán, a Nógrádi Lapok hasábjain. Verseket, fordításokat közöl, sőt külön rovatot nyitnak számára »Csarnok« címmel, ahova »Társadalmi és irodalmi leveleket írogat (okt. 12., okt. 19.).

- Ezzel aztán ki is merítettük a pohár vízben lezajlott vihar leírását, amelyet Mikszáth utalásainak teljes megvilágítása tett szükségessé.
- 72 : 26 *Sládkovič, Andrej* (Mikszáthnál: Szlatkovics) (1820—1871) — családi neve: Braxatoris. Evangélikus pap, a szlovák költészet kiemelkedő alakja. Írásaiban nagy művészi erővel csendült fel a szlovák népnyelv. A negyvenes évek reformtörkévéseinek egyik első gyakorlati megvalósítója népe körében. Két legkiválóbb műve: »Marina« (Buda 1846., magyarra ford. Podhradzky Lajos, 1888) és »Detvan« (1853). »Marina« nagy lírai költemény, hasonlatos Himfy szerelméhez. »Detvan«: regényes korrajz Mátyás király korából. Ennek egyes részeit szintén lefordították magyarra. Igen szépek Sládkovič lírai költeményei, melyek a költő gazdag érzelmi világát tükrözik. Nagy hatással volt rá Puskin és Byron költészete. — Sládkovič költészetének egyik lelkes méltatója és fordítója volt Gáspár Imre.
- „ 30 *Schwintl und Krach* — csalás (szélhámosság, szemfényvesztés) és csőd.
- 73 : 9 *Vámbéry Armin* (1832—1913) — egyetemi tanár, a magyarság eredetének és nyelvrokonságának kutatója.
- „ 16 *Új nemzedék* — Gáspár Imre egyik munkája: »költészeti gyűjtemény [vagyis antológia], jellemzésekkel.« Nagyvárad 1877.

ELETKÉPEK BÉCS »VÁRMEGYÉBŐL«

- M. I. *Nógrádi Lapok.* (Szerk. Harnos Gábor.) 1873. október 12—26., I. évf. 41—43. sz., a tárcarovatban. Teljes névjelzéssel.
1. október 12. (41. sz. 2—3. l.) I. [fejezet:] *Bevezetés*
 2. október 19. (42. sz. 2—3. l.) II. [fejezet:] *Az alvó világtörténet.*
 3. október 26. (43. sz. 2—3. l.) III. [fejezet:] *A Speerl.*
- II. *Mulattató.* (Fel. szerk. Mikszáth Kálmán.) [A cikksorozat főcíme nélkül. Az I. fejezet újraközlését Mikszáth mellőzte!] [II. fejezet:] *Az alvó világtörténet. Teljes névjelzéssel.* [Ciklus-cím:] *Apró történetek. V.* (A tárcarovatban, két folytatásban.)
1. 1874. szeptember 19., 6. évf. 38. sz. (150—151. l.) »Én elmélyedve álltam ott...« kezd. szakaszig.
 2. szeptember 26., 39. sz. (154—155. l.) (Második közl. és vége.)
- [III. fejezet:] *Bécsi életképek, (a világtudat idejéből)* címmel, II. sz. beszámolóként. 1875. január 1., 7. évf. 1. sz. (1—2. l.) *Névjelzés nélkül.* (Nem a tárcarovatban, hanem »vonal« fölé, a főcikk helyén.)

Keletkezésének körülményei

Az 1873. évi bécsi világiállítás a részt vevő államok felvonulását és a rendezés díszét tekintve az 1862. évi londoni világiállítással vetekedett. Az európai lapok — köztük a hazaiak is — heteken, hónapokon át közöltek róla részletes tudósításokat.

A kiállítást Mikszáth — úgy látszik — kétszer is megtekintette. *Mi, meg a sógor úrék* c. karcolata szerint (1873. ápr. 27.): »A sorş úgy akarta, hogy husvét után néhány napra Bécsbe menjek . . .« Ősszel (szeptemberben vagy október elején) aztán újból ellátogatott Bécsbe.

Élményeiről és tapasztalatairól olyanféle »fotográfia«-sorozatot készített, mint év elején szűkebb pátiriája székhelyéről, Balassagyarmatról. .

Bécsben minden újnak és érdekesnek tűnik fel, amivel csak találkozik: a kiállítás épülete különböző nemzeti pavillonjaival; az akvárium, a képzőművészeti csarnok, a Schatzkammer, a természetrajzi múzeum, a kapucinusok kriptája (a Habsburgok temetkezõhelye), és e komor látványosság ellentétéül: az első világvárosi mulató, amelyet szintén megtapasztalt . . .

Még küzd benne a nemzeti elfogultság és a »romantikus mesék ragyogása« szemben a dolgok reális szemléletével, de írói tollának legfõbb jellemzõi: a humor és szatíra már minduntalan megnyilatkozik elõadásában. Iróniája különösen élesen hat a II. fejezetben, ahol a szokványos lojális bókákat (78 : 18 stb.) legott neveltségessé teszi gyilkos megjegyzése: »A holt császárok talpig jó emberek!«

A szövegrõl

Mikszáth ezt a cikksorozatot közvetlenül bécsi élményei után, a friss benyomások hatása alatt írta a Nógrádi Lapok számára. Késõbb (1874. szept. 19. és 1875. jan. 1.) kéziratok szûkében újból kiadta a magaszerkesztette *Mulattató* hasábjain. De az I. fejezetet mellõzte, részint azért, mert ennek elsõ fele általános impressziókat örökít meg, második fele pedig a Nógrádban közismert, de Pesten ismeretlen s így kevésbé érdekes »Sramko bácsi«-ról szól. A másik két fejezetet nem annyira stílus szempontból módosította, mint inkább csak a helyi és idõbeli vonatkozásokat alkalmazta a másodközlés körülményeihez.

Természetes, hogy a jelen *Krk* az I. sz. fogalmazást, vagyis a Nógrádi Lapok (NL) szövegét közvetíti, míg a *Mulattató* (M) eltéréseit csak mint szövegváltozatokat tüntetjük fel zárójelben. Ugyancsak a zárójelen belül felsoroljuk a NL hibás (fõleg sajtóhibás) szövegrészeit is. Ez utóbbi esetben az elõrevetített szövegek a jelen *Krk* általunk javított kifejezéseit tartalmazzák.

I. Bevezetés

Lap Sor

- 74 : 9 Great Britain (NL: Great Britaine [!])
„ 27 állatocskák *is* a bécsi divatnak akarnának hódolni. (NL: állatocskák *és* a bécsi divatnak stb.)

Lap	Sor	
74	: 29	lakáj (NL: lokáj)
„	30	Munkácsy (NL: Munkácsi)
„	33	hogy még az az ötgaras ára (NL: hogy még az a ötgaras ára)
76	: 24	és nem [meré] mellét büszkén megütve elmondani: (NL állít- mány nélkül, értelmetlenül: és nem [!] mellét büszkén megütve elmondani:)
„	36	még az egyik vége . . . , addig a másik vége . . . (NL: még az egyik vége . . . , addig a másik vége . . .)
„	37	vizitel. (NL: visittel.)
77	: 3	örökkön borban áznék. (NL: örökkön borba áznék.)

II. Az alvó világtörténel

77	: 1	Aki Bécsbe megy, az természetesen (M: <i>Taval néhány napot töltöttem a bécsi vilákiállításán.</i> Aki csak Bécsbe megy, az természetesen)
„	2	az ábrázatja, (M: ábrázatja)
78	: 14	Schatzkammer (NL, M: <i>Sackkammer</i>)
„	16	a császárnak nincsen semmije: mindene a népé. [Kurzív sze- dással.] (M nem kurzív szedéssel: a császárnak nincsen semmije: minden a népé.)
„	20	És még azontúl is örökké. (M: <i>És még azontúl örökké.</i>)
„	35	eresztgeti az embereket (M: <i>eresztgeti le az embereket</i>)
80	: 12	azt a kellemetlenséget <i>szerezte</i> , (M: <i>azt a kellemetlenséget okozta,</i>)
„	26	uralkodni lábain, (M: <i>uralkodni a maga lábain,</i>)
81	: 10	jöjjön el velem a vármegyénkbe szécsényi barátnak. Az aztán (M: <i>jöjjön el velem Magyarországra barátnak. Az aztán</i>)
„	16	kibérelhet egyet, <i>aztán van nekem egy pompás emberem odahaza</i> , stb. (M csak ennyi: kibérelhet egyet.)
„	21	erőtetett (M: <i>eröltetett</i>)
„	22	a fejemet (M: <i>fejemet</i>)
„	32	— <i>Hüm!</i> (M: — <i>Hm!</i>)
„	38—39	hódoljunk előtte . . . <i>Üdvözlöm jeles honfitársát</i> stb. (M csak ennyi: hódoljunk előtte.)
„	39	<i>Au revoir!</i> (NL hibásan: <i>A [!] revoir!</i>)

III.

82	: Cím:	<i>A Speerl.</i> (M: <i>Bécsi életképek, a vilákiállítás idejéből. II.</i>)
„	1	Takarjátok el szemeket, (M: <i>Ezúttal Bécs egyik legnagyobb nevezetességét, mit az idegen sohasem mulaszt el megnézni, a »Speerl« című éji mulatóhelyet veszem tollam alá. Takarjátok el szemeket.</i>)
„	13—29	Különbén is kap az ilyeneken a világ! <i>Lám, mióta Sramko fiskális . . . stb.</i> <i>Azt hiszi az ember, hogy . . . stb.</i> (M a »Sramko bácsi«-ról szóló rész átírásával:

- Különben is kap az ilyeneken a világ. *No, de ne sokat teketőrídzunk, hanem lépünk be. Aki velünk jön, illetve át-olvassa sorainkat, annak úgys fölösleges a sok biztatás — aki pedig nem olvassa el — annak meg éppen hibá beszélnénk.*
- Azt hiszi az ember, hogy . . . stb.)
- 82 : 29 a paradicsomban van, (NL: a paradicsomba van.)
 „ 32 gázcsillárai. (NL: gázcsillámai.)
 „ 35 rumoznak (NL, M: rummoznak.)
- 83 : 6 felvágódik (NL sajtóhibával: felvájódik M: feldobódik)
 „ 10 helye (NL sajtóhibával: helve)
 „ 11 hipsche (NL sajtóhibával: hipche M a német szavak után zárójelben feltünteteti magyar jelentését is: *Adj egy hatost, szép fickó.*)
 „ 12 Kikutorászod (M: Kikotorászod)
 „ 14 Herz! (NL: Hercz! M zárójelben itt is feltünteteti a mondat magyar jelentését: *Még két hatost, színem.*)
 „ 20 — Szervusz, nógrádi palóc! (M: — Szervusz, palócz!)
 „ 25 kis gerlice. (M: kis gerlicém.)
- 84 : 14 — *Gehen wir zum »magyar emper«.* (M: — *Gehen wier* [!]
 zum »matyar emper«.)
 „ 15 *garádicson* kell lemenni, (M: *lépcsőn* kell lemenni,)
 „ 18 *Ott ünek sorban* (NL, M hibásan: *Ott ünék sorba*)
 „ 26 *szolgálnak fel magyar* (M: *szolgálnak magyar*)
 30 Rákóczi-nótát (NL, M: Rákóczy-nótát)
- 85 : 3 nyers termények (M nem kurzív szedéssel!)

Tárgyi magyarázatok

- 85 : Cím: *Bécs »vármegye«* — az osztrák főváros tréfás elnevezése a kiegyezés óta ott sűrűn megforduló magyar látogatók miatt. Alább erős túlzással azt írja Mikszáth: »Minden magyar ott . . .« — Egyébként a »vármegye« kifejezés használatának itt népies zamata van. Mikszáthnál másutt is előfordul »nagyváros«, »főváros« jelentéssel. Pl. »Bizánc vármegyét« *Az én öreg Miska kocsisom* c. elbeszélésben (Krk 28. köt. 7. l.)

I. Bevezetés

- 74 : 1 »*Most, mikor kevesbiteni akarják a vármegyéket . . .*« — Ezekben az években kezdte meg a kormány a vármegyék hagyományos területének újabb rendezését, amit aztán 1884-ben fejeztek be. — MK Magyar Néplapjának 1874. évi első számai folytatásokban közlik »A kormány javaslatait a municipiumok új rendezése tárgyában.«
- „ 4 *Kriszti Gott, Bruder!* (grüss Gott) — isten hozta, testvér! (vagy: üdvözöllek, testvér!)

- Lap Sor
- 74 : 8 *rotunda* — A bécsi Rotunda: az 1873. évi világiállítás csarnoka.
- „ 9 *Great Britain*— Nagy-Britannia kiállítási pavillonjáról van szó.
- „ 10 *uhutumi ábrázat* — Töhötöm vezérre emlékeztető (ősmagyar) ábrázat; magyar arc, magyar típus.
- 12 *galanterie áruk* — díszműáruk, ajándék-tárgyak.
- „ 21 *khedive* (kedive) — az egyiptomi alkirály hivatalos címe a török uralom idején (1914-ig).
- „ 25 *amphibiumok* — kétéltűek.
- „ 28 *Károly Viktor főherceg* — a Habsburgok családfáján nem szerepel. A Viktor név alighanem MK tévedése.
- „ 30 *Munkácsy gyönyörű képe...* — az »Éjjeli csavargók« (1873).
- 75 : 5 »*Béke a belépőkre, áldás a kimenőkre*« — A székely kapuk barátságos feliratát említi MK *Az igazi humoristák* c. kötetének (1879) *Humor az utcán* c. fejezetében is, mondván: »A magyarokénál sokkal szebb és jellemzőbb a székely házak fölirata: „Öröm és békesség a belépőknek, áldás a kimenőknek!”«
- „ 33 *lemes* (más szóval: csoroszlya) — ekevas.
- 76 : 9 *Lady Dudley gyémántjai* — Dudley: angol főnemesi cím, amelyet több család viselt. MK-nál gyakran szerepel e név, mint a gazdag és előkelő angol arisztokrácia kifejezője. Lady Dudley gyémántjait elbeszéléseiben is emlegeti. Sőt a Magyar Néplap hírvonatában is szóba hozza. (1875. 37. sz.)
- „ 10 *Abd ul Aziz* (a nóvalak helyesen: Abdülaziz) — török szultán. Élt 1830—, uralk. 1861—1876. Öccse és utóda, Murád, megölette.
- „ 25 *L'état c'est moi* — az állam én vagyok! XIV. Lajos francia király mondása a korlátlan uralkodói hatalom kifejezésére.
- „ 31 és 77 : 1 »*Sramko bátyánk*« és »*Samu bácsi*« — Vladár Samu. (Ld. Krk 27. köt.) Az Ipoly c. balassagyarmati lap egy gúnyos megjegyzése szerint (1873. okt. 26) Mikszáthnak alig van olyan tárcája, amelyből »Sramko bácsit véletlenségből kihagyja«.
- „ 35 »*cselőre*« és »*hajsza*« (másképp: csára—hajsza!) — ökrhajtó szavak. Jelentésük: összevissza. — A balról befogott ökröt jobbra terelni (csára), a jobbról befogott ökröt pedig balra terelni (hajsza).
- 77 : 14—17 »*Aus Slavonien mein Holz...* stb.« (hordófelirat) — Fám (dongám) Szlavóniából, borom Magyarországból való; legnagyobb büszkeségem mégis az, hogy a bécsi Rathskellerben (Városház-pincében) lehetek!

II. Az alvó világtörténet

- 77 : 3 *a magyar király egy olyan ócska »kúrián« lakik...* — Csak azért szólja le a Bürgöt, mert az nem várhegyen fekszik

- (mint a királyi palota Budán), hanem szorosán beépítve a városba.
- 77 : 4 *Kospallaghy Demeter urambátyám* — MK-nál itt »beszédes név«: a parlagi kurtanemes megszemélyesítője.
- „ 5 *durchgang* — átjáró.
- 78 : 14 *Schatzkammer* — kincstár; itt: a Habsburgok korona- és ékszergyűjteménye.
- „ 14 *Naturalien-Cabinet* — természetrajzi gyűjtemény.
- 79 : 11—18 *II. József* (élt 1741—, uralk. 1780—1790) — Mária Terézia elsőszülött fia és utóda. MK itt Józsefnek, mint a felvilágosult abszolutizmus egyik képviselőjének politikai, társadalmi stb. reformterveire utal, amelyeket azonban nem tudott megvalósítani, s idevonatkozó rendeleteit halálos ügyén visszavonta.
- „ 27 *II. Mátyás* (élt 1557—, uralk. 1608—1619) — Miksa császár harmadik fia, a gyöngélméjú Rudolf császár öccse és utóda. Mikszáthnál — a kapucinus barát szerint — : »jeles hadvezér«. Főleg Rudolf és a Rudolfot támogató csehek ellen hadakozott.
- „ : 32 *II. Lipót* (élt 1747—, uralk. 1790—1792) — Mária Terézia harmadik fia, II. József utóda.
- „ 34 *I. Ferenc* (élt 1768—, uralk. 1792—1835) — II. Lipót elsőszülött fia és utóda. Mikszáth több ízben foglalkozik vele regényeiben és elbeszéléseiben; legrészletesebben *Akli Miklósban* (Krk 16. köt.; ld. ottani jegyzeteinket a 221. lapon).
- 80 : 2 »*világhistória paskumára*« — a világtörténet legelőjére. (A legelő latin neve: pascua.)
- „ 6 »*Maximilian Kaiser von Mexico*.« — Miksa, Mexikó császára. Miksa (1832—1867) Ferenc Józsefnek öccse volt. III. Napóleon biztatására elfogadta a neki 1863-ban felajánlott császári koronát, de amikor a francia csapatok elhagyták Mexikót, csekély hadseregével képtelen volt ellentállni a hazafias erőknél; Juarez (ld. alább!) elfogatta és kivégeztette.
- „ 11 *Juarez, Carlo Benito* (1806—1872) — indián származású mexikói államférfi. 1848—52-ig Oajaca állam kormányzója volt, 1853—55-ig száműzetésben élt. Később igazságügy-miniszter, majd pedig a legfelsőbb törvényszék elnöke. Első intézkedése volt az egyházi vagyonok lefoglalása. A zilált pénzügyek rendezése végett a kongresszussal azt a határozatot hozatta, hogy két évre felfüggesztik az idegen hitelezőknek fizetendő adósságok kamatait. Emiatt összeütközésbe jutott Anglia, Spanyolország és Franciaország kormányjaival, melyek érdekeik védelmére hajóhadat küldtek Mexikó ellen (1861). Juarez megegyezett az angolokkal és a spanyolokkal, mire ezek elhagyták Mexikót (1862). Csak a franciák nem engedtek, minthogy III. Napóleon Miksa osztrák főherceget akarta Mexikó trónjára ültetni. A franciák 1863 júniu-

sában be is vonultak Mexikó fővárosába, s Juarez kénytelen volt az ország északi részébe menekülni. Miksa elfoglalta a császári trónt, de Juarez visszautasított vele minden alkudozást. Mikor aztán az Egyesült Államok tiltakozására III. Napóleon kivonta seregét Mexikóból, Juarez támadást intézett Miksa ellen; bevonult a fővárosba, Miksát elfogatta, haditörvényszék elé állította s annak halálos ítéletét megerősítette. Miksát 1867. június 19-én főbelőtték. 1867-ben és 1871-ben Juarez elnökké választották. — A Juarez-mozgalom nemcsak hazafias, de egyszersmind köztársasági irányzat volt. Ez különösen nagy ütőerőt kölcsönzött ellenállásuknak.

- 80 : 16 *sapperlot!* — szitokszó, jelentése: teringettét!
 „ 25 és 35 *pater reverendissime* és *reverendissime pater* — főtiszte-
 lendő atya!
 „ 38 *domine reverende!* vagy egyszerűen: *reverende!* — tisztelendő
 úr!
 81 : 3 *Weltgeschichte* — világtörténet.
 „ 3 stb. *világi uram!* — nem az egyház szervezetébe tartozó
 férfiú. (Latin megfelelője nem használatos!)
 „ 5 *Horváth Mihály* (1809–1878) — főbb történelmi művei:
 A magyarok története, Huszonöt év Magyarország törté-
 netéből, Magyarország függetlenségi harcának története. —
 Mikszáth ismerte e műveket s történelmi tárgyú regényeiben
 és elbeszéléseiben forrásként használta.
 „ 10 *»jőjjön el velem a vármegyénkbe szécsényi barátoknak...«* —
 Szécsény: Nógrád megyei nagyközség. A XVII. században
 épült kastélyával szomszédos a ferencrendiek temploma és
 kolostora.
 „ 20 *»elpáhólják ezt is...«* — gúnyos célzás Ausztria legutóbbi
 háborús vereségeire (1859: Lombardiában, 1866: Csehország-
 ban). Ezeket a Habsburg-vereségeket Mikszáth másutt is
 nagy örömmel szokta emlegetni. Ld. még Krk 27. köt. 265. l.
 „ 39 *au revoir!* — viszontlátásra!

III. A Speerl

- 82 : 7 *Fr.* (= Fräulein) — kisasszony.
 „ 8 *kánkán* — gyors ütemű érzéki francia tánc (a múlt század
 második felében volt divatos).
 „ 10 *mantilla* — fátyolkendő; könnyű női köpeny.
 „ 22–25 *»No, és a műsák meg is bocsátanak... stb. Innen van az
 „Ipoly”-ban az a sok piszok...«* — Ezek a csipős megjegy-
 zések a kormánypárti Nógrádi Lapok ellenlábásának, a szin-
 tén Balassagyarmaton megjelenő Ipoly című ellenzéki heti-
 lapnak szólnak. Az Ipoly szerkesztője, Horváth Danó, nem
 maradt adós. Lapjának legközelebbi számában (1873. nov. 2.,

2. évf. 44. sz. 3. l.), az »Egyre-másra« című rovatban névtelenül így válaszolt:

- »Mikszáth úr érdekes tárcát írt, olyan személyekről és dolgokról [tudniillik a bécsi éjjeli mulatóról és annak hölgyeiről], mit itten megnevezni és elmondani az erkölcsi és illemszabályok megsértése nélkül nem lehet, azon reményben, hogy a műzsák ezen frivolitásért meg fognak neki bocsátani: „No, és a műzsák meg is bocsátanak — úgymond —, kivált mert bebizonyult, hogy ők sem sokat törődnek a szeméremmel, mióta meztelen lábukat az „Ipoly”-ban áztatják. Innen van az Ipolyban az a sok piszok.” — No, hogy eggyel kevesebb legyen, az ő nevét is kihagyjuk.«
- 83 : 11 — *Gib mir ein Sechserl, du hipsche Kerl!* — A Mulattató-beli másodikközlésben e mondat magyar jelentését is feltüntette Mikszáth. (Ld. *A szövegről* szóló jegyzeteinkben, 258. l.)
- „ 12 *kutorász* — a *kutorász* szó nógrádi tájjejtése.
- „ 14 *Noch zwei Sechserl, mein Herz!* — Magyar jelentését Mikszáth tolmácsolásában ld. *A szövegről* szóló jegyzeteinkben, 258. l.
- „ 15 *»krach«-os idő* — utalás az osztrák–magyar monarchia akkori válságos pénzügyi helyzetére. 1873 körül Mikszáth gyakran emlegeti a »krach«-ot. Egyik tárcáját *Egy »krachos« ember* névjelzéssel látta el.
- „ 18 *Tu balek, tu Mistviehl* (az eredetiben hibásan *Misztfich*!) — te hülye! te piszok! [Erős szitokszó a németben.]
- 84 : 4 *dulcinea* — a szeretett nő. (Cervantes „Don Quijote” c. regényében a főhős szerelmének neve.)
- „ 5 a „*Falter*” — itt: az öreg, a behálózott „vénember”.
- „ 14 *Gehen wir zum »magyar emper«* — Menjünk az éjjeli mulatónak a »Magyar emberhez« címzett termébe.
- „ 19–21 »... *bajusza hegyesre kifenne talán még azzal a maradék suvikszszal, amit az anekdota cigánya a kefe-csuszpajz előtt elfelejtett meginni.*« — Mikszáth itt a következő cigányadomára utal: Valaki azzal akarta megtréfálni a cigánybanda tagjait, hogy »kefe-csuszpajz« néven hígra feloldott suvikszszal (cipőkenőccsel) kínálta meg őket. A primás az első kanálnál észrevette, hogy felhígított suvikszot kapott, de ezt nem árulta el, hanem tovább adta a tálat társának, hogy kóstolja meg az is; társa ugyanúgy tett, mígnem az egész banda végigkóstolta a híg suvikszot.
- „ 26 *kellner* — pincér.
- „ 39 *Himmel Krucifix!* — szó szerint: menny és feszület! (enyhe káromkodás.)

VISSZAEMLEKEZÉSEK AZ OTTHONIAKRA

- M. *Nógrádi Lapok.* (Szerk. Harmos Gábor.) 1874. január 4., 2. évf. 1. sz. (1–2. l.), a tárcarovatban. *Teljes névjelzéssel.*

Mikszáth 1874. jan. 1-től már saját lapjait (Magyar Néplap és Mulattató) szerkeszti Pesten. Ezek terjedelmének kitöltése épp elég munkát ad neki. A Nógrádi Lapok 1874. évfolyama már csak két ízben kap tőle kéziratot; novelláit is csupán másodközlésben hozhatja.

Ezt a cikket Mikszáth 1873 december végén írta, amikor még volt szabad ideje, s ígérlet vagy fölvetett honorárium kötelezte egy utolsó kéziratra. — 1874 folyamán már csak egyetlen munkáját bocsátja a Nógrádi Lapok rendelkezésére (*Az írói tulajdonról*).

A cikk első felében kedves humorral vegyíti az országos politika és Nógrád helyi eseményeit. Második felében egy személyes problémáját állítja előtérbe: *Elbeszélések* című gyűjteményének prenumerációs gondjait. Ez a pompás öniróniával áthatott fejezet önkéntelenül eszünkbe juttatja Tompa Mihály harminc évvel korábbi, hasonló tárgyú és felfogású humoreszkjét: »Könyvkiadási gyönyörűségek» (1846).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 85 : 4 *krach* — az osztrák–magyar monarchia 1873-ban súlyos pénzügyi válságba jutott; ezt jelentős részben a vasútépítési sokmilliók panamáik okozták.
- „ 5 *a rendjelek* — a kolera elleni akciókért Ferenc József meglehetősen bőven osztogatta a rendjeleket.
- „ 8 »*Laci*« — talán a balassagyarmati kaszinó szolgálja.
- „ 10 *a Deutsch* — a Deutsch-kávéház. Ld. 29. l.
- „ 11 *Szlávy József* (1818–1900) — politikus. 1869-ben kereskedelemügyi miniszter, 1872-ben rövid ideig miniszterelnök, 1879-ben a képviselőház elnöke, 1880–82-ben közös pénzügyminiszter.
- „ 17 *az öreg »Napló«* — a Pesti Napló; 1850 márciusában indult meg.
- „ 20 »*Deák Ferenc beteg...*« — Mikszáth Magyar Néplapjának 1874. márc. 6-i számában olvassuk, hogy: »Deák Ferenc egészsége egészen jobbra fordult.«
- 86 : 4 »*Él Sisa, áll Gyarmat még!*« — Kisfaludy Károly »Mohács« című elégiája egyik szállóigévé vált mondatának (»Él magyar, áll Buda még!*«*) paródiája. — *Sisa Pista* nógrádi betyár volt. A 25–26 éves legény »csodadolgairól«, vagyis vakmerő kalandjairól a Nógrádi Lapok többször beszámolt, s némelyik híradását MK saját lapjaiba is átvette. (Pl. Sisa Pista elfogatásáról részletes beszámoló a Mulattató 1874. jan. 2. számában, 4. l.)
- „ 19 *előfizetési felhívások Luca naptól Szilveszter estéjéig* — célzás a sajtó évvégi reklámhadjáratára — az újévi előfizetések érdekében.
- „ 21 »*Isten óvja nagy csapástól mi magyar hazánkat!*« — Arany János »Zács Klára« c. balladájának utolsó két sora. (Arany-nál: »Isten ója...«)

- 86 : 23 *attentátum* — merénylet.
- „ 24 »a kiadómnak megengedtem megrendelési felhívásokat küldeni...« — Mikszáth novellái első gyűjteményének, az *Elbeszélések* I—II. kötetének csak név szerinti »kiadója« volt Wodianer Fülöp (a Magyar Néplap és a Mulattató kiadótulajdonosa). A kiadás összes költsége és ráfizetése Mikszáthot terhelte. (Ld. részletesben a Krk 27. köt. 236—238. lapján »A pályakezdő Mikszáth fogadtatásáról« írt jegyzeteinket.)
- „ 35 *Lonkay Antal* (1827—1888) — író, publicista. Szerkesztette a klerikális *Idők Tanuja* (1860—1870) című politikai napilapot, majd pedig a *Magyar Állam* című lapot (1870—1888). — Mikszáth több ízben támadta, gúnyolta. *Pater Lonkai* címen önálló cikket is írt róla (*Még újabb fény- és árnyképek*. 1878. 74—79. l.).
- „ 38 *Zsedényi Ede* (1804—1879) — konzervatív politikus. A kiegyezés után Deák-párti képviselő. Mint politikus főleg a protestáns érdekekért küzdött. (Közmondásos takarékoságáról MK egy anekdotát is följegyzett; ld. Krk 28. köt. 146. l.)
- „ 38 *sub titulo* — ily cím alatt; ezen a címen.
- „ 39 *numero zicher* — biztos szám, vagyis: biztos megrendelése néhány példánynak.
- 87 : 2*ffy, balassagyarmati szélsőbali vezér* — Reményfy József. Az Ipoly c. ellenzéki lapnak ő és Jeszenszky Danó voltak a »lapfelügyelők«, vagyis lapvezérei. (Ld. fennebb, a *Galanteriák* c. cikket: 44. l.)
- „ 6 stb. *Sramko fiskális* — róla, diplomáiról és a karcolat végén kiszerkesztett rossz magyarságáról ld. Krk 27. köt. 98—127. l. és jegyzeteink: 274—276. l.
- „ 23 *humilimus servus!* — legalázatosabb szolgája!
- „ 34 *Teller* — a balassagyarmati »Zichy«-fogadó tulajdonosa Ld. *B.-Gyarmat közhelyei* III. fejezetében is!
- „ 35 *hydropata* — vízgyógyász, a vízgyógyászat szakértője. (Itt tréfás célzás a bornak vízzel való hígítására.)

VEZÉRCIKKEK ÉS POLITIKAI CIKKEK

Mikszáth szerkesztői munkájában vezércikkei tanúsítják legjobban: mennyi lelkesedéssel vette kezébe és milyen magasrendű hivatástudattal forgatta az újságíró-tollat!

A Magyar Néplap 1874. évfolyamában, az egyes számok élén kerek ötven »fő-vezércikk« és egypár »fiók-vezércikk« hirdeti Mikszáth lelkiismeretes szerkesztői munkáját. (Csak két számban találunk külső munkatársaktól elfogadott vezércikket: az 5. számban Harmos Gábor-tól, a 7. számban pedig egy H. J. jegyű, ismeretlen munkatársától.)

Mikszáth vezércikkei a »műfaj« átlagméreteihez képest meg lehetőségen rövid terjedelműek. Az egy-két »fleck« (kéziratlappal) terjedelmet egyik sem haladja meg. E szűk méretet a négy lapnyi újság mintegy parancsoló szükségként írta elő. Mikszáth nemegyszer panaszkodik, hogy »lapunk tere szűke«, s emiatt némely cikket csak kivonatolva közölhet, sőt kénytelen időnként a nem-politikai jellegű Mulattatóba is besorolni.

A Magyar Néplap 1874–75. évi vezércikkei nem tartoznak a publicisztikai műfajnak egy időben nagyon is lejáratos, kétesértékű termékei közé. Egyéni jellegű, sajtóságos írások ezek. A lap címének megfelelően Mikszáth a politikai eseményeket népszerű formában igyekezett közvetíteni, és valóban széles körű »nép«-nek tekintett olvasóit a politikai gondolkodáshoz hozzászoktatni, arra ránevelni.

A századvég magyar sajtótörténetében kevés vezércikk-sorozatot találunk, amely ennyire céltudatosan és következetesen fejezte ki a szerkesztő irányát és törekvéseit. Olvasóihoz intézett egyik felhívásában jellemzően írja: »Lapunk az elváltotatások ezen kolerikus járványában is a régi irányú marad...« (1874. 13. sz.)

Mikszáth valóban rajta tartotta kezét a politikai élet üterén és kitűnő érzékkel tudta egyrészt kiválogatni a közönséget leginkább érdeklő eseményeket; másrészt pedig azokat, melyeknek tárgyalását nevelőmunkája szempontjából találta fontosnak. Az egész vezércikk-sorozat — így, amint együtt van — nem más, mint két esztendő politikai életének megbízható, őszinte krónikája. Mikszáth nem is akart egyebet vezércikkeivel, mint hétről hétre összefoglalni a magyar közélet eseményeit, s egészen rövid távirati stílusban följegyezni ugyanott a világpolitika legfontosabb híreit is. Vezércikkeit egy helyütt ő maga »hazai esemény-krónikánk«-nak nevezi (34. sz.), amelyet hétről hétre újságolvasás közben s közvetlen értesüléseiből állt össze. Más alkalommal következőképpen határozza meg szerkesztői feladatát: »Lássuk röviden mindazt, ami a közvéleményt foglalkoztatja, miután ezt ismertetni időről időre olvasóinkkal, — tartjuk lapunk főfeladatának.« (46. sz.) A lelkiismeretes krónikás szerepét hangsúlyozza ez a vallomása is: »Az újságíró szemének nem szabad megmozdulni figyelő állásából...« (25. sz.)

Így tehát a kitűzött feladat következetes megvalósításában az egész vezércikk-sorozat szerves egységet alkot; egy-egy fejezete híján hiányossá válna a krónika. Az egyes vezércikkekben Mikszáth minduntalan utal korábbi megállapításaira és a várható következményekre, melyeknek bekövetkezését logikai szükségszerűségnek tartja. Röviden: e cikksorozat egységét a tartalmi folyamatosság s a felfogás- és stílusbeli azonosság egyaránt biztosítja.

Mindezeket előrebocsátva alig maradhat kétség aziránt, hogy Mikszáth — mint szerkesztő — politikai lapjának legfőbb rovatát maga vezette, a vezércikkek — néhány kivétellel — hitelesen saját írásai.

Mégis, hogy minden esetleges kételyt eloszlassunk, külön pontokban is szedjük a bizonyító érveket:

1. Vallomások arról, hogy MK jóformán maga írja az egész lapot. Felesége, aki sorsosa volt az első pesti évek küzdelmeinek, férje szerkesztői munkájáról így emlékezik meg: »Lde [a Magyar Néplapba és Mulattatóba] írt tárcákat, vezércikkeket, rovatöltő híreket és mindenféle riportokat. Az egész lapot ügyszólóván egymaga írta.« (Visszaeml. 1922. 103. l., 1957. 145. l.)

A közvetlen forrás, maga a két lap — tartalma alapján — ugyan-csak a fenti eredményre, nevezetesen a kiemelt mondat tömör megállapítására vezet. A lap megindulásakor teljes névjelzéssel látja el vezércikkeit (1874. 2. és 3. sz.), mintegy jelezve, hogy ez a fontos rovat mindvégig legfőbb szerkesztői gondjai közé tartozik.

De van Mikszáthnak egy közvetlenül bizonyító tréfás nyilatkozata is. A Mulattató 1874. dec. 18-i számában némi módosítással újraközölte a Nógrádi Lapok 1873. febr. 2-i számában megjelent egyik humoros karcolatát (*Mint készülnek a Nógrádi Lapok?*). Az újraközlésben a szűkegszerűen módosított cím: *Mint készülnek a heti lapok?* — vagyis a Magyar Néplap és a Mulattató. Ebbe a változatba beletoldott egy önvallomást is, amely szerint az olló a szerkesztő »legügyesebb munkatársa«. — Csupán a vezércikkeknél nem használható! ... a vezércikk! Az az én halálom! Miért is hogy egyedül annak van olyan ostoba természete, hogy sehonnan se nyírható ki. Ez a sok újdondász, akár a vizsla, mindjárt kiszimatol minden plágiomot...«

* Mikszáth lapjainak kevésbé jelentős rovatai (mint pl. a napi-hírek) is a publicista kényes lelkiismeretéről tanúskodnak. Még ott is szinte darabról darabra megjelöli a hazai és külföldi lapokat, ahonnan híreit átveszi. Ugyanilyen pontosan utal egyéb kölcsönzéseire (Apróságok, lapszemle stb.). Fenti tréfás nyilatkozata tehát egymagában elhárít minden gyanakvó föltevést.

De mindezen vallomások mellett, ezeknél is erősebb és hitelesebb tanúsítványoknak tartjuk magukat a vezércikkeket, amelyek egységes felfogásukkal, hétről hétre összekapcsolódó szerves láncolatukkal és stílusukkal egyaránt Mikszáth pennájára utalnak.

2. Személyes vonatkozások, személyes utalások az egyes cikkekben.

Mikszáth vezércikkei nagyon is egyéni, személyes jellegű írások. Úgyannyira, hogy ez idő tájból való egyéb írásaival — nemcsak másnemű publicisztikájával, de még szépirodalmi dolgozataival is — egybevetve, az értő olvasó könnyűszerrel állapíthatja meg a termés egyneműségét. Vezércikkei olvasás közben nem különülnek el a szokványos hírlapi anyag szürkeségébe, hanem ellenkezőleg: ugyanolyan színes, érdekes, lebilincselő olvasmányoknak bizonyulnak, mint — teszzen azt — ugyanezen időben írt karcolatai vagy tárcacikkei.

Személyes jellegüket az író állandó jelenlétével, érdekeltségével, a közte és olvasói közt levő közös kapcsolatok szüntelen éreztetésével fokozza. Hangsúlyozza, hogy olvasóit helyesen és elfogulatlanul akarja tájékoztatni; az egész nemzet érdekeit kívánja szolgálni. (Ld. különösen a 10., 21. és 31. sz. cikket!) Egy nagy nemzeti összefogás gondolata lebegett szeme előtt. Ez a koncepció foglalja egységbe

minden vezércikkét, s ebbe a koncepcióba lapjának lehetőleg minden egyéb közleményét belevonja (politikai részletkérdések megvitatását, politikai karcolatait, hírvivatát stb.).

Az említett programon belül számos időszerű politikai és társadalmi feladat megoldását igyekeznek elősegíteni. Már ekkor (mint egész pályáján) szembefordul az arisztokráciával (49. sz.), szenvedélyesen védi a szegényeket az adóterhekkel és az uzsorával szemben (14. sz. fiók-vezércikke, 21., 22., 40. sz.). Túlméretezettnek tartja az államhivatalnoki kart (2. sz. fiók-vezércikk); támadja a protekcionizmust és nepotizmust (37. és 46. sz.), mélyen elítéli a választási korteskedést (18. 23. sz.) stb.

Magasrendű hivatástudata ad neki erőt és bátorságot ahhoz, hogy a »k. u. k.«-drill és a hiperlojalitás idején kemény szavakkal állást foglaljon a Habsburg-militarizmus törekvéseivel szemben. Szóvá teszi Albrecht főherceg illetéktelen beavatkozásait, s nem habozik magát az uralkodót is emlékeztetni arra, hogy az »alkotmány megtartása legszebb uralkodói díszje a királyoknak!« (25. sz. fiók-vezércikk.)

»Bár volna e nemzet egyetlen fül és szív. S én lennék az a hang, mely e fülbe és szívbe lopózik, gyökeret ver« — írja egy helyütt ihletett szavakkal. (31. sz.) Itt már nem az egyén szól, hanem a közönség, »a közvélemény« képviselője. Minden országos kérdésben ezt tartja legfőbb bírónak: »Ítéljen a közvélemény!« (42. sz.) Szerinte ez a legfőbb »forum apellatorium«.

*

Ez általános jellegű bizonyítékokon belül utalunk még közbevetett, személyes vonatkozású nyilatkozataira is. Íme néhány példa a hosszú sorozatból: »*Mi magunk is, kik nem tartozunk a baloldalhoz...*« (10. sz.) »*Mint a lapokból olvassuk...*« és »*Mint értesülünk...*« (18. és 23. sz. stb.): MK információ-szerzésének közvetett útjára utalnak. — »*A négy törvény mindegyikét ismerttettem már lapomban...*« (28. sz.) »*A legombolyított ülészak végén, ahelyett, hogy a rendes szokás szerint visszatekintést vetnénk a múltba, mi szívesebben foglalkozunk a jövő ülészakrai pillantással...*« (32. sz.) »*Bocsássák meg olvasóim, ha e dologról nem bírtam komolyan szólni...*« (36. sz.) »*Lássuk röviden mindazt, ami a közvéleményt foglalkoztatja, miután ezt ismertetni időről időre olvasóinkkal, tartjuk lapunk főfeladatának.*« (46. sz.) »... az okokat számtalanszor hangoztattuk e lapokban.« (48. sz.) És végül az 1874. évi utolsó vezércikk kezdő mondata: »*Egy éve kísérjük együtt figyelemmel, én és olvasóim, hazánk politikai életét...*« (52. sz.)

3. Tárgergi-tematikai kapcsolódások Mikszáth egyéb, ismert írásaihoz.

E politikai cikkek a fiatal Mikszáth »összes műveinek« gyűjteményében nemcsak számszerűleg jelentősek, hanem tartalmuk és formájuk — témáik, motívumaik, stílusuk és nyelvük — szempontjából is.

Egyes darabjaik lépten-nyomon analógiákra utalnak: az író regényeiben és elbeszéléseiben előforduló hasonló témákra, motívu-

mokra, kifejezőmódokra, szólásokra és közmondásokra. A kirívóbb példákat a *Tárgyi magyarázatok* között részletezzük (pl. a *Talpig ember*, a *Gavallérok*, a *Szökevények*, *Fili* stb. némely motívumai!)

Igen figyelemre méltó tárgyi analógia pl. a 26. sz. *Egy kellemetlen újság* c. »második vezércikkében« is található. Itt »egy régi tanárjára« utal, »kinek volt egy minden évben elmondott hasonlata, midőn történelmi magyarázatában az alkotmányról beszélt...« — Ki ne ismerne rá ebből az utalásból Mikszáth *Tavaszi rügyek* című kötetének és egyéb diákkori tárgyú novelláinak az ő szeretett rimaszombati tanáraitra vonatkozó hasonló célzásaira?!

4. *Stiláris érvek, stiláris jellegzetességek.*

Vessünk végül a cikkek nyelvi és stiláris sajátosságaira is egy pillantást. Erdemes ebből a szempontból is végigpásztáznunk az anyagot, hiszen valóságos fölfedezés ez a félszázat meghaladó gyűjtemény, amelyet eddig nemhogy ismert és elemzett volna, de még csak könyvészetileg sem tartott számon az irodalom!

A fiatal Mikszáth »népiességének« megnyilatkozásaira elbeszéléseivel kapcsolatosan egypárszor volt alkalmunk rámutatni. (Krk 1. köt. 254—255., továbbá 27. és 28. köt.) Most ugyanezen évkörből publicisztikai dolgozatai nyújtanak igen bőséges példatárat az író »népiességének« vizsgálatához.

Népiessége elsősorban a gondolkodás, előadás, okfejtés és szemléltetés módszereiben nyilatkozik meg. Mint szerkesztő egy percre sem feledkezik meg lapja hangsúlyos címéről: *Magyar Néplap*! A politikai életnek bármilyen kérdését tűzte tollára, mindvégig arra törekszik, hogy tájékoztatója a legszélesebb körű olvasóközönség — »a népe« — számára világos és érthető legyen. Pontosan megmagyarázza tehát az alapfogalmakat, s az előforduló szakkifejezéseket, kivált az idegen neveket és szavakat. Pl. infáns: »főherceg« (15. sz.), Rochefort: »híres francia hírlapíró« (uo.), indemnity: »főhatalmazás« (50. sz.) stb.

Magyarázatait képekkel, hasonlatokkal teszi szemléletessé, közérthetővé. Mintegy meggyőzni igyekszik olvasóit (»a népet«) arról, hogy a politika nem megközelíthetetlen tudomány. »Egyszerű a dolog, nincs benne boszorkányság« — mondja. (23. sz.) Az »egyszerűség — nem boszorkányság« elvét mindenekelőtt világos okfejtéssel, egymásba szorosan kapcsolódó gondolatsorral bizonyítja. Például: »Míg a közigazgatási hivatalok választás útján töltenek be, addig Magyarországon nem lesznek szakképzett hivatalnokok; s míg szakképzett hivatalnokok nem lesznek, — addig nem lehet jó közigazgatás; márpedig jó közigazgatás nélkül az állam fenn nem állhat.« (46. sz.) Vagy: »Aki fényt űz, annak kell lenni pénzének; s akinek sok a pénze, az könnyebben fizethet, mint akinek üres a zsebe. Ez nagyon természetes logika.«

Ugyanezen célból — az egyszerűség és természetesség céljából — képei és hasonlatai is a köznapi életből és a közbeszédből valók. Íme néhány jellemző példa: »Az asztalfeletti regulák szerint: az ember csak akkor nyúljon a leveséhez, mikor a szomszédja már enni kezd...« (1. sz.) »A zeg fejeire — úgymond — egyik politikus sem tudott ütni,

mert vagy a szemük volt rossz, vagy a kalapácsuk ingott a nyelén . . . » (1. sz. fiók-vezércikk.) Államkölesönökért »országról országra házalunk«. (Uo.) »Az egész országgyűlés mint a megoldott kéve széthulló kalásza . . . van szétoszolva.« (6. sz.) »Az apostolok szétoszlottak . . . » (22. sz.) »A semmittevés láblógázása máris kezdődik a politikai világban.« (25. sz.) »Egész államépületünk olyan, mint az enyvvvel összeragasztott asztal, mely mellett csínyján, csendesen kell ülni, nehogy egy nehezebb lökéstől vagy rákönyökléstől összeroskadjon.« (26. sz.) »A sok bába közt elvész a gyermek.« (30. sz.) »Minek az eltört fazéknak a cifra fedő?« (31. sz.) »Az ország haldokló szusszanását úgy lesik, mint hektikus beteg halálát az osztályos atyafiak.« (Uo.)

Előszereettel (és tudatosan!) használja nagy számban a közmondásokat, ezeknek kipróbált bölcsességével is erősítgetve érveit. Egyik vezércikkét így kezdi: »Azt mondja a közmondás, hogy akár milyen rosszba is beletörődik az ember lassankint . . .« (45. sz.) »Az idő drága, és ki gyorsan segít, kétszeresen segít.« (3. sz.) Úgyanez a latin eredetű közmondás más változatban: »Aki gyorsan ad, kétszer ad.« (49. sz. fiók-vezércikk.) »A kecske jóllakjék, meg a káposzta is megmaradjon.« (15. és 41. sz.) »Ne szólj szám, nem fáj fejem.« (20. sz.)

A népies előadásban a közmondásokhoz hasonló szerepet töltenek be a szólásmondások, szállóigék is. »Ha békét akarsz, háborúra készülj!« (19. sz.) »A háborúviseléshez két dolog szükséges: először sok pénz és csak másodsor nagy hadsereg.« (Uo.) »Aki utánam jő, hadd csukja be az ajtót!« (40. sz.) »Ahány ember, annyi vélemény.« (46. sz.) »Adj, uram, esőt, — de mindjárt!« (49. sz. fiók-vezércikk.)

A Krk 1—23. és 27—28. kötetekben láthattuk, hogy a kártyaműszók és kártya-kifejezések csak úgy hemzsegnek Mikszáth novelláiban és regényeiben. Nos, a baráti körben oly szívesen kártyázgató író politikai cikkeibe is bele-beleszövi a kártya-műnyelv némely kifejezéseit. (Pl. 6. sz. stb.)

Végül nem mulaszthatjuk el, hogy rá ne mutassunk a vezércikkeknek néhány olyan tösgyökeres kifejezésére, melyek Mikszáth szépirodalmi munkáiban szintén fel-felbukkannak s eredeti zamatlan izesítik nyelvét. Íme: »Meghatottság festekezett arcán.« (11. sz.) »Kurtapolitikus« (32. sz.) — a »kurta-nemes« analógiájára. »Be kell elégedniük« (34. sz.) stb.

Nem folytatjuk a sort. Végezetül csak a 28. sz. vezércikkre utalunk, amely teljes egészében iskolapéldája a fiatal Mikszáth »népies« nyelvének és stílusának.

*

Mindezen egyéni sajátosságok, tárgyi és nyelvi bizonyítékok mellett is föltehető, hogy a vezércikkek egy-egy szakasza vagy esetleg egy-egy mondata átvétel lehet az egykorú »könyvmatos«-ból, illetőleg kölcsönzés a napisajtó némely közleményéből. Lehet, hogy átirát, átstilizált, saját mondanivalójával bővített egyes részleteket. A vezércikkek és politikai cikkek között akadnak is olyan szakaszok vagy mondatok, amelyeknek nehézkes, darabos stílusa valószínűsítheti ezt a föltevést. De még ha egy-két kisebb részlet tényszerűen igazolná is ezt a messze-

menőben óvatos föltevést, — ma már lehetetlen elválasztani az esetleges átvételeket a felfogásban és megfogalmazásban egyaránt uralkodó eredetitől. E cikkek a maguk egészében az ő szerkesztői koncepciójának kifejezői, s mint ilyenek a publicista Mikszáth teljes értékű műveinek tekintendők!

A részletes elemzés meggyőzően bizonyítja, hogy a Magyar Néplap politikai cikkei (egy-két kivétellel) Mikszáth tollából valók. Hiszen még az apróbb közlemények, sőt a hírrovat darabjain is könnyű felismerni Mikszáth kezényomát!

*

Mikszáth vezércikkeinek és politikai cikkeinek mérlegelésekor különösen szem előtt kell tartanunk, hogy az 1870 és 1875 közötti időszak (s ezen belül is 1874—1875) fontos és eseménydús periódus, amikor tulajdonképpen kiformalódnak a dualizmus korának alapvető politikai csoportjai. Vagyis: a »politikai alakzatok«-ban éppen e kőtet évkörön belül realizálódnak a kiegyezés logikai következményei. Ez a balközép teljes lepaktálásának, a fúziónak és a szabadelvű párt megalakulásának előkészítő s egyben befejező szakasza.

Mikszáth — a kiegyezés híveinek oldaláról — éles szemmel látja az események fejlődésének irányát, és vezércikkeiben s egyéb politikai írásaiban mindent az általa elkerülhetetlennek vélt események bekövetkezése érdekében. Vezércikkeiben fő törekvése a balközép további megnyerése, »puhítása«.

Kétségtelenül vannak mozzanatok, amelyek megnehezítik Mikszáth hatvanhetes erőfeszítéseinek pontos értékelését; ezek főleg: a lapjában többször megnyilvánuló ellenzékieskedő hang és az elvi függetlenség látszatát keltő magatartás. Észre kell azonban venni, hogy ez az opposzió nem a kiegyezéssel, még csak nem is a Deák-párt zömével szemben jelentkezik, hanem kizárólag az ultra-Deák-pártiakkal, vagyis azokkal szemben, akik a Deák-párton belül nem értik meg az ellenzék egy részével (a balközéppel) való egyesülés jelentőségét és előnyét. A mindenkori kormányokkal vagy miniszteriumokkal Mikszáth csak annyiban vitatkozik, amennyiben azok az ultra-Deák-pártiak befolyása alá kerülnek. Így történhet meg, hogy vezércikkei rendszeresen vitatkoznak kormányférfiakkal, kormánypárti képviselőkkel, de tulajdonképpen a legpontosabban és minden érdemleges kritika nélkül követik a Deák-párti többség politikai irányvonalát. Persze nem érdekből és nem is alacsony színvonalon!

Mikszáthnak a kormánypárttól való látszólagos függetlensége azonnal a kellő megvilágításba kerül, ha a kialakulóban levő függetlenségi párttól alkotott véleményét vizsgáljuk. Megállapításaiiban sok a részizagság; egészében véve azonban egy akkor még haladó politikai irányzatot támad, leginkább a reakció oldaláról. Ily módon kritikájának alapvetően jobboldali jellege van. Nem utolsósorban illeti Mikszáthot jogos bírálat a fúzió kieszközléséért reáharuló — nem eltűzött, de mégis meglevő — felelősség miatt.

Mikszáthnak — mondjuk ki — korán megcsontosodott hatvanhetessége a legvilágosabban Kossuth Lajos bírálataiban nyert kifejezést. Ha a múltra vonatkozóan és emberi tekintetben (»a jó öreg«) tesz is engedményt a közvéleménynek, ekkori írásaiban még attól sem tartózkodik, hogy szánalmassá, nevetségessé tegye, lejárassa (»a turini Jézuska« stb.).

De ez mutatkozott meg az antidemokratikus választójogi rendszer védelmében kifejtett erőfeszítéseiben és a nők szavazati jogának lemosolygásában is stb.

A vezércikkek kapcsán önként felvetődik a kérdés, hogy vajon Mikszáth — mint az egyik kormánylap szerkesztője — »kényszer« hatása alatt foglalt-e állást a fúzió és a szabadelvű párt mellett, s ezért hadakozott az ellenzékkel, vagy belső indításra? Csupa-szenvedély és csupa-szellem írásai azt bizonyítják, hogy meggyőződésből, szívvel-lélelkel szállt síkra elvei védelmében. Magasfokú politikai és újságírói hivatástudata emellett szól.

*

A vezércikkek és egyéb politikai cikkek közlésében a következő elvet követjük:

a) Azokat a cikkeket vagy szakaszokat, amelyek a velünk szomszédos baráti államok érzékenységét sérthetnék — a jelen kiadványban mellőzzük. Mikszáth a nemzetiségi kérdésben nem mindig tudta függetleníteni magát az uralkodó osztályok sovíniszta szemléletétől.

Az alábbiakban felsoroljuk, melyek azok a cikkek, amelyeket fenti okok miatt kihagytunk:

Andrássy csehországi útjáról. Magyar Néplap 1874. augusztus 14., 9. évf. 33. sz. 129. l. Második vezércikk. Névjelzés nélkül.

Politikai szemle. Magyar Néplap 1874. augusztus 31., 9. évf. 35. sz. 137. l. Vezércikk. Névjelzés nélkül.

Mindkét cikk rendkívül sovíniszta fízzel taglalja a nemzetiségi kérdést.

Ahol csak részleteket, egyes szakaszokat vagy mondatokat mellőztünk: ott a szövegben szögletes zárójelbe tett öt ponttal [. . . .] jelöljük a kihagyásokat, s ezeket a jegyzetek között külön is feltüntetjük.

b) A belpolitikai vonatkozású, illetőleg a munkásmozgalommal összefüggő, bántó és helytelen észrevételeket a főszövegben érintetlenül hagyjuk, de a jegyzetekben esetről esetre utalunk rájuk. A fiatal Mikszáth a vidéki dzsentri-társadalom körében fejlődve, e társadalom szemszögéből nézte és ítélte meg még ekkor a munkásság különféle megmozdulásait. (Pl. 49. sz. vezércikk.)

A szövegekről

A Magyar Néplapot előállító Wodianer Fülöp-féle nyomda meg lehetően gondatlan munkát végzett. A szövegekben sűrűn találunk értelemzavaró nyomdai hibákat. A feltűnőbbeket felsoroljuk az alábbiakban, hozzájuk csatolva MK sajátos nyelvhasználatának és helyes-

írásának némely példáit is. Előre vetítve: a Krk javított szövege, zárójelben: a Magyar Néplap (MN) hibás szövege.

A sorszámok az MN 1874. évfolyamának sorszámait, illetőleg e számokban megjelent vezércikkeket jelzik. Ha a kiemelt kifejezések nem a vezércikkekben, hanem az azt követő politikai cikkekben fordulnak elő, megkülönböztetésül a sorszám után a cikkek címét is feltüntetjük.

1. *A mi bajunk*. 89 : 8 *feküdt* (*fekütt*)
90 : 17 *iktatásával* (*igtatásával*)
2. 91 : 2 a *pártok* (a *partok*)
2. *Allamgazdaság*. 94 : 2 és 8 *terület* (*kerület*)
3. 95 : 4 mely anyagi *ügy*, *mint* szellemi életerőnket [Helyesen mely *ügy* anyagi, *mint* szellemi életerőnket] Hasonló mondat szerkesztés MK legelső cikkében is; ld. a jelen kötetben 5 : 5
4. 97 : 18 az ország *igazgatásáért* (kihagyással; az ország *igaztásáért*)
8. [...]. A cikk utolsó szakaszának második felét, vagyis a végét sovíniszta kitételei miatt mellőztük. Itt a pancsovai eseményekről van szó: a belügyminiszter a választások alkalmával használt nemzetiségi zászlókat elkoboztatta.
10. 102 : 15 *parlamentarizmusnak* (*parlamentálizmusnak*)
14. 107 : 4 *regeneráció* (kihagyással: *regráció* [!])
14. *A békebtrákról*. 108 : 13 bele nem nyugszik *kötelességébe*, (... *kötelességében*,)
15. 109 : 8 *enciklikára* (*encyclieára*)
110 : 26 *drukkolva* (*elrukkolva* [!])
16. 111 : 39 a *Nyitra megyei* tisztikar (a *Nyitra m.* tisztikar)
19. 116 : 12 *Khun közös hadügy*[miniszter] (MN: MK tollbotlása vagy a kézirat téves olvasása miatt: *Khun közös külügy*-[miniszter]) [Javítottuk!]
23. 123 : 3 továbbá 30. sz. 137 : 3 és 41. sz. 152 : 2 *parlamentáris* (*parlamentális*)
124 : 7 és 9 *megnövel* és 44. sz. 158 : 7 *növelje* (*megnevel* és *nevelje*)
26. 128 : 2 *Rákóczi-nóta* (*Rákóczy-nóta*)
129 : 13 *míg* (*még*)
28. 133 : 10 *hazaszállingózó* és 44. sz. 157 : 1 *beszállingózván* (*hazaszállinkozó* és *beszállinkozván*)
29. *Új büntető törvény*. 135 : 6 *igazságügyminiszter* (*igazságymíniszter*)
32. 140 : 11 *méltás* (*méltás*)
11 *módosítványokat* ... , melyek (*módosítványnt* ... , melyek)
36. 143 : 4 *Csak egy kis ijedség* volt. (... *ijedség* ...) [De a 144. l. 2 sorában a MN-ban is helyesen: *Lett ijedség.*]
36. 144 : 3 *irtózat* (*irtóztat*)
37. *Kossuth leveléről*. 146 : 2 a *maga emberségéből* (a *maga emberiségéből*)
38. 147 : 8 *felfedik* (*elfeledik* [!]) [A mondat értelmének megfelelően *javítottuk.*]
148 : 8 *lélegzünk* (*lélekszünk*)
39. 149 : 1 *malőrösen* (*malőrosan*)

39. *A példa ragadás — de ritkán.* 150 : 8 tehetséget (tehetetőséget)
 150 : 14 járásbíróagnál, (járásbíronál,)
 40. 151 : 18 Tovább elmélkedve (Továbbá elmélkedve)
 41. 153 : 21 e tekintetben (e tekintben)
 30 vicispánnak (vicispánnak)
 42. 155 : 16—17 annál a végső pontnál, . . . — a közvéleménynél.
 (. . . — a közvéleménnyel. [!])
 43. 157 : 5 fennhjazva [Megtartottuk e kifejezést, amely bizonyosan
 MK ejtésbeli sajátóságát őrzl.]
 44. 158 : 16 formalításokon (formalitásokon)
 45. 159 : 4 idegenedünk tőle. [Így van az eredetiben is, ehelyett:
 idegenkedünk tőle. Nem módosítottuk!]
 46. 162 : 27 az egész rendszer megváltoztatásával (MN névelő nélkül!)
 49. 166 : 7 fényűzet [fényezés helyett]
 49. 167 : 6 sok cseléd tartására. (. . . tartásra.)
 52. 172 : 3 álljunk meg (állunk meg)

Tárgyi magyarázatok

A könnyebb tájékozódás végett előbb a személynevek magyarázatát adjuk, betűrendben.

Albrecht főherceg (1817—1895) — a napóleoni háborúkban kitűnt Károly főhercegnek legidősebb fia. Pályáján mindvégig a szabadságmozgalmak elfojtásán működött. 1845-től Alsó-Ausztria és Salzburg katonai parancsnoka volt; az 1848. márc. 13-án kitört bécsi forradalom lemondásra kényszerítette, minthogy ő adott parancsot a vérontásra. 1848—49-ben az olasz mozgalmak ellen harcolt Radetzky alatt. Azután egy ideig Csehországnak, majd 1851-ben — Haynau elbocsátása után — Magyarországnak lett kormányzója és főparancsnoka. Működése a nemzetben általános gyűlöletet váltott ki. Népszerűtlensége miatt 1860-ban leváltották s Velencébe helyezték. Részt vett az olasz- és poroszországi hadjáratokban. A 60-as évek végén a hadsereg főfelügyelője lett; mint ilyen különböző iratokban fejtette ki politikai és katonai eszméit. Nagy hatáskörénél fogva az uralkodóház egyik legbefolyásosabb tagja volt.

Alfonz spanyol király (élt 1857—, uralk. 1874—1885) — II. Izabella királynőnek és Assisi Ferenc címzetes királynak fia. Anyjának végleges lemondása után (1870) trónörökösnek nyilvánították, s 1874. dec. 30-án a hadsereg egy része Spanyolország királyává kiáltotta ki. A *karlisták* (ld. 282. l.) ellen viselt háborúban az ellenséget francia területre szorította. — Alfonznak szoros osztrák kapcsolatai voltak: mint ifjú a bécsi Theresianumban nevelkedett; s második felesége (Mária Krisztina) osztrák főhercegnő volt.

Andrássy Gyula gróf (1823—1890) — Életének azon mozzanatai, melyekre MK utal, a következők: Részt vett a szabadságharcban és diplomáciai kiküldetést vállalt Törökországban; ezért 1851. szept. 21-én több más vezető személyiséggel együtt halálra ítélték, sőt jelképesen felakasztották (1852. szept.). 1858-ig emigrációban élt. Ekkor hazatért és Deák Ferenchez csatlakozott. A kiegyezés után ő lett a

miniszterelnök (1867. febr. 17). Miniszterelnökségének első éveiben heves parlamenti csatákat kellett vívnia a Tisza Kálmán vezetése alatt állott *balközéppel*. A miniszterelnökség mellett a honvédelmi tárcát is viselte. *Hohenwarth* bukása után; 1871. nov. 14-én Andrássy került a közös külügyminiszteri székbe; miniszterelnöki tisztségét gróf Lónyay Menyhért vette át. — MK különösen »a nyugodt erőgyűjtésre irányuló külpolitikáját« méltányolja és azt, hogy a monarchia politikai egyensúlyát biztosította.

Arnim, Harry Karl Kurt, gróf (1824—1881) — porosz diplomata. A porosz—francia háború idején Bismarck bizalmas munkatársa. 1872 júniusában követte nevezték ki a francia köztársasághoz. E minőségében Bismarck utasításai ellen működött; emiatt 1874 májusában nyugdíjazták. Távozásakor kiderült, hogy több fontos okmányt magával vitt, s ezek kiadását megtagadta. Bismarck bíróság elé állíttatta, s elítélték. Azután külföldre költözött s tovább dolgozott Bismarck ellen. — Arnim pöre annak idején nagy szenzáció volt, amelyről MK Magyar Néplapja is többször tájékoztatta olvasóit.

Asbóth János (1845—1911) — Asbóth Lajos 1848—49-i honvédtábornok fia. Rendkívül képzett publicista; több utat tett Európában és Afrikában. 1872-ig a honvédelmi minisztériumban, 1881—87-ig a külügyminisztériumban szolgált. 1887—96-ig országgyűlési képviselő. A 60-as évektől kezdve politikai, majd szépirodalmi, esztétikai, történelmi és nemzetgazdasági cikkeket írt. Önálló kötetei közül MK kiemeli »Magyar konzervatív politika« c. munkáját (Bp. 1874).

Augusztia német császárné (1811—1890) — Károly Frigyes szász-weimari nagyherceg leánya. 1829-ben Vilmos porosz királyi hercegnek (a későbbi I. Vilmos német császárnak) felesége lett. Pártolta a művészeteket és az irodalmat, de politikai téren csekély befolyása volt.

Bazaine, François Achille (1811—1888) — francia tábornagy. Szolgált Afrikában, Spanyolországban, Krímben, Lombardiában és Mexikóban. A francia—porosz háború (1870) súlyos veresége után rendkívül passzívan viselkedett, azt remélve, hogy Franciaország úgyszólván békét kér a németektől és akkor az egyedüli francia fegyveres hatalom élén ő lesz a helyzet ura. Számításaiban csalódott, mert a francia sereg még öt hónapig tartóztatta fel a németeket Párizs alatt. Végül is Bazaine 170 000 főnyi seregével letette a fegyvert a németek előtt. A francia közvélemény árulónak bélyegezte s haditörvényszék elé állították, amely őt (1873. dec. 10-én) lefokozásra és halálra ítélte, de Mac-Mahon köztársasági elnök kegyelemből húsz évi várfogságot szabott ki büntetéséül. Bazaine-t a Cannes melletti Sainte-Marguerite szigetén levő várban helyezték el fogságra, ahonnan azonban 1874. aug. 10-én felesége segítségével megszökött és Spanyolországba menekült. Később a maga mentésére röpiratot írt (1883).

Beust, Friedrich Ferdinand, gróf (1809—1886) — előbb szász, majd pedig (1867) osztrák miniszterelnök. Később (1871 novemberéig) az Osztrák—Magyar Monarchia külügyminisztere. Végül a monarchia párizsi, illetőleg londoni nagykövete. — Az osztrák politika részéről tevékenyen közreműködött a magyar kiegyezésben.

Bittó István (1822—1903) — az utolsó Deák-párti miniszterelnök. — 48-ban képviselő, a bukás után külföldre menekült, de már 1851-ben visszatért és birtokain gazdálkodott. Részt vett az 1861. és 65—68-i országgyűléseken, ahol Deák Ferenc hívei körében működött. 1870-ben a delegáció elnöke, majd pedig igazságügyminiszter. 1872-ben a képviselőház elnöke. A rövid életű *Szlávy-kormány* után (279—280. l.) 1874 márciusában ő kapott megbízást kormányalakításra, azzal a feladattal, hogy a középpártból Ghyczy Kálmánt vegye be a kabinetbe. (Ezért kormányát rendszerint Bittó—Ghyczy kabinetnek szokták emlegetni. Mikszáth is így nevezi több ízben.) További feladata volt megindítani a fúziós tárgyalásokat a baloldal vezérével, Tisza Kálmánnal. Átmeneti kormánya nem lehetett hosszú életű; mindvégig súlyos pénzügyi viszonyokkal s pártviszályokkal küzdött. 1874. jún. 21-én a kormánynak a kötelező polgári házasságra készített törvényjavaslata megbukott, s a kormány 1875. jan. 14-én a pénzügyi bizottságban kisebbségben maradt. Bittó 1875. febr. 20-án visszalépett, s egy ideig mint képviselő, 1899-től mint a főrendiház tagja vett részt a politikában. Utóbb azonban teljesen visszavonult. — MK ismételten tréfálkozik Bittó kis termetével; ld. egyik anekdotáját. (Krk 28. köt. 144. l.) és a Magyar Néplap 1874. 23. számának vezércikkét.

Csanády Sándor (1814—1892) — Bihar megyei előkelő birtokos család fia. 48-ban mint a bihari nemzetőrök századosa részt vett az erdélyi hadjáratban. A világosi katasztrófa után visszavonult nagykereki birtokára. 1861 óta — rövid megszakításokkal — tagja volt a képviselőháznak. — A függetlenségi pártról szólva MK mindig gúnyosan emlegeti. *Falusi csendélet* c. karcolatában Csanády lepcsés beszédmódját is kifigurázza.

Osengery Antal (1822—1880) — politikus, publicista és történérfő. 1845—49 között a Pesti Hirlap szerkesztője, a centralisták híve. 1849-ben a Szemere-kormány belügyminisztériumában tanácsos, a »mérésékelt« irányzathoz tartozott. Az 1860-as években jelentős szerepe volt a kiegyezési tárgyalások előkészítésében. Deák Ferenc személyes híve, 1868—79-ig a Deák-párt egyik vezetője, képviselő.

Csernátony (Cseh) Lajos (1823—1901) — politikus, publicista. A szabadságharc idején Kossuth titkára; a Március Tizenötödike c. lap egyik szerkesztője. A katasztrófa után Franciaországban, majd Angliában telepedett le. Távollétében halálra ítélték. Az emigrációban (1860-ban) csatlakozott Garibaldi seregeihez. 1867-ben hazatért. Előbb Jókai lapjának, A Honnak volt főmunkatársa, majd az Ellenőrt szerkesztette; e lap megszűnte után a Nemzet munkatársa lett. Eleinte a balközéphez tartozott, az 1875-ös fúzió után Tisza Kálmánhoz csatlakozott.

Disraeli, Benjamin (Beaconsfield lord) (1804—1881) — angol államférfi. 1868-ban, majd pedig Gladstone (ld. 276. l.) bukása után, 1874-ben ismét miniszterelnök. Jelentős szerepe volt az angol gyarmatbirodalom kialakításában.

Ghyczy (MK-nál vegyesen: Ghiczi, Ghyczi, Ghiczy is) *Kálmán* (1808—1888) — politikus, a kiegyezés utáni magyar közélet egyik vezető alakja. Hivatali pályáját szülőmegyéjében, Komáromban kezdte.

48-ban Deák Ferenc igazságügyminisztériumában államtitkár. 1861-től ismét részt vállalt a politikai mozgalmakban. 1865-től fogva Tisza Kálmánnal együtt ő volt a határozati párt parlamenti folytatását tevő balközép vezére, de később útjaik különváltak. 1874-ben, midőn a közhitel már teljesen ki volt merítve, mint pénzügyminiszter belépett a Bittó-kormányba (amelyet Bittó—Ghyczy kabinetnek szoktak emlegetni). A súlyos pénzügyi helyzetben új adónemek behozatalával és szigorú takarékosági programmal igyekezett segíteni. Amellett folytatnia kellett a sürgős államkölcsonök megszerzésére irányuló tárgyalásokat is. Mindezen kedvezőtlen körülmények sokat ártottak tekintélyének és népszerűségének. A Tisza-féle fúzió alkalmával tehát (1875) szívesen hagyta el hivatalát, és a képviselőház elnöke lett (1879-ig). — Ghyczy Kálmán a kiegyezés utáni évtized egyik jelentős közéleti alakja. A publicista Mikszáth pennája őszinte meggyőződéssel támogatta Ghyczy törekvéseit, bár adópolitikáját nem mindenben helyeselte. Bármennyire is tiszteletre méltó azonban Ghyczy személyes becsületessége és jóakarata, ő volt ebben az időszakban a balközép behódolásának legjelentősebb előkészítője. Szakítása az ellenzékkel végleg felemészti a balközép zömének erkölcsi tartalékait. Amikor tehát Mikszáth Ghyczy tevékenységét és szervezkedését dicséri, akkor Ghyczy követésére, a kormánypárttal való egyesülésre szólítja fel az ellenzékét.

Gladstone, William Ewart (1809—1898) — angol politikus. 1866-ban az ellenzék élére állt és a konzervatív Disraeli bukása után, 1868 decemberében ő vette kezébe a kormányt. Egész sereg új reformtörvényt léptetett életbe. Az 1874. évi választásokon kisebbségben maradt, s át kellett adnia a hatalmat Disraelinek. Később még három ízben volt miniszterelnök. Irodalmi téren is működött, különösen Homérosz-tanulmányai figyelemre méltók.

Gorove István (1819—1881) — tevékenyen részt vett a szabadságharc előtti reformmozgalmakban. 48—49-ben az úgynevezett »békepárt«-hoz tartozott. Külföldi emigráció után hazatérve Deák-párti lett. A kiegyezés után a közgazdasági, majd a közlekedési tárcát kapta meg.

Hohenwart, Karl Siegmund, gróf (1824—1899) — osztrák politikus. 1871. febr. 4 — okt. 25-ig Ausztria miniszterelnöke volt. Politikája főleg a cseh arisztokráciára és a német klerikálisokra támaszkodott. Ausztria alkotmányát federalisztikus alapon akarta újjászervezni; de Beust kancellár és Andrassy Gyula megghiúsították terveit.

Holzgethan, Ludwig, báró (1800—1876) — osztrák politikus. 1870-ben pénzügyminiszter lett és ezt az állását Hohenwart alatt is megtartotta. 1872. jan. 15-től haláláig közös pénzügyminiszter.

Horvát (Mikszáthnál: Horváth) *Boldizsár* (1822—1898) — politikus. Részt vett a szabadságharcban s emiatt várfogságot szenvedett. Andrassy kabinetjében igazságügyminiszter. 1871 májusában lemondott. Kortársai »a demokrata miniszter«-ként emlegették.

Izabella Mária Lujza — Spanyolország királynője. Élt 1830—1904., uralk. 1833—1868. VII. Ferdinánd király idősebbik leánya volt. Mint gyermek, anyjának gyámsága alatt uralkodott. 1846-ban nőül

ment unokatestvéréhez, Assisi Ferenc infánszhoz. Izabella színlelt vallásossága mögött nagyon is erkölcstelen életmódot folytatott. Kegyenceinek gyalázatos uralma miatt az 1868 szeptemberében kitört forradalom elűzte trónjáról. De forma szerint csak 1870. jún. 20-án mondott le, fiának, XII. Alfonznak javára. Ezután részint Spanyolországban, részint Párizsban élt.

Keglevich Béla gróf (1833—?) — országgyűlési képviselő, Heves megye főispánja.

Kerkápoly (Mikszáthnál olykor: Kerkápolyi) *Károly* (1824—1891) — politikus, egyetemi tanár. 1846-tól a pápai főiskola bölcsészeti tanára. 1861-ig nem vett részt a politikai életben. 1861-től Deák-párti képviselő. 1868-ban kinevezték a pesti egyetem államtudományi tanszékére. 1870-ben a Lónyay-kormány pénzügyminisztere lett, de a feladatokkal nem tudott megbirkózni. Pénzügyi politikájának sokféle kudarcát a 153 millió forintos úgynevezett uzsora-kölcsön kibocsátásával tette teljessé. A jobb- és a baloldal, Sennyey és Tisza Kálmán pártja egyforma hevességgel támadta. A támadások végül is lemondásra kényszerítették (1873). Az ország pénzügyeit nagy rendetlenségben, súlyos adósságokkal hagyta hátra. Mindezen terhek utódának, Ghyczy Kálmánnak erőfeszítéseit is megbénították.

Kuhn, Franz, báró (1817—1896) (Mikszáthnál neve hibásan: *Khun*) — cs. és kir. tábornagynagy. Részt vett az 1848—49-i olasz hádjáratban, s 1849-ben közreműködött a magyar szabadságharc leverésében. 1859-ben vezérkari főnök. 1866-ban mint Dél-Tirol főparancsnoka Garibaldi önkéntesei ellen harcolt. 1868 januárjában közös hadügyminiszterré és tábornaggyá nevezték ki. Mint hadügyminiszter főként az osztrák Landwehr szervezése körül szerzett érdemeket. 1874-ben miniszteri állásától fölmentve gráci hadtestparancsnok lett s ebben a beosztásában tizennégy évig működött. — Számos hadtörténeti és csillagászati értekezést írt.

Koller, Alexander, báró (1813—1890) — osztrák lovassági tábornok; 1871-ben Csehország helytartójává és főparancsnokává nevezték ki, hogy a cseh nemzeti mozgalmat elnémítsa. E hivatalával a csehek gyűlöletét vonta magára. 1874—76-ig közös hadügyminiszter volt.

Kosztics Lázár (*Kostić Laza*) (1841—1910) — szerb költő, drámaíró, Shakespeare és Homérosz fordítója. Eleinte tanár volt, majd városi tisztviselő és végül szerkesztő. Egy ízben országgyűlési képviselő.

Lónyay (Mikszáthnál többször: Lónyai) *Menyhért gróf* (1822—1884) — államférfi és publicista. 1843-ban és 1847-ben országgyűlési követ a centralisták oldalán. Inkább Széchenyi, mint Kossuth irányához szított. A Szemere-féle forradalmi kabinetben pénzügyi államtitkár. A fegyverletétel után külföldre menekült, de már 1860-ben kegyelmet kapott és hazatért. A kiegyezési tárgyalásokban jelentős szerepet vitt mint Deák és Andrássy közgazdasági tanácsadója. 1870-ben pénzügyminiszter lett, 1871-ben grófi rangot nyert. 1871. okt. 31-én ő foglalta el a közös külügyi tárcát átvevő Andrássy Gyula miniszterelnöki székét. De kormánya a Deák-párt nagy része előtt nem

volt népszerű. A keleti vasutak körül támadt bonyodalmak miatt, valamint az államháztartás egyensúlyának megzavarásáért sokan őt tették felelőssé, sőt némely ellenségei személyes gyanúsításokkal is illették. 1872. dec. 2-án kénytelen volt a miniszterelnökségről lemondani. Alatta indult meg a Deák-párt bomlása. A párt egy része (az úgynevezett »vacsora-párt«) őt vallotta tovább is vezérének, s a fúziós tárgyalások idején nevét többször is kombinációba hozták, de mégsem került többé a kormány élére. Ezután fokozott közgazdasági tevékenységet fejtett ki.

Mac-Mahon, Magenta hercege (1808—1893) — ír származású francia hadvezér. Az 1859-i olasz—osztrák háborúban Magenta mellett fényes győzelmet vívott ki az osztrákok felett, ezért III. Napóleon császár még a csataterén tábornaggyá és Magenta hercegévé nevezte ki. 1870-ben, a francia—porosz háborúban minden vitézsége mellett súlyos vereségeket szenvedett s fogságba került. Ezután Párizs katonai főparancsnoka, majd pedig köztársasági elnök lett. 1879-ben lemondott méltóságáról.

Majláth (Mikszáthnál: Majláth) *György* (1818—1883) — kir. főtárnokmester, majd (1865) kir. udv. kancellár, 1867-ben országbíró, 1882-ben a kir. Kúria és a főrendiház elnöke. Egész pályáján a konzervatív párt híve.

Mocsáry Lajos (1826—1916) — függetlenségi politikus. 1865 után a függetlenségi párti politika egyik vezéralakja s egy ideig elnöke volt.

Moltke, Helmuth Karl Bernhard (1800—1891) — német hadvezér, a francia—porosz háború vezérkari főnöke.

Móricz Pál (1826—1903) — földbirtokos, ügyvéd, országgyűlési képviselő. 1868-tól a 80-as évek végéig volt a parlament tagja. Kezdetben a balközéphez tartozott, a fúzió után mindvégig Tisza Kálmán híve. A mezőgazdaság terén élénk szakirodalmi munkásságot fejtett ki.

Pauler Tivadar (1816—1886) — jogtudós, miniszter. 1847-ben a győri akadémiához, 1848-ban a pesti egyetemhez nevezték ki az észjog s a magyar közjog rendes tanárává. A szabadságharc leverése után kineveztetését egy ideig mellőzték, de 1852-ben újból kinevezték és harminc éven át működött egyetemi tanszékén. Közben, Eötvös József halála után, közoktatásügyi miniszter (1871. febr.—1872. szept.), majd pedig igazságügyminiszter (1874. márc.—1875. márc.). 1878 júliusában ismét belépett az akkori Tisza-kabinetbe. Fő műve a büntetőtörvénykönyv megalkotása. — MK feltűnő tartózkodással, sőt elfogultsággal szól róla. Nem tudjuk: vajon mint jogásznak (1866—70) nem volt-e valami kellemetlensége Paulerrel?

Rochejort, Victor Henri, R. — *Luçay gróf* (1830—1913) — francia politikus és hírlapíró. 1870. szept.—okt. a nemzeti védelem kormányának tagja. Forradalmi republikánus volt, emiatt a Kommün után őt is üldözték. 1873-ban Új-Kaledóniába deportálták. Amde 1874-ben sikerült onnan elmenekülnie és Svájcban, majd Belgiumban tartózkodott. Az 1880-i általános amnesztia után visszatért Párizsba és megalapította a L'Intransigeant c. lapot.

Sennyey (MK-nál Sennyei is) *Pál báró* (1824—1888) — politikus. Egész pályafutása alatt szembenállt a haladó erőekkel. 1848-ban a »mérsékelt irány« képviselőjében »a kiegyezési politika« híve; ellenezte a honvédelmi bizottmány létesítését, minthogy ezzel az országgyűlés »forradalmi ténnyé« lépett. A szabadságharc alatt és a Bach-korszakban visszavonult a politikától. 1860-tól kezdve a konzervatív csoport egyik vezetője. 1860—61-ben: a helytartótanács alelnöke; 1865—67-ben mint tárnokmester irányítja az ország belügyeit. A konzervativok közt ő állt legközelebb a Deák-párthoz, melyet a választásokon is támogatótt. De miután nem kapott helyet a kormányban, 1872-ben a konzervatív ellenzék élére állt. Programjában takarékos pénzügyi politikát s a közigazgatás reformját követelte. A fúzió (1875) végleg megghiúsította azt a reményét, hogy kormányra jusson — s ekkor visszavonult a közéletől. 1884-ben elnyerte az országbírói méltóságot s a főrendiház elnökévé nevezték ki. — MK mindvégig élesen támatta Sennyeyt, híveit és politikáját, annál is inkább, minthogy ez retrográd törekvéseit a klérus szövetségében igyekezett megvalósítani. — *Még újabb fény- és árnyképek* c. gyűjteményében (1878) egyik »árnyképe« *Sennyei Pál*ékról szól.

Serrano y Domínguez, Francisco, de la Torre hercege (1810—1885) — spanyol tábornagy és államférfi. Nagy része volt Izabella királynő elűzetésében. 1870—73: fővezér, majd miniszterelnök. 1874. jan. 4-től a végrehajtó hatalom elnöke volt XII. Alfonz király trónraléptéig.

Simonyi Iván (1838—1904) — ügyvéd és szerkesztő. 1872-ben Jókaival és Horn Edével megalapítja a Westungarischer Grenzboten c. ellenzéki lapot, amelynek később tulajdonosa lett. 1881. és 1886: országgyűlési képviselő ellenzéki programmal. Mintegy tizenöt műve jelent meg önálló kötetekben.

Szapáry Gyula gróf (1832—1905) — politikus. A kiegyezés után Heves vármegye főispánja; 1870-ben közlekedésügyi államtitkár; 1873. márc. 1-től 1875. márc. 1-ig belügyminiszter. 1878—1887-ig pénzügyminiszter.

Széll Kálmán (1845—1915) — a századvég és századforduló egyik vezető szabadelvű párti politikusa. Mint Deák Ferenc gyámleányának, Vörösmarty Ilonának férje, pályájának kezdetétől fogva »a haza bölcsének« legbizalmasabb környezetéhez tartozott. Közgazdasági és pénzügyi szakképzettségével nagy tekintélyre tett szert. — A fúziókor (1875) pénzügyminiszter lett, de 1878-ban a boszniai okkupáció pénzügyi kérdésében elfoglalt ellentétes álláspontja miatt lemondott. Mint pénzügyminiszter igyekezett megjavítani az ország megrongált hitelét és állampénzügyi viszonyait. Visszalépése után nagyrészt francia tőke bevonásával megalapította a Jelzálog-hitelbankot, tevékeny részt vett a közgazdasági életben és rátóti birtokán mintagazdaságot szervezett. 1899—1903-ig miniszterelnök volt. Pályájának erre a későbbi szakaszára a *Cikkek és karcolatok* további kötetében még többször is visszatérünk. — MK nem egy publicisztikai dolgozata foglalkozik Széll Kálmán működésével.

Szély József (1818—1900) — politikus. A szabadságharc alatt kormánybiztosi teendőket végzett, emiatt a bukás után két évi fog-

ságot szenvedett. 1865: Bihar megye főispánja; 1867: országgyűlési képviselő és belügymin. államtitkár; 1869: kereskedelemügyi miniszter, s 1872. dec. 4-től 1874. márc. 21-ig miniszterelnök. A fúzió után egy ideig visszavonult a közéletől. 1879-ben a képviselőház elnökévé választották. 1880—82-ig közös pénzügyminiszter. 1894—96: a főrendiház elnöke.

Tisza Kálmán (1830—1902) — A szabadságharc idején a vallás-és közoktatásügyi minisztérium tisztviselője. A bukás után testvéreivel együtt külföldi tanulmányútra ment. 1861-ben Debrecen képviselője, a határozati párt híve és Teleki László halála után annak vezetője. 1865-ben Debrecen újból képviselővé választotta. A kiegyezés utáni politikai életnek csakhamar központi alakja lett. A szabadelvű párt vezére. 1875—1889-ig miniszterelnök. Magyarországnak a kiegyezés teremtette fonák helyzetét ő állandósította. Másfélévtizedes kormányzása az ország politikai, gazdasági, társadalmi züllésének szomorú korszaka! Mikszáth viszonya és magatartása Tiszával szemben eleinte erősen hullámozott. Időnként hevesen támadta. Az 1880-as és 90-es években szoros baráti kapcsolatba került vele, de elsősorban »nem mint politikust, hanem mint embert« becsülte. Alakját, egyéniségét számos karcolatában örökítette meg. (Mikszáth és Tisza Kálmán viszonyáról a publicisztikai dolgozatok további kötetében még sokszor lesz szó!)

Tisza Lajos (1832—1898) — Tisza Kálmán testvéröccse. 1861. és 1865: képviselő; 1867-ben Bihar megye főispánja. 1871—74: közlekedésügyi miniszter. Az 1879. évi árvíz után mint királyi biztos Szeged újjáépítésének irányítója. Ebben az időben írta *MK Tisza Lajos és udvara Szegeden* címen összegyűjtött karcolatait, 1892—94: a Wekerle-kabinetben a király személye körüli miniszter volt.

Trefort Ágoston (1817—1888) — politikus és publicista. A publicisztika terén főleg a bank- és vasútügy, valamint a városok fejlesztése érdekében dolgozott. Közgazdasági tanulmányaiért az Akadémia már 1841-ben tagjául választotta. 1843—44: Zólyom város követe az országgyűlésen. 1848: Klauzál földmívelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter mellett államtitkár. A szabadságharc alatt br. Eötvös Józseffel (aki sógora volt) külföldre ment és csak 1850 végén tért vissza. Tíz évig birtokán gazdálkodott. 1861- és 1865-ben országgyűlési képviselő s a Deák-párt egyik tekintélyes tagja. 1863-ban Eötvössel megalapította a Politikai Hetilapot. 1872-ben vallás- és közoktatásügyi miniszter lett s maradt egész haláláig. Az ő nevéhez fűződik a középiskolák reformja, az elemi iskolákban a magyar nyelv kötelező tanításának törvénybe iktatása, a budapesti egyetem és a műgyetem nagyszabású építkezésének megindítása, a budapesti zeneakadémia megalapítása stb. 1885-ben az MTA elnökévé választották. Önállóan megjelent művei irodalom, közgazdaság és politika körébe vágó tanulmányok. — MK feltűnő tartózkodással és időnként kemény bírálattal kíséri Trefort működését.

II. Viktor Emánuel (élt 1820—1878, uralk. mint Szardínia királya 1849—61, mint olasz király 1861-től haláláig) — Károly Albert szardíniai király idősebbik fia. Cavour segítségével diplomáciai úton,

Garibaldi támogatásával pedig katonai erővel is megteremtette az olasz egységet.

Wahrmann Mór (1832–1892) — kereskedő és politikus. Budapest V. kerületének évtizedeken át képviselője; a budapesti kereskedelmi és iparkamarának és a Lloyd-társulatnak elnöke volt.

Zichy József gróf (1841–1924) — politikus. 1865: országgyűlési képviselő, 1870: fiumei kormányzó, majd pedig 1872. dec.-tól 1874. márc.-ig földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter.

Zsedényi Ede (1804–1879) — konzervatív politikus. A kiegyezés után Deák-párti képviselő. »Takarékossága«, mellyel jelentékeny vagyont szerzett, közmondásos volt.

*

Az első szám a Magyar Néplap sorszámát jelöli; ezzel egyúttal a cikknek címét is helyettesítjük, kivéve a vezércikket követő politikai cikkeket, melynek címét a sorszám után külön is feltüntetjük. A további számok: a jelen kötet lap- és sorszámát mutatják.

1. *A mi bajunk.* 90 : 27–91 : 14 A dohánymonopólium ellen MK regényeiben és elbeszéléseiben is számtalanszor szót emel; visszakívánja a szabadon termelhető »szűzdohányt«. Pl *Az én öreg Miska kocsisom* 1874. (Krk 28. köt. 16. l.) stb.
2. 92 : 16 »*kancsal szemekkel, festett egekbe néz*« — nem egészen pontos idézet Vörösmarty »A merengőhöz« című költeményéből. (Az eredetiben: »Mely, kancsalul, festett egekbe néz.«)
2. *Államadósság.* 94 : 14–17 »*a hivatalnokok sokasága . . . az élősdiék rendszere . . .*« — Vö. elbeszéléseinek hasonló ábrázolásaival. Pl. *Miért fél Stofi bácsi a porostól?* c. elbeszélésben (Krk 27. köt.) Ripők Muki, Fenyéri Szepi stb. *A gavallérok* (1897) c. kisregényében (Krk 8. köt.) valósággal felvonultatja a megyei és állami hivatalokban protekcióval elhelyezett »élősdiék« seregét.
6. 98 : 1 *keleti vasutak* — brüsszeli és bécsi bankházak 1869-ben vasútépítő társaságot alapítottak, amely az érdekelt balkáni államoktól engedélyt kapott 1179 km vasút építésére. A vasútépítés, ill. az államközi közlekedés érdekében Ausztria—Magyarország is egyezményt kötött a balkáni államokkal. E vasútépítő egyezményvel járó kötelezettségekről van itt szó.
98 : 8 »*mint a megoldott kéve széthulló kalásza*« — Tompa Mihály »A gólyához« c. költeményéből kölcsönzött, de másképp megfogalmazott hasonlat. (Az eredetiben: »Mint oldott kéve, széthull nemzetünk . . .!«) MK másutt is idézi.
99 : 6 »*mint a szavát nem tartó hazug ember*« — MK etikájának egyik fontos törvénye: az adott szó szentsége; súlyosan megbélyegzi a hazugokat. Pl. *Talpíg ember* (1876) c. elbeszélésében (Krk 28. köt. 68. l.): »Ajka nem mondott hazug szót soha, lelkét nem nyomja semmi teher . . .«
10. 102 : 18 *Pesti Napló*: »a Deák-párt orgánuma«. Ekkor Urváry Lajos szerkesztette.
14. 108 : 7 *nominális érték* — névérték.
15. 109 : 6 *a pápa* : ekkor IX. Pius (élt 1792—, uralk. 1846–1878).

- Az 1869. évi vatikáni zsinaton kihirdette a pápa tanítói csatlakozhatatlanságát (infallibilitás), amely az egyház körében is erős ellenzéssel találkozott, sőt bizonyos töredékek szakadására is vezetett. (Ld. e kötetben a Szabad Egyház c. lapról írt jegyzeteinket: 207–208. l.)
- 109 : 30 »*olyan kendő, amibe beletörülheti a maga szennyét*« — MK e kifejezést *Az élcéről és a hókról* c. cikkében is használja. (A jelen köt. 5. l.)
16. 111 : 21–23 »*az alkotmányos király nem tesz semmi rosszat, mert semmit sem tesz*« — E gúnyos angol mondással MK más írásaiban is találkozunk. (Angolul is idézi *A jellem* című dolgozatában. A jelen kötet 20. lapján.)
- 112 : 29 *apellatorium forum* — fellebbezési hatóság.
18. 115 : 1 »*olyan, mint a taplóba dobott égő üszög . . .*« — Vö. szintén 1874-ben írt *Nincs igazság a földön* c. elbeszélésével (Krk 28. köt. 275–280. l.), amelyben épp egy »taplóba dobott égő üszög« okozza a drámai bonyodalmat.
19. 116 : 1 stb. *karlisták* — Don Carlos spanyol trónkövetelő hívei, akik két ízben támasztottak fölkelést jelöltjük érdekében. Először 1834–39-ben, másodszer pedig 1872–76-ban. Ld. még Alfonz spanyol királyról írt jegyzeteinket (e kötetben: 273. l.)
- 116 : 18 »*a határozat tehát ezáltal csak annyi volt, hogy majd más-kor határoznak.*« — Fáy András »A végzés« c. meséjéből szabadon alakított idézet.
- 117 : 4 »*ha békét akarsz, háborúra készülj!*« — gyakrabban idézik eredeti, latin formájában: »Si vis pacem, para bellum!« A IV. században élt Vegetius egyik szentenciájából ered.
19. *Két munkásgyűlés.* 117 : 3 *Belezmay-kert* — pesti vendéglő. Említi Mikszáth pesti karcolataiban is.
25. 126 : 12 »*ott isszák meg a bruderschaftot*« — Vö. *Garibaldi butéliái* című elbeszélésével, melynek egyik epizódja, hogy a diákok »bruderschaftot« isznak a kéményseprő-legénnyel. (Krk 28. köt. 36. l.)
26. 128 : 1–2 »*Azokban a sokszor megpanaszolt, de a mainál mégis talán jobb Bach-időkben történt . . .*« — Kár, hogy Mikszáth idézőjellel nem emelte ki e különös utalás gúnyos-szatirikus célzatát, ill. kölcsönzött jellegét. Ugyanis báró Sennyey Pálnak főleg arisztokrata barátaitól támogatott »jobboldali ellenzéke« támadta a kormányt a Bach-korszakot emlegető felelőtlen összehasonlításokkal. A Magyar Néplap következő évfolyamának egyik cikke szerint 1875. 51. sz., (dec. 18.) az egyik arisztokrata felszólalásában szintén »megkockáztatta azon állítást, hogy az országban sokfelé a Bach-korszak s a jelenlegi helyzet között vonnak párhuzamot, s az összehasonlítás az előbbi előnyére üt ki . . .«
28. 134 : 16 »*speiscelli*« — étlap.
29. 135 : 18 *Kissingen* — járási színhely és híres fürdő a bajorországi Alsó-Frank kerületben. 1874. júl. 13-án Bismarck ellen merényletet követett el itt egy Kullmann nevű kádárlegény. Bismarck szerencsés megmenekülését emlékmű hirdeti (1877).

34. 143 : 26 »a Török József szakállnövesztő hagymája« — Török József gyógyszerárát és nagy reklámmal terjesztett készítményeit MK elbeszéléseiben szintén gyakran emlegeti. (Ld. pl. *Fotográfia a vármegyéből*. Krk 27. köt. 133. l.) — A gyógyszerár a Király utca (ma: Majakovszkij utca) 12—14. sz. épületben volt. (Ma: a Gyógy-áruértékesítő Vállalat telepe.)
36. 143 : 4 *Krupp-ágyúk* — A Krupp-család gyára a német imperializmus szolgálatában Németország legnagyobb vasipari telepévé fejlődött. Főleg messzehordó és gyorstüzelésű ágyúival vált ismertté.
144 : 5 és 37. sz. 145 : 13 *felixdorfi löpróba* — Felixdorf: osztrák falu Bécsűjhely közelében. Ausztria egyik puszkaporgyártó telepe volt. Itt: az ágyúkat kipróbáló gyakorlatokról van szó.
41. 152 : 10 *brennel* — feléget, elpusztít, megsemmisít.
152 : 22 *expediens* — kiegészítő eszköz, kibúvó, mentség.
42. 154 : 17 *in infinitum* — a végtelenségig.
47. 163 : 3 *Irun* — város Guipuzcoa spanyol tartományban, a francia határ mellett. A várostól keletre fekszik a San Marcial nevű domb, melyen véres harcok folytak a karlista és a királyi csapatok közt.
163 : 5 »*Európa csendes!*« — Petőfinek, egyik legfőbb költő-eszményének verseiből Mikszáth sokszor egészen egyszerű mondatokat, apró töredékeket is idézgetett. E szavak Petőfi »Európa csendes, újra csendes...« című költeményéből valók.
164 : 24 »*post discrimina rerum*« — Vergilius Aeneiséből (1,204) kölcsönzött idézet, kissé módosított alakban. (Eredetileg: per tot discrimina rerum.) Magyarul: oly sok veszedelmen keresztül.
48. 165 : 30 »*műljék el a . . . keserű pohár, ha lehet*« — A biblia szerint Jézus szavai elfogatása előtt. MK máshol is idézi.
49. *A luxusadók*. 167 : 13 »*. . . ez megint egy lépés a commune felé.*« — A fiatal Mikszáth ezúttal is, mint általában a politikai és és társadalmi kérdésekben korának s még szorosabban: a kormányon levő tényezőknek konzervatív elveit közvetíti.
51. 171 : 28 *majoritás* — többség, szavazattöbbség.

APRÓSÁGOK

Mikszáth előbb a *Mulattatóban*, azután egy fél év múlva (1874 júliusában) a *Magyar Néplapban* is új rovatot nyitott *Apróságok* címen. (Egy ízben, nagyobb nyomaték kedvéért, monogramjával — *M. K.* — szignálta az *Apróságokat*: *Magyar Néplap* 1875. 19. sz.)

E rovatot túlnyomórészt politikai tárgyú jegyzetek részére tartotta fenn, de elvéve néhány más (társadalmi, gazdasági, irodalmi) kérdést is szőnyegre vitt.

Kedvenc rovata volt ez, látható passzióval írogatta a sokszor kelleetlenül szerkesztett egyéb fejezetek után. Itt már elemében volt: a politikai élet eseményei közül azt mazsolázhatta ki, amit akart. Tetszése szerint válogatta össze azokat a mulatságos mozzanatotokat,

amelyek leginkább kívánczoktoll tolla hegyére. Ez apró karcolatok gyűjteményéről egyszer ő maga így nyilatkozott: »Az *Apróságok* rendes rovat lesz, hol a kiválóbb politikusok gyengéit, a társadalom kinővéseit fogjuk ostorozni.« (Magyar Néplap 1874. 38. sz.)

Az *Apróságok* mozaikdarabjai annál inkább figyelemre méltók, mert ezek a publicista Mikszáth nagyhírű és népszerű »országgyűlési karcolatai«-nak előfutárai. A saját lapjaiban megkezdett politikai karcolatokat utóbb (1877-ben) a Budapesti Napilapban, majd pedig a Szegedi Naplóban (1878—1880) folytatja. E hármas próbák után bontakoznak ki a Pesti Hirlap hasábjain a nagy jelentőségű »országgyűlési karcolatok«.

Megjegyzendő, hogy időnként, ha a közélet nem termelt az *Apróságok* számára megfelelő »témákat«: Mikszáth különböző politikai hírekkel töltötte ki a rovatot. E töltelékanyag (Mikszáth egy találó kifejezésével: »ollózmány«) akár a többi politikai rovatban, akár a napihírek sorában is helyet kaphatott volna. Az *Apróságokból* mi természetesen mellőztük ezeket a rovatöltő politikai híreket.

Az *Apróságok* tárgykörét és irányát az alábbi csoportok jelzik: *Társadalmi, politikai kérdések* :

A politikai élet vezéralakjai közül főleg Ghyeczy Kálmán, Tisza Kálmán, Andrássy Gyula, Sennyey Pál, Lónyay, Bittó foglalkoztatták érdeklődését. Támadja a mihaszna főispánokat, helyesli a városi főispáni állások megszüntetését. Elítéli a korteskedést. Következtesen érvényesíti antiklerikális felfogását. (Szatirikus tollának hálás téma a klérus lapjainak egymás közti hadakozása!) Cspikedi, sőt ha kell ostorozza is a sajátónak — mint »hatodik nagyhatalom«-nak — kinővéseit és visszaéléseit.

A publicista Mikszáth bátorságát semmi sem mutatja jobban, mint az, hogy tolla a »k. u. k.« hadsereg túlkapásait is meg meri támadni. A ferencjózsefi időkben, amikor az egyoldalúan kisajátított »tishti becsület« védelmében monarchia-szerte napirenden voltak a krakéler tisztok vagdalkozásai: valóban nagy bátorságot tanúsított Mikszáth az ilyen esetek kiserkesztésével. (pl. 1874. 33. sz.)

A parlament »hírhedt« komikus figuráit (Majoros Istvánt, Csiky Sándort, Patay Estánt stb.) minduntalan a szatíra görbetükre elé állítja.

Az *Apróságok* több darabja szól egy »Nógrád megyei urambátyám«-ról, s más honmentőkről, akik zagyva eszméiket nagy halom kéziratban szokták eljuttatni Mikszáthhoz. A szerkesztő előszeretettel idézgetett ezekből a kéziratokból.

Elvszerűen szembehelyezkedik az arisztokráciával. Demokratikus gondolkodása élesen elítéli a címkórságot. Tollhegyre tűzi a protekcionizmus kirívó eseteit. Élesen bírálja a kiváltságos osztályoknak kedvező adópolitikát stb.

Egyéb idevágó tárgyak: adomák, anekdoták, bonmot-k a »t. Házból«, illetőleg a folyosóról.

Irodalom, tudomány :

Csalomjai védelme. (Ld. a Csalomjairól szóló cikknek jegyzeteit, 247—250. l.)

Pulszky Ágost karikatúrája. A két Pulszky (Ferenc és Ágost) Mikszáth *Még újabb fény- és árnyképek* (1878) c. kötetének díszes lemez!

Anekdoták Jókairól. Mikszáth (a kormánypárti lap szerkesztője) mindvégig lelkesen támogatja az ellenzéki Jókai képviselőjelöltségét.

A Mulattató 1874. jan. 9-i számából (2. sz. 8. l.) az *Apróságok* közleményei közül mellőztük a *Tiszteletbeli muszka* című darabot, amelyben MK Vámbéry Ármin egyik cikkével polemizál. Megjegyzendő, hogy Vámbéry különös »nagypolitikáját« a szovjet irodalom is bírálta egy időben.

A szövegről

Wodianer Fülöp nyomdájának gondatlan munkája ezeknek az apró cikkeknek szedésében is kiütöközik. A kirívóbb esetekből az alábbi példatárat adjuk. (Zárójelben az eredeti, sajtóhibás szóalakok.)

175 : 21 mandarinok (madarinok)

„ 27 bölcsessége (bölcösség)

180 : 36 Sic itur ad astra! (Sic itur a astra!)

183 : 17 a vádlottakat, mint nem vétkeket, fölmentették. (a vádlottakat, mint nem vétkest [!], fölmentették.)

185 : 22 lefolyásáról (befolyásáról)

„ 25 kulisszák (coulisták [!])

188 : 27 talentumok (talentámok)

189 : 5 hogy a haza érdekében a kétszázezer forintnál gazdagabb stb. (hogy a haza érdekében, *hogy* a kétszázezer forintnál gazdagabb stb.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

174 : 1 *Majoros István* — képviselő. Mikszáth 1874—75. évi karcolatainak egyik komikus figurája.

„ 13 *Szederkényi Nándor* (1838—1916) — politikus és publicista. Függetlenségi párti képviselő, az obstrukció idején (1903—1904) »a volt Ugron-csoport« elnöke; a koalíció kormányra jutásakor Heves vármegye főispánja.

175 : 22 *arcán festekedő... kérdés* — E kifejezés előfordul a 11. sz. vezércikkben is.

176 : 2 *Győrffy Gyula* (1835—1885) — ügyvéd, hírlapíró, országgyűlési képviselő. Az 50-es években két verseskönyve jelent meg. (Ezek egyikét Gyulai Pál is ismertette. Ld. Gyulai Pál: *Bírálatok, Cikkek, Tanulmányok*. 1961. 53—55. l.)

„ 20 *Kaszner Ede* — evang. árvaházi tanár. Közlebbi adatai nem ismeretesek.

„ 21 *Horkai Antal* (1821—1874) — tanító, árvaházi nevelő, ifjúsági író. Fiatal korában Szemere Miklós lasztóci házában nevelősködött. 1848 előtt Tiszafüreden Józsa Györggyel együtt árvaházat létesített; ez volt hazánkban az első szeretetház. Később Máramaroszigeten és a fővárosban működött. A magyar ifjúsági irodalom egyik úttörője.

- 177 : 24 *Patay István* (Patay Están, Están bácsi) — Debrecen országgyűlési képviselője, Mikszáth karcolatainak egyik komikus alakja.
- 178 : 14 *Horn Ede* (1825—1875) — közgazdasági író és politikus. 1870-ben Pozsony képviselője, 1875-ben kereskedelmi minisztériumi államtitkár.
- „ 15 *Huszár Imre* (1838—1916) — író, hírlapíró, politikus. 1869-től fogva három cikluson át képviselő. 1880-tól hosszabb ideig Párizsban élt. Termékeny műfordító.
- 179 : 1 *quot capita, tot census* — ahány fej, annyi vélemény.
- 180 : 3 *Szende Béla* (1823—1882) — ügyvéd, politikus. A szabadságharcban mint honvédtiszt vitézül harcolt. A kiegyezéskor Arad megye főispánja. 1872. dec. 15-én Szlávy kormányában a honvédelmi tárcát kapta, s azt megtartotta Bittó, Wenckheim és Tisza Kálmán kormányaiban haláláig. 1872—82: a lugosi kerület képviselője volt.
- „ 32 *Pulszky senior* — az idősebb Pulszky, vagyis Pulszky Ferenc.
- „ 36 *Sic útur ad astra!* — ez a nagyság útja! (vagy: így jutunk a csillagokig!)
- 181 : 6 *Havas Sándor* (1822—1894) — archeológus és politikus. 1848-ban Széchenyi István minisztériumában osztálytanácsos; fegyveresen is részt vett a szabadságharcban. A kiegyezés után a belügy-, majd pedig a honvédelmi minisztérium főfőtisztviselője, végül a kereskedelmi minisztériumban államtitkár. (Ezekre a tisztségeire utal Mikszáth.) 1875-ben nyugdíjba vonult. Az aquincumi ásatásokat ő kezdeményezte. Több tanulmánykötete jelent meg.
- „ cfm: *Gmunden* — felső-ausztriai fürdő- és nyaralóhely a Traun-tó és folyó mellett.
- „ 23 *Gevatter* — koma, barát, szomszéd.
- 182 : 1 *kalefaktor* — bajkeverő.
- „ 11 *»kopasz fejű Vilhelmus«* — I. Vilmos német császár. (Élt 1797—1888, uralkodott mint porosz király 1861-, mint német császár 1871-től haláláig.)
- 183 : 6 *chronique scandaleuse* — botránykrónika.
- „ 22 *»csak azért adott vállakra főt a gondviselés, hogy a kalapjukat legyen hová tenni.«* — Ezt a tréfás-gúnyos mondást MK gyakran használja. Ld. pl. *A kedves Gaillard apó* c. elbeszélésében Krk 27. köt. 28. l.)
- „ 24 *»az ünnepelt északsarki utazók«* között magyar is volt. Innen MK lelkesedése és másfelől kifakadása.
- 185 : 29 *»vidának magnum aldomást«* — Anonymus Gesta-ja e szavakkal emlékezik meg a honfoglaló magyarok ünnepi áldomásáról: »magnum aldamas fecerunt«.
- „ 31 *krahogós* — krákhogós.
- 188 : 12 *gróf Migazzi Vilmos* (1830—1896) — a svájci eredetű s hozzánk Tirolból származott Migazzi-család utolsó férfitagja. Bars megye főispánja, majd országgyűlési képviselő volt. Ő alapította a magyarországi halászlát egyesületet.

- 189 : 29 *Lonkay Antal* (1827—1888) — hírlapíró, kat. pap. A klerikális Idők Tapúja, majd pedig a Magyar Állam szerkesztője. Mikszáth sokszor csipkedte, támadta karcolataiban.
- 190 : 21 *Kecskeméthy Aurél* (1827—1877) — publicista. Kákay Aranyos álnéven satirikus karcolatokat is írt.
- 191 : 5 »*Szent Gergely lovagja*« — a Gergely-rend pápai rendjel, melyet XVI. Gergely pápa 1831-ben alapított a Vatikán iránti szolgálatok elismeréséül. Négy osztálya van, legkisebb a lovagi rendjel.

A Mulattató „Apróságai”

- 199 : 1 *Edelsheim-Gyulai Lipót báró* (1826—1893) — cs. és kir. lovassági tábornok, 1874-ben Magyarország főhadparancsnoka lett.
- „ 8 *Csalomjairól* ld. jegyzeteinket: 247—250. l. — A szóban levő mese: *Csalomjai »A szegény ember és fiai«* című tankölte-ménye, melyet MK a Mulattató febr. 27-i 9. sz. 36. lapján, a tárcarovatban közölt, ezzel a megjegyzéssel: »A Kisfaludy-Társaság által dicsérettel kitüntetett mese.« A tankölte-mény tartalma: A szegény zsellérnek két fia és egy kis szőleje volt. Halálát közeledni érezvén, ezt mondja fiainak: »Értékes kincs van elásva a szőlőkertben. Keressétek, s előbb-utóbb előkerül. Töletek függ, hogy dúsakká legyetek!« S a két fiú — a kincset keresve — alaposan megdolgozta a szőlőkert földjét, úgy hogy az gazdagon termett. Tanulsága: »Ez azt példázza, hogy: jólétet biztosan Elérhet akinek dolgozni kedve van.«
- „ 12 *Dóczy Lajos* (1845—1919) »Csók« című vígjátékának gazdag sajtóvisszhangja volt. Gyulai Pál is foglalkozott vele.
- „ 14 *H. S.* — Hegedüs Sándor (1847—1906) — politikus, publi-cista, Széll Kálmán kabinetjének kereskedelmi minisztere volt.

SZERKESZTŐI JEGYZETEK

Mikszáth megtanulta, hogy az elvszerű szerkesztés egyik termé-szetes velejárója: a beküldött vagy átvett cikkek esetleg ellentétes felfogása mellett is következetesen képviselni a maga határozott politikai, társadalmi, esztétikai stb. nézeteit.

A szerkesztőnek e téren számos eszköze van irányvonala érvé-nyesítésére: kommentárok, polémiák, jegyzetek stb.

Mikszáth — mint a Magyar Néplap és a Mulattató szerkesztője — élt is mindezen szerkesztői jogokkal és kötelességekkel.

Publicisztikai dolgozatainak szerves kiegészítői az itt össze-gyűjtött megjegyzések, amelyeknek egy része a közleményekbe iktat-tott zárójeles jegyzet, nagyobb része pedig lábjegyzet. Ezekben részint politikai tárgyú cikkekkel kapcsolatosan fejtí ki álláspontját, részint a

közélet egyéb területeivel foglalkozik, több ízben pedig irodalmi problémákról és saját szerkesztői munkájáról tájékoztat.

Az egyes szerkesztői jegyzetekre nézve az alábbiakban külön-külön adjuk meg a szükséges magyarázatokat.

Pongrácz Tivadar: Hangok a vidékről

M. *Magyar Néplap 1874. február 13., 9. évf. 7. sz. (27. l.)* (Az 1. sz. jegyzet Pongrácz cikkébe iktatva zárójelben, a 2. sz. jegyzet lábjegyzet.)

A cikkíró panaszkodik, hogy »hazánk oly finansiális zavarba jutott, melyből nem tudjuk: miként fogunk kibontakozni«. Okolja a nagyon elmérgesedett pártoskodást, kivételnek tekinti a Deák-pártot: »Talán nem csekély befolyással lehetett — úgymond — jelen helyzetünkre nézve a nagyon elmérgesedett pártoskodás is, s ebből kifolyó egyet nem értés, és a mindenben döntő többség ön-súlya — mely a megtestesült becsületességű Deák politikai hitelével a következményekreí figyelem nélkül sokszor a hon javának rovására, egyedül pártérdekből visszaélt, s az ellenzéki pártot leszavazásával többnyire tehetetlenségre kárhoztatta. Mutatja az eredmény, hogy amit az úgynevezett jobbpárt kivívott, a hazára nézve sokban káros, — ekképp az ellenzék vívmányának ellenkező eredményt kell vala szülnie.«

E szavakhoz fűzi MK az 1. sz. zárójeles jegyzetet.

Pongrácz Tivadar a továbbiakban az államgépezet hibáit részletezi: a felduzzasztott, drága közigazgatást, a bürokratizmust stb., s végül mégis a »haza« sorsával azonosított kormánypolitikának »adózás útján megmentését« ajánlja.

Ezekre reflektál s a drága javaslat ellen tiltakozik MK a 2. sz. jegyzetben.

Simor érsek a királynál

M. *Magyar Néplap 1874. március 13., 9. évf. 11. sz. (41. l.)*

Március 9-én a király Simor hercegprímást is fogadta. A Hunnia című lap értesülése szerint a kihallgatás főtárgya volt: a magyar klérusnak Deák Ferenc egyházügyi programja és közvetve a Deák-párt s a kormány ellen megindított országos mozgalma. A primás a kormány vezetésére Sennyey bárót tartja legalkalmasabbnak, viszont Tisza Kálmánnak s véle a »kálvinista befolyás«-nak uralmát az országra nézve legnagyobb csapásnak tekintené. Álláspontja védelmében akár primási állásáról is kész lemondani.

E közleményhez fűzi MK zárójeles megjegyzését.

N. N.: A „Magyar Néplap” szerkesztőjéhez

M. *Magyar Néplap 1874. augusztus 14., 9. évf. 33. sz. (131. l.)*

A névtelen politikus, akiről MK a Magyar Néplap előző, vagyis aug. 8-i (32.) számának »Apróságok« című rovatában is megemlékezett

(ld. a jelen köt. 178. lapján!), ezúttal az állami (megyei és községi) hivatalnokok kérdésével foglalkozik. Számukat csökkenteni s fizetésüket egyenlővé tenni kívánja, mert az alsó tisztviselő csak úgy szükséges, mint a felső. A szükségtelen tisztviselők elbocsátásával az adóterhek is enyhülnének stb.

(Kérdés, hogy vajon az itt névtelenül szereplő vidéki politikus nem azonos-e a febr. 13-i számban szintén »urambátyám«-nak nevezett Pongrácz Tivadarral? Ld. 191—192. l. és 288. l.)

Csalomjai: Börtönrendszer

M. *Mulattató 1874. január 9., 7. évf. 2. sz. (5. l.)*

MK a Magyar Néplap 1874. jan. 9. és febr. 13-i számában ismételten kifejezte azt a szerkesztői elvét, hogy lapjaiban verseket nem szándékozik közölni. »Csalomjai szatírájával — úgymond — különös kivételt« tesz. (A Csalomjai álnéven írogató Pajor Istvánról ld. részletesebben a jelen kötet 247—250. l.)

Börtönrendszer című hosszabb szatírja (e szám 5—6. lapján) két részből áll: I. Elmélet, II. Gyakorlat. Az I. részben a bűnözők iránti engedékenységet pellegérezí ki, a II. részben viszont a foglyok követelődő magatartását.

[Csalomjai leveléhez]

M. *Mulattató 1874. április 3., 6. évf. 14. sz. (54. l.)*

E számban (53—55. l.) MK közli Csalomjainak (polgári nevén Pajor Istvánnak) egy hozzá intézett levelét és *Becsület útja* című költeményét. Közleményét MK nem látta el külön címmel. Bevezető sorait és Csalomjainak hozzá intézett levelét annál inkább publikáljuk itt, minthogy ezzel MK *Levelezéséhez* (az I. kötethez, Krk 24. köt.) becses adalékot szolgáltatunk. (Minden írói levelezésnél számolni kell az utólag előkerülő darabokkal!)

Íme MK bevezető sorai és az eddig számon nem tartott, feledésbe ment levél, amelyhez írónk három lábjegyzete csatlakozik:

Csalomjai t. íróársunktól a következő levél kíséretében vettük az alábbi élénk humorú költeményt, melyben oly hibát ostoroz ugyan, ami kizárólag az uraké, de mely megvan a népnél is más alakban, amennyiben különösen a fiatalágnál az egymás közt támadt »keleti kérdéseket« rendesen tragikus birkozások és fejbetörések szokták kiegyenlíteni s a »becsületet« két daganatok lajstroma mutogatja.

Szerkesztő úr!

Miután ön kimondta a drákói határozatot, hogy verset vagy éppen nem, vagy csak kivételesen közöl a »Magyar Néplapban«, én is illő tartózkodással közeledem a hónom alatti strófákkal a feljebbezt nem ismerő szerkesztő areopag elé; indokál e

merészségemnek csakis azt hozhatván fel, hogy a magam provinciális észjárása szerint úgy fogtam fel ama repulsa értelmét, miszerint ön jelzett vetője által az Olymp cseresznyefáját megszállani szokott azon csiripelő poéták seregét akará főleg elriasztani, kik mindenáron már agyonénekeltek, kútba ugrasztó szerelem sípládájának keserves dallamait nyaggatják: — ellenben nem borzad ön vissza a habár egyszerűen, de őszinte pennával írt soroktól, csak azért, mert ezek nem a próza tág ködmönében jelentkeznek a lap hasábjain, s emellett — ami talán fődolog — a »sárga répa, kalarábé, — de régen nem láttuk egymást«-féle gyöngéd ömlengések helyett bizonyos korszerűtlen eszméhez gyűjt világitó gyertyát. Ezen indoknál fogva vagyok bátor ama strófákat, melyeknek címe: »Becsület útja« oly végből prezentálni, miszerint ha úgy véli, hogy ezekből a »magyar nép« némi okulást meríthet, [E szavakhoz csatlakozik MK 1. sz. lábjegyzete!] azokat közkedveltségű lapjában kinyomatni szíveskedjék.

Nem mulaszthatom el ezúttal kifejezni abbéli megrövidítettésem feletti méltó panaszsomat, hogy a »Magyar Néplap« [helyesen: a »Mulattató«] 12-ik száma, melyben az én igénytelen-ségemről is van szó — amennyiben ti. szerkesztő úr pályamesém érdekében a »Hont« insinuatíója ellen lovagias lándzsát tör, [Ld. az *Apróságok* között, a jelen kötetben 199. l. — Egyébként e szavakhoz csatlakozik MK 2. sz. lábjegyzete!] mindaddig nem érkezett hozzám, s amelyet eszerint egy füst alatt tisztelettel reklamálok.

De miután látom, hogy ön már nyugtalan látni az általam bejelentett medvét, tehát engedve jogosult kívánatának, íme a strófák, melyek egy, korunknak nem éppen kiváló díszét képező divatos mániának: *a párбай útján való igazságtételnek* ferde fogalmát volnának hivatva, ha mennyire-annyira sikerültek, illusztrálni. [E végszóhoz csatlakozik MK 3. sz. lábjegyzete!]

A *Becsület útja* című versbeszédett »modern életkép« a század- végen uralkodó párбай-mániát ostorozza. Egy krakéler beleköt egy filiszterbe, a társadalmi morál kötelezővé teszi a párбай elfogadását, »s a gyepre hullott füllel és orral« — a lapok egybehangzó híradása szerint —: »Két kiváló gentleman közt a „fennforgott eset” mindkettőnek „magas becsületére” lovag-bravúrral elintézve lett.«

Tárgyi magyarázatok

MK bevezető soraiban: »*skeleti kérdés*« — A Török-birodalom hanyatlása óta az európai nagyhatalmakat állandóan foglalkoztató politikai kérdés, mely elsősorban a Balkán-félsziget népeinek sorsára vonatkozott. — MK legtöbbször (itt is!) *vitás ügy* jelentéssel használja e kifejezést.

Csalomjai levelében: *repulsa* — visszautasítás, elutasítás.

MK 1. sz. lábjegyzetében saját lapjai, a Magyar Néplap és a Mulattató előfizetőinek csekély számára utal azzal, hogy: »a nép

számára írt, higgadt, mulattatva oktató lapoknak csak ötödresz annyi olvasója van, mint a trágár tartalmú sületlenséggel telt zuglapoknak, amiknek olyan brilláns [briliáns] helyzete van . . .*

A 2. sz. lábjegyzet végén: »Ezekből az urakból nagy „Jámbor”-ság ri ki.» — Célzás Jámbor Pálra (költői nevén: Hiador) (élt 1821 — 1897), aki ebben az időben az említett lapok munkatársa volt.

Frankenburg Adolf: A sehonnai

M. *Mulattató 1874. április 24., 6. évf. 17. sz. (66. l.)*

A sehonnai (»Alkalmoszerű paródia« alcímmel) Vörösmarty »A hontalan« c. költeményének paródiája.

MK csak kivételes esetekben közölt költeményt. Ennek mégis helyet adott, mert nagyon is »alkalmoszerű«-nek találta a kor züllött erkölcsi viszonyainak, illetőleg e viszonyokat szélsőségesen képviselő »sehonnai« alakoknak ostromozását.

Frankenburg Adolf (1811—1884) — író és szerkesztő; Magyar Életképek c. folyóiratában a negyvenes évek legkiválóbb magyar íróit egyesítette. Lapját 1847 közepén Jókainak adta át. — Frankenburg több kötetnyi memoárt hagyott hátra. Ezeket MK is ősmerte, amit megállapíthatunk abból, hogy néhány epizódot hasznosított írásaiban. Pl. az egyszeri hallásra szórol szóra elismételt beszéd motívumát a *Fotográfiák a vármegyéből* c. elbeszélésében (ld. jegyzeteinket a Krk 27. köt. 288. l) és *A Noszty fiú esetében* (Krk 20. köt. 9. fejezet).

M. E.: A „Magyar Néplap” szerkesztőjéhez.

M. *Mulattató 1874. május 1., 6. évf. 18. sz. (71. l.)*

A szerkesztői jegyzet jobb megértése végett teljes egészében ideiktatjuk az alapul szolgáló levelet, annál is inkább, minthogy ez szerves kiegészítője MK *Levelezése* I. kötetének (Krk 24. köt.):

A »Magyar Néplap« szerkesztőjéhez
(Tudnivaló a néhai »Ipoly«-nak)

Losonc April 28.

Kedves barátom !

Megkaptam beszélyeidet s mondhatom, nagy örömömre szolgált, hogy a hazai kritika egyhangúlag jeles műveknek ősmerte el azokat. Különösen jól esett egy tekintélyes napilap ama nyilatkozata, melyet alkalmasint te is olvastál, s mely következőleg jellemzi gyönyörű beszélyeidet:

»Kedélyességök (humor) kifogyhatlan, jól nevezi azokat szerző „humorisztikus” elbeszéléseknek. Mind a nyolcat ritka eredetiség s határozottan költői becs jellegzi. „A pletyka” és a „Lutri” azonfölül gyönyörű s hatalmas erkölcsi oldallal bírnak, anélkül, hogy e célt szándékosan szem előtt tartani látszanék s azokból ezópi meséket akart volna idomítani. E két elbeszélés

mindenik a maga irányában, biztosabban célhoz vezet, mint egy-egy kötet prédikáció ugyanazon bűnök pellengérré állításában. Üdvözljük a nagy tehetségű, munkás, mindamellert szerény fiatal írókat.

Eddig a lap, melynek kritikáját csak azért írom le szorúl szóra, mert fel akarlak kérni, hogy azt lapodban is közöld, — így óhajtván helyetted megfelelni a néhai »Ipoly« szerkesztőjének, ki beszélveid megjelenése alkalmával »kísérleteknek« nevezte. Merő abszurdum ugyan, ilyen eredmény után, minőt oly fiatalon értél el, egy ily igénytelen, ellenedben semmit sem számítható kifejezés ellen hadat üzeni, de én régi barátságunk kedves emlékei által ösztönözötve mégsem állhatom meg szó nélkül, [E szavakhoz csatlakozik MK lábjegyzete!] hanem midőn jóízűt mosolyognék a szuszából kifogyott »Ipoly« nagyszabású »kritikája« fölött, ki le akarta a gyöngyöt a talizmán (vagy hogy híják?) szeméjé közé húzni, még nem állhatom, hogy a tisztelt ex-szerkesztőségnek ebből az alkalomból lapod hasábjain egy kis jó reggelt ne kívánjak.

Szerető volt iskolatársad

M. E., lelkészjelölt

Ki lehetett a levélíró »M. E. lelkészjelölt«, MK »volt iskolatársa«, aki Losoncra datálta sorait: sem a MK-levelezés, sem a Mikszáth-irodalom alapján nem tudjuk bizonyosan megállapítani.

Mikszáthnak rimaszombati éveiben (1857—1863) nem volt M. E. kezdőbetűs iskolatársa. (Ld. Kálniczky Géza: MK diákévei Rimaszombatban. [Diáktársai névsorával!] 1925.) Selmeci (1864—1866) diáktársainak névjegyzékét viszont nem ismerjük. — Megkockáztatjuk azt a föltevést, hogy a levélíró nem »iskolatársa« és nem »lelkészjelölt« volt, hanem más valaki: még közelebbi hozzátartozója; talán idősebbik sógora, Mauks Endre (1857—1945) pénzügyi tisztviselő, aki maga is forgatta a tollat (egy időben a Krassószörényi Lapok társszerkesztője volt), és akit a család részéről különösen bánthatott az Ipoly c. lap méltatlan kritikája, hiszen nővére, Mikszáthné révén jól tudhatta, hogy az ifjú házások anyagi helyzetét közvetlenül érinti az első novelláskötet kedvező vagy kedvezőtlen fogadtatása, kivált szűkebb hazájukban, Nógrádban, ahol az ismerősök köréből a könyv legtöbb vásárlójára számíthattak . . .

A levélnek különleges értéke a második szakasz, amely MK első novelláskötetéről egy eddig ismeretlen méltatásra hívja fel figyelmünket. (Egyébként az Ipoly c. lap fölnyereskedő kritikáját ld. a Krk 27. köt. 237. lapján, jegyzeteinknek *A pályakezdő Mikszáth fogadtatása* c. fejezetében!)

Az Ipoly szerkesztője, »H. D. úr«, akit MK a lábjegyzetben »jó barátját«-nak nevez: *Horváth Danó* (szül. 1850). 1873-ban (mint a Nógrádi Lapok ellenlábásának szerkesztője) nemegyszer polemizált Mikszáthtal; de már 1874-ben, miután ő vette át a Nógrádi Lapok

szerkesztését, baráti viszony alakult ki köztük. (Ld. még a jelen kötet 211. lapján található jegyzetünket!)

MK e szerkesztői jegyzetének zárószavai a Mulattató szövegében így szólnak: »...mégis jól esik részéről az utóbbi szíves üdvözlét. Szerk.« [Kötetünkben e zárószavakat értelemszerűen tagoltuk!]

Somogyi Antal: Hogy lett a föld olyaná, aminő mostan?

M. *Mulattató* 1874. augusztus 22., 6. évf. 34. sz. (133. l.)

A meglehetősen hosszú természettudományi közleményt a *Mulattató* aug. 22., 31. és szept. 4-i számában találjuk. A népszerűsítő dolgozat a föld keletkezéstörténetét adja elő »gázos állapot-ától »olvadt«, majd »keménykérgű állapotáig«, részletesen ismertetve »vízi képződéseit«.

Somogyi Antal (1811–1885) — 1848–49-ben országgyűlési képviselő. A szabadságharc után emigrált; Jersey szigetén, Párizsban, Londonban és Málta szigetén élt. Hazatérve előbb Pesten, majd Torontál megyében telepedett le. Értékes könyvgyűjteményét a szegedi városi könyvtárnak ajándékozta. — A föld keletkezéséről szóló, »a nép számára« írt fenti dolgozata eredetileg önálló füzetben jelent meg (Arad, 1873). Mikszáth utánközlése innen való. — Figyelemre méltó kiadványa még a »Régi magyar énekek« c. gyűjtemény (1873).

Gajdács Pál: A jó barátok

M. *Mulattató* 1874. december 25., 6. évf. 52. sz. (205. l.)

Gajdács Pálról, MK selmeci barátjáról már több ízben szóltunk. (Ld. *Krk* 27. köt. 335–337. l., *Krk* 28. köt. 327–328. l. és a jelen kötetben 216. l.)

»A jó barátok« c. terjedelmes »beszélyé«-nek közlését MK a *Mulattató* 1874. okt. 30-i számában kezdte meg és folytatta még nyolc számon át (nov. 6., 13., 20., 27.; dec. 4., 11., 18., 25.). Az első nyolc közleményt a tárca-rovatban adta, de minthogy a befejező rész ott nem fért volna el, az utolsó számban (dec. 25.) a négy lapnyi újságnak első három lapját majdnem teljesen e beszélynek engedte át; a 3. lap végén alig maradt hely három rövid hírecske számára. (A 4. lapot viszont teljes egészében a »Vasuti menetrendek« töltik ki.)

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

A szerkesztőségi munkának egyik fontos feladata az olvasóközönséggel, főleg pedig az előfizetőkkel való kapcsolatok kiépítése és fenntartása. E feladat szolgálatában áll többek között a *Szerkesztői üzenetek* rovata.

A magyar sajtótörténetnek e téren is kiváló hagyományai vannak. Így pl. a Vasárnapi Ujságban Pákh Albert és Jókai tréfás, szellemes

szerkesztői üzenetei a lap legszórakoztatóbb olvasmányai közé tartoztak; Arany János is szorgalmasan üzengetett olvasóinak és munkatársainak két folyóirata (Szépirodalmi Figyelő és Koszorú) megfelelő rovatában.

Mikszáth jól ismerte ezeket a példákat, de nem követte sem humoros, sem csípős hangjukat. Az ő szerkesztői üzenetei tárgyilagos rövid közlések előfizetői és munkatársai számára.

A *Szerkesztői üzenetek* rovatát — teljes egészében — az összes művek szerkesztésének tekintjük. Ugyanolyan értékű írások ezek, mint a levelek, s felfogásunk szerint: azzal lényegében azonosak. Szerkesztői kiegészítő tehát MK *Levelezése* gyűjteményének (Krk 24. köt.).

Ha valamelyik szerkesztőtől nagyszámú üzenet marad fenn: úgy ez a rovat a szerkesztő egyéniségének és munkájának megismeréséhez a legjobb forrásanyagot nyújtja. Mikszáth, sajnos, nem tartozott sem a szorgalmas levelezők, sem a szorgalmas szerkesztői üzenet-írók közé. Az a 16 darab szerkesztői üzenet, amelyet a Magyar Néplap 1874. és 1875. évfolyamában találunk, csak egypár szempontot világít meg. De így is hasznosak és tanulságosak! (Megjegyzendő, hogy a szerkesztői üzeneteket — a jegyzetbeli utalások megkönnyítése céljából — mi láttuk el sorszámokkal.)

A címzetteket MK rendszerint nevük betűjegyével, vagy családi nevük kezdőbetűjével és utónevük kiírásával nevezi meg. Előfizetői közül egyiknek sem tudjuk megállapítani a személyét, de érdekes tudnunk annyit is, hogy többek között Budapesten, Vajdahunyadon, Szilason, Dunaföldváron, Rózsahegyén, Szklabonyán és Tápiószelén voltak előfizetői.

Fontos szerkesztői elvről értesülünk az 1874. évi 1. és 6. sz. üzenetből. E szerint verseket általában nem közöl; Csalomjai (és egy-egy alkalommal Gyulai Pál, Frankenburg Adolf, valamint Greguss Ágost) költeményei szoros kivételnek tekintendők.

Az 1874. évi 2. és 10., valamint az 1875. évi 3. sz. üzenet MK-nak a kiadóhivatal rendetlen adminisztrációja miatti gondjait és bosszúságát mutatja.

A munkatársaknak szóló üzenetek közül:

A 3. sz.: *W. L. úrnak* : Wágner Lajosnak szól, kitől »Franklin Benjamin oktatásaiból« címen is olvashatunk egy kis cikket a Mulattató 1874. jan. 9. számában (6—7. l.).

A 4. és 8. sz.: *F. Géza és F. S. Géza, Bp.* : Farkas Géza, MK lapjának egyik fiatal munkatársa (szül. 1852). Közreműködése idején pozsonyi evang. teológus volt, később lelkész. MK lapjaiba novellákat és cikkeket írt. Valószínű, hogy Nagykürtösy István néven is ő írogatott a Magyar Néplapba és a Mulattatóba, minthogy Nagykürtösön (Nógrád m.) született. (Pl. A tánc. Mulattató 1874. febr. 20.; Oroszország, uo. márc. 6—ápr. 10. stb.) A 4. sz. üzenetben említett »Pozsonyi diákok« című hosszabb elbeszélése a Mulattató 1874. febr. 20—márc. 27. számaiban jelent meg hat folytatásban.

Az 5. sz.: *H. G. B. Gyarmaton* nem más, mint Harmos Gábor, a Nógrádi Lapok volt szerkesztője, kinek MK annak idején főmunka-

társas, mondhatni: szerkesztőtársas volt. (Ld. előbb!) Később ő is írt egy-két cikket MK lapjaiba.

A 7. sz.: *H. D. B. Gyarmat*: MK másik újságíró-barátja Balassagyarmatról: Horváth Danó (szül. 1850). Előbb az ellenzéki pártállású Ipoly c. lapot szerkesztette, majd pedig, 1874-től, Harmos Gábor után, a Nógrádi Lapokat. MK tőle is közölt cikkeket.

A 9. sz.: *M . . . n úr, Bp.* személyét nem tudtuk megállapítani, de bizonyosan azonos azzal a *M—a I—n* nevű munkatársával, akinek »Elmefuttatás a jégről» c. cikkét a Mulattató 1874. jan. 9-i számában (7. l.) találjuk.

Végül az 1875. évi 2. sz. *G. Pál (Szarvas)*: Mikszáth selmeci diákkori barátja: Gajdács Pál, akitől számos útirajzot és elbeszélést közölt a Mulattató tárcarovatában (1874. aug. 31—szept. 11: Külföldi levelek a szerkesztőhöz; okt. 10—17: A tiszteletes úr hintaja; okt. 30—nov. 25.: A jó barátok stb. stb.)

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁSOK

Az előfizetési felhívások a szerkesztő és a kiadó kérései és figyelemztetései az olvasókhöz előfizetésük megújítása végett.

1874-ben is, 1875-ben is Mikszáth több ízben, rendszerint negyedévenként fordult olvasóihoz.

Előfizetési felhívásai mindkét évben *névjelzés nélkül* jelentek meg. Közléstük az általunk feltüntetett dátumok utáni egy-két számban megismétlődik. Pl. a márc. 20-i felhívás a márc. 27-i számban is stb.

Néhány részletmegjegyzés:

13. sz. márc. 27. E felhívás a hírvonat élén jelent meg. — „*az elváltotzatások ezen kolerikus járványában . . .*” — Célzás a politikusoknak a Deák-párt bomlásával járó „helyezkedésére”; a gúnyos szójáték az 1873. évi országos kolerajárványra utal.

50. sz. dec. 11. »*a folyó év, melyet nem fogunk felírni abba a lajstromba emlékeztelnünk lapján, hol boldog éveink vannak feljegyezve . . .*» — Petőfi „Bucsu 1844-től” c. költeménye refrénjének parafázisa. A költemény refrénje így hangzik: „Nem foglak odaírni tégedet, Hol boldog évim följegyezve vannak.”

Végül megjegyezzük, hogy Mikszáth szerkesztői felhívásaihoz szorosán csatlakoznak a kiadó felhívásai, amelyek az előfizetési díjakat és egyéb tudnivalókat sorolják fel:

»A Magyar Néplap és a Mulattató együttes ára továbbra is: egész évre 6 frt, félévre 3 frt, negyedévre 1 frt 50 kr. — Ki öt előfizetőnek küldi be egyszerre akár negyedéves, akár féléves árát, annak ingyen tiszteletpédánnyal szolgálunk.

Beküldendők az előfizetési pénzek legcélyszerűbben postai utalvány mellett ezen a címen: a Magyar Néplap kiadóhivatalának. Budapest, VI., megyeháztér 9-ik sz.»

A MAGYAR NÉPLAP ÉS A MULATTATÓ HÍRROVATA

(*Mi újság? — Vegyesek*)

A Magyar Néplap (a továbbiakban: MN) — magyarázó alcíme szerint — »politikai s vegyes tartalmú közlöny» volt. Minden egyes számának vezércikke s azt követő kisebb cikkei, az országgyűlési beszámolók, miniszteri beszédek, lapszemlék, no, meg az *Apróságok* rovata bő teret nyújtottak a politikai közleményeknek. A napi-hírek rovatát tehát inkább a »vegyes tartalom« számára tartotta fenn a szerkesztő. Mégis, mint az egész társadalmat átható elem, ezt a rovatot sem hagyta érintetlenül a politika. Aránylag csekély számban ugyan, de politikai tárgyú újdonságok is akadnak nemcsak a MN, hanem a *Mulattató* (a továbbiakban: M) hírrovatában is. (Pl. MN 1874. 14., 32., 34., 50. sz., M 1874. 10., 13., 19. sz., MN 1875. 34., 36., 44., M 1875. 6. sz. stb. — Ahogy a most felsorolt példáknl, a továbbiakban is egyszerre utalunk az 1874. és az 52. köt.-ben következő 1875. évi anyagra.)

Mikszáth — Petőfi, Arany, Jókai tanítványa — kegyelettel őrzi 1848—49 emlékét. Egy-egy aktuális eseménnyel kapcsolatban szorgalmasan utal a szabadságharc alakjaira és mozzanataira. Beszámol március 15. megünnepléséről (MN és M 1874. 12. sz.; 1875-ben a M-ban vezércikket írt az ünnepélyről); figyelemmel kíséri az emigráns Kossuth életét (MN 1874. 15. és 1875. 37. sz.); óbren tartja Batthyány Lajos (MN 1874. 2.), Damjanics (uo. 46. sz.), Klapka (MN 1875. 51. sz.) és az elesett honvédek emlékét (uo. 21. és M 1875. 23. sz.). Följegyzi a zsarnokság zsoldjában állott ellenséges vezérek elhalálozását (Braunhof tábornokról M 1874. 3., Lüders hadvezérről uo. 9. sz.)

Rokonszenvvel és együttérzéssel kíséri a munkásosztály megmozdulásait. (MN 1874. 50. sz. felszólal a vörös zászló eltiltása miatt; MN 1875. 1. sz. Munkások gyűlése.) Mélységes emberi részvétellel számol be a »rémitő« szerencsétlenségekről, amelyek a munkásokat a gyárakban, üzemekben érhetik (MN 1875. 37. sz.) stb.

Mikszáthot — kivált mint publicistát — pályakezdetétől fogva éppúgy érdekelték a közélet (politika és társadalom) eseményei, mint a kultúra — irodalom, tudomány és művészet — sajátos kérdései. Lapjainak hírrovatában látható gonddal juttatott helyet minden olyan cikkekcskének, amellyel a közönség helyes tájékoztatását, felvilágosítását, nevelését szolgálhatta.

Híven ápolja Petőfi kultuszát (M 1874. 13., 31. sz. stb.). Lapjainban szeretettel kíséri Jókai pályáját, politikai és irodalmi vonatkozásban egyaránt (MN 1874. 10., 11.; MN 1875. 23., 26.; M 1875. 12. sz.).

Az irodalmi, tudományos és művészeti élet egy-egy hazai vagy külföldi kiválóságának halálakor szép nekrológokban fejezi ki kegyeletét. M 1874. 7. sz. Török Jánosról, MN 1875. 14. sz. Kriza Jánosról, uo. 23. sz. Réthy Mihály színészről (ld. még *Krk* 28. köt. 149—151. l.), MN 1875. 38. sz. Szelestey Lászlóról, M 1875. 34. sz. Andersenről stb. Szó esik még a hírrovathban a szótáríró Fogarasi Jánosról (M 1874. 25. sz.), továbbá Rónay Jácintról (MN 1875. 49. sz.) stb.

Mikszáth elbeszélései és regényei tele vannak babonás elemekkel: a műveletlen, tudatlan nép együgyű és káros hiedelmeivel. Ott, az elbeszélésekben többnyire saját gyermekkori élményvilágát vetíti vissza. Itt, ez apró publicisztikai dolgozatokban, mint népevel szembenézően ostromozza és üldözi a babonáság mindenféle nemeit: jóslást, kuruzslást, a kísértetekben való hitet stb. Egy-egy fölvetődő esettel kapcsolatosan mint valami ezópuzsi mesék morálját summázza a babonás históriák tanulságait. (MN 1874. 34., 40. sz.; M 1874. 50. sz.: Kik a kísértetekben hisznek; MN 1875. 35. sz.: Egy jósnő ellen; uo. 45. sz.: babonák ellen; M 1875. 20. sz.: Babona és boszorkányság.)

A sötétség e szellemeivel szemben fel-felmutatja a tudománynak, főleg a természet- és orvostudománynak, valamint a technikának egy-egy újabb vívmányát. (M 1874. 7. sz.: Vérbeömlesztés hatása, M 1875. 25. sz.: Budapest halálözési statisztikája; M 1875. 15. sz.: a törhetetlen üveg.) Egyéb természettudományi közleményei a hírek rovatában: M 1874. 28. sz.: Az aggteleki barlangról; MN 1875. 36. és 50. sz.: a természet szeszélye; M 1875. 5. sz.: az állatvilág köréből; uo. 42. sz.: Madárvédő társaság; uo. 43. sz.: a hangyák életéről, uo. 50. sz. egy okos ebről.

A múlt századvég és századforduló sajtója elképesztő méretű bűnügyi krónika. Mikszáth lapjai megfelelő arányokban tükrözik ezt a krónikát. Hírvonatának ilyenmű apró cikkeit olvasva, lehetetlen nem gondolnunk arra, hogy számos elbeszélése szintén ebből az ingoványból merítette tárgyát: betyárhistóriák, csalók, szélhámósok, uzsorások, tolvajok, betörők és gyilkosok stb. éppúgy előfordulnak elbeszéléseiben, mint ahogy a legkülönbözőbb változatokban vonulnak fel a napihírek özönében.

Romantikus érdeklődéssel számol be olvasóinak az ország különböző tájain garázdálkodó betyárokról és rablókról. Följegyzi, hogy Rózsa Sándor megszökött (MN 1875. 21. sz.), viszont elfogták a nógrádi Sisa Pistát (M 1874. 27. sz.), a jázsági Borsos Sándort (uo. 33. sz.), az erdélyi Farkas Bénit (uo. 38. sz.), a temesi Dobos Gábort (MN 1875. 13. és M 1874. 18. sz.) stb.

E rovatban egymást érik a »szellemi drámák« (M 1874. 17. sz.), »családi tragédiák« (uo. 18. sz.), »borzasztó« és »rettentő gyilkosságok« (uo. 18. és 1875. 18. sz.) és rablógyilkosságok (MN 1875. 48. sz.), változatos leleményességgel elkövetett öngyilkosságok (M 1874. 37. sz.), »vakmerő tolvajságok« (uo.), »elfogott gyujtogatók« (MN 1875. 42. sz.), »nagymerő csalások« (MN 1875. 33. sz.) stb. stb. Egyik cikkekében arról szól, hogy »Mi mindent lopnak Budapesten« (MN 1875. 10. sz.), másutt az uzsorásokat ostromozza (M 1874. 46. sz.) s önálló, nagyobb cikket is közöl »Az uzsora elharapódzásáról« (MN 1874. 21. sz.)

Nem kíméli a kiváltságos osztályok fiainak bűncselekményeit sem, s a váltóhamisítási ügyeket gyakran szellőzteti is. (MN 1874. 43., M 1874. 32., MN 1875. 7. sz. stb.) Leleplezi az ügyvédek kezére dolgozó »pergyűjtő«, beugrató léhűtőket, az »iparlovagokat« (MN 1874. 18. sz.), a sikkasztó hivatalnokokat (MN 1875. 37. sz.), a közpénzek shűtlen kezelőit« (MN 1875. 45. sz.) stb.

Ehelyütt említjük a hivatali hatalmával visszaélő bíró históriáját is (M 1875. 29. sz.), amelyben Tompa Mihály »A miskolci bíró« című balladájának modern változatára ismerünk.

Ennyi bünt, gazságot és visszaélést tapasztalva, nem csoda, ha siet megörökíteni egy-egy »ritka becsületességű« ember alakját is, mint valami tenyérnyi oázist a roppant sivatagban (M 1874. 42. sz.).

Mikszáth hírvatainak tartalmi elemzése nem volna teljes, ha meg nem említenők a hírek között tekintélyes számban elszórt anekdotákat. Nagy részüket kiemeltük s az *Elbeszélések* ciklusában helyeztük el (Krk 28. köt.), de akad egy pár, amely félig hír-, félig anekdota jellegénél fogva a jelen kötetbe került. Némelyik hírcikkét Mikszáth annyi humorral, ötlettel tálalja, hogy alig lehet műfajilag elkülöníteni őket.

Végül, utolsó helyen, felsorolunk egy pár »mulattató« jellegű kuriózumot, amilyen szintén akad ezekben a nagyon is vegyes összetételű rovatokban:

MN 1874. 50. sz. Egy szöke Pastrana. (Emlékeztetjük az olvasót a Mikszáth regényeiben és elbeszéléseiben, pl. *Az eladó birtok*ban is említett, Pastrana nevű női szörnyszülőltre.)

MN 1875. 37. sz.: Hírt ad Lady Dudley gyémántjairól, miután szépirodalmi munkáiban gyakran utal e híres lady gazdagságára.

M 1875. 22. sz. Hány nyelven beszélnek a világon?

Uo. 34. sz. a dominó-játék eredete,

Uo. 50. sz. a londoni klubokról stb.

A kuriózumok között — mint etnográfiai különlegesség — talán leginkább figyelemre méltó az, amely a József- és Ferencváros akkor még szokásban volt »farsang temetését« írja le (M 1875. 7. sz.).

Összegezve Mikszáth két lapja hírvatainak adatait:

1874-ben a MN-ban 289, a M-ban 362, összesen 651 hírt találunk. (A MN-ból 10 esetben, a M-ból 5 esetben maradt ki a hírvonat.)

1875-ben a MN-ban 473, a M-ban 382, összesen 855 hír jelent meg. (A MN-ban 4-szer, a M-ban 5-ször nem volt hírvonat.)

E két évben tehát két lapjában Mikszáth nem kevesebb, mint 1506 hírt közölt.

Érdekes, hogy a két lap híreinek együttes száma a két esztendőben majdnem teljesen egyező: a MN-ban 1874-ben 289, 1875-ben 473, összesen 762 hírt találunk; a M-ban pedig 1874-ben 362, 1875-ben 382, összesen 744 hírt.

Fontosnak tartottuk e számok kimutatását részint a szerkesztői munka e területének felmérése végett, részint pedig, hogy lássa az olvasó: mekkora területről válogattuk össze a legérdekesebbnek és egy vagy más tekintetből legfontosabbnak látszó híreket.

1874-ből a MN rovatából 18, a M rovatából 20, összesen 38 hírt közlünk;

Az 1875. évi híryanag szemelvényeit [a Krk 52. kötetében tesszük majd közzé.

Bár Mikszáthné idézett följegyzése szerint (Visszaeml., a jelen kötet 266. l.): Mikszáth »az egész lapot úgyszólván egymaga írta«, beleértve a hírvonatot is, és bár a két testvérlap híryanaga részint tárgyi,

részint stiláris szempontból Mikszáth publicisztikai munkásságának igen érdekes területe: a gazdag híranyagból kiválogatott, jellemző szemelvényeket mégsem a főszevegben, hanem csak itt, a jegyzetek között publikáljuk. Tesszük ezt elsősorban azért, mert e kiadás *kritikai elveinek* megfelelően határozottan elkülöníteni kívánjuk az *írói munka* eredeti alkotásaitól a *szerkesztői műhelymunkának* csupán közvetített anyagát.

Szemelvényeink változatos tárgyköre Mikszáth szerkesztői érdeklődését jelzi, megfogalmazásuk pedig — ha csak egy-két szóval vagy kifejezéssel is — jellemző előadásmódjára, írói tollára utal.

MI ÚJSÁG?

(A Magyar Néplap 1874. évi hírrovatából)

10. sz., március 6.

Jókai Berlinben mindenütt a legnagyobb kitüntetéssel fogadják: estélyeket és lakomákat rendeznek tiszteletére.

11. sz., március 13.

Jókai Mór berlini útjából múlt pénteken hazaérkezett.

12. sz., március 20.

Március 15-ét a kellemetlen idő és sűrű havazás dacára is kegyeletlenül ülte meg a fővárosi ifjúság. Mintegy 500-an mentek a legszébb rendben, zászló elővitelle mellett a temetőbe, hol Batthyányi, a 9 vitéz és Forinyák sírjánál tartottak beszédeket, lelkesen emlékezve meg a nagy napról, mely 26 év előtt olyan vihart támasztott, mely egész Magyarországot felrázta álmából s megszülte — nagy áldozatok árán bár — a szabadságot, egyenlőséget és testvériséget.

14. sz., április 3.

Sok forrás, kevés víz. Egy tudós ember statisztikájában kiszámította, hogy hazánkban van jelenleg 28 bank, 134 hitelintézet, 331 takarékpénztár, tehát 491 [= helyesen 493!] pénzintézet és 19 biztosító társulat, és még sincs pénz! még sincs hitel! Okai annyira tudvák a közönség előtt, hogy felesleges lenne azoknak fejtegetésébe bocsátkozni. Legszajnosabb az, hogy legtöbb részénél oly nagy a kamatláb és oly nagy bajjal jár a kölcsönhöz jutás, hogy sok becsületes kereskedő, iparos és földművelő épp ezért vérszopó uzsorások kezébe kerül.

Az adóvégrehajtók némelyikéről kiszült, hogy az állam követeléseinek behajtását szívesen elhalasztják, ha az adós fizeti őket, s hogy ebből formális, mégpedig elég jól jövedelmező gseftet csinálnak.

15. sz., április 10.

Kossuth Lajos Turinból, hol ezideig lakott, Baraccone de Collegno községbe Turin mellett, költözött.

15. sz., április 10.

A kolera nemcsak a külföldön kezd mutatkozni, honnan csak az ímént vettük a világhírvű festő Kaulbach kolerabani elhunytának híret,

hanem hazánkban is helyel-helyel kezdi felütögetni borzalmas fejét. A belügyminiszterium már megtette a kellő óvintézkedéseket, melyeknél azonban mi még jobbat tanácsolatunk: s ez a mértékletes életmód.

17. sz., április 24.

Honvédküldöttség az igazságügyminiszternél. Közélet Szekulics, volt honvédezedes vezetése mellett egy küldöttség tisztelgett dr. Pauler Tivadar igazságügyminiszternél, kérve őt, hogy a szabadságharc alatt a császári hadseregből a honvédségbe átlépett azon honvédtisztek, kik királyi jóváhagyás mellett nyugdíjban részesülnek, szintén ama kedvezményben részesüljenek, mint a hivatalnokok, hogy fizetésüknek csak egy része legyen lefoglalható. Az igazságügyminiszter szívélyesen fogadta az egész küldöttséget, megemlítvén, hogy az érdemes ezredest, a honvédhőst, már a történelemből ismeri, s biztosította az egyes tagokat is, miszerint ő részéről mindent el fog követni méltányos kérelmek lehető teljesítésére.

19. sz., május 8.

Deák Ferenc egészségi állapota hála istennek már egészen jóra fordult. Melegebb idő beálltával kiköltözködik a Városligetbe s késő őszig ott fog tartózkodni.

26. sz., június 27.

Érdekes pör. 1848-ban a kormány felhívására sokan beszolgáltatták arany- és ezüstjüket, melyért az adakozók kincstári kötelezvényeket nyertek az érték megnevezésével s azon biztosítással, hogy a tőke után 5% jár. A kiegyezkedés óta ezen adakozók közül sokan folyamodtak a képviselőházhoz, hogy az állam váltsa be szavát. A képviselőház e kérvényeket a miniszternek adta ki elintézés végett, ki azt a végzést hozta mindegyikére, hogy nincs oly alapja, melyből kifizethesse. A folyamodók közt volt Csiky Sándor képviselő is 265 frt tőke-követeléssel, ki e végzés után a fővárosi IV. kerületi járásbírósnál pört indított az állam ellen, és a pört, mint az »Egyetértés« írja, meg is nyerte. Az ítélet tegnapelőtt kézbesített nek, mely szerint az állam elmarasztaltatott az egész összegben és annak kamataiban 1848-tól máig. A fiskus föllebbezést jelentett be.

29. sz., július 18.

A Kossuth bankjegyeket a külföldön az érem- és régiségkereskedők majdnem a névértéket megközelítő áron árulják. Így a Lipcsében megjelenő Thieme-féle régi pénzek ápril havi kimutatásában olvassuk: hogy egy 10 frtos Kossuth-jegy ára 3 tallér és 10 új garas, az 5 frtosé 2 tallér, az 1849. budai 10 kros jegyé 8 új garas, a honvédelmi bizottság 15 kros jegyé pedig 12 új garas. Természetes, hogy a kereskedők sokkal olcsóbban váltják magukhoz a szabadságharc e jelvényeit, de még így is elég jól megfizetik; megjegyzendő azonban, hogy a beváltást nem a váltóüzletek, hanem az érem- és régiségkereskedők teljesítik, mégpedig nagy szívesen.

34. sz., augusztus 22.

Babona. Két vidéki lap legközelebb oly közleményt hozott, mely népünk értelméről szomorú tanúságot tesz. Az egyik eset Szabolcs megyének egy katolikus községében történt, a másik Mármarosban gör. keleti nevelésű lakosok közt. Mindkét helyen az eső hiánya szolgálatott okot a legbutább babonás hitre.

A szabolcsi lap ezt írja: »A múlt napokban megyszerte nagyobb esőzések voltak, de N.-Halászon semmi. Lőn efelelt nagy bámulás, sopánkodás és irigység. Akadtak bölcsőbb atyafiak is, akik e mostohaságnak okát kimagyarázták. Az ok szerintük nem más, mint hogy az aratási idő alatt egy tót atyafit, aki az aratási munkából kidőlt és ez árnyas világból elköltözött, borzasztó nagy szalmakalappal temettek el, aki azóta a föld gyomrában nagyon nyugtalanodik; átkozta a falut, s azért nincs esőjük. A szenátus nem mellőzhet el ily fontos körülményeket; miért is tartott vala nagy tanácskozást. A „bölcs tanács” indítványba hozta, hogy ama szerencsétlen tót atyafi sírjából rögtön felásattassék, ott arccal lefelé fektetessék, szalmakalapja megsemmisítessék s nyugalma- és engesztelődéséért valami „vakparádé” rendeztessék.«

A másik esetet a »Mármaros« mondja el a következőkben: »Utóbbi időben a megyében imitt-amott jelentkezett egy kis borongás, s ezzel egy kevés eső is, csupán Felsővisó volt az, hol nem akart megeregni. Az istenadta nép folyamodott fűhöz-fához, kért, imádkozott az esőért, de csak nem jött az el. Mit tegyen tehát? A babonához folyamodtak. Szénvonót, kenyérsütő lapátot s fejszét dobtak kia kűszöb elébe s úgy várták a jégtelen esőt. Még ez sem használt. Mármost téglákat is vetettek a kútba, mosó sulykot a patakba, sőt végül ellopták a temetőből a békésen nyugvók sírkeresztjét, ezeket is behajgálták a folyóba, azután jó hosszúkat bójtöltek a jámbor együgyűek. És íme megindult a kövérítő eső, mely míg jóltevőleg feláztatja a port, addig a nép szentül hiszi, hogy ez mesterkedésének jó eredménye s megeskűszik, hogy így törte meg ő azoknak a boszorkányoknak a hatalmát, akik mindent elkövettek, hogy elszáradjon az egész határon a növényzet s éhség és pusztulás üsse fel tanyáját az emberek között, akik folytonosan ellenséges lábón állanak velők. Íme így boldogít az együgyűség. Sokan annak is tulajdonították az esőt, hogy a főispán és a geológusok jönnek; mert mikor nagy urak járnak, mondja a néphit, akkor esőnek kell lenni!«

Mire való az ily községben a pap, tanító? Ilyesmiknek megtörténhetéseért csak nem lehet mást felelősségre vonni!

47. sz., november 20.

Egy uzsorás — aki még az eddigieken is túltesz. Az uzsorások nem csak Bécsben, hanem nálunk is sokra vitték már. Különösen nagy talentumot mutatnak a törvények különféle kijátszásában. Egyik túltesz a másikon. Legújabbán Kalas József ismert uzsorás találta ki jelszó módot, melynek kulcsával biztosan kölcsönöz jogászoknak és más fiatal embereknek. A váltóra vezeteti ugyanis velők azt a szócskát, hogy nagykorú, és ha a kitűzött időben nem fizetnek, bűnvádi pert

indít ellenök, okul adván, hogy ő meg van csalva, mert az illető nagykorúnak adta ki magát. A kapitányság figyelmét felhívjuk erre a jómadárra.

50. sz., december 11.

A *belügyminiszter* eltiltotta a munkásoknak az ünnepélyes alkalmakkor szokásos *v ö r ö s z á s z l ó* használását. Ugyan miért?

Jelenkor címen új, katolikus szellemű napilap alakul, a *Magyar Állam* nagy keserűségére. Szerkesztik Talabér János és Fűsny Tamás. Meglehetősen ismeretlen nevek, pedig óhajtható volna, hogy a katolikus klérust és érdekeket egyszer valahára már felvilágosodott lap képviselné.

Egy szőke Pastrana. A berlini fenyítő-törvényszék legközelebb egy ottani szállodában szolgáló leányt ítelt lopás miatt háromhavi fogságra. A leány bebörtönzése előtt, mint mondják, rendesen borotválkozott, most azonban börtönében ezt nem tehetvén, képét hosszú szőke bajusz és szakáll borítja.

51. sz., december 18.

Asbóth János »A magyar konzervatív politika« című röpiratnak, melyből mi is közöltünk mutatványt, szerzője, ki a honvédelmi miniszteriumnál titkár, a röpirat miatt hivatalától felfüggesztetett. Elég szomorú eljárás! Másutt, ha valaki valamit jobban tud, mint a miniszter, őt teszik meg miniszternek, nálunk megfosztják hivatalától.

52. sz., december 25.

Az uzsora ellen. A képviselőház dec. 19-i ülésében Makó város kérvénye folytán az uzsoratörvény behozatala jött szóba. Simonyi, Pulszki szólnak a behozatal mellett, úgyszinte Justh József, ki 6 százalékot kíván megállapítani; úgyhogy több kamatot ne legyen szabad venni a hitelezőnek.

VEGYESEK

(A Mulattató 1874. évi hírrovatából)

3. sz., január 16.

Braunhof tábornok meghalt. Hol halt meg, azt nem írják, ahonnan a hírt vesszük, de valószínűleg nem Magyarországon, melyet annyira gyűlölt. A legszomorúbb időkben katonai parancsnok volt s Nagyváradon székelt, hol gyászos emlékek vannak fűzve nevéhez. Ő fogatta el Szacsavay Imrét s átadta az akasztófa számára; megvesszőztetett úrhölgyeket; saját kezével tépett le az utcán pólás gyerekekről főkötőt, mert a dajka nemzetiszínű szalagot húzott abba. Elejtett szavakért egymásután fogatta el a legtisztességesebb polgárokat s tömördek dolgot adott zsandároknak és policájoknak. Féktelen gyűlöletéhez, mellyel minden iránt viseltetett, ami magyar, még a legnagyobb durvaság járult. Nyugodjék csendesen, ki annyi életet keserített meg!

4. sz., január 23.

Királynéunktól igen rossz néven vették a bécsi lapok, hogy oly keveset időzik Bécsben. Hol nyíltan, hol alattomban adtak kifejezést nemtetszésöknek, mert a királyné tartózkodását Gödöllőn a magyarok iránti különös rokonszenvének tulajdonították. Most végre megvigasztalódtak, mert — mint mondják — hírül esett nekik a valódi ok. És ez szerintök az: hogy a királyné egészségi állapota még mindig nem a legkedvezőbb, miért is számártejkúrával kellett élnie, és erre eddig legalkalmasabb hely volt Gödöllő. A három tatár számár azonban már megérkezett Bécsbe, és így ebből azt az eredményt merítik, hogy Münchenből visszaérkezve köztük, bécsiek közt fog maradni. Mi nem hisszük el a bécsiek e hírét, hiszen ha őfelsége a számarak kedvéért mulatna valahol: minek mozdult volna Bécsből?

9. sz., február 27.

Egy derék ember e kapzsi és önző világban. Tatrangi Sándor Uzonban (Háromszék) megható jelenetet idézett elő, midőn a közgyűlés elébe ezen egyszerű s éppen azért meglepő szavakkal lépett, hogy ő hosszú, mértékletes életének takarékoság és szorgalom által szerzett gyümölcse nagyobb részét a nevelés oltárára kívánta letenni, mert — úgy mond — tapasztalta, hogy azon csekély tanulásnak, melyben ifjúságában részesült, hosszú élete folyamán mennyi kibeszélhetetlen hasznát vette! Igen! az öreg székely s volt katona káplár, Uzonban egy népiskolát alapított, s annak alapjául — mint a »Nemere« írja — 24 hold jó minőségű szántót, s 12.000 darab cs. kir. húszast hagyományozott, melyből már 9.000, mondó: kilencezer darabot meg is adott, úgy nyilatkozván, hogy még életében kívánja az iskolát virágozni látni! — Tanulhatna tőle sok gazdag ember és sok szegény püspök!

10. sz., március 6.

A tegnapi országgyűlésen Simonyi Ernő meginterpellálta a király oldala melletti minisztert, amiért az Fleischletler Antalt, ki hamis eskü vádja alatt áll, s az alól magát nem tisztázta, a vaskoronarend elnyerésére ajánlotta őfelségének, ki e renddel ki is tüntette az illetőt. Ez is egy eset, mely amellet szól, hogy abba kellene már hagyni egyszer e hiú cifraságok osztogatását, vagy legalább csínján bánni velök, mert néha aztán csizmadiát fog velök a kormány.

11. sz., március 13.

A holttestek elégetése kérdése jelenleg élénken foglalkoztatja a közvéleményt Ausztriában. Mint a »L. C.« írja, Budapesten szintén alakult egy bizottság, mely az eszme terjesztésével akar foglalkozni, és mely már legközelebb tartja első tanácskozását. Kik állanak a bizottság élén, nincs megmondva.

13. sz., március 27.

Felhívás Petőfi barátaihoz. Pest megye ismert határozata folytán, mely szerint Petőfi Sándor házát drágállotta megvenni s ezáltal a nagy költő — ki több dicsőséget hozott nemzetére, mint amennyit

százmilliókkal leróni lehetne — iránti kegyeletet nyomorult ezer forintért megtagadta, mi annál is inkább piritóbb az ország első megyéjére, mert a hazáért elvérzett költőnek halálózási helyét nem s csupán születési helyét tudjuk. Azt kötelességünk megőrizni s az utónemzedék kegyeletének átadni. Az írók és művészek köre el is van határozva, hogy a házat mégis megvesszük, mégpedig Pest megye mellőzésével a nemzet adakozási filléréiből. Már e célra van is a Fővárosi Lapok szerkesztőségénél körülbelül 500 frtnyi gyűjtött összeg. — Felkérjük lapunk azon olvasóit is, kik a nagy költő emlékét kegyelettel őrzik, s azt tetteg is be akarják bizonyítani: járuljanak bármely csekély adománnyal a nemes célhoz, melyet az írók társasága kítűzött s melynek elérésére a lapok szerkesztőit adakozási felhívások közzétételére kérte meg. Adományokat lapunk is elfogad és nyilvánosan nyugtázza.

Pest megye közgyűlésén azon határozatot hozták, hogy Petőfi Sándor születési házát Kiskőrösön nem veszik meg, mivel tulajdonosa a különben is vályog ronda házat nagyon drágára tartja. Elvártuk volna, hogy az ország első megyéje magához méltóbban rukkol ki, midőn a nagy költő iránti kegyelet lerovásáról van szó.

20. sz., május 15.

A fagy nem elemi csapás — a financia fölfogása szerint. — A szegedi polgármester ugyanis elnökileg átírt a szegedi pénzügyi igazgatóságához: a fagy által okozott károk fölvétele s ennek alapján leendő némi földadóelengedés kieszközlése végett. A pénzügyigazgatóság pedig visszairt, hogy a megkeresésnek nem tehet eleget, mert a fagy nem elemi csapás. Egyúttal azt is mondhatta volna már, hogy nem is csapás.

25. sz., június 19.

Irodalmi munkásság kitüntetése. Öfelsége a személye körüli magyar miniszter előterjesztése folytán Fogarassy János-, a magyar curia legfőbb ítélőszéki osztálya bírójának s akadémiai tagnak a magyar nyelvészet körül szerzett kiváló érdemei elismerésül a Szent István-rend kiskeresztjét díjmentesen adományozta.

A főváros egészségügyét következetesen a legkedvezőtlenebb színben tüntetik elő a statisztikai adatok, úgyannyira, hogy a »népesedési mozgalom« inkább néptelenedési mozgalomnak nevezhető. Május hó négy hetében ugyanis a halálesetek száma 1187-re menvén, 263-mal múlta felül a születések számát; a múlt 5 hó alatt 5610 haláleset fordult elő, mely a születéseket 208 esettel múlja felül. A halálesetek aránya fővárosunkban más fővárosokhoz képest májusban következőleg állott: Budapest 514, Róma 301, Berlin 284, Párizs 230, London 213: vagyis legalább kétszerre oly nagy százalék, mint Londonban s éppen a »kies« voltáról hírhedt május havában.

A ndemancipációhoz. A szentpétervári békebírósnágnál nemrég két hölgy lépett föl több ízben ügyvédi minőségben. A két ügyvédnő, Senkowska és Ivanova kisasszonyok, egész helyesen védelmezte a vádlottakat. Senkowska k. a. híres jogtudortól nyert oktatást a jogtudományokban s jelenleg a jogegyetemen akar tenni szigorlatokat. —

Sympheropóban (Oroszhon) a hitelbank közgyűlése Arendth Adrianna Zsófia nevű asszonyságot választott az igazgatótanács tagjává. A delnő évek óta volt már a sympheropoli autonóm országos hatóság nyilvános tisztviselője és az illető körökben a legjobb hírnek és tekintélynek örvend.

27. sz., július 4.

Garibaldi beteg. A »Times« egy június 23-án kelt szardíniai levelet közöl, mely azt mondja, hogy Garibaldi igen beteg és sem jární, sem írni nem képes. Csak legbizalmasabb barátait fogadja. Engedje Isten, hogy minél hamarabb felgyógyuljon a világ e legnagyobb embere.

28. sz., július 11.

Az aggteleki barlang látogatása évről évre nagyon csökken, mivel oda menni s ott időzni nagy kényelmetlenséggel jár. A vendégkönyv tele van panasszal. A fogadó el van hanyagolva, a kiszolgálás a lehető legrosszabb, s amit adnak, oly drágán adják, mint egy elsőrangú szállodában. A közbirtokosság nem törődik kellőleg a barlanggal, mely pedig jelentékeny jövedelmi forrás, s igen látogatott hely lehetne, kivált mióta az egy mértföldre fekvő Pelsócón vasútállomás van, ha az utasok igényeit jobban figyelembe venné. Ma már a barlangkalauzok sem ismerik az új ágat. Egy van csak, Vass Lajos, ki a 12 órányira terjedő egész barlangúton jártas. Ő is négy év előtt tette meg utójára ezt az utat; már 27 éve kalauzol, törődött, mellbeteg ember, s halála után az út végső része titok marad. Arra sajnálják a fátylaköltséget, hogy a fiatalabb kalauzokat az út legvégeig elvezetgessék. Bezzeg másként gondoskodik Dobsina városa, mely a várostól két mértföldre eső jégbarlang elé elég kényelmes vendéglőt építtetett, minek következtében most már egy évben csaknem ezer ember látogatja meg e nemrég fölfedezett barlangot.

29. sz., július 18.

Nagyváradon egy polgár még 1847-ben egy színésznek, ki akkor szegény kezdő ifjú színész volt, 40 frtot adott kölcsön. Évek múltak, az öregnek eszébe sem jutott az inkább ajándékként, mint kölcsönözve adott pénz, de nem így gondolkodott a fiú. Alig hunyta be szemét az apa, s amint megtalálta irományai közt a fiú a színész kötvényét, rögtön ügyvédnek adta bepórlás végett. A színészt elmarasztalták tőkében, 27 évi kamatban, perköltségben, s miután fizetni nem tudott, minden évben lefoglalták jutalomjátékát, így az idén is: okozva neki háromszor több költséget, mint amennyit adóssága tesz.

31. sz., augusztus 1.

Petőfi Sándor, az ország legnagyobb költője halálának ma van 25-ik évfordulója. A lángszellem, ki annyi fényt derített hazájára, e napon költözött ki a halandó testből, amint azt magának megjövendölte és óhajtotta:

»Ott essem el én,
 A harc mezején,
 Ott folyjon az ifjú vér ki szivemből,
 S ha ajkam örömteli végszava zendül,
 Hadd nyelje el azt az acéli zörej,
 A trombita hangja, az ágyudőrej,
 S holttestemen át
 Fújó paripák
 Szálgudjanak.....
 S ott hagyjanak engemet összetiporva!«

Ott esett el a segesvári csatában. Beteljesedett kívánsága. Legyen emléke köztünk örökké világitó fáklyája a nagyságnak és dicsőségnek.

32. sz., augusztus 8.

Ne tessék nevetni az alábbi sorok elolvasása után, mert azok ki vannak nyomtatva egy heti képeslapban, s komoly értelmezésért könyörögnek. E sorok így szólnak: »Csemeghy ezzel (ti. hogy a büntető kódexet ő csinálta volna) a Verbőczyek, Deák és Szalay László nyomdokába lépett s törvényjavaslata elfogadásával a hazai törvényalkotók historikus alakjai közé állott.« Mondjunk még ehhez valamit? Minek? Most már láthatjuk, milyen nagy ember Deák, hogy ily hamar akadt, ki nyomába lépett s mégpedig Csemeghy. A holtakat pedig kár bántani; nyomjon mindenki a saját, embersége mérlegén minél többet idegen nehezék nélkül. — A finom tárcaírói hang föltüntetésére pedig hadd álljon itt e pár sor, melyet egy szépirodalmi lap vasárnapi tárcájában közöl. A tárcaíró nagy elmésséget akar kifejtteni, midőn így ír: »Ha a budai sétány fái nem nyújtanak árnyékot, bizonyosan azok a kötnivaló török kutyák rontották el a talajt módnélküli köpködésükkal.« Biz ez olyan bagószagú, hanem azért prosit.

42. sz., október 17.

A Budapesten levő Rencz Ernő-féle lovarda-társulat múlt kedden tartotta utolsó előadását, s még azon éjjel el is utazott cakkumpakk Hamburgba különvonaton, melyre hatezer forinttal váltott menetjegyet. Teheti, van miből. Rövid nyári ittléle alatt százezer forintnál jóval többet keresett. Aztán mondja még valaki, hogy nincs pénz!

Mitől függ a tanári kar méltósága. Párizsban sok nevetésre ad okot a közoktatási miniszternek egy új rendelete. A rendelet egy 1821. évben kelt törvényre emlékezteti a tanárokat, mely szerint a tanórák alatt az ügyvédekéhez hasonló talárok viselésére köteleztetnek. Ezen törvény már rég feledékenységbe ment, de a miniszter újra fölleveníti, mert szerinte »a talár viselése úgy a fegyelem, mint tanítás komolysága érdekében szükséges«. Ezen rendelet folytán a tanárok a tanév kezdete óta tanítványaik nagy gyönyörködtetésére hosszú fekete talárokban sárga vagy vörös hajtókéával járnak.

Ritka becsületesség. A napokban az egyik józsefvárosi sörházba beállít egy szerény külsejű fiatalember, leül egy sarokasztalhoz, pohár

sört és kolbászt kér. Amint azt elkölté, fölkel s távozni akar, de ezzel együtt lerántja az abroszt, a pohár és tányér a földre esnek s összetörtek. A korcsmáros csakhamar ott termett s a kárért egy forintot követelt. A fiatalembernek nem volt több pénze, mint 22 kr, ennyit tett az estebédje. A korcsmáros gorombáskodott, de mert ennek sem lett haszna, azt mondja a fiatalembernek, hogy jó kabátját hagyja itt, addig ad ő neki rosszabbat, s ha elhozza a pénzt, visszakapja kabátját. A fiatalember kénytelen volt beleegyezni s távozott. Nemsokára azonban visszajött s a korcsmárosnak egy nagy pénztárcát mutat, melyet az a magáénak ismer. A tárcában, melyet a korcsmáros kabátjában feledett, 100 frt volt. Lehet gondolni, hogy a fiatalember tartozása el lett engedve, visszakapta kabátját s a jelen volt vendégek gyűjtést rendeztek számára, mert hát mai napság az ilyen ritka madarat meg kell becsülni.

50. sz., december 11.

Övszer a soknejűség ellen. Egy magasállású török államférfi kijelentette egy Párizsban tiszteletére adott ebéd alkalmával, hogy igen hatályos övszert fedezett fel a soknejűség ellen Törökországban. Ugyanis minden muzulmánnak joga van hét feleséget venni. A nevezett államférfi azt tartja, hogy törvényt kellene hozni, melynél fogva a második feleségtől kezdve mindegyik köteles volna a napát magával hozni a férj házához. Ez a módszer kétségtelenül megszüntetné a soknejűséget.

A KÉPMELLÉKLETEKRŐL

- I. A SZABAD EGYHÁZ 1870. november 20-i száma. — E lapban jelentek meg Mikszáth első publicisztikai dolgozatai.
- II. Az IGAZMONDÓ 1870. január 9-i száma. — A fiatal Mikszáth írásai sűrűn jelentek meg Jókainak e lapjában. — E szám arcképcsarnoka: Nyáry Pál, Ludvig János, Ghyczy Kálmán, Jókai Mór, Tisza Kálmán.
- III. A NÓGRÁDI LAPOK 1873. május 18-i száma. — 1873-ban Mikszáth e lap főmunkatársa volt.
- IV. Az IPOLY: a Nógrádi Lapok ellenlábasa.
- V. Mikszáth Kálmán szüleinek sírja a szklabonyai temetőben. — Megjelent: 1. Vasárnapi Ujság 1910. május 15., 57. évf. 20. sz. 416. l. 2. Bisztray Gyula: MK 1847—1910. Bp. 1961. (A Petőfi Irodalmi Múzeum Kiadványai V.) 73. l.
- VI. A MAGYARORSZÁG ÉS A NAGYVILÁG 1874. március 29-i száma. Arcképcsarnokában Bittó István, Ghyczy Kálmán és Bartal György portréja.
- VII. A bécsi világkiállítási palota főbejárata. (»Magyarország és a Nagy Világ« 1873. március 16-i sz. 130. l.)
- VIII. Magyar csárda a bécsi világkiállításon. (»Magyarország és a Nagy Világ« 1873. május 18-i sz. 237. l.)

E KÖTET CIKKEINEK CÍMVÁLTOZATAI

(A lapszám: említésük helyét jelöli)

AZ ÉN ÉDESAPÁM (240. l.) ld. Fatusi csendélet.

FŐVÁROSI TÁRCA (235. l.) ld. Levelek a szerkesztőhöz II. sz.

MINT KÉSZÜLNEK A HETI LAPOK? (230. l.) ld. Mint készülnek a »Nógrádi Lapok«?

TARTALOM

(Az első szám a szövegre, a második a jegyzetekre utal)

1869			
	Az élcről és a bókról	5	218
1870			
	Magánnézetek a cselédjavítás tárgyában	7	218
	A társadalom és az ember	12	220
	A jellem	15	221
	Az ösztön	20	224
1873			
	B.-gyarmat közhelyei	26	225
	I. A »Balassa«	26	„
	II. A Deutsch-kávéház	29	„
	III. A »Zichy«	32	„
	Mint készülnek a »Nógrádi Lapok«?	36	229
	A jövő megyegyűlés	40	233
	Galanteriák	44	235
	Levelek a szerkesztőhöz	44	235
	I. Fővárosi csodabogarak	44	„
	II. Budapest éjjel. Mágnes-mulatság	47	„
	Mi, meg a sógor úrék	49	238
	Falusi csendélet	52	240
	Kétszáz év múlva	55	242
	Egy kritikus-palánta	58	244
	Quodlibet	61	245
	Valamivel több a semminél	64	246
	Csalomjai	66	247
	A kolera	69	250
	Különfélék	71	251
	Életképek Bécs »vármegyéből«	74	255
	I. Bevezetés	74	„
	II. Az alvó világtörténet	77	„
	III. A Speerl	82	„
	Visszaemlékezések az otthoniakra	85	262

Vezércikkek és politikai cikkek	88	264
1. sz. Helyzetünk	88	„
A mi bajunk	89	„
2. sz. Budapest, január 9.	91	„
Államgazdaság	94	„
3. sz. A 21-es bizottság	95	„
4. sz. Budapest, január 23.	97	„
6. sz. Budapest, február 6.	98	„
8. sz. Budapest, február 20.	99	„
9. sz. A hét története	100	„
10. sz. Budapest, március 6.	102	„
11. sz. A hét története	103	„
12. sz. Budapest, március 20.	104	„
13. sz. Budapest, március 27.	105	„
14. sz. Rövid szemle	107	„
A békebírákról	107	„
15. sz. Politikai szemle	108	„
16. sz. A megyékről	110	„
17. sz. Politikai szemle	113	„
18. sz. Politikai szemle	114	„
19. sz. Politikai szemle	116	„
Két munkásgyűlés	117	„
20. sz. Politikai szemle	119	„
21. sz. Politikai szemle	120	„
22. sz. Politikai szemle	122	„
23. sz. Politikai szemle	123	„
24. sz. Politikai szemle	125	„
25. sz. Rövid szemle	126	„
Egy kellemetlen újság	127	„
26. sz. Politikai szemle	128	„
27. sz. Politikai szemle	131	„
28. sz. Budapest, július 10.	132	„
29. sz. Rövid szemle	134	„
Új büntető törvény	135	„
30. sz. Politikai szemle	136	„
31. sz. Budapest, július 31.	138	„
32. sz. Budapest, augusztus 7.	140	„
33. sz. Budapest, aug. 14.	141	„
34. sz. Rövid szemle	142	„
36. sz. Politikai szemle	143	„
37. sz. Rövid szemle	145	„
Kossuth leveléről	146	„
38. sz. Rövid szemle	147	„
39. sz. Szemle	148	„
A példa ragadós — de ritkán	149	„
40. sz. Budapest, október 2-án	150	„

41. sz. Hogy a kecske jóllakjék s a káposzta is megmaradjon	152	264
42. sz. Budapest, október 15	154	„
43. sz. Szemle	156	„
44. sz. Szemle	157	„
45. sz. Budapest, november 6-án	159	„
46. sz. Budapest, november 13-án	161	„
47. sz. Budapest, november 20.	163	„
48. sz. Budapest, november 27.	165	„
49. sz. A luxusadók	166	„
Kossuth és Csanády	167	„
50. sz. Az indemnity	168	„
51. sz. Tisza-e, vagy Sennyei?	170	„
52. sz. Budapest, dec. 25.	172	„
Apróságok	174	283
Szerkesztői jegyzetek	191	287
Szerkesztői üzenetek	193	293
Előfizetési felhívások	194	295

MULATTATÓ

Apróságok	198	287
Szerkesztői jegyzetek	199	289

JEGYZETEK

Rövidítések	204
Tudnivalók	204
Bevezetés a jegyzetekhez	205
I. A Cikkek és karcolatok ciklusáról	205
II. A publicista Mikszáth fórumai	206
III. Mikszáth, a szerkesztő	211
A Cikkek és karcolatok jegyzetei	218
A Magyar Néplap és a Mulattató hírovata	296
A képmelléletekről	308
E kötet cikkeinek címváltozatai	308

